

Kibékülés. Időrend szerint e cikknek s az utána következőnek is meg kell vala előznie mindkét felhívást »Magyarország kiváltságos lakosaihoz«; de, minthogy ezek a Széchenyi telekdíji eszméjének részint kiegészítését, részint módosítását, illetőleg programmszerű kifejtését képezik, nem véltük tőle eiszakíthatóknak, s inkább soron kívül adtuk. Z. A.

Kibékülés.

Pest, 1844. január 21.

(Jelenkor, 1844. 6. sz.)

»Igaz-e, hogy Te egészen kibékültél a P. Hirlap szerkesztőjével, s most karöltve és vállvetve egymással fogjátok járni a politicalai pályát?« E szavakat intézte hozzám s pedig felette nagy bizodalmatlanságot áruló szemöldök-hunyorítással, csak kevéssel ezelőtt bizonyos mágnási, ej be nagyon sovárog lenni: tekintély! ki egykor, mikor tőle egészen divergáltam, engem: »verlorner Mensch«-nek — elveszett embernek — nevezett, később pedig, mikor viszont elleneivel nem tudtam kezét fogni, rólam azt állítá: »jetzt gehört er uns« — most a miénk — ,é jelen esetben végre, mikor ugy látszik, minden haladó árnyéklat meg tudna egyezni valami felette üdvösnek nemcsak elvében, de kiviteli modorában is, most megint személyemről illyest tárogat: »ganz unverlässlich, einmal so ein andersmal so, man kann auf ihn gar nicht bauen« — egészen bizonytalan, egyszer így máskor ugy, éppen nem építhetni rá. — S miután nemcsak egy illyféle »kolompos — akarna — lenni« létezik honunkban, ki az emberekrül mint portékákrul itél, és nem egyedül »saját magam« forog kérdésben, de felette sok előtt, valamint én, ugy más is, csak annyi becsben van, a mennyiben általa megnyergeltetni hagyja magát, szükségesnek tartok némieket előre küldenem, mielőtt azon viszonynak fejtegetésébe

bocsátkozhatnám, mellybe engem a P. Hirlap szerkesztőjével a telekdíj eszméje hozott.

Ha magamrul ez alkalommal is többet szólnék, mint a mennyit a szerénységnek általjános tana engedni látszik, vagy a mennyit mi magyarok saját igazolásunkat tekintve már megszoktunk volna, azért előre bocsánatot kérek: Politicai mozgalmak közt azonban — kivált ha ezekben indulatok, és innen eredő félreértések s vizsontorlások játszanak főszerepet, mint százados alvás után most nálunk Magyarorszáiban — néha annyiszor kevertetik össze elv személylyel, és viszont személy elvvel, mikép nemcsak szabad, sőt tán egyenesen kötelesség, mind azoknak néha felvilágosítani politicai eljárásuk legalább főrugóit, kik ha nem valának is éppen valami új aerának alkotóji — és ezeknek annál inkább — még is némi főeszmékben tökéletes revolutiót szülvén, személyükkel lón identificálva bizonyos irányok lényege.

Igy például érintse a P. Hirlap szerkesztője tanaival egybeszótt saját személyét bár mennyiszor, sőt motiválja eszméinek személyességével annyiszor egybefüggő voltát minél sűrűbben, és egy méltányos sem fogja ezt rosszallani, de bizonyosan helybenhagyandja, mert hiszen egészen új iskolának alapítója ő, és így nemcsak szabad nekie, de némileg kötelessége is, követőit lépéseinek minden árnyéklatirul felvilágosítani, midőn e kötelesség feloldhatlanná szigorodnék, mert sokan biztak benne és kalauzul választák, ha politicája előttük érthetlenné válnék. És ehez képest, ha ez áll, mit nem könnyen vehetni kétségbe, akkor nekem is szabad, vagy inkább én még erősebben vagyok lekötelezve politicámra s ezzel egészen impraegnált saját magamra néha deríteni némi világot; mert mi tagadás benne, noha csekély, azért még is némieket megmozdíték, nekem is hittek, bennem is bíztak egykor; egy idő óta azonban, noha mindig csak azon egy vagyok, annyiak előtt még is rejtélylyé vált hazafiui lényegem, minthogy azelőtt minden módon ébreszteni törekedém a mélyen alvó magyart, most ellenben, mennyire tehetségem csak bírja, „calmirozni“ szeretném a — hála ég! — valahára felébredt, de egy kissé igen is felhe-

vült kedélyeket; vagy éppen ezt más alakban előadva: mert a bevett definitio szerint azelőtt az oppositiónak valék tagja, most pedig nem vagyok az.

Hadd bocsássak tehát némieket elő, mielőtt a P. Hirlap szerkesztőjének legközelebbi, telekdíji eszmémet illető lelkes és loyális nyilatkozatira és észrevételeire mennék át.

Én, mióta határozottan tudom politicában mit akarok, s ekkép jóval nyilvános political felléptem előtt — mit eldönthetlen betűkkel be tudok bizonyítani — szünetlen és változatlan e következő themát hordom és ápolom keblemben:

»Magyarországnak lehető legszaporább, s a szó el nem fordított értelmében legliberalisb, alkotványos és nemzeti kifejtését.« Ugy, hogy, mikép ne látszassam az érintett általjánosságok közt magamnak valami hátulsó kaput fentartani akarni, nem átallok ezennel ismétleni, mit »Kelet népe« czimű munkámban felhozék: a P. Hirlap szerkesztőjével szinte minden, azaz, noha nem éppen minden, de lehető legtöbb elveiben kezet fogok; és mi a modort illeti, jobb definitio szerint, korántsem azt restelem, mintha igen is szaporán haladnánk, hanem éppen ellenkezőleg az epezti keblemet felette keserűn, hogy az új methodus szerint szájjal ugyan óriásian, de tettel vajmi nyomorultán haladunk. S pedig mert két bizonyos mód van, valami célhoz nem jutni: pangás egyik, zablát ragadt utbultérés másik; melly két lét Magyarországnak előbbi és mostani diagnosisa!!

És most, mielőtt odébb mennék, közbevetőleg felhivok ezennel mindenkit, kinek erre kedve volna — s tudom egynél több van illy szép kedélyű — és ám hozza éppen most citált political fő themámat illetőleg: jelen idei mondatimat, iratimat és tetteimet az előbbiekkal ellentétbe,¹ vagy mutassa meg csak azt is, hogy alkotvány és nemzetiség ügyében, már most bár hajszállal is szűkebb körökben s lassabban szeretnék forogni, mint azelőtt; ám mutassa meg ezt, nem ellenzem sőt itt ünne-

¹ E tekintetben legyen szabad az e munka I. kötetének bevezetésében, Széchenyi egész írói munkásságának általános ismertetéseként elmondottakra utalnunk. Z. A.

pélyesen felhivok erre mindenkit, minthogy valóban a jobb ember előtt émélygést okozólag, nem egy politicalai ujoncz affectál fölöttem controlleur szerepet játszani, ki csak most, vagy tandem aliquando egy kis boszbul, vagy tán csak azért lépett a politicalai pályára, mert pénzét már elfecsérlé, megjött ránczainak a szépek hódolni többé nem tudnak, és így nem lel jobb mulatságot, mint a hazafit játszva, éretlen concepcióji közt, helyt, időt, körülményt tévesztve, s csak saját drágalátos nullitását mennyire lehet kitüntetni ohajtva, mindenre piszkot hányni, mibe felszines tehetsége hatni nem bír, s férgékként suttonban azok becsületén örölgetni, t. i. azok nemzeti hűségét és politicalai következetességét kérdésbe s gyanuba venni — mert mást nem tudnak rájuk fogni — kik éltük legjobb részét hűn tölték el hazai szolgálatban, s e mellett ki tudják számítani a politicalai sakkjáték harmadik, negyedik, sőt némiekből még tán ötödik húzását is, míg ők addig oda kün mulatoztanak, a politicalai sakkjátékban pedig még a legelső vonás eredményeit sem képesek felfogni kellőleg. Álljanak elő a honnak e hasznos vitézei, kik, miután számos évig hűn folytatom hangyamunkámat ideben, s nem szerzettem semmit, nem lettem semmi, legkisebb czimerem, legkisebb hatalmam sines, még hazafiui tántoríthatlan hűségemet és politicalai következetességemet sem bírják vén napjaimra hagyni fertőztetlen, minthogy ismerem kérkedésüket, melly szerint engem saját magammal confundálni ígérkeznek; álljanak elé, de vigyázzanak, mert könnyen megeshetnék, hogy míg ők engem langyossá vált hazafiui hűségrül s magammal ellentétékrül vádolnak, elvégre az sülné ki, mikép én soha nem voltam vérünk s alkotványunknak hűbb és melegebb védője, mint éppen mai egybebonyolult körülményink közt, míg ők tulajdonkép soha nem szerették a hont, hanem inkább csak saját magukat bálványzák, politicalai eljárásuknak pedig soha nem volt mélyebb alapja, mint pillanati kedvesosszanás és munka nélkül aratott olcsó népszerűség!

Visszatérve a tárgyhoz, politicámnak fő themája mindig az volt és mindig az lesz, hogy lehető legszaporábban s legliberalisb szellemben fejlődjék ki nemzeties alkotványunk.

S im ez midőn kulcsa minden lépésimnek, egyuttal fényt is derít a felhozott magnási tekintélynek személyemrűli annyiszor változott véleményére, melly szerint ő engem egyszer elveszett embernek tartott, mikor a magyart halálos álmából ébresztgetni iparkodtam, később megint megnyert emberének, mikor a felébredtek tulhevét csillapítani igyekszém, végre pedig bizonytalan embernek, midőn honunk javára, nem hiuskodtam még elleneim segítségét is felhívni bizodalmasan — —!

Ezeket előre bocsátván, mindenki tudhatja — csak kérdezze meg saját magát — hogy valljon embere vagyok-e vagy nem. Ha alkotványt és nemzetiséget hűn pártol, de egyszersmind eszesen is — eszesen mondom, mert hiszen a kutya is hű, csak-hogy esze nincs, s ekkép nem is mozdít elő ugatáson kívül sokat, és semmi esetre sem megy sokra — akkor nemcsak embere vagyok, de szívesen apródja, sőt poggyászhordója. Ha viszont haladni akar ugyan, de nem nemzetileg, nem alkotványilag, akkor, ha egyébként tán tisztelni tudnám is, embere még sem vagyok, sőt ha birom, utját állom, mert kifejlett nemzetiség és »nihil de nobis sine nobis« nélkül, nekem legalább koporsó kell inkább mint palota. Ha továbbá valaki se nemzetileg se ellen nemzetileg, se alkotványilag se ellenalkotványilag haladni nem akar, de csak pangani, az nemcsak emberét nem leli bennem, de mint önző zsarnok, mellyet, bármilly alakban tűnjék is elé szívből gyűlölök, legelszántabb ellenségét találndja. Ha végre valaki, szövevényes, olly annyira egybe-bonyolult diagnosisunkat fel nem fogván, vagy bármilly okbul is alkotványt és nemzetiséget tulhajt, jóllehet elvben embere vagyok, még sem fogok vele kezet, de e helyett kérem, intem, sőt mennyire birom, akadályozom s megtöröm, hogy Istenért ne bocsássa azt kétes kockára, mit egyedül a józanul egybe-illesztett számok fejthetnek ki erősb életre, ha azonban kiábrándul, s észrevéve, hogy bizony nem rossz néha »az öreg ember a háznál«, férfias őszinteséggel s hazafiui érzelemmel megfelel a felhívásnak, s egy egy hazafitárgy elérésére együtt-munkálását igéri, akkor nincs senki kézfogásra, vállvetésre s a

kitüzött tárgybani együtt haladásra készebb mint én, minthogy bármily nagyok lehessenek is egyébiránt sympathiáim, vagy antipathiáim, azért tudja Isten, vérünk és szabadságunk ügyét személyességeknek nem áldozom fel.

Legyen e szerint a kormány, noha nem érzek vele mint collectiv testülettel különös sympathiát, előmozdítója vérünk és alkotványunknak s embere vagyok; midőn legközelebbi rokonomat, habár szeretem is őt egyébiránt, minden lépéseiben tehetőségem szerint hátráltatni fogom, ha nemzet és alkotvány elleni utakon vágnék haladni, vagy egynek és másnak tulhajtása által hátrítná azok szaporább kifejtését.

A P. Hirlap szerkesztője eleinte nem látszott pártolni akarni most kérdésben levő telekdíji eszmémet. Kitáram erre őszinte nézetemet, melly nem volt hízelgő, de még csak kimélő sem. És ennyivel tartoztam magamnak, tartoztam az ügynek, minthogy szándokom tiszta, az ügy pedig nem felszines. Utolsó nyilatkozatiban azonban, miután egy kissé részletesebben fejthetém ki eszmémet, vajmi szép és követésre méltó példáját adá, hogy minden antipathiájának sőt gyűlöletének daczára, mellyel — mert ő is csak gyarló ember — irántam viseltetnie okvetlen kell, még is kész nézetemet pártolni, csakhogy »nyomorult hazánk« valljuk meg — így vagy amúgy, de valamikép elvégre kivergődjék valóban busító létébül.

És ez nemes és férfias tett, mit ezennel itt az egész haza színe előtt méltányolva és köszönve megismerni kötelességemnek tartom. Mi pedig egyesülésünket illeti, valamint lelkemből kárhoztatom azon felszines politicusokat — mert ez most egyedül nemzetiségünk meggyilkolásával történhetnék — kik democraticai éretlenségben, állna csak rajtuk, honunkban egy tollvonással megsemmisítnék az aristocratiát, szintugy gyűlölöm erőm szerint azon olygarchiai botrányt, mellyhez képest nem egy néz le és ócsárol mindent, mi »nagyuri officinában« nem készült, s ekkép valamint szivesen lépek honunk előmenetele végett frigyre a legmagasabbal, ugy nem ismerek elég alacsony állásut honunk tág terén, ki által de még megnyergeltetni is ne engedném magamat, ha honunk nem ámitási

de gyakorlati előmenetele forog kérdésben, s illyesnek életbeléptetése végett rám is van szükség. Mikép vonakodhatnám én tehát, Kossuth Lajossal egyesülni akarni olly tárgy kivitele fölött, mellynek életbeléptetése gyakorlati kifejtésünknek ugy szólván legelső valódi s egy kissé derekasabb alapját vetné meg? Kossuth Lajossal, kinek hazafiui lelkesedését, szilárd állhatatosságát, s valóban felette ritka tehetségét senki sem veheti kétségbe? És ki, forduljon meg csak rajta a nyárnak heve és a télnek jege még többször, s ábránduljon csak még néhányszor csalálmaibul ki, tán a civilisált emberiség tájékit egy kissé beutazván, ugy hogy honunkat magyar szempontbul ugyan mindig, de e mellett világi szempontbul is kellően bírálja, és akarom és szeretem hinni, egy hazafi sem fogja honunk valódi hasznát erősebben előmozdíthatni mint ő. Nemcsak méltánylani tudom ennélfogva lelkes önmegtagadását, ezen olly ritka és kivált Magyarországbán olly ritka erényt, mellyhez képest olly hosszas és meg nem szünő ellenségeskedésim után, emberi indulatit magában legyőzve, felém hajlani tudott, mikor hazánk szent képe tünt előtte fel! Nemcsak méltánylani tudom e zarándoki tettét mondom, de köszönettel fogadom. S adja Isten, hogy valamint e specialis tárgyban, mint hinni akarom, ezentul, bár koronázza siker azt bár ne, nem egymás ellen de egymást segítve fogunk működni, szintugy más specialitásokra nézve is azon puskaport és gőzt, mellyet birunk, s mellyel megtelve vagyunk, nem egymásnak gyengítésére s megrontására, de honunk előmenetelére fogjuk használni.

És ha néhány évvel ezelőtt, mikor Kossuth L. politicalai egünkön feltünt, nem szóltam illy engesztelő hangon és illy kibékülőleg, mint most, az valóban nem azért történt, mintha akkor személye iránt ellenségesb indulattal lettem volna, most pedig több hajlammal viseltetném, valóban nem, hanem mert akkor, mikor kivált ujsága által mind inkább ingerlésbe hozá zagyva színezetink minden szenvedélyit, nemcsak az állott előttem tisztán, hogy illy modorral, illy tulhajtással. politicalai fő themámat illetőleg, melly constitutionalis és nemzeti lehető legszaporább s legliberalisabb progressio, nem fognánk kellőleg

haladhatni, hanem azon lázas állapot körül sem ringathatám magamat illusiókba, melyre felcsigázá ő és pártja az indulatokat, s mellyhez képest, ha nem calmiroztatnának valamikép a meg nem szünőleg felkorbácsolt s már már kétségbeeső ellen-szenvedélyek, de e helyett még én is öntenék olajat a tűzre, én, ki, mi tagadás benne, impulsust, s tán legelső impulsust adtam a magyar elevenebb életének, akkor okvetlen szapora szétbomlásnak fogna indulni csak most lábadozó honunk, vagy olly megcsökönysült ellenhatásu fagy pangásba merevülni vé-rünk megint, melly közt tán örökre elszenderül, vagy ismét lethargiájából bárki által felserkentetvén — oh kinok legepesztőbbje! — alkalmasint csak azzal fogná vigasztalhatni magát, hogy, mert már minden késő, egyedül szédült nemzeti zomán-czát s lebilincselte szabadságát sirassa; mind eddigelé is e szerencsétlen nemzet soha nem tudván okulni, jobbadán csak sírva vigadt.

»Más és szelidebb modor szerint illett volna a lázba menő állapotnak elejét venni.« Így szólnak sokan. És ez meg-lehet. Mert én is gyarló ember vagyok, ki előtt csak kivétel-ként tűnik fel a lepletlen való. Ámde miért nem tették ezt mások, kik illy jó tanácsot tudnak adni, s miért hagyták e sanyaru provinciát is nekem szintugy át, valamint annak idejében, ha én nem irom a Hitelt, melly nekik szinte visszatet-szett, ők bizony, mintha csak a kényelmes kritika volna tisztük, soha nem fáradnak azzal.

Azonban ki tudja, nem volt-e erre kedvem, s nem ohaj-tottam-e illyest legforróbban? Hát ha be tudnám bizonyítani, hogy kimondhatlan belküzdelmek után, mellyek agyagrészemet egészen megtörték, mert kevéssel ezelőtt¹ vajmi közel vittek a sirhoz, csak akkor határoztam el magamat a felhevült kedélyekkel egyenesen s kiméletlenül szembeszállni, mikor már nem lehettem a fölött kétségben, hogy politicali társaim közt,

¹ Szükségesnek tartjuk figyelmeztetőleg azok számára, kik erről tán nem emlékeznének, megjegyezni, hogy a czikkirő gróf ur itt nyilván a mult 1843-dik év első harmadára czéloz, midőn hosszabb időig nagyon szenvedő egészséggű vala, mint akkori lapjaink jelenték is.

tán alig kivéve néhányat, még a leghidegebb vérüek is azon közfascinatio bűbája alatt nyavalyogtanak, vagy annak legalább hódolni hitték tanácsosnak, mellyet a Hirlapnak cometai fénye a nagy közönségnek illyeshez nem szokott kedélyére gyakorlott, és hogy ekkép gyengéd okoskodás, mint forró lázban levőnél mit sem használ, de egyedül erős és kiméletlen gyógyszer segíthet kiábrándulásra, meg az idő. És illy meggyőződés után — mellynek igaz voltáért, ha nemzet-reformatioi kifejlésünk nem sülyed örök titokba, érzem minden csepp véremlen, egykor kezes fog lenni a jövő — ugyan mit érdelek, kérdem, nemzetem jobbaitul, ha illy meggyőződés után mondom, nem lépek, minden tekintet magamtul lökvén, éppen olly bajnoki elszánással a tuláradozó kedélyek dagálya ellen, mint egykor Istenben és magamban bízva, kiméletlenül fel mertem korbácsolni az örökké alunni akaró magyart!

Én valamint politicámnak első, ugy második stadiumában is csak kötelességemet teljesítém, s ez öntudattul — bár piszkoljon be a legundokabb rágalommal mai időkben a ,haladó párt', valamint azelőtt hazaárulónak kiáltott ki a ,pangók' rothadt serege, bár egyesüljön e két, egyik ,tulzó' másik ,innenés' felekezét tökéletes megszibbasztásomra — azon öntudattul, hogy vérünknek csak jót s pedig nemzeti és alkotványos tekintetben akartam csak jót s ezt tán czélszerűbben és szaporábban is előmozdíthattam volna mint sok más, mig eszmélni fogok tudni, senki nem foszthat meg.

És ha a P. Hirlapnak, s általjában azon pártnak, mellynek eddigelé organuma volt, ha így lehetne mondani, mostani horoscopjait a csak kevéssel ezelőtt olly sangvinicus reményeivel hasonlítjuk egybe, ugyan nem világlik-e előttünk tökéletesen ki, hogy valamint az érintett lap szerkesztője csalódott de okult is sokban, és most alkalmasint már átlátja, mikép nemzeti nyavalyánk nem ollyan, mellyet valami dynamicus szerrel és rögtön meg lehetne győzni, de az valami régi, nedvben vérben mélyen lappangó chronicus baj, és így azon csak kimondhatlan béketérés, gyengédség és idő diadalmaskodhatik, ugy tudom színté nem egy elvbarátja esett azon sz. Pál-féle fordú-

láson eddigelé már át, hogy politicalai s kivált magyar politicalai sikeres eljárásra, tiszta szándék, lelkesedés és bátorság mellé még valami más is kell, mi nem egyéb, mint egy jó nagy, vagy inkább: minél nagyobb tárgy- és körülményismereti s combináló tehetségi adag.

Már ezen szerencsés fordulathoz — mellynek bizonyosan meg fognak teremni legüdvösebb gyümölcsei, ha azt valami non putaram ismét véletlenül nem zavarja meg — valljon járult-e és mennyire járult felszólalásom, és mind azoké, kik 'Kelet népe' czimű közlésem után, ügyesen vagy ügyetlenül vágásomat követék, azt itt vizsgálni és vitatni nem akarom. Elég az, hogy szünni látszik a láz, s egyrül másrul, a nélkül hogy az embert tüstént ledorongálnak és legott Pecsovich dísznevét sütnék homlokára, már más vélekedésben is szabad lenni.

Félre tehát minden recriminációkkal, s a P. Hirlap szerkesztőjének saját állítása szerint, hogy az adó kérdését illetőleg — P. Hirlap 310. sz. — 'sok gyengeséget bölcsen ügyesen calmiroztam', legyünk egymás iránt engedelkenyek, s egyesüljünk — addig is, míg az értelem sulya és az idő más hazai kérdések fölött is kitünteti előttünk a valót — legalább honunk investmentionalis kérdésében.

Oh ti láthatatlan hatalmak, kik ugyan titkos utakon vezetitek az emberiséget végcéljaihoz, de azért minden ép emberi teremtésbe mélyen csepegtetétek a hazaszeretetnek, e minden erények legbiztosb vezérsillagának szent érzelmét, ne hagyjátok annyi bajjal küzdő vérünket nyomorultan veszni, s oh világosítsatok fel nagy és kicsit, mert ugy is kevesen vagyunk, legalább addig is önhasznukra, míg egy kis derekabb siker, és a jobbak valódilig megérdemlett tapsa nem láttatják velünk tisztán át — mi körül eddigelé jobbadán mindig vakoskodtunk — hogy valamint nincs köztünk senki is elég hatalmas, ki hábár sokat, azért egyedül ki tudna vívni mindent, ugy távulról sem vagyunk olly gazdagok, mikép a leggyengébbnek elvesztése ne érintené sajnosan a hazát, s hogy e szerint, ha valóban »lenni« s »magyar nemzet lenni« akarunk, kénytelenül meg

kell becsülnünk viszonylag egymást, csak mocsok ne fedje becsületünket, habár máskép érzénénk, máskép gondolkoznánk, máskép látnánk, s mást hinnénk is; mert hiszen bármilly heves surlódások közt élnék is egyébiránt, s bármilly nagy antipathia választana is el egymástul bennünket, azért hazafiak, rokonok vagyunk s maradunk holtiglan, s egyedül a gyáva meg az önző tör e viszonynak szent kötelékein keresztül!

OSZK

Definitio.

Pest, 1844. jan. 28.

(Jelenkor, 1844. 8. sz.)

Mult évi legutolsó ujságcikkeim egyikében azt nyilvánítottam, hogy két garasos eszmémmel az idén, legalább hirlap által nem fognám többé fárasztani a tisztelt magyar közönséget. S valóban ez vala szándokom. S ugyanis, részint mert cikkeimnek nem sok olvasója volt, sőt nem egy csak azért sem olvasá, mert én irtam; részint mert alkalmazása a dolognak felette száraz s ekkép inkább könyvbe való, legfőképp pedig azért mivel, őszintén megvallva legkisebb reményem sem volt a dolognak mostani körülményink közti kivitelére, s így azt véltem: discussio-gerjesztésre, érlelésre legalább ez uttal tán már eleget is tettem.

Jelen évben azonban, noha annak csak kezdetén vagyunk, mégis azt tapasztalom, mintha másképp és kedvezőbben állna s akarna fejlődni eszmém; s hogy ekkép kár volna azt egyszerűen elejteni, vagy ad calendae graecas relegálni.

Fellépek ehhez képest telekdíji eszmémet illetőleg ez esztendőben is, de ez alkalommal korántsem az agitatio mezejére még, noha nemcsak a P. Hirlap szerkesztője nyilatkozott mellette kedvezően, de minden állásban, minden színezetben is mutatkoznak annak jóakarói, de addig is, míg még többen s határozottabban nyilatkoznának, egyedül tervem s kivált eljárás módorom kellőbb felvilágosítása végett; s pedig mert sajnosan veszem észre, hogy kivált legutolsó — 1843-ki december 31-kén közrebocsátott — két garasos cikkem lényegét alig fogta valaki fel helyesen.

Legyen ennél fogva a dolog Isten segítségével megkísértve még egyszer! Minden esetre reméllem, sőt bizonyos vagyok, ha nem szül is e műtétel rögtön és direct hasznot, ha t. i.

nem lépteti is ez uttal és a kijelelt formákban honunk investmentalis kérdését életbe, tán érlelni fogja azt, vagy legalább — elkülönöztvén a külmázás szájhazafiakat, kik csak szopni akarják a hont, de azt táplálni nem, a hű keblű, semmi áldozattul vissza nem rettegő tetthazafiaktul — felleplezni a civilisált világ előtt, ha szerencsétlenül az elsők száma mutatkoznék nagyobbnak, hogy nem az egész kiváltságos osztály illy rövidlátó, illy gyáva, illy kötelességfelejtett, de vannak még magyarok, kik jobb sorsra lettenek vala méltók, mint egy olly szűkkeblű s olly silányeszű néppel lenni rokonviszonyban, mint a magyar, mellynek csak szája nagy de lelke nem; ha viszont szerencsésen a gyakorlati észszel bírók és lelkesen teendik a többséget, hiszen akkor se baj, mert akkor ki van víva a diadal, és rögtön élet felé fordul az azelőtt halálos álomban pangó, most pedig felette veszélyes lázban, tán végvonaglatilag maga körül kapkodó magyar.

S e körül ne csaljuk magunkat, mert a világot bizony nem fogjuk megcsalni, hogy mindaddig, míg zsebeinkbe nem nyúlunk, vagy ha abban nem volna semmi, legalább veritékkel vagy némi önmegrövidítéssel nem vagyunk képesek s készek járulni honunk kifejtésére, sőt tulajdonképi „m e g m e n t é s é r e” — mert hiszen illusio nélkül tán még mindig csak errül van szó — mindaddig, bármilly érdekes és sürgető legyen is egyébiránt a városi, kereskedési, büntetőrendszeri, s ezer más kérdés, még nem fordítottunk hátat a nemzeti halálnak; mint-hogy százados olly annyira egybebonyolult állapotunkbul minket valóban soha ki nem emel rideg elv, annál kevesebbé szép szó, olcsó liberalismus, s efféle külmázás színészet.

Ne mondja nekem senki, »hogy azért a magyar kiváltságost nem érné még szégyen, ha önként nem tudna is kivergődni nemfizetési előítéleteibül, minthogy más nemzetek szemeit is egyedül a kikerülhetlen kénytelenség nyitá fel,« ezt ne mondja nekem senki, s pedig legelsőben is azért, mert soha nem létezett nép, mellynek különösnél különösb állásánál fogva valaha is olly tisztán odta volna tudtára a sors, hogy okvetlen vesznie kell, ha nem áll minden tagja, egyik a másikat segítve, meg-

törhetlen phalauxba, mint kápráztatólag tudunkra adta ezt nekünk magyaroknak; s aztán mert ha valahol világos, hogy czélszerű honinvestitiohozi járulás, korántsem volna ajándék, de éppen ellenkezőleg valóságos önmegajándékozás, azt valóban köztünk nem vehetni kérdésbe, minthogy honunkban aránylag ahhoz, mi lehetne, bizony még a legdusabb is vajmi szegény, a tehetetlenebb nagy szám viszont, mellynek három annyiát polgári kényelmek közt tarthatná el Kanaán-bőségü honunk, kivált a kisebb nemesség tetemesb része csak márul holnapra teng, s alig ismer más kéjt, mint ittassági vagy születési csalálmait.

S ha így szólok — mi tudom vajmi soknak vissza fog tetszeni, minthogy vajmi sok, mint már számtalanszor mondtam, és ez tán legnagyobb hazai bajunk, a közállományt subordinálja magának, és nem magát annak — azért korántsem esem még erőltetés bünébe, s abba, mit nem egy szeretne fogni rám, hogy másban kárhoztatván mit magam cselekszem, mást tanítok és mást mivelek.

Erőltetésnek én azt nevezem, ha például én hasonlólag mindenkire kigyót békát kiáltanék, s mindenkit a herék sorába és szegyen-pellengerre állítani törekedném, ki telekdíji eszmémet nem pártolja, valamint nem egy tulbuzgó osztá el csak kevés-sel ezelőtt az egész magyar nemzetet két osztályba: semmire-kellő szegyenfiakra és lelkes honvédlőkre, a mint t. i. az elkészített terv szerint nem akartanak járulni a domesticához, vagy azt A-tul Z-ig minden ellenvetés nélkül úgy szólván kézcsókolással fogadák. Már ez, meg kell vallani, valódilag bünös erőltetés, mert alapja lehető legigazságtalanabb, minthogy korántsem eldöntött dolog még — és errül felette sok pro és contrát lehetne itten elősorolni — hogy valljon az éppen most érintett s felette kényelmesen elosztott két felekezetnek mellyikében létezik több értelmi súly, előrelátás és gyakorlati alapra állított igazi hazafiság, és mellyikben viszont több éretlen gasconnade és ephemerfény vagy önhaszon után kapkodó furfang. És e szerint én is erőltető volnék, nem tagadom, ki méltán megérdemlené a köz neheztelést, ha bármilly mód által azokat

ledorongolni ügyekezném, kik tervemhez nem járulnak, azoknak viszont istenítését törekedném kivívni a közvéleményben, kik azt pártolják. Én ezt azonban nem teszem — s értsük e fölött egymást — mert hiszen tervemet korántsem adom panaceaként, s meg akarom engedni: számos jobb van annál; mihezképest azon indirect haszon, mellyet én a telekdíji eszmének ha az nem lépne is életbe, további tárgyalásából minden esetre a haza javára aratni reméllek sőt hiszek, korántsem abból áll, miszerint ki legyen ismerve a tervemet pártoló a tervem ellenzőjéül, hanem hogy általján véve kitünjék hazánkban a dolgozó méh a herétül, a tetthazafi a szájhazafitul, a költő a szerzőtül; mert hiszen azért hogy valaki telekdíji eszmémhez áll vagy nem áll, azért még felette hiábavaló, vagy viszont igen érdemes hazafi lehet, midőn egyenesen gyáva here s megvetést érdemlő szájhazafi, sőt szégyenfi, vagy legkiméletebben nevezve minden esetre otromba hígvelő az, ki, bármikép el tudná is magát egyébiránt sánczolni a corpus juris tömkelegei, vagy a pacta conventák rideg elvfitogtatásai vagy az olcsó liberalismusnak ügyesen elszónoklott csábszavai mögött, nem volna kész, pénzével, vagy ha illyes nincs, valami egyéb javával, vagy ha illyes sincs, legalább két tenyerével s veritékével ápolni honát. Igen, egyenesen gyáva here, s kötelességfelejtett szégyenfi, vagy minden esetre otromba hígvelő az illyes, mint-hogy napról napra problematicusabb állásba sülyedő honunkat, valamint saját létünket sőt becsületünket is — oh Istenért ne csaljuk meg magunkat, s vegyük ezt szivünkre, mielőtt késő volna — egyedül szeplőtlen s valódi hazafiség mentheti meg, melly nem latolgatja szükkeblűen, ki tesz a honért többet kevesebbet, de tesz mindent mi tőle telik, habár felejtene is ezt a többi; melly soha nem keveri össze annyiak szokása szerint a haza köz érdekét saját érdekével, ezt rövidlátólag mindig amaz elibe tevén, rövidlátólag mondom, mert vajmi ingatag s mulékony jólét az, melly köz jóléten nem alapszik; melly végre nemcsak szól, fecseg, okoskodik, kritisál, a minthogy ebben: igaz, nemcsak felette sok vitézzel és hőssel, de még igazi óriásokkal is bővelkedik a hon, de teszen és cselekszik — s e körül

forog a dolog — azaz: nemcsak idejének és szellemi tehetségének részével kész szolgálni a hont, melly tekintetben olly mód nélkül generosus sok magyar, s ez igen dicséretes, csakhogy az efféle áldozat sokszor egyedül unalom alapján emelkedik, s nem ritkán — mert statusbölcs nem terem minden fán — többet ront mint használ, de annak ápolására, megmentésére szivesen pénzével is járul, vagy ha illyes nincs, táglelküleg megtagad magátul mit csak bir, és így szolgálja a hont, vagy ha még erre is tehetetlen volna, büszke férfiulag — mit nem kell egybekevernü hiu kiváltsági kérkedéssel — két tenyerével s nemes veritékével buzgódik elémozdítani a hon javát.

És illy subdivisio, most midőn a magyar politikai élet mezején korántsem érjük be többé pusztá negatiókkal, de ha mint nemzet és alkotványos nemzet akarunk élni, sokat, nagy-szerűt és »mentül előbbit« tennünk, mivelnünk, szinte szeretném mondani »teremtenünk« kell, most illy subdivisio okvetlen leghasznosb gyümölcsöket fog teremni, feltéve hogy a magyar törzsök még képes, gyümölcsöket teremni, s pedig mert — s itt a tisztelt olvasó figyelmét különösen felkérem — mert mi magyarok a kifejlésnek most éppen azon stadiumában vagyunk, mellyben habár mindenben a szelleminek kell is adni impulsust és irányt, s mindig a szelleminek uralkodni az anyag fölött, azért mégis valamint régi nyavalya által meg-roncsolt s csak nem régiben lábadozó testben is az anyagi jobblét helyreállítása legsürgetőbb, sőt mondhatni egyenesen életkérdés, hazai testünk anyagi részeit is ápolni mindenek előtt, mit azonban — és e körül forog okoskodásom — akár-mennyire legyenek is ezek egyébiránt *psychicai* bajok eredményei, mellyek e szerint hasonlólag szemben tartandók, egyáltaljában nem eszközölhetni pusztá szavakkal s pusztá okoskodással, de egyedül kettőztetett munka és veriték s ekkép mindaddig egyedül nagyobb pénztehetség által mivelhetni, míg a polgári viszonyok kellőbb elrendezéséhez képest nem válik a pénz ugy szólván átmenő számmá (*durchlaufender Posten*), a minthogy a pénz valóban nem is egyéb, mint a már egyszer jól megindított forgásban levő kiállító tehetségnek repraesentánsa.

Miket egybefoglalván, nem is átalloom ezennel tétova nélkül kimondani — jöllehet nem egy jóakaróm (!?), ki magát a szellemi kifejtés felküntjének hiszi, az által is vél rám suj-tani egy egy jót, mikép engem az anyagi előmenetel hősenek hirdet — hogy némi felette keveseket kivéve, bizony a legdic-sőbb szellemi combinatio sem egyéb, habár a legnemesb kebel-ben foganszott s a leghazaibb deputatióban érlettetett volna is az meg, mint spanyol légvár, sőt annyiakban egyenesen »sokat akar a szarka«-féle torzkép, ha — és ezen »ha« szócskán dül el a dolog — ha nincs alatta, t. i. ha nincs a szellemi alatt, valamelyes anyagi alap; vagy családibb — familiarisabb — szavakkal élve: ha nincs egy kis fundus: az ,eszmének testesítésére'.

S most, a nélkül hogy éppen kedvem volna valami satyrát írni, ugyan hozzuk emlékezetünkbe mind azon deputatiók hosszu sorát, mellyek 1790-től, tehát szinte 54 év óta, ugy szólván megnelemszünőleg ültek és ülnek honunk tatarozása s kijavitása végett egybe! Mennyi ész, mennyi tudomány, milly szent lel-kesedés, milly komoly arczvonások tűnnek előttünk fel, s milly nemes harag és neheztelés, ha valakinek indiscret ajkát a siker-nek ennyi prognosticonai közt mosolyra vonulni képzeljük! S ugyan mit nyertünk, mivel gazdagultunk? Tegyük jobbainkat mellünkre, s feleljünk erre mint becsületes emberek őszintén! S ám felhivok bárkit, ugyan, ha birja, hazudtoljon meg! — Valóban ha más nemzetek ez időközbeni aránylag óriási elő-meneteleit tekintjük, s a több mint félszázadi időt, nem csekély pénzköltséget, értelmi sulyt s tömérdek munkát, melly ezen műtéttel járt s alatta eljárt, és e fölött a lucrum cessanst is kellő számitásba vesszük, akkor valóban kénytelenek leszünk megvallani, hogy bizony felette keveset nyertünk, felette kevés-sel gazdagodtunk - - - hahogy némi ,akarom is nem is'-féle foltozásokra erővel nem kenjük szivárványilag és nagy büszkén a három nemzeti szint, ha tömérdek, servata valebunt si non foet. sat.-féle actáinkat és anteactáinkat különös kincsnek, és azon számtalan tentás zöld posztót, mellyek fölött annyit tanácskoztunk és olly kimondhatlan sokat szónoklottunk, önmeg-

elégedési és tulbizási mámorunkban az ellenség kezeiből bajnokilag kicsikart diadali zászlótrophaeumoknak nem tartjuk.

S oka ennek? Nem mindenben ugyan, legyünk igazak, mert ha valahová, akkor ránk kétszeresen illik az iliacos intra et extra muros-féle mondat, de felette sokban csak az: hogy nem akartunk tágkeblűleg és jó számitásilag kezét fogva s vállat vetve elég mélyen zsebeinkbe nyulni, vagy nem valánk elég magas lelkiületűek s elég kitisztult izlésűek, ha ezekben nem lertünk vala semmit vagy eleget, magunkat szűkebb körökbe szorítani, mikép egy egy feláldozott virágunkért tágabb körökben élvezzük a köz haza felvirágzását, vagy mert nem voltunk elég büszkék, hahogy mostohább állapotunk nem enged semmi nélkülözést, legalább két tenyerünkkel s nemes veritékünnkel köz bajnokilag de hűn élni a honért!

Itt is ideje ez okbul, nehogy nemzetünk a pénz nélküli tervező — der Projectenmacher ohne Geld — nevetséges szerepében, minden jobb ember szívgyötrelmére, a nagy világnak elvégre pedig bizonyosan köz hahotájára, ezentul is és in infinitum színészkedjék; itt van ideje mondom, mikép valahára szellemi sasrepülésink alá egy kis anyagi sarkalatot is rakjunk, azaz, így vagy amugy de valamikép elégséges pénztehetséget is teremtsünk elé, a minthogy most valóban már megnyilhatott volna velőnk a körül, hogy „semmiből nem lesz semmi“, a kiállításra szükséges »valamit« pedig az egész nagy természet virányaiban sehol nem lelendjük egyebütt, akárhogy csűrjük csavarjuk is, mint zsebeinkben, nélkülözhető feleslegünkben s munkátul vissza nem rettegő két tenyerünkben,

És ha több mint félszázadi időáldozat s temérdek kiállító tehetség után, miknek fájdalom alig tapasztaljuk hasznát, míg ennyi idő alatt s annyi munkával bizony már némileg felvirulhatott volna vérünk; ha mondom illy sajnos veszteség után még azt sem tanultuk volna meg, hogy az eddigi modor nem ér semmit, s hogy bizony soha nem fogunk kellőleg haladhatni, míg az eddigi „kása-körülti macska-keringelések“-féle maneouvrek helyett hazafiúilag ki nem állunk a gátra, és azon nyomorult maneouvrek helyett, mellyekhez képest mindig készek

vagyunk mindenre, csak arra nem, mire szükség volna, t. i. pénzalapnak, vagy aequivalensének kiállítására, magunk nem vívjuk ki, telik mibe telik, a csatát: akkor valóban nemcsak nemzeti és alkotványos jövendőnk nincs, de illy jövendőt Isten és minden jobb ember előtt nem is érdemlünk, minthogy illy ritka s irigylésre méltó lét soha nem szokott lenni a vak véletlennek, annál kevésbé másoknak kegyes ajándéka, de olyast, midőn a kislelkű önzőknek örökké elérhetlen marad az, egyedül nagylelkű nemzetek biztosíthatnak maguknak valódilag.

Legyen ennélfogva kitapogatva, mennyire csak lehet, a magyar közönség minden tagja, mihezképest kivilágolják, hogy valljon ki akarja egyedül phrasisokkal és szemfényvesztésekkel előmozdítani a közjót, s valljon ki kész ennek kifejtésére tettel is járulni, mert hiszen mint láttuk — és ez olly világos mint a nap — most elvégre tette van szükség, s nem annyira szájra vagy egyéb demonstratiókra; és így felette üdvös leszen, ha egy kissé elkülönöztetik e két osztály, ha t. i. a szájhazafiak egy sorba, a tetthazafiak megint más sorba fognak állíttatni, minthogy a haza egyedül csak így tudhatja meg: fiai közül kire számíthat, kire viszont nem, s ekkép kik valók egyedül parádéra és fogyasztásra, kik viszont munkára és kiállításra.

És ezen műtétel, mellyre honunk minden publicistáit s minden ujságíróit, különösen a Hirnök, Jelenkor, Nemzeti Ujság, Pesti Hirlap és Világ tisztelt szerkesztőségeit ezennel mint munkás társakat bizodalmasan felszólítom, korántsem erőltetés; mert a haza tág terén mindenkinek vagy van pénzcskéje, vagy nélkülözhet valamit, habár csak kicsit is, vagy végre — a gyermekeket, betegeket és aggastyánokat kivéve — legalább két tenyerével szolgálhatja a hont, s ekkép ha egyedül e három szer indíthatja meg annyira kívánt jobb egészségnek a hazát, ha t. i. egyedül pénzbeli tehetség meg munka léptetheti mind azt életbe, mi már megfoganszott, s csak illy segítségre vár, s mi nélkül csak felette bágyadtan vagy egyedül illusiókban sőt ezentul nem is élhet honunk többé, ha mondom ez így van, valamint tagadhatlanul s égbekiáltólag így van: akkor azt hiszem, a netalán bitorlott hazafiságnak

lárvaít lerántani, a véletlenül elnyomott s lelármázott őszinte hazafiságot ellenben kitüntetni, valamint általjános mustrát tartani a hazafiui kedélyek fölött nem erőltetés, de éppen ellenkezőleg ha nem is éppen kötelesség — s pedig tán az — minden magyarnak ‚hanc veniam petimusque damusque vicissim‘ szerint szabad; mert minden magyarnak, ki honáért él, van joga tisztába jönni bármilly hazafitársával, hogy valljon hányadán van vele, mikép aztán a selejtes ne állja a lelkesnek utját.

És ha van a magyarnak erre joga, mit tőle tán senki meg nem tagad, ki nemzeti és alkotványos léte körüli aggódhatását nem akarja megtagadni, akkor e jog most kétszeresen éled föl, mert mi magyarok, mennyire nemcsak én, de nálam sokkal tapasztaltabbak itélnek, körülményink fölött, jelenleg nemzeti és alkotványos regeneratióink végszélén vagyunk, úgy hogy ha ma elmulasztjuk legalább némieknek megvetni alapját, mik közt néhány anyagi kérdés megfejtése minden eddigi tapasztalás szerint kétségtelenül legelső helyt foglal, miket azonban tetemes pénzforrások nélkül de csak meg sem indíthatni, s annál kevesebbé vihetni végbe, akkor bizvást keresztet vethetünk jövődönkre, s bús resignatióval elfütyörészvé a mohácsi nóta mellett még újabb kori idéetlen eseményünk elegiáit is, tökéletesen meg lehetünk arrul győződve, hogy se nemzetileg se alkotványilag többé élni nem fogunk, s legjobb esetben legfeljebb néhány évig még tengeni.

Lépjetek tehát elé s hallassátok szavaitokat Ti a nemzeti s alkotványos haladásnak hívei; és ha nektek azelőtt, mikor a magyar jobbadán még alutt, szokatlanabb felléptem visszatetszett is, legközelebrül viszont teljes meggyőződéseim szerint én nem tudtam mindenben helyesleni eljárásokat, a minthogy egyedül jó szándék nem mindig vezet ki a magyar politikai élet tömkelegeibül, azért tudom csak egyet akartunk s egy azon cél, melly után sovárgunk; s ekkép ha tán némi ‚félreértések‘ s legfőkép a ‚hiányos definitio‘ annyiakban legsajnosb ellentételekbe hozott is, fogjunk kezét, vessünk vállat legalább egyben, s ha bírjuk, hordjunk pénzt a haza oltárára, vagy ha illyes nincs, mozdítsuk a közjót legalább némi nél-

külözésink vagy becsületes veritékünk s két tenyerünk által elé; mind azokat pedig, kik se így, se úgy, se sehogy nem akarják szolgálni a hont, de azon kis ártatlan (!) tévedésben levén, mintha a haza volna övék és nem ők a hazáé, a magyart csak színészileg 'játszák', vagy ügyes szemfény-vesztéseik által »kijátszák«, — azokat, habár legközelebb rokonaink volnának is, mutassuk ki a nagy világnak, nehogy ha már bukunk kell, lelkes selejtéssel egyiránt gödörbe hányatván, a világi köz opinio azoktul is megtagadja a rokonszenvü részvét emlékkönyét, kik mindent elkövettek, mi emberi gyarlóságukat fel nem mulá, hogy egy résznek induló népet az emberiségnek megtartsanak.

Ha nem állunk is a világi események nagy szinpadán, s ekkép annak nagy része, mit ide ben mivelünk, noha igen ki tudná állni a legnagyobb világosságot, soha nem fog jönni, vagy csak elferdítve jó napfényre, azért mégis nem egy rokonkeblü hű kedély kíséri, s pedig megtörhetlen reménnyel sőt várakozással, újjáalakulási küzdelminket. Oh ne felejsük ezt el, mert ha néha vajmi szédítő is a sokak tapsa, azért a kevés jobbak tisztelete mindig édes, oh ne felejsük ezt el, s feleljünk meg a jobbak várakozásának, mi nem kevesb — és erre vigyázzunk — mint az:

»Hogy a magyar, szabadabb elmü institutiók megerősítésére új és eldönthetlen gyámokul szolgáljon a világi nagy opinóban az önkénynek tendenciái ellen«.

Telekdíji tervemet, ismétlem, korántsem adom valami tökéletes gyanánt. Azt legfeljebb is faórához hasonlítom. Nem arrul van ehézképest szó, hogy azok, kik azt nem tartják helyesnek, bármilly távulrul is érintessenek ellenséges szellemben, mert megengedem, lehet annál készíteni még jobbat is; hanem az forog kérdésben, mikép pusztá kritikával s negatiókkal, vagy legfeljebb egy egy magán álló fényesb karika előmutatásával ne engedtesse nek hátulsó ajtócskákon és kapukon kisurranni az illetők, minthogy faórához hasonló művem — kivált ha annak még annyira megkivántató tökéletesb egybeillesztésére őszintén fognak járulni honunk némi kapacitásai is, kiket ez uttal, a nélkül hogy itt őket rendre megnevezni szük-

ségesnek tartanám, erre bizodalmasan felszólítok — minden hihetőség szerint meglehetősen fog az idővel járni; s ekkép, ha csakugyan az idővel járni, és legsajnosabban, sőt annyi szónoklatink, annyi indítványink s annyi terveink után, legnevetésesebben mindenbül kimaradni, nem akarunk, nem elég, faórámat fitymálni és azt simpliciter félrevetni, de modificatis modificandis nem bánom sőt igen kérem, vagy el kell fogadni azt, vagy jobbal, legalább hasonlóval állni elé.

Mi elvégre ezen czikk felírását t. i. a definitiót illeti, mellynek olly sokszori helytelenségét bokros bajaink egyik főokának állítom, s mellyrül ez alkalommal — mert időbül és térbül kifogytam — alig szóltam valamit, a definitiórúl hova-hamarább előadandom e jelen ujságlap által, s pedig alkalmasint »Oppositio« czim alatt igénytelen nézetimet. —

Oppositio.

I. Az előbbi thema folytatása, s bővebb kifejtése. Mi az igazi mi az álkövetkezetesség. II. Az ellenzék folytonos gyarapodása. Flegeljahre der Politik. *Kisebbséggel kormányzás.* Fermer la boutique? . . .

Pest, 1844. febr. 15.

(Jelenkor, 1844. 13. sz.)

I. Tudom nem egynek, ki politikai eljárásomat kísérni szives és ekkép újságcikkeimet is figyelmére méltatja, nem kevésse fog visszatetszeni, legalább első benyomásilag, hogy e pillanatban, mikor egész tehetségemet szorosán a telekdíji eszmének további illustratiójára volna kötelességem összepontositni, oly sokszor és annyira divergálni látszom fő themámtul.

Ezen első benyomás kellemetlen érzete azonban, reméllem csak hamar el fog oszlani a nyájas olvasóban, ha elég szerencsés leszek őt jelen tárgyalásom folytában meggyőzni arról, hogy most, miután a telekdíji eszme „alkalmazása” azaz „mi módomban életbeléptetése” körül is jó volna egy kissé surlódni és tanácskozni immár, korántsem elégséges, ha így lehetne mondani, kijelelni a csatarendet, de diadalra nézve elkerülhetlen szükséges mind azon pártok külön lényegét is kellő tekintetbe venni, mellyekre elszakadozva sehogy sem képez honunk egy tábornokát s valami egységet, de e helyett inkább eloszlott s ekkép vert hadnak viseli színét, melylyel úgy látszik mintha egy életkérdést sem lehetne vívni ki.

Hosszas lenni nem fogok. Az éppen most előadottakhoz képest azonban elkerülhetlenül szükségesnek tartom, némieket előbb legalább egy kissé definiálni és constatirozni, mielőtt a

szőnyegen fekvő telekdíji kérdés gyakorlati alkalmazását jó sikerrel tárgyalhatni reményem lehetne. Szükségesnek tartom ezt pedig azért, mert míg a telekdíji eszme valami hibásan definiált párt köntösében jelenik meg, mellyből e szerint előlegesen ki kellene vetkeztetni azt, mindaddig sikere nemcsak nem bizonyos, de éppen ellenkezőleg szinte apodictice lehetetlen. És ezért, nehogy egyedül a discussio körei közt maradjon az egész, de mindent elkövessünk az eszmének bár az általam javasolt, bár milly más formábani életbeléptetésére, hadd hozzak némi egybebonyolult fogalmat előlegesen kissé tisztába.

Én alig ismerem egyetlenegy politikust, legalább hazánkban, ki azzal, s pedig tökéletesen meg vagyok győződve legjobb hiszemben, néha ne kérkedett volna vagy szünetlen ne kérkednék, hogy bizony »ő a jót, csak legyen jó, bármilly oldalról jőjjön is az, mindig kész elfogadni«. És az elv dicső, nem tagadhatni. Valóságos evangéliumi tan, csak hogy — mert soha nem képes az egyébiránt jó szándoku ember minden gyarlóságibul kibontakozni — felette sajnosan ez esetben is, mint annyi másban, kineveti az élet a phrasist; vagy más szavakkal: némi kevés követésre méltó példát kivéve, általánosan bizony szép sententia szokott maradni, de életbe csak ritkán megyen át a felhozott szebbnél szebb szójárás.

Ha olly sok gyengeség nem lagná az embert, ha vérenek heve nem ragadná őt annyiszor el, ha legközelebb érdeke nem rövidítené látását olly nagyon: akkor valóban lehetetlen volna, hogy a fejledező közhaszonnak, felviruló hazának bájteli képe ne emelné őt vajmi magasan minden tetteiben saját szűk látáthatarán tul. Ugy hogy ez esetben — mert ellenállhatlan vonzalmu e kép — nem is volna szükség kézfogás, vállvetés s legőszintébb, legáltaljánosb együttműködés végett mást mivelni — s ebben pontosulna össze minden politikai eljárás — mint lepletlenül előmutatni azt.

Miután azonban illyféle gyarlóság nélküli emberideálok csak ritkán születnek, s még jobb nevelés és némileg már higgadtságra érett közélet által is egyedül kivételként fejlődnek ki, nyersebb nemzeti mozgalmak közt pedig, mint a millyennek

mi magyarok indulunk, mikor a szenvedélyek játszanak legfőbb szerepet, alig léteznek, illy körülmények között korántsem elég a leghasznosbnak sőt a legdicsőbbnek elfogadtatására is annak egyszerű kimutatása, de a külön pártok lényege, vagy tán jobban mondva: egymással versengő természete is kellő tekintetbe veendő, nehogy együtt munkálás helyibe még olly tárgyak fölött is egymással liujhuzás álljon, mellyek életkérdések, s melly műtétel közt valóban nem kevés időt és kiállító tehetséget fecsérlöttünk el már mi magyarok, és nem egyszer tapostuk megbocsáthatlanul lábainkkal viszonzlag egymásnak virágít.

Honunk újabb időkben az eddigieknél elkülönözöttebb s kitünőbb pártokra szakadt. Ez tény. Valamint az is tény, hogy többet kevesebbet a külön pártoknak főbb, fő, vagy köz vitézei mindent pártuk üvegén nézván keresztül, nem annyira látják a köz állomány mint pártuk érdekét, s e szerint, ezt mindig amaz elibe tevén, vagy legalább azzal szünetlen confundálván, nem annyira sovárognak s munkálnak a közjó elérése, mint inkább pártuk terjesztése és szilárdítása végett. Nézzük a vármegyéket, nézzük az országgyűlést, s nem fogjuk a mondottak valóságát tagadhatni.

Már e jelenet veszélyes vagy viszont üdvös-e, azt ez alkalommal ex asse nem fejthetem ki. Sok, tudom megijed sőt eliszonyodik rajta, míg én azt egyedül elevenebb közéletünk elmulhatlan következményének tartom, melly nélkül soha nem bontakozhatnánk ki bajainkbul, s mellyen én ehez képest inkább örülök mintsem busulnék, sőt mellynek t. i. a pártok egymás elleni állásának, nem átalom ezennel kimondani, teljes meggyőződésem szerint, bármily ellentétben látszassék is ez lenni előbbi mondatimmal, még élénkülni, szilárdulni kell, hahogy egy tunya, minden élet nélküli inanis foetusbul, mellyet csak kevéssel ezelőtt képzénk teljes mértékben, életteli testté kívánjuk átalakítani nemzetünket. És ezt ki ne ohajtaná? Én legalább forróbb kívánatot nem rejtek keblemben. Azonban, mint mondom, én ezuttal, ha tán véletlenül, e kérdés felvilágosítására hoznék is némieket elé, annak kimerítőbb fejtegetésébe semmi esetre

nem bocsátkozhatom. Elég az, hogy a dolog így áll, és e szerint gyakorlatilag szólva nem busongás vagy örvendés van a teendők során, de a fenálló tény megismerése mellett annak őszinte magvallása, hogy bizony nemcsak nem fogja a 'jót' különbség nélkül minden párt azért pártolni, mert 'jó', hanem a pártok természete szerint, minden párt csak saját szüleményét — ha ez hét hónapos ivadék lenne is — fogja pártolni, más pártnak ellenben legtalpraesettebb magzatát se. S hogy ez így van, erről szinte bizonyosságot tehetnének a vármegyék, meg némi tekintetben még maga az országgyűlés is.

Mi tehát a teendő? Ez a kérdés. Mert hogy két vagy több úgy szólván ellenséges táborra szakadt felekezet csak nehezen vihat ki valamit, s annál kevesebbé saját körülményink között sokat, a körül úgy hiszem a legtunyább eszű álmos szintolly tisztában van, mint a legélénkebbre felpaprikázott hóbortos. Mi tehát a teendő?

»Bizony nincs más mód — így felelnek erre sokan — mint a pártokat megegyeztetni és ez által a surlódásokat megszüntetni.«

És mennek és működnek az egyeztetés sáfárai, Juste millieut kíván alkotni egyik, centrumot másik. S ez felette dicséretes, sőt néha valóban magasztos, mert kimondhatlan önmegtagadással jár, s ekkép tán még lépcső mennyországra is. Földi haszna azonban, némi kevés esetet s egyes személyeket tekintőleg kivéve, legalább eddigelé alig volt más, s alkalmasint jövőre is alig lesz más mint az, hogy a kibékitők egyedül saját maguk lesujtására s nullificatiojára voltak és lesznek képesek kézfogásra s vállvetésre birni a pártokat, de semmi egyébre nem. És ekkép, midőn maguknak soha nem használnak a felhozott nagylelkű vagy ügyügykedő felkentek, de mindig ártnak, addig eljárásuk rendszerint a közálladalomra nézve se hasznos, sőt néha még arra is felette káros, mert a helyett hogy egyik párt a másikat legyőzve, elvégre kiállitna valamit, addig azon ledögönyözési és megsemmisítési műtétel alatt, mellyel a kibékitők mind a két párt részéről száz eset közt kilenczvenkilenczben inomisse mindig illetetni szoktak, pereg le a drága

idő s merítették ki minden kiállító tehetség. A hasztalan martyrokat pedig, mellynél szerencsétlenebb szerep e földön nincs, ha nem kaczagja is le a néha olly indiscret sokaság, minden esetre megszánja őket a méltányosak csekélyebb száma.

Pártokat, az alkotványos élet ezen múlhatlan kísérőit, elnyomhat tán a végrehajtó hatalom tulsúlya s az önkény, ez meglehet, de egyeztetni pártokat, ha illyesek már léteznek, a felébredt közélet megsemmisítése nélkül szintolly lehetetlen, mint az életet sem szüntethetni meg magának az életnek megsemmisítése nélkül. És ez egyenesen az emberi lényeknek — melly szellem és agyag — és a társasági viszonyok természetéből foly. S ugyanis a felébredtebb élet buzgalmakat s vágyakat szül, mellyek az előtt, nem levén körük, csak lappanganak. Ámde a buzgalom és vágy, ha nem fejelek is ki nélkülök soha valami nagyobb a világon, s azok ekkép az emberi progressionak legnélkülözhetlenebb tényezői, azért mégis hasonlólag az arányhoz, mód nélkül sok salakkal járnak. Ugy hogy míg a tiszta honszeretet buzgalma s egyedül a közjónak előmozdítási szeplőtlen vágya lelkesít itt ott egy keblet, addig számtalan mell dagadoz a személyes nagyravágyás s megsértett hiuságnak, sőt még a legocsmányabb nyerekedési szomjnak is ezer gyengeségivel. Már hogy illy lét közt — melly a társasági civilisatio előléptével javul ugyan, minthogy tagadhatlanul több kiébredett s önálló ember létezik kifejlett polgári viszonyok között, mit egyébiránt nem szabad enyészet felé indulással összekeverni, vagy szolgai és zsarnoki viszonyokban — már hogy illy lét közt, melly ugyan javulhat, de többet kevesebbet mindig jellemzeni fogja az emberi társadalom lényegét, egyeztetni lehessen pártokat, s kivált nemzeti küzdelmek elején, mikor szenvedélylyel járó rövidlátás sőt vakság a köznyavalya, azt bizony csak az hiszi, csak az remélheti, ki se magát se az emberi természetet de legtávulabbrul sem ismeri.

És e körül magunkat ne ringassuk csalálmakba. Mert ez t. i. ezen ujhuzás, ezen rivalitás többet kevesebbet mindig fen fog állani, csakhogy fejletlen vagy absolut viszonyok közt, csapszékekben és kávé-cotteriákban, fejledező és szabadabb

viszonyok közt ellenben kisebb nagyobb pártokban: míg az ember gregalis lény marad, melly mint nyájban valami hűséget érez magáéihoz, irigységet viszont idegenekhez; míg egy békeszeretőre s egyeztetni akaróra legalább is jön három annyi feluszító, felingerlő, mit németül a-„Hetzen“ szó fejez ki olly helyesen, minthogy kakas-harcztul kezdve, a bika-küzdelmeken, római circusokon és az angol öklész-körökön keresztül, a politikai élet bármilly árnyéklatu vitáig mindig különös vonzalmat mutatott az emberiség nagyobb fractiója a viadalokhoz; míg továbbá: általján véve az ember gyarló természeténél fogva — s itt bizony sok felette méltányos is elmondhatná magának a mea culpa-t — inkább szereti a mulatságot, mintsem unatkozni szivesen, s ehez képest, mert semmi nem fárasztja őt annyira, mint bármilly száraz tárgyalás, fájdalom, nem tagadhatni, inkább eseng valami bohózatért s egy kis összecsapásért, mintsem hogy könnyen hátat fordítna ennek, sőt illyest még gátlani is felette ügyekezni, úgy hogy bizony néha egyedül csak egy kis jux végett is nevetségessé tétetik, s ekkép feláldoztatik a legkomolyabb, a legéletbevágóbb; míg egy lelkes és okos mellett, ki a közjóért ví és ezért szélszerűen is ví, vajmi sok lógós kalandoz, jóformán nem is tudván, »miért, merre és hogyan«, egynél több kaján pedig az illyeseket mind egyre csak saját czéljaira törekszik megnyergelni, s rendszerint a nélkül, hogy észrevennék, meg is nyergeli; míg továbbá időt, helyt, körülményt összezavarván, nem egy tartja kötelességének, felekezete mellett prókatori szellemben allegálni, s ekkép soha nem engedve, minden juridicum remediumot használni s mindenbe belé csimpaszkodni; nem egy viszont egyenesen pajtáságban — Camera-derie — keresi a hazafiságot, s jó pajtás, jó mulatsági czimbora lévén, tökéletesen meg vagyon győződve, s keble vajmi nyugodt, hogy ezért már ugyancsak jó hazafi, sőt vajmi nagy súlyu statusférfit is; míg asszonyok és kisasszonyok is elegyednek a köz életbe, mit azonban — közbevetőleg legyen mondva — távulról sem vagyok hajlandó általján véve kárhoztatni, mert jóllehet „jajt“ mondok ott, hol a konty uralkodik, azért s z á z s z o r t a fájdalmasb „jajt“ harsogok az egekbe olly haza fölött,

hol a nők idegenek a hontul, és maguk sem lelkesednek és másokat sem lelkesítenek érte; csakhogy, mi tagadás benne, egy okos, a nemzet javát valódilig szivén hordó, s annak előmenetele végett áldozni kész hölgyre, bizony egynél több gyenge eszű liba nőt számíthatni; s aztán: hogy az asszonyi nem, valljuk meg, s kivált a 'szépek' agg Ilion ideje óta mai napokig, bizony bármily árnyéklatban soha sem szolgáltak valami kibékülésre annyira, mintsem éppen ellenkezőleg minden árnyéklatu háborúnak lettek volna okozói; szóval: míg az emberi természet s a társasági viszonyok impraegnálva lesznek efféle ingrediensekkel — s ez többé kevesbbé mindig így lesz — mindaddig pártokat egyeztetni, s »bocsássunk meg egymásnak s engesztelődjünk«-féle phrasisokkal bár legkisebb tartóst elérni akarni valóban nem egyéb, mint keserü önmystificatio, vagy legfeljebb édes ábránd.

Az egyeztetői, juste milieu és centrum-féle recipe tehát meggyőződéseim szerint, nem ér semmit.

Ámde ha az egyeztetés lehetetlen, s ellenséges táborokként állnak egymással szemközt a pártok, sőt mint én mondom, a pártszellemnek még élénkülnie és szilárdulnia is kell: akkor méltán kérdezhetni, ugyan mi módon lehet tehát illy körülmények között, hol egy párt állja másiknak útját, valami ollyas életkérdést vagy afféle nagyobbszerüt életbe léptetni, mit egyedül általános vagy ehhez közel álló kézfogás és vállvetés vihet ki, mint például a telekdíji eszmét?

Mire válaszom — és ezen fordul a jelen czikk sarka — e következő: Csak úgy vihetni nemzeteknél a nyilvános és közéletü politikának cselekvés mezején életbevágót, nagyszerüt s tartóst ki, ha nem hibásan de lehető legtalpraesettebben, s e szerint minden esetre ha nem alárendelt s ekkép specialis, de fő és ehezképest generalis fogalmak szerint definiáltatnak a pártok.

Míg ez nem történik, addig mind az, mi a politikai életben kifejlődik, bármikép erőlködnének is egyébiránt az illetők, jobbadán bizony nem igen szokott lenni egyéb mint megnemszünő félreértésekbül s viszontorlásokbul szükségkép fejledező zagyvalék, zavar s ezzel járó kudarcz és boszu, vagy

legjobb esetben némi surprise és miniatúr-féle előmenet, mely ha be is éri azzal az elvadász meg az optimista, a nagyobb-szerű nemzeti élet után sovárgókat nemcsak ki nem elégíti, de néha még boszantja és ingerli is.

Britanniában — és ezen ország, noha telisded teli van hiányos institutiokkal, mert hiszen azt is csak halandók (!) lakják, azért minékünk magyaroknak mégis legjobban használhat sokban ugyan kerülési, de annyiakban viszont utánzási mintául — Britanniában mondom, két fő pártra szakad a köz állomány. Tóry az egyik, Whig a másik. És ez esetben, ha így lehetne mondani, egyik is másik is ‚genus‘, midőn oppositio vagy kormányzat alábbrendelt fogalom, vagy is úgy szólván ‚species‘. Ugy hogy például Sir Robert Peel vagy Lord John Russel igen bámulnák, ha politikai hitvallásukról tudakolván őket, az kérdeztetnék tőlük: ‚valljon az oppositiohoz vagy a kormányi felekezethez tartoznak-e? Mert mind tudva van, Peel politikája tory, Russelé viszont whig, mely vágásban mindkettő hűn megmarad, s csak ahozképest jó egyik mint másik egész pártjával együtt, és így számtalan minden hivatal nélküli is, vagy a kormányba vagy az oppositioiba, a minthogy vagy tory vagy whig kerekedik egymás fölibe.

Mi magyarok illy definitióval nem birunk, de e helyett legnagyobb általjánosságban véve liberalis és conservativ pártokra szakad honunk. És ez nem volna éppen legidétlenebb definitio, de az által keveredik nálunk a pártok lényege igazi chaosba, melyből alig alig van menekvés, hogy liberalis, haladó és oppositionalis párt, a köz alkalmazás s köz felfogás szerint szintugy fejez ki egy értelmet, mint a conservativ, haladni sehogy sem akaró s kormánypárt megint egy más értelmet; holott mind ezen kitételek legtávolabbrul sem synonymumok, s pedig elannyira, mikép ha csak egy kicsit akarjuk is szemein- ket és eszünket használni, s az egyik mint másik párt embereit csak egy kissé is venni mustrába, lehetetlen lesz tagadnunk, hogy fővonásilag szólva bizony felette sok oppositionalista van honunkban, ki se nem liberalis se nem haladó, mint viszont nem egy liberalis és haladó áll a kormány részén; árnyéklatilag

szólva pedig, nem egy oppositionalista van, ki némiben pangani némiben ellenben haladni kíván, mint viszont nem egy kormányi létezik, ki szinte pangani akar bizonyosban, bizonyosnak ellenben ohajtja haladását.

S ím ez azon értelemzavar, melly bajaink főbb okaihoz tartozik. Mert nem egyszer okozta és okozza még ollyasnak megbukását is — s ez nemcsak sajnos, de igazi absurdum — minek tulajdonkép többsége volt és van, melly azonban, ezen többség tudniillik, a hiányos definitio chaosából nem merülhetett s nem merülhet ki; s e szerint vajmi sokszor tette, és ha ezen nem segítünk, utóbb is annyiszor a hányszor teendi, külön pártainkat oly helyzetbe, mint mikor szövetségesek, köd-ben állván, nem ismernek egymásra, s ehezképest egymás ellen fogyasztják a lőport.

Milly sajnos és Pandorának legtágabb szelenczéje legyen is egyébiránt ezen értelemzavar, azért az még sem egyéb s több — s azt illy szempontbul kell bírálni, ha rajta segíteni ohajtunk — mint igen természetes következménye azon pangó, s azelőtt örökleg ugy szólván defensiv állásunknak, mellyben mi magyarok kormányunk átellenében valánk helyezve. S melly értelemzavarhoz, a nélkül hogy illyest akartam vagy viszont elkerülhettem volna, bármilly különösnek sőt igénylőnek — anmassend — látszassék is ezen állítás, újabb időkben tán senki nem szolgáltatott több anyagot, mint csekély személyem.

Országszövetségi viszonyinkban, alkotványunk és nemzetiségünk többet kevesebbet eddigelé mindig nyomatott, ugy hogy nemzeti élet hosszaságához képest, egyiket mint másikat tekintve, valóban ugy szólván csak, tegnap' óta szívjuk egészségünk valóságos helyreállítási reményével a levegőt. Mi tehát természetesb vagy legalább megfoghatóbb, kérdem, mint az, hogy az ellenzék a sokadalom szemében még mai időkben is a hazai hűségnek s mind azon gyönyörűnek, mi ezzel kapcsolatban van, színében jelenik meg, míg a kormányi czélok előmozdítása — magátul értődik, szinte megint csak a sokadalom itéletében, melly azonban a többség — viszont egyenesen a nemzeti és az alkotványos lét csorbitásának, s ekkép bármilly

távrul de azért még is mindig némileg a hazaárulásnak valamelyes képében tűnik fel. Valóban nincs ennél semmi is természetesebb! S pedig mert, vagy nyilt vagy lappangó de azért szünetlen ellenségeskedésnek ki vala téve alkotványunk és vérünk, illy körülmények közt ehez képest valójában nem azoknak köszönhetjük alkotványunk s nemzetiségünk megmentését, kik ezeket áruba bocsáták s a kormány felé simultak, s annál kevesebbé azoknak, kik az udvari bűbáj fényétül s némi anyagi élvezetek kéjeitül elcsábitva magyarságért korcs létet cseréltek, s csak „jó reggelre” sem taníták ivadékaikat — oh szégyen oh gyalázat! valóban sem azon felszinesek, sem ezen gyávák, kiknél nyomorultabb hazafiság-sértőket hiába keressz az emberiség évrajzaiban, nem menték meg egyedül szabad elemben élhető vérünket. Nem nem! Hanem azt hogy constitutionalis kis bárkánk eddigelé nem merült el, s pedig szünetlen hegyettünk tornyosuló szláv, török és germán absolut dagályok közt nem merült annyi század óta el, azt hogy magyarok és még szabadok vagyunk: a bennünk rejlő élet mellett egyedül azon hűknek köszönhetjük, és azért üdv és áldás nevükre, kik nem akartak, nem tudtak egyebek lenni, mint szabad magyarok, s kik ekkép — mert se nemzeti se alkotványos téren haladni nem lehetett — népünk nemtőjében bízva s jobb időket várva, szigorú s megtörhetlen ellenzékét képeztek inkább, mintsem hogy hasonlólag más népekhez, vérünket nemzetiség és szabadság melletti sőt elleni utakon engedték volna előresodortatni.

Nem csuda tehát, sőt természetes következmény — mert hiszen mint mondám, kormányunk átellenében szinte csak tegnap óta szívjuk nemzeti és alkotványos előmenetel reményével a levegőt — hogy még mai időkben annyira megváltozott körülményink daczára is minden distinctio nélkül, millyel a sokaság rendszerint nem igen szokott vesződni, egyedül az oppositio osztályátul várja honunk megmentését a nagyobb rész. S pedig mert valóságos hazai hűséget jobbadán csak az érintett osztályban volt alkalma tapasztalni, s ekkép jöllehet ma nem annyira passiv védelem mint activ progressio van napi

renden, azért szinte minden más hazai erényt még is egyedül innen vár, honnét aztán nemzeti haladást, szabadelműséget, hazai hűséget sat. szóval: minden polgári erényt az oppositio kitételével assimilálván, de távulról sem foghatja meg, mikép lehet valaki haladó, szabadelmű hű hazafi, de csak becsületes ember is, ki az oppositiónak nem tagja, holott, tisztelet becsület de igazság is, a mai oppositiónak némelly szeretetre s valódi tiszteletre méltó tagjai mellett bizony számos oppositionalista van, ki éppen nem haladó de őrzöngő, nem szabadelmű de zabolátlan, nem hű hazafi de hiábavaló urfi, sőt még csak becsületes ember sem, de semmirekellő selejtes és számkivetésre méltó rendbontó sat.

Mind ennek, ha nemcsak ámitásként a felhőkben, de az élet mezején valódilag és gyorsan akarunk haladni, tisztába és rendbe kell jönni, mert máskép — és ne csaljuk magunkat — ha még azon csekély gyakorlati intelligentia s azon kevés szep-lőtlen hazafiság is, melly hosszú alvásunk után eddigelé köztünk kifejlődhetett, egymás ellen fordul s vak czivódások közt egymást emészti, akkor ugyan milly hihetőség szerint gondolunk jó sikerrel küzdhetni, annyira összebonyolult s olly annyira heterogen viszonyaink közt, mind azon életkérdések fölött, mellyek létünket tételezik fel, mellyek napról napra, a minthogy kénytelenül mind nagyobb s nagyobb életmozgásba jönnünk kell aggasztóbb rémképekként fognak a nemzet és alkotvány-elleniek és küntiek előtt feltűnni, s melly kérdéseket ehez képest a leghűbb s legállhatatosb virasztás mellett hajótöréstül vagy legalább rémitő veszélytül mind azok legőszintébb kézfogása s együttmunkálása is csak bajjal fogja megmenthetni, kiknek a hon s pedig a magyar szabad hon, mindenek fölött drága, s melly életkérdéseket ennél fogva bizony soha nem fogunk mai rozsul s inkább csak szenvedély mint elváltan eloszlott s egymással mindenben ujjat húzó pártokkal vérünk javára diadalo-san kivívni, mikor valljuk meg, nem egy lelkes sujt lelkest, s csak azért, mert nem párt embere, melléhez szorit viszont egyedül párt-tekintetből nem egy pelengérré való selejtest.

Hozzuk tehát mind ezt tisztába s rendbe, mert hiszen

haladni akarunk, s pedig nemcsak szájjal de tettel is s lehető leggyorsabban. Ámde kevesek s aránylag gyengék vagyunk, elleneink ellenben számosak s tehetősek, s ehhezképest igazán mennyekbe kiáltó bűn, valóságos hazai hütlenség volna, még rossz definitiobul okvetlen eredő elmezavar s ezzel együtjáró viszálykodás által is megszibbasztanunk egymást.

És ennek elérésére használjon személyem, mennyire használhat, mely mint fentebb érintém, a nélkül hogy akartam vagy ezt elkerülhettem volna, újabb időkben tán többel járult a rectificálandó hiányos pártdefiniációhoz, mint bárki más. Miről azonban a jövő számban.

Pest, 1844. febr. 18.

(Jelenkor, 1844. 14. sz.)

II. Legutolsó cikkemet — miután természetesnek állítám azon elmezavart, melyhez képest a nagyobb szám oppisitiot, haladást, liberalismust, hazai hűséget synonymumnak tart — azzal végzém be, hogy, jóllehet nem akartam, de el nem kerülhetém, tán senki újabb időkben több anyagot a pártok hiányos definitiójához nem szolgáltatott mint én, s hogy e szerint használna szinte személyem, mennyit csak használhat, az érintett hiányos definitiónak minélelőbbi s czélszerűbb rectificatiojához. Haszna sőt elkerülhetlen szüksége ezen műtételnek, ha eleinte félreértetnék s ekkép visszatetszenék is, elvégre bizonyosnak fog mutatkozni, feltéve, hogy »valósággal köz hazai s nem privát személyes haladási vágy azon czél, mely a keblek többségében rejlik«, s hogy »jobb definitiói kísérletemben, kellő világosságot terjesztőleg, eljárni elég szerencsém is leend.«

A többség, mint a jelen tárgyalás folytában érintém, annyira megszokta rég idő óta vérünk s alkotványunk tekintetében minden üdvöst az ellenzék részéről várni, hogy az ellenzék par excellence még mai időkben is ugy szólván minden hazai erények egyedüli kutforrásának mutatkozik felfogásában. S miután most szünetlenül hallja a szabadelműséget, a haladási

vágyat, mint különös erényeket dicsértetni, nincs természetesh, mint az, hogy ezen erényeket is nézete szerint a hazai erények egyedüli kutforrásából, t. i. az oppositióból véli kibuzoghatónak; miszerint aztán minden más nézet, minden más irány felette gyanus sőt egyenesen hazaárulási színben mutatkozik előtte, attul pedig, mint például tőlem, ki egyenesen megvallja, hogy ő e pillanatban nem tartozik az oppositíóhoz, borzadó bámulattal fordul el, s kész őt sujtani, mint engem is bizonyosan még erősebben sujtana mint úgy is sujt, ha, mint mondja, politikai életem egy részében, mikor még »ember«, azaz »Oppositio tagja« voltam, nem tettem volna némi szolgálatokat a honnak. Miszerint hozzám vonzó kedélye nem is egyéb, mint olyféle kimélet, a millyennel elasszonyosodott aggkatonák iránt viseltetni szoktunk, kiknek megbocsátunk, habár toties quoties szaladásnak indulnak is ezentul, minthogy életük egy korában néha meglehetősen vitézkedtenek!

Legyen ennél fogva szabad, miután ezen elmezavarhoz, vagy jobban mondva — mert azelőtt valóban nem volt alaptalan — ezen felfogás jobb kifejtése ellen újabb időkben tán senki sem szolgáltatott több anyagot mint én, csekély személyemre hivatkozva, egy kissé bonczolás alá vennem a szőnyegen levő csaleszmét, s egy uttal kimutatnom, hogy mind addig, míg a pártok definitiójával némileg tisztában s jobb rendben nem leendünk, alig, vagy csak véletlenül s vajmi nyomorultan és kis szabásokként fogunk, ha fogunk a gyakorlati élet mezején haladhatni.

Czélom egyébiránt — közbevetőleg legyen mondva — korántsem személyem mentése, s még sokkal kevesebbé a mai oppositio becsmérése. Mit előre bocsátok. Mert hiszen személyemet illetőleg felette közönyös, legalább a hazára nézve, így vagy úgy vélekedik-e rólam a nagy szám, minthogy ezentul legjobb esetben sem lehet hatásom több oknál fogva igen nagy; az oppisitiot tekintve ellenben nem átallok ezennel kimondani, hogy jóllehet az ugynevezett conservatív pártban igen számos legtisztább kedélyű s legmélyebb felfogású hazafit van szerencsém tisztelni, azért mindent mindenben véve, tán

még is több egyed van az oppositói pártban, kit hazafi lelkület s értelmi súly egyiránt ékesít, s mi mindenben tán csak azért nem mutatkozik gyakorlatilag, mert e párt tulzói olly sokszor kényszerítik tulságra legméltányosb legmélyebb felfogásu párthiveiket. S e szerint minden, mit ez uttal elérni »akarok«, vagy legalább »ohajtok«, abbul áll, hogy ujjáalakulásunk mesterségét illetőleg, a mennyire én fogtam fel annak philosophiáját, néhány sort ez alkalommal is hozzak szőnyegre.

Politikai felléptem nyavalyás álmából erősen felriasztá a magyart. S miután vastag ecsettel festém az alatta tátongó mélységet, mellybe okvetlen el fogna süllyedni, ha nem haladna s pedig szaporán nem haladna, iszonyatában ugy meghallá jobb része a haladási kürtöt, mikép igazi öröm volt látni, mint ügyekezett_elsüllyedéstül menekedni a többség.

Haladás s pedig nemzeti és alkotványos, csakhogy a régi Tomory s később hajporos és Verbőczy-félénél egy kissé neme-sebb, liberalisabb s nagyobb szabásu haladás volt jelszavam. S ezt annyira inyére találta, hála az ég! sok magyar — hála az ég! mondom, mert ha ezt nem így találta volna, már alkalmasint örökre eldült vala fölöttünk az ujjászülethetési koczka — hogy némileg csekély személyemmel lett összeszöve az ujjabb magyar politikai reformatio eszméje, és én igen sok által, bár akartam bár nem, minden protestatiom daczára pártvezérként tiszteltetém.

Állásom azonban ez időközben, mellyrül szólok, oppositio volt, s pedig a régi latin lamentióknál elvégre magyar, s én legalább azt hiszem, egy kissé élénkebb s mulatságosb oppositio. Ámde miért volt állásom oppositio? Tán azért, hogy opponáljak, s mint sok nyomorult, tán saját pulya lelke után ítélve még ma is hiszi, boszubúl, mikép a kormány eljárását nehezítsem, mert kapitányságban hagyott rozsdásodni, míg vajmi sok puskaport sem nem szagolt, sem fel nem talált hadnagyoecska parancsnokommá vált? Nem nem! Ez utolsó ugyan nem jól esett, megvallom, mert nem kellemes még némi díbdáb mögött is vesztegleni, ámde nálam nem egy derekabb csakugy

járt mint én, s ekkép nincs panaszom; s hogy én e szerint kislelkü boszubl léptem volna fel ellenzékként, azt szintugy tagadom, mint azt sem ismérhetem soha is el, mikép az oppositioi szerepet csak hiu dicsvágy végett választottam volna magamnak. Hazánk mostoha állapotja azon sovárgás mellett, azt, mennyire csak birom, szolgálni, valóban igen is tisztán feküdt előttem, mintsem hogy alacsony szenvedély vagy hiu negéd bármikor is elesábíthatott volna, annak ugy is eléggé problematicus létét még inkább egybezavarni. És ezt diplomatrice be tudom bizonyítani.

Én oppositio-tagként egyedül azért léptem fel, mert véletlen, vagy jobban mondva: bevett systema szerint azon időben, mikor politikai pályámat megkezdém, annyi sebbel vala megrakva nemzetiség és alkotvány, s e fölött olly kevés hihetőség mutatkozott nemzeties és alkotványos haladásra, de e helyett mindenbül kiviláglott a legelhatározottabb s következetesb egybeolvasztási s centralisatioi nisus, hogy én — tisztelet becsület de igazság is — még ma sem foghatom csekély eszemmél igen fel, miként lehetett azon időkbén politikai pályán magyarnak ellenzék in kívül más szerepet választania.

Igen, én egyedül ezen okbul léptem fel ellenzéki tagként a politikai pályára. Mihez, bármilly különösnek látszassék is ezen állítás, még azt ragasztom, hogy éppen nem szívesen, sőt egyenesen hajlamom ellen s nem csekély búbánattal léptem fel e tulajdonban, t. i. ellenzékiben. S pedig mert soha nem voltam negatio embere, de e helyett inkább érzettem magamban vágyat bármilly kis 'teremtéshez', ha így lehetne mondani, egy egy mákszemmel járulni; s e szerint felette busultam, hogy hajlamom ellen a negatio mezejére valék állni kénytelen, s ha meggondolám, mikép illy szerepválasztásra, nemzetiséget és alkotványt meg nem szünő bántalmaktul védve, éppen mindenben annyira hátramaradt anyaföldünk határai közt volnék elítélve, hol az ujraterejtésnek egy tengere is alig pótolhatná ki a mult idők s a leélt korok elmulasztásit s büneit, akkor valóban kimondhatlan göjtrelmek közt vérzett szívem.

Alkotni, nemzetileg, alkotványilag alkotni, ez volt és ez

lesz mindig lelkem vágya, s nem ,nehezíteni, akadályozni sőt rombolni'.

Mi tehát természetesb sőt következetesb, mint az, hogy én, ki nem áldozom a romistennek, de tehetségemhez képest alkotáshoz sovárgók járulni, oly arányban közelíték a kormányhoz, mint a milyenben a kormány közelíte alkotványhoz, nemzetiséghez? Én azt hiszem, semmi nem természetesb, és szilárdabbul következetesb.

S ím ez egyszerű feloldása azon sok előtt annyira érthetetlen s oly igen botránys rejtélynek, mellyhez képest én azon arányban közelíték a kormányhoz, a nélkül hogy azért már éppen belé szerettem volna, mint a milyenben közelíte a kormány viszont nemzetiséghez és alkotványhoz, míg elvégre megszüntem oppositio tagja lenni, vagy szabatosabban mondva: felfüggesztém oppositíómat, míg erre tán ismét szükség lenne, mitül azonban mentsen meg az egek ura, mert csak »haladás adhat vériünknek életet és erőt«, alkotványos, nemzeties kormány nélkül azonban, ha t. i. ismét kétségbeesési védelemállásba löketnénk vissza, bizony csak nyomorultán fognánk haladhatni.

Egek ura! nem világos-e ez?

És most kérdem a hazát Europa színe előtt:

»Közelített-e a kormány nemzetiséghez és alkotványhoz?«

S valljon:

»Lehet-e kormány hajlama s kézfogása nélkül biztosan és derekasan haladnunk?«

Mire, ha az igazság képébe nem akarunk állítani valótlan, kénytelenül azt kell válaszolnunk, hogy mai állása kormányunknak átellenünkben ahhoz mérve, mellyhez képest hosszú századokig félreértette s meg nem szünőleg busítá hű népét, valódi tavasz! Ha tán még egy kissé hideg és fejletlen is.

S ha e kettő igaz, a mit nem tagadhatni, hogy t. i. mind nemzetiség mind alkotvány dolgában ugyancsak jó lépést közelíte hozzánk a kormány, s hogy kormányi hajlam és kézfogás nélkül mai világban sehol, s ekkép tökéletes felforgatás nélkül — és illyest kívánhatna-e hű hazafi? — nagyobb szabásokban és szakadatlanul Magyarországbán sem halad-

hatni: akkor — és ebből nincs kibujás — a z i g a z i h a l a d ó, az t. i., ki nem egyedül szájjal, vagy maga drágalátos személyére nézve szeret haladni népszerűségben, pünkösti királyságban, s efféle hazai nagy hasznokban (!) és ha nem éri be a pusztá Revisor és Controlleur szereppel, nem lehet, úgy mint ma áll a nap, oppositiónak tagja!

S látom, mint bámul és borzad vissza ezen előtte megfoghatlan állításon honunk nem egy hű fia, ki felcsigázott hon-szerelmében a magyar oppositót mint egy becsületi gárdát tekintí, melly nélkül nincs üdv Hunniára, minthogy során kül — mint ő gondolja — az egész haza csak Pecsovics, és ki ehhezképest mindenkit, bárki legyen is, a magyarság és alkotvány legkajánabb ellenségének tart, ki az oppositio phalanxát, felfogása szerint feltámadásunk és ujjászületésünk ezen egyedüli s utolsó istápját, megtörni vagy csak meggyengítüni is ügyekeznek.

És ebben van valami, meg kell vallani, mert ha nem létezik valami ragasz, melly minket, divergentiára, sőt dissolutióra olly annyira hajlandó magyarokat, némileg összetart, akkor minden lelkületünk daczára bizony nyomorult nép vagyunk.

Nincs is ehezképest — s értsük valahára egymást — senki is valami ragasznak sine qua nonkénti szükségéről erősebben meggyőződve mint én; mert míg nem áll legalább némi életkérdéseket illetőleg a magyarnak jobb része egy szívü egy lelkü s ekkép megtörhetlen phalanxban, mindaddig bizony csak a vak véletlennek s játszi szerencsének, mellyeknél nincs ingóbb s ekkép nyomorultabb sarkalat, fogjuk köszönhetüni létünket.

A különbség köztem, vagy inkább: felfogásom és azok felfogása közt, kik az ellenzéki phalanxhoz kötik a hon üdvét, azonban csak az, hogy míg ők általján véve az ellenzéki ragasztul várják a hazafiak egyesülését, addig én, — úgy mint ma állnak az idők és körülmények, mikor a passiv, a tagadó állásbul elvégre ki kell lépnünk az élet activ és cselekvő mezejére, és arra elvégre több biztossággal ki is léphetünk mint bármikor — vagy fogamat nélkülinek vagy egye-

nesen károsnak tartom az ellenzéki ragaszt. S pedig mert annak ex natura rei csak akkor lehet foganatos és üdvös egyeztetői hatása, mikor nemzeti s alkotmányos bántalmak által védülő állásba helyeztetik a haza, s melly ragasz ehez képest — mint-hogy Ellenzék és Haladás egyenes contradictio — azon arányban válik foganatlanná sőt káróssá, mint a melly arányban nemzeti alkotmányos vágásba kezd bicczeni, és abban haladni a kormány. Honnét aztán természetes, hogy egy kissé nagyobb nemzeti s alkotmányos kedvezés után tüstént vagy deroutba jó az oppositio, mert hiszen ez által állása csupa anomalia leszen, vagy ha meg nem oszlik, az ujhuzás és házsártosságnak olly bonyodalmaiba keveredik, millyekbe statusbölcse ség és őszinte haladási vágy soha nem szokott kelepceztetni, minthogy azokbul nincs menekvés.

Nem az egyeztető ragasz ellen emelem ennél fogva szavamat, ha az bár ellenzéki volna is, bizony nem, mert volt és lehet haszna, hanem egyedül az ellenzéki ragasznak elégtelenségét kívánom kitüntetni, mellyhez képest az csak nyomott állapotra czélszerű, de annál foganatlanabb, ha így lehetne mondani: szabadabb lélekzetű időkben! Mit csak az fog tagadhatni, ki előtt nemzeti kifejlésünk de egyetlen egy lapja sem ismeretes, mert hiszen annak minden betüje nyilván tanúsítja, hogy mi magyarok, ha némelykor tudtunk is egyezni, mi azonban csak ritkán sikerült, s ebben soha nem voltunk nagy mesterek, egyedül akkor egyeztünk némileg, s mi több: még éber állapotban is, mikor mint József ideje alatt, nyomtak; akkor viszont, midőn nem nyomtak, soha nem tudtunk egyesülni, vagy csak alva, mint egy kis lovagi fellobbanás után, Mária Therézia idejében. Ugy hogy ha az ellenzékin kívül más egyeztetői ragaszt nem tudunk feltalálni, melly minket haladási és leggyorsabb haladási időkben is egy lelkes és megtörhetlen phalanxba szorit: akkor valóhan problema marad ránk magyarokra nézve, in ultima analysi: valljon mi jobb s mi nagyobb szerencse: nemzetiség és alkotvány elleni pangó, vagy nemzetiséghez és alkotvány melletti haladó kormány-e? S ugyanis: mert az első eset mostohaságát némileg kipótolná az egybedögyözőtt

ellenzéki phalanx együtttartása, midőn a kedvező másik eset becsét viszont az szállítná le szinte fagypontra, hogy nem bírván egyeztetői ragaszszal, előmeneti körülményekben is, úgy mint eddig, vagy elágoznánk, vagy elalunnánk!

Előmeneteli ragasz is kell tehát, mikép ne csak boldogtalan védelmi időkben, mikor nyomatunk, de a haladás boldog napjaiban is, mikor törekvésinket pártolja vagy legalább nem akadályozza a kormány, egy lelket egy testet képezzen a magyar faj virága.

Miket egybevonván, csak vak vagy igazságtalan lesz képes rám fogni:

Mintha én boldogabb időkben az oppositiónak tökéletes megszüntét tartanám szükségesnek; vagy

Mintha én mostoha időkben a lehető legszilárdabb oppositio kellékét s helyes voltát akarnám kérdésbe venni; vagy

Mintha én, jelen körülményink között, mert nemzetiség- és alkotványhoz hajlamot mutat a kormány, azért az oppositio mai tagjaitul servilismust s ezzel járó hizelkedést, szembehunyaszt, elalvaszt, vagy éppen általjános térd-fejhajtást, sőt kézcsókolást követelnék.

Valóban csak az, kinek feje vagy keble nincs tisztában, foghat illyeseket az előadottakhoz képest rám.

S ugyanis: én oppositio nélkül, bármily őszintén forogjon is a kormány a nemzetiség és alkotvány vágásában, alkotványos életet nem képzelhetek, s mi több, nem átallok ezenel tartalék nélkül kimondani: hogy rossz hazafi az, s vagy soha nem dobogott szive a honért őszintén, vagy soha nem birta felfogni egekbül származott hivatását, ki nem siet bár vagyonát bár életét koczkára téve a legelhatározottabb oppositio zászlója alá, ha létének zománcza: alkotvány és nemzetiség fölött veszély tornyosul. Midőn ha valaki tanubizonyosságul felhivom vérünk Nemtőjét, mellynek olly hosszú idők óta vagyok megtörhetlen hive — bizony én nem ohajtom kisebbitni vagy paralyálni azon nemes tüzet s azon férfias elszántságot, melly a mai magyar oppositio oly számos tagjait jellemzi. Valójában nem!

De éppen azért, mert restelem mai még mindig csak lábadozó mibenlétünkben csekély erőnk iránytalan s hiábavaló teközlását, s mert — mint már tizennégy év előtt irtam — nem helyeselhetem az ellenzéki bonczkésnek favágásra való használatát, mivel így kellő műtételre nem marad éle; s éppen azért, mert hazánk olly sok derék fainak és annyi szép reményeinek hatását lehető legtágabb s leggyümölcsözőbb körökben ohajtanám élvezni, éppen mind ezekért vérzik keblem, hogy egy hiányosan definiált eszme miatt annyi gyönyörű kedély, melly vajmi szép és egészen új életet birna lövelni nemzetünkbe, kisszerű negatiók közt fecsérli el idejét, fecsérli el erejét, s maga magával szünetlenül ellentétbe jövéen — mert bárki mit mond: ellenzék és teremtés nem fér össze ugyanazon egy officinában — nemcsak kellőleg nem mozdítja elő alkotványunk és nemzetiségünk kifejtését, de olly sokszori valóban üstöknél odahuzott akadémossága által — minthogy ellenzéki szerepébül ki nem akar esni, valódi ellenzésre pedig nem talál okot — még gátolja s nehezíti is.

Legyen oppositio mindig s pedig nemzeti és alkotványos bántalmak ellen az egész haza, csakhogy Istenért olly időkben, mikor a kormány is jogszerűleg haladni akar, vagy tökéletes passivitásba teszi magát, a hazának legjobb tehetsége, legjobb ereje, pusztá negatiókra s kisszerű újhuzásokra ne fordíttassék.

E néhány utolsó sorban pontosul össze az én politikám. Igen e néhány sorban, mert vérünket elpusztulástul megmenteni, még koránsem elégíti ki lelkem szomját, nem nem, mert még kérdés, mi jobb: tengés-e vagy halál; de én vérünk fölvirágzása után is sovárgok lelkem ereje szerint, s ekkép bármilly vészteljesen kelljen is megvinnom zsarnoki hatalmakkal, bár gázoljon hírnevemben, sőt oltsa életemet ki a fellázadt sokadalom vad dühe, míg élek s inaim birnak, mindent elkövetek, hogy vérem, ha tán későn, egykor még is felvirágozzék, s így a magyar is díszhelyt foglalván az alkotó nemzetek koszorujában, megfelelően egykor az emberiség nagy hivatásának, melly nem pusztítás, de teremtés.

S félre minden szerénységgel, érzem lelkelem legmélyiben, csak illy felfogás s a körülmények illyféle használata — t. i. legtántoríthatlanabb oppositio ha kell, s viszont a kormánynak lehető legcélirányosb utilisálása — emelheti vérünket oda, hova életerőnkhez képest emelkednünk lehet s ekkép emelkednünk kell.

És most visszatérve azon állításhoz, hogy ujabb időkben tán senki nem szolgáltatott azon értelemzavarhoz több anyagot, mint én, mellyhez képest még ma is legtöbb előtt liberalismus, haladás, hazai hűség és oppositio csak egyet jelent, azt vagyok felvilágosításul adni bátor, hogy ujabb időkben tán senki nem volt olly szerencsés, némi szembeötlőbb vállalatoknak impulsust és életet adni, mint én, honnét aztán, mert opponáltam, de egy uttal némieket ki is állítottam, felette sok politikus, s kivált az erőltetők és daczolók osztálya bona fide azt hitte, hogy a haladás csak az oppotitióból veheti eredetét, sőt ha azt innen nem veszi, némileg elveszti báját; milly nézetét azért sejtem, mert — közbevetőleg legyen mondva — százszorta jobban tetszett neki ellenzékem, mint tetszett volna hangyamunkám, a minthogy az elsőben nem csak utánczolt, de nagy vitézül hátra is hagyott, a másodikat ellenben néhány kivétellel nem igen osztá, de nagy bölesen rám hagyá.

Ámde mik azok, miket kiállítottam, s mik nevemet hordák, mi nem egy, mert jóakaróim (!) egy időben, bármikép protestáltam volna is ellene, mindent, mi szemükbe ötlött, nekem tulajdonítának; kérdem, mik ezek? Minden tétova nélkül merem állítani, nem egyebek, mint valódi miserabilitások, ahhoz képest, miket alkotványos nemzetnek, melly alkotványával élni is tud, és nemcsak pangani vagy legfeljebb paradirozni, elvégre hovahamarább kiteremteni legelháríthatlanabb kötelessége volna. Igen, aránylag nem egyebek mint igazi miserabilitások, még a pesti hidat sem véve ki, mert mi egy híd olly országra nézve mint Hunnia, s miken ekkép csak az bámulhat, ki a hazai törpeségekhez szokva nem bír elég tág látkörrel, nemzeti nagyságot felfogni, s nem sejt, mennyit és milly nagyokat vihet végbe időkünti ellenzés által el nem fecsért de haladásra okszerintileg egybepontosított alkotványos erő!

S ha most kérdi tőlem az olvasó, hogy valljon melyik tehát azon ragasz, mely által hazámfiait egyesítve ohajtanám látni, annak azt felelem:

Főelvileg, minden irigység (!!), mellékes cél (???) s bármilly csábon (!?!), tulemelkedett hazai hűség.

Körülményinkhez alkalmazva, magyarság, alkotvány, tolerantia, szabadelműség s lehető legsebesb progressio.

Árnyéklatilag elvégre, úgy mint például Angliában, tory vagy whig — — — megvallom erre, noha az eszme tiszta, még nem találtam kitévelt, melylyel beérném. Azonban fogok keresni. S ám keressenek azok is, rokon hajlammal felszólítom őket, kiket ezen elemzés által tán némileg meggyőzni szerencsém vala, hogy valamint kormány pártolása vagy ellenzése, s ekkép kormányzat vagy ellenzék, csak alárendelt s úgy szólván változható fogalom és factor, úgy szükséges a fő és változhatlan fogalmakra és factorokra is kellő definitiókat határozni. Szükséges ez pedig az előadottakon kívül még azért is, mihez képest a következetesség értelmével elvégre tisztába jöjjünk. Mert mindaddig, míg annak homlokára füzi a következetesség koronáját a közvélemény, ki minden kormányt pártol és annak minden lépésit helyesli, vagy viszont annak halántéki körül, ki minden kormánynak opponál s annak minden lépéseit gátolja, akkor ugyan kérdezem, hol leli elismerését a politikai bölcsesség, a polgári erény, a hazai hűség?

C z é g é r.

Taktika. Az adó kérdésének sokféle stádiumai. Mi lesz az ötödik felvonásban? Erős csapások jobbra balra. Itt: latino-oligarchico-verbőcziano-féle mixtum compositum; amott: democratico-gallico terroristico-féle mixtum compositum. Egy »hazafi« középártnak szükséges volta! stb.

Pest, 1844. febr. 29.

(Jelenkor, 1844. 17. sz.)

I. Nem nem, mindaddig míg azon, ha így lehetne mondani, 'élet anyag', melly eddigelé óta vérünket 's feltétele egykori virágzásunknak, még félreértésbül eredt egymás ellen duló maszlagibul sem vetkeztetik legalább némileg ki, mindaddig bizony hiába ringatjuk magunkat egy kissé derekabb és gyorsabb haladás kéjálmaiban. 'S pedig mert ezen bennünk rejlő életanyag, habár czélszerű ápolás által egykor a' legdicsebb 's legtartósb nemzeti lét veheti is eredetét belőle, most még — ha csálni nem akarjuk magunkat — olly fejletlen 's ekkép olly könnyen megzsibbasztható vagy nyavalyába sülyedhető 'valami', 's e' fölött annyi heterogen sőt ellentételes elemek által környeztetik, hogy valóban soha nemzetté virulni nem fogunk, ha az, t. i. a' bennünk rejlő életanyag, nem egyesül progressioinkban is szintolly sőt több erőre, mint egyesült eddigelé ellenzékinkben. Vagy éppen ezt mondva más szavakkal: mindaddig, míg egyedül az oppositio czégére fogja a' hazai hűséget, liberalismust, toleranciát és haladási vágyat a' többségben képviselni, 's a' többség egyedül az oppositio czégére alatt fog keresni független hazafiui lelkiületet, minden egyéb czégérré gáncsol, gúnyt és gyűlöletet halmozván, mindaddig —

mint már előbbi cikkemben érintém — bármily paradoxnak látszassék is ez állítás, csak akkor lesz kézfogásban 's vállvetésben a' magyarnak jó dolga, ha rossz dolga van, ha t. i. nemzetileg és alkotványilag hátranyomják; akkor ellenben mindig rossz, t. i. mert hadi állapotba fog keveredni, mikor viszont zárva leend előtte a' haladási mező 's a' diadali kapu.

Tisztába kell tehát hozni elmulhatlanul 's meghatározni, ha czélt akarunk érní, hogy oppositio szinte olly alárendelt fogalom 's változható tényező, mint a' kormány pártolása 's abbani részvét, 's hogy ekkép sem egyik sem másik nem szolgálhat hitvallási alapul, annál kevesebbé következetességi hévmérőül.

Míg ez nem történik, mindaddig a' legkisebb kormányzasi fordultnál, vagy szünetlen anomaliából anomaliába 's bonyodalombul bonyodalomba fog a' magyar politikai mezején kénytelenül sülyedni bizonyos rész, vagy hire neve vajmi könnyen apostasia pelengérére állittatik nem egynek, ki lényegileg tán az egyedüli állhatatos. S ugyanis, mert míg ezen balfogalom tisztába nem jó, mindaddig kormány embere örökre szintűgy belé van kelepczézve vágásába, mint az oppositio embere a' magáéba, honnét aztán a' kormányi ember, habár bukfeneczet akarna is vetni alkotvány és nemzetiség, azért még sem vehet soha is részt az oppositíóban a' nélkül, hogy hasonneműje ne kiáltana rá a' megbántott hiúság — mert nem emelkedett eléggé magasra — vagy efféle mellékes czél 's egyáltalában az apostasiának anathemáját; az oppositio embere viszont szintolly kevésbé menekülhet sánczából, habár a' haladás mezején csudákat lehetne is teremteni, 's ő főtül talpig telised teli volna is alkotó szellemmel, a nélkül, hogy őt megint a' hivatal vadászat 's efféle nyomorult csábok szégyenpadjára ne állítná hasonszőrűje. Mikép aztán ha kellene és nincs derék oppositio, melly imponálhatna, azon ne bámulj 's azt ne tulajdonítsd hűség vagy életanyag hijának, hanem egyenesen és kirekesztőleg fejletlen eszméidnek, valamint azt se csudáld, ha akkor megint, mikor ellenzésre nincs ok, de haladásra volna idő — mert hiszen Constantia decet virum (!!!) — ujhuzások

's meddő vizsontorlások közt fecsérli el napjait és erejét az oppositio!

Ma például azt hiszem, nemcsak a' jó remény fokában 's ekkép egy kissé több abnegatióval: hogy majd egykor jobbra fordulnak a' dolgok, de jelenlegi megnyugvással 's e' szerint gyengédebb idegekkel is lehet kormányi szolgálatba lépni, mert hiszen hű vonzalmat mutat nemzetiséghez és alkotványhoz a' kormány; mihezképest, miután kormány nélkül nem lehetni, nemcsak gáncsol nem, de egyenesen dicséretet érdemel az, ki a' hivatali élet unalom-részleteire áldozza tehetségét és szolgálatba lép. Ámde hova helyezi az illyes magát? Egyenesen Damocles kardja alá, mert lélekismerete jó nevének szeplőtlen létével a' kormánynak csak egy kissé nagyobb változékonysága által olly irgalmatlan ellentétbe jöhet, mikép némi alkalmakban egyiknek vagy másiknak megcsorbitásául teljességgel nem óhatja meg magát. 'S pedig mert ha a' kormány megváltozott felsőbb körülményekhez képest alkotvány és nemzetiség ellen cselekszik 's gyengédebb remonstratioira nem figyel, vagy hallgatásra sőt a' kormányhatalmi Conniventiára kénytelen magát elhatározni, vagy — mert remonstratióinak nem volt sikere — a' kormányhatalmi nyílt ellenzékbe lép. Az első esetben ellentétbe jön maga magával, mert alkotványos és nemzeties kormányhoz szegődött 's ekkép abszolút és egybeolvasztó kormányt nem szolgálhat következetlenség nélkül. A' második esetben viszont — mert hiszen: »kormányhatalmi kezdeni és kormányhatalmi végezni«, így hangzik nálunk a következetesség körüli fallacia — ellentétbe jön régi összeköttetésével, legközelebbi barátival, sőt néha még az öt naponta környező születés- és szívrokonival is. És e' szerint helyzete, ha véletlenül változik fő elveiben a' kormány — illyes pedig nemesak nem lehetetlen, de kivált trónváltásoknál igen sokszor megszokott történni — minden esetre fölötte kellemetlen, sőt mostohább körülmények közt 's bubánatra hajlóbb természetünél még igazán nyomorulttá 's egészen elviselhetlenné is válhatik, mert hiszen ily esetben, míg az oppositio is, jóllehet örül az illyesnek átjöttén 's külsőkép legfényesebb 's néha még nemzeti demonstratiókkal fogadja is őt, azért bel-

sőleg bizony csak langyosan és szánakozó gyanuval viseltetik iránta: addig rendre visszavonulnak a' régi barátok, 's ha még bolond nő vagy holdkóros szerető is keveredik mindennapi szemrehányásaival a' dologba, valósággal elég a' legszilárdabbat is elvégre megtörni 's kétségbeesés tömkelegébe sülyeszteni. Miszerint aztán felette ritka eset is, a' miénkhez hasonló körülmények közt, kormányi embert az ellenzékben szilárdul fellépni látni, 's pedig éppen nem azért, mintha erre szükséges lelkület tökéletes hijával volnának minden kormány-embe-reink, hanem mert nemcsak igazi méltánylata egy oldalról sincs illy tettnek köztünk, hol az apostasiának tartatik, de éppen ez okbul minden oldalruli visszavonulással is jár, 's elvégre rendszerint tökéletes magányra vezet, mit csak erős lélek bír tűrni, erős lélek pedig nem mindennapi növény. 'S többek közt ez is oka, mikép esik köztünk oly könnyen ki nem egy kormányi ember minden önnállásbul.

Az ellenzékkel mutatis mutandis szórul szóra éppen így áll a' dolog. Alkotványos viszonyok közt vannak idők, melyekben minden hírnév-vadászat, kolomposi vagy boszu-vágy, 's efféle hiu, tisztátlan és mellékes célok nélkül, nemcsak teljes lelki nyugalommal léphet alkotványos joggal felruházott ember kormányával ellenzékbe, de ezt tennie legszorosh kötelessége. Ámde mit cselekszik az illyes a' miénkhez hasonló fejletlen, sőt zavart felfogások közt? Hasonlóul Damocles kardja alá áll, mert meggyőződése 's ekkép lélekismérete hívnévének szeplőtleniségével a' kormánynak csak egy kissé nagyobb jóra fordulása által oly irgalmatlan ellentétbe jöhet, mikép némi alkalmakban egyiknek vagy másiknak megcsorbításátul teljességgel nem óhatja meg magát az illető. 'S pedig mert ha a' kormány megváltozott, felsőbb körülményekhez képest vagy bármi okbul, alkotványt, és nemzetiséget pártol, akkor az illyes vagy folytatja oppositóját, vagy a kormány céljait mozditja élő. Az első esetben ellentétbe jön maga magával, mert alkotmány és nemzetiség előmozditása az, miért működik, 's ekkép nemcsak lehető legnagyobb következetlenségbe sülyed, ha oly kormányt ellenz, melly szinte előmozditni vágyik céljait, de

még azáltal is hátráltatja vágyai teljesülését, hogy oppositíója ujhuzássá 's házsártossággá válván, okvetlen fagyos vizet önt a' kormány hajlamára. A' második esetben viszont, mert hiszen »az egyszer felvett szint holtig viselni jellemzi a' férfit« (!!) így hangzik a' következetesség körüli bevett fallacia, leglesujtöbb ellentétbe jön a közvéleménnyel, legközelebbi barátival, sőt néha még az öt naponta környező születés- és szivrokoniával is. És e szerint helyzete — ha közszerencsére, de individuális szerencsétlenségére alkotvány és nemzetiség felé fordul a' kormány, mint például újabb időkben annyi gyásznap után, hála Neked Egek ura, elvégre felénk fordult kormányunk — minden esetre ha nem is nyomorult, elviselhetlen sem, de még kellemetlen sem, mivel a' haza előmenetele a' legfájdalmasabb sebre is ír, azért mégis igazi »idétlenség«, mert hiszen ily esetben míg a' kormány is, jóllehet örül az illyesnek átjöttén 's külsőkép legudvariasb demonstrációkkal fogadja is őt, azért belsőkép bizony bizony még sem hisz neki, addig nemcsak köz reprobatio martalékává válik, nemcsak szánakozással fordul el tőle mint gyáva apostatátul, nem egy hű kedély, de alig marad egy őszinte barátja. Miszerint aztán felette ritka eset is, a miénkhez hasonló körülmények közt, ellenzéki embert szilárdul 's mellékes tekintet nélkül kormány mellett föllépni látni; 's pedig épen nem azért, mintha eme szükséges lelkületnek tökéletes hijával volna minden független magyar, hanem mert nem csak igazi méltánylata egy oldalról sincs illy tettnek, hol az apostasiának sőt egyenesen hazaárulásnak tartatik, de éppen ez okbul szinte megvetéssel jár, mit nem mindenki szivel, sőt sok bizony el sem visel. 'S ez oka, miért esik olly sok köztünk ki a politikai életből, 's miért van hazánknak olly kevés fia, ki védni is tudná honát, de azt egyszersmind maszlagibul ki is emelni; 's ekkép miért vagyunk még igazi ellenzésre is gyengék, 's annál tehetetlenebbek 's valóban szánakozásra méltók igazi progressióra.

'S ha most valaki azt jegyzené meg, mikép ezen utolsó rajzban némileg személyes politikám leírását adtam, annak azt felelem: 'igen' némileg azt adtam, mert az előtt nyiltan ellenzék

embere voltam, 's most nyiltan kormány embere vagyok, mit éppen nem pirulva, de büszke érzéssel im itt ismét kitárok. Büszke érzéssel mondom, 's vajmi édes belmeleggel, minthogy elég férfiúi erőt 's elszánt lelkületet érzek ereimben, ma a közvélemény árja által éppen oly kevéssé engedni magamat megnyergeltetni; bár török bár szakad, mint pusztá hatalom sem birt soha is megnyergelni, bár törött bár szakadt.

Ámde kérdem: miért változtatám állásomat a' kormányhoz? — 's itt van ideje illyeseket elvégre tisztába hozni, de korántsem azért, 's értsük egymást, mikép tán személyem a' közvéleményben gratiát nyerjen, mert ezért nem adok semmit, hanem hogy valahára józan és philosophiai, 's nem örökleg szemfényvesztési és rozsdás előítéleti sarkalatokra állítsa politikáját a' magyar — 's ez okbul személyemre, mint felvilágosítási műszerre hivatkozva, kérdem: miért változtatám állásomat a' kormányhoz? Vizsgáljuk.

Tán csak nem azért, mintha azon kormány, melynek egykor — mint rám akarnák fogni — boszúból opponálni mertem, mostan lekenyerezett 's meghódított vagy én beléserettem volna? Nem, azt nem hiheti senki, mert megnyeretéseimre a' kormány nekem sem nem adott, sem belőlem nem csinált soha semmit, 's mi több, bármily büszkének látszassék is ezen állítás, nem is adhat nekem bármit, mi megelégedésemet csak egy hajszállal is nevelhetné, és szintugy nem is csinálhat belőlem többet, mint a mennyinek érzem magamat. Szerelmem pedig, noha megvallom, ez érzetben soha nem voltam éppen deficiens, azért még sem terjedt egy időben is egyszerre egész collegiumra, 's ehez képest előbb tudnom kellene, kit mind kelljen szeretnem, mert hogy mostani kormányunknak több egyedeit mélyen tisztetem, azt őszintén megvallom.

Tán azért tehát, mert hiúságom meg lón bántva, hogy mások hegyembe nőnek, 's ekkép további fénydegélés végett tanácsos volna új mezőn próbálni szerencsét? Ezt sokan hitték 's tán ma is hiszik. Én azonban Magyarország politikai mezéjét soha nem tartottam thermopilaei szorosnak, hol felfogom, elsőégi dicsőségért féltékeny lehetett a' nemesb vér. Nálunk

hazafiui tette vajmi tág a mező, csak rajta, egyik a' másiknak nem állja utját; 's ha van e' tekintetben min busulnom, az bizony nem az, hogy majd tettel hegyembe fognak nőni — bár nőnének, mert ez volna rám nézve a' legédesb jutalom — hanem én inkább attul tartok epedve, hogy a legszebb honi tehetségek egyedül szavak, meddő politikai kísérletek, vagy eldiribolva, és apróságok sőt meg nem szünő negatiok által fogják kilehelni és kimeríteni legjobb erejüket; midőn másutti szerencse-próbáimat illetőleg, erősebben alárendeltem Magyarország sorsának jövődömmel együtt egész földi léteemet, mintsem hogy uj mezőn kívánkozhatnám ápolni bármily kis virágot.

Vagy tán meggyengült idegek elasszonyosodás 's nagyobb mozgalomtuli rettegés, vagy Bécs kéjei, szép szavak és belészeretés absolut formákba, vagy különczködés, ellenmondási 's ujhuzási szenvedély, vagy végre kijátszott remény, megbánás és ezzel járó habozás vagy epés kedv, változtatták volna meg kormányhozi állásomat? Bizony mind ezek sem. Mert valóban a' nélkül hogy magamat e' tekintetben éppen kiemelni kívánjam, ugy gondolom, sokkal több ideg 's kevesebb vénasszonyiség kellett legközelebrül kitűzött dagály és orkán elleni nyilt politikai szerepeskedésemre, mintsem ha, mint sok más, hasonló kényelemmel 's nem kevésb dicsőséggel elhagytam volna lelketlen portékaként magamat a' felizgatott szenvedélyek árjátul sodortatni; midőn nagyobb mozgalomtul, minthogy az életnek jele 's e' szerint előttem felette örvendetes, én csak annyiban rettegek, a' mennyiben tulhevünkhez, balfogalminkhoz 's együtt munkálásunk hijához képest alkalmasint nem lesz annak annyi gyümölcsozó eredménye, mint a' mennyinek életbe lépését én kívántam volna; 's mihez képest korántsem attul félek, mintha igen is szaporán fognánk haladni, hanem éppen ellenkezőleg azért fázom, hogy vajmi lassan vagy éppen nem fogunk haladni, a minthogy nem csak pangás nem ér czélt, de attul eltérés és tulhajtás is távol esik. Bécs kéjeit senki nem méltányolhatja erősebben mint én, 's nem hallomás vagy képzelet után szólok, mert váltig volt azokban részem. Ollyas azonban, ki nem vágyik annyira a' kész sült után mint inkább

maga szeretné kisütni sajátját — 's illyesnek vallom magamat — 's kit hivatal, családi viszony vagy nyavalya ott nem tart, az Bécsben a mindennapi alárendeltebb kéjek szük körei közt ugy fogja érezni magát, mint teremtő gazda egészen kimerített gazdaságban, hol például legfeljebb öt percenttel lehet sok combinatio következtében szaporítani a' birkát. Bécs tehát, hol ugyan leggyönyörűbb csemegét élveztem untig, de hivatal nélküli 's egyébiránt is független állásomban soha nem tudtam izlésem szerint lenni elég férfias tápszert, Bécs nem tántorít; szép szavak és absolut kormányi formák pedig, ha elismerem is az ékesszólás- és a' bájhangok hatalmát, 's ha nem vagyok is elég ujoncz az egybepontosított erőnek jó oldalait kellőleg nem méltánylani, azért szavak és parancsnoki nimbus eddigelé még soha sem szédítettek el, 's bizony ha nyavalya vagy aggság egészen megnem tör bennem minden lelki erőt, soha nem nem is fognak. 'S hogy különczködési, ellenmondási 's ujhuzási szenvedély 's viszketeg határozhattak volna el, magamtul lökvén minden emberi gyöngeséget a' legkétesb, a' leggyülöletesb szinben lépni fel, 's mind azon keserűnek alávetni magamat, mellyel érintetem, mióta politikámhoz közelített a' kormány 's ekkép ennek hajlamához alkalmazni lépésimet hittem kötelességben járónak, ezt senki nem fogja gondolni, ki engem csak egy kissé ismer is, mert hiszen illy tett pusztá negédnek oly drágán megvásárlott kielégítése lett volna, hogy valóban csak vajmi botor csörgő-sapkás léphetett vala illy alkura. Mi elvégre a' kijátszott reményt, megbánást 's ezzel járó habozást vagy epés kedvet illeti, nem vonakodom ezennel kijelenteni, hogy habár minket teljes meggyőződéseim szerint újabb időkben némiékben hátrább lökött is a tulhajtás, azért mindent mindenben véve, egykori felvirágzásunk prognosticonja mégis több valószínűséggel mutatkozik lelkem előtt ma, mint mutatkozott akkor, mikor politikai pályámnak indultam, és hogy e' szerint reményem, ha az egyben, 's másban mint mondám tönkre veretett is, azért kijátszva még koránt sincs. Mihezképest ha már politikai pályámat illetőleg bökdösi valami tövis keblemet, az valóban nem megbánás, miszerint arra felléptem, vagy

önszemrehányás, hogy felidéztem a' mélyekben lappangó árnyakat, 's most büvösnek apródjaként nem bírom azokat fékezni, milly elkopott elménczséggel sok oldalrul érintetem; nem megbánás sem önszemrehányás azon tövis, melly keblemet sérti mondom, mert hiszen alig pislogott már bennünk az élet, 's még sem huzá senki is meg, kihez jobban illett volna hozzám, a' léleklarangot, 's én azt gondolám: legrosszabb esetben is jobb mozgás közt veszni, mint többé de csak fel sem ébredni; 's így ha már vet valami, inkább az vet némi árnyékot létemre, hogy jó szándékomnak, 's kérdés nélkül mondhatom, a mindennapinál egy kissé magasb felfogásomnak oly kevésbé birt megfelelni tehetségem, és hogy — re quasi infecta — már oly közel állok a' végcomputushoz, 's hogy szemből szalasztván életem jobb részének feladatát, ugy szólván véletlenül, 's csupán csak egy kis epés kedv miatt sülyesztettem volna magamat annyi morális gyötrelmek közé, mint a' meny nyiekbe fel nem fogott, félreismert 's olly igen visszatetsző politikai szerepeskedésem okvetlen vala engem keverendő, illy miserabilitást egyedül éretlen, magának parancsolni egy cseppet sem tudó, minden férfiuság nélküli sihederrül tehetni fel, de önérzettel mondom, rólam nem.

Mi okbul változtatám tehát kormányhozi állásomat? Megmondom.

Elvileg azért, hogy magam ne változzam, de elveimhez maradjak hű, 's következetes legyek inkább, mintsem illyesnek csak látszassam.

Alkalmazásilag pedig azért, mert ha igaz, hogy a' legkisebbnek járulása alkotványhoz és nemzetiséghez meg nem vetendő nyereség, részemről megbocsáthatlan bűn lett volna — részemről mondom, mert hála az ég! én nem lakom ködben vagy felhőkben — a' kormány hajlamát alkotványhoz és nemzetiséghez minden tölem kitelhető mód által nem hálálnom, 's ebbeli közelítésének elibe nem mennem.

És most elemezzük a' dolgot közelebbrül. Én alkotványnak és nemzetiségnek vagyok embere, 's mindenek előtt magyar, 's e' szerint, mert mind egyik mind másik egyedül a' legliberálisabb.

legtágabb, legtüredelmibb 's leggyorsabb progressió és terjesztés által nyerheti azon kifejtését, melly nélkül vérünk soha nem virulhat erőteljes és virágzó nemzetté, magábul következik, hogy testestül lelkestül a' szabadelműség és haladásnak vagyok híve.

Ki e' nézetemet nem osztja, politikai ellenem, ki velem egyetért, politikai szövetségesem, legyen aztán bár kicsi bár nagy, csakhogy annál erősebben rettegek eltérésétül, vagy annál nagyobb nyereségnek tartom hajlamát, minél hatalmasabb.

Az első a' kérdésnek subjectiv, a másik ellenben annak objectiv szempontja.

Ezeket röviden megjegyezvén, kérdem: közelített-e a' kormány az épen most felhozott politikai hitvallásom főszabályihoz? Mire, ha nem akarunk a' fényes nap képébe állítani valótlan, azt leszünk kénytelenek válaszolni, hogy a kormány az előtt tartott centralisatioi és egybeolvasztási utjátul eltérve, részint közelített alkotványhoz és nemzetiséghez, részint tökéletes passivításba helyezé magát, 's hogy ekkép active és passive ugy áll politikai hitvallásomhoz, mikép ha kétszer kettő nem öt, négyszög nem kerék, és az 1844-diki év nem 1823-diki időszak, nekem Széchenyi Istvánnak vagy le kell lépnem a' politikai pályáru, vagy a kormány közelítésének elibe mennem viszonzlag; midőn ha ezenkívül lehet még valami dolgom a' kormányval, az passivitásánál fogva semmi esetre nem lehet 'ellenzék', de legfeljebb 'követelés'.

És ez a' dolog erkölcsi szempontja. Mellyhez képest ha következetesség nem elasticus, vagy így 's amugy magyarázható, de elhatározott értelem, és következetesnek lenni becsesb mint következetesnek látszani, én saját elveimnek legotrombább 's legbűnösb compromissiója nélkül nem tehettem egyebet, 's ennyivel magamnak tartoztam, mint a kormány közelítése következtében felfüggeszteni ideig óráig szükségtelessé sőt károsná vált ellenzéket, 's a kormány által pártolt politikai hitvallásom fővonásit pártolnom viszonzlag. És ha ezt nem cselekszem, akkor mint sok más, alárendelvén fő irányomat mellékes tekinteteknek, könnyen meg lehet, hogy vajmi kedvesebb embere vagyok a' többségnek ma, mint a' millyennek lenni szerezésem

van, 's általa mindaddig tapsoltatom, éljeneztetem, sőt fáklyázatom is, míg általa sodortatni engedem magamat, ámde hogy saját magamnak tudnék-e illy körülmények között tetszeni, azt soha nem hiszem. Mert nem élek álmok és ábrándok közt, se lázban nem nyavalygok, 's ekkép bármilly hangosan tárogatná is dicséretemet a' maga magán duló sokaság, 's bár milly magas kupra tűzné is fel hírnevetem a' tulhév, azért mégis meghallanám belsöm szavát, mert mint ismételve mondom, nem élek illusiokban 's láz sem tör, hogy valamint a' következetességnek ugy a' jó hazafinévnek is csak bitorlója vagyok, 's feláldozván mellékes hiu csiklandnak 's ephemer fényemnek a' hon érdekét, koránsem járok el vérem ápolási tisztében hűbajnokilag, de a' hazafit több kevesebb ügyességgel csak színjászom. —

Ha tehát más czélbul nem, már pusztá »önmegbecsülhetés« végett is kénytelen valék állásomat a' kormányhoz megváltoztatnom, mert ha ezt nem cselekszem, világos — és ebbül nincs menekvés — fő politikai témámban kellett volna tennem változást. 'S illy dilemmában, egészen ellenkezőleg a' némileg sanctionált szokással, megvallom, sőt büszkélkedem vele, inkább változtatom szerepemet, mintsem változtatnám lényegemet.

Ezen erkölcsi indítók által azonban korán sincs kimerítve még a' dolog, mert a' politikai pályán, az önmegbecsülhetésen kívül még egy másik szempont is van, mellyet nem lehet kötelességsértés nélkül szembeül szalasztani, és ez: a' közhaszon, a' hazának java! 'S természetesen, mert valamint felette közönyös az egészre nézve, hogy valljon népszerűsége miatt mennyire uszik kéjörömekekben 's mennyire elégszik meg önmagával Péter vagy Pál, szintugy nem fog azért soha is felvirágozni a' hon, habár Kristófnak vagy Boldizsárnak önmegbecsülésre lehető legtöbb oka volna is, ámde a' kérdés a' körül forog, hogy in ultima analysi ki mozdította elő a' közhasznót inkább, 's ki eszközlé nagyobb sikerrel a' haza javát.

És ha e' szempontbul, t. i. az alkalmazásibul vesszük fel a' dolgot — 's pedig ha politikába elegyedni elég bátorságunk van, tán nem volna szabad e' szempontot tekintetbe nem vennünk — akkor megváltozott állásomat a' kormányhoz minden

ábránd nélkül és láztul ment méltányosb bizonyosan nem egyedül erkölcsi becse miatt lesz kénytelen helybenhagyni, de a' közhaszonnak 's a' haza javának tekintetében is; mertha a' legkisebbnek hajlama nemzetiséghez és alkotványhoz már hazai nyereség, 's olyast ekkép nem visszalökni, de cultiválni kell, akkor ugyan kérdem, milly holdvilági vagy faggyuvilági politika az, a' kormány hajlamát nemzetiséghez és alkotványhoz az ellenzés sőt a' dacz fagyos vizével önteni le?

'S e' szerint — hauc veniam petimusque damusque vicissim — ha valaki magasztos röptében egyeseknél vagy az alsó osztályokban sőt a' sepredéknél ápolja 's öntözgeti e' hajlamot, 's nemes abnegatioval ezen öntözési működést a' haza javára ollykor még borral 's pálinkával is eszközlí, sőt néha pusztá elvért ollyással is kaczerkodik, kinek szaga (!) egyébiránt elviselhetlen, ám legyen, 's dicsérni sőt csodálni fogom őt, ha nem lappang efféle hazafüni eljárása alatt mellékes czél és önérdek, vagy más furfang; midőn azonban én illyest kellőleg tudok méltányolni, legyen nekem addig gyakorlati felfogásomnál fogva viszont szabad — miután egész politikai létem alatt szinte nem tettem egyebet, mint mennyire birtam, hajlamot gerjeszteni nagyban kicsiben nemzetiségünk és alkotványunk iránt — legyen szabad nekem elvégre, minthogy valahára meghallá Isten a' hübb honi kedélyek imáját, 's alkotvány és nemzetiség felé fordult a' kormány, legyen szabad nekem gyanugerjesztés nélkül — 's más jutalmat soha nem fogok kérni — ellenzés, ujhuzás, 's ide oda kapkodás 's megnemszünő elv és szerep közti habozás helyett, mely nem egy oppositioi tagnak egész artilleriája, egyszerű felkiáltani: »Igy van jól így van helyesen kormány, folytasd csak mint kezdéd utadat, 's egy virágzó nemzet fogja egykor áldani emléked!«

'S ha valaki azt tudakolja: ugyan de volt-e haszna megtagadásomnak? annak azt felelem: eddig nem volt. De ez nem az én hibám. Mert ha többen vélekednének úgy mint én, 's többen cselekednének úgy mint én, akkor volna haszna. Minthogy akkor nem azt gondolná rólunk nem egy, kívül dolgunk van, hogy prókatori nép vagyunk teli megnemszünő házsárték-

kal, 's mellynek sehogy sem tehetni tetszése szerint, 's mellyel ekkép hímezve hámozva szinte prókátorilag kell bánni míg megy; mikor aztán a' megérett világi események valamikép majd ugy is elrendezik magokat. Nem, ezt nem gondolná rólunk senki, feltéve ha a' jobb rész ugy volna lelkesítve mint én, de minden, ki csak ismer, arrul volna meggyőződve, hogy nemzetiségünket és alkotványunkat sértve, teljességgel nem boldogulhat velünk senki; 's készek vagyunk inkább bármilly tulságokra, mintsem hogy ezentul egyikét vagy másikat csorbítani hagyóok, ezentul mondom, mert eddigelé nem voltunk mindig ily igen féltékenyek 's csiklandósak; ha azonban ápolják e' két életforrásunkat, vagy azokat legalább békében hagyják, mikép megzavarás nélkül tiszta létükben magunk használhassuk azokat, akkor jóllehet soha nem fogunk többé fölöttük elaludni, nehogy akarattal vagy véletlenül heterogen elemeket öntsenek azokba, akkor visszaemlékezvén kaczagányos eldődinkre, kiknek ércz buzogány rezgett kezükben 's magunktul lökvén a' juridicum remediumok egész patikájával együtt rabulismust, szörszálhasogatást, kisszerű jogászságot 's a' tenger tintát, nemcsak mint a' példabeszéd tartja, madarat lehet fogatni velünk, de készek vagyunk nemzeties és alkotványias fejdelemért és kormányért szembeszállni a' déli övtől az éjszaki sarkig az ármány nagyanyjátul kezdve, urunknak 's a' jogszerű szabadságnak minden nyílt és lappangó ellenségivel. 'S nem pillanatnyi felhevülés következtében egyedül, mint nagy nevű Mária Therézia idejekor, de kiéberedett »tudják mit akarnak« 's magokat megbecsülő szabadférriak csertüzével.

Ily erőteljes de egyszersmind loyális színben azonban tán magunk előtt igen, mert önhizelgésben soha nem voltunk fukarok, de a' nagy világ ítélőszéke előtt bizonyosan nem állunk. Ámde ha nem állunk így — 's pedig így állanunk felette nagy szerencse volna, hogy t. i. „Ne bánts a magyart, de bízzál benne“ — az legalább nem az én hibám.

»Tehát kié?«

Mind errül, mind egyebekről, miket a' helyszüke miatt félbenszakasztanom kell, a' legközelebb számban.

Pest, 1844. márcz 3.

(Jelenkor, 1844. 18. sz.)

II. Kié tehát a' hiba, ha mi egy erőteljes de egyszer-smind loyális, az az magát sértetni sehogy sem hagyó, de azért minden házsárt nélküli nép színében a' nagy világ ítélőszéke előtt nem állunk? »Kié a' hiba?« Ezen kérdéssel végzém legközelebbi cikkemet.

Most meg fogom mondani.

Mielőtt ezt azonban tenném, egy előleges kérdés megfejtését hiszem szükségesnek. Azon kérdésnek t. i. hogy valljon megérdemeljük-e ezen ítéletet? Mert hiszen, legalább az én fel-fogásom szerint, 's mint már számtalanszor érintém, ha jó hir-ben, jó színben, jó szagban lenni nagy szerencse is, kivált kezdő népekre nézve, azért még is nem annyira a' jó hír mint a' belbecs, nem annyira a' jó szín mint az egészség, 's nem annyira a' jószag mint a' tiszta lelkület alkotják a' népek azon kincsét, melly előleges ápolást érdemel. 'S hogy ekkép azon vád, mellyet vérem ellen felhozok, jóllehet minden esetre igen fontos, még is csak az által válik igazán súlyossá, ha az ránk illik is. Ezt kell tehát előlegesen megtekinteni.

Azonban nem egy olvasóm tán unni is kezdi ezen tárgya-lást, mert hiszen sok, vagy jobban mondva, igen igen sok magyarnak többek közt azon hibája is megvan, hogy egyedül megnemszüinő dicséretet, hízelgést 's felmagasztalást várván, sőt követelvén, ha tán nem is éppen személyére, noha azért sem haragszik meg, legalább honára, nem szokta felette kedvelni, sőt néha még csak el sem tűri az igaz, de tán egy kissé marczonább szót. —

Hadd kerüljek ennél fogva minden hosszadalmasb 's tán sértőbb elemezést el. Ámde értsük egymást, korántsem azért, mintha vonakodnám 's magamban elég önmegtagadást és elszántságot nem éreznék, kimélet nélkül ez alkalommal is, mint már annyiszor tetém, az önmegismerésnek fájdalmas de annyira jótévő tükrét fellepleznem hazámfiái előtt, vagy éppen mintha én is a' hizelkedők, gyengeséginkkel kaczerkodók, vagy legalább hibáinkat takargatók 's mentegetők chorusába akar-

nék intonálni. Valóban nem. Mert mindaddig, míg az önismeret serlege legmélyebb cseppjét ki nem fogtuk üríteni, mindaddig ámitás nélküli, gyökeres és epochalis fordulást soha nem fog tenni vérünk nemzeti élet felé. És e szerint ha illyesek felette jól esnének is, nem hízelgő, felmagasztaló, de, bármily fájdalmasok is azok, igaz szavak kitálalása azon tiszt, mellyel minden hű magyar tartozik vérehez, ki előtt drágább a' haza 's annak jövődjé, mintsem volna becses saját maga és személyének jelenleges érdeke, 's melly tisztben ehez képest, míg birom, én is el fogok járni okvetlen.

Miután azonban ez alkalommal már maga a' hely szüke 's az idő rövidsége is kirekeszt minden hosszab tárgyalhatásból, 's e fölött minden nagyobb 's némileg elmellőzhető megsebzést kikerülni, vagy ha ez nem megy, legalább fájdalomibul lehetőleg kivetkeztetni, szinte kötelesség, hadd hozzak fentebbi állításom felvilágosításaul némi megjegyzéseket itt röviden elő, mellyek csak nem régiben egy igen mély belátásu külföldi publicista statusférfin által lettek politikai állásunkat illetőleg hozzám irányozva. 'S ugyanis:

'A magyar nép különös helyzetetését, 's kivált újabbkori felelevenülését mi többen — úgy mond — már hosszab idő óta lehető legnagyobb részvéttel kísérjük. 'S alig van tárgy, mely iránt annyi érdekléssel viseltetnénk, mint Magyarország ujjáalakulási küzdelme. Politikai életében némiak azonban megfoghatlan aenigmák előttünk. Nem oldaná-e azokat ehez képest számunkra fel? — Az 1825-diki országgyűlésen némi azelőtt csak kevéssel elkövetett nagyobb törvényi sérelmeknél fogva olly élénk ellenzék alakult, 's e mellett nem csak a' felébredett nemzetiségnek, de a' szabadelműségnek is olly symptomáji mutatkoztak, hogy Magyarország, melly elvonultsága miatt évekig sem volt csak megemlékezés tárgya is, sőt több helyütt már tökéletes feledékbe esett, különös mértékben magára voná Európa figyelmét. És nem egy szabadelmű örült, a' világ azon táján, melly geographiai helyzete 's tán más körülmények miatt sem igen tarthatott a' civilisatio progressióival egyarányu lépést, a' szabadabb institutioknak legalább azon

életforrását megóva tapasztalni, melly másutt már behegedt, vagy még nem nyilhatott meg. 'A felhozott epocha óta azonban, mint ez az országos diplomatikai actákból is nyilván kitünik, a' kormány ez esetben is, dicséretére legyen említve, stabilitási és legitimitási elvéhez hűséget mutatván, ha nem is hozá rögtön helyre a' lefolyt idők minden hibáit, legalább mindinkább közelített 's törekedett közelíteni magyar alkotványhoz és nemzetiséghez, mi sok színű és annyiakban az idő által már súlyt nyert körülményeinél fogva nem csak nem könnyű, de vajmi nehéz, 's minden esetre könnyebb elrendelésü: követelési szóval, mint helyre igazítási tettel. Már a' dolgok ily fordulata után, meg nem foghatjuk — és ez, minek felvilágosításáért esedeznénk — miért növekedik az oppositio Magyarországon még is napról napra mind számban mind merevedtségben. Mert mi, megvalljuk, azt hittük volna, hogy a' magyar ellenzék azon arányban fogna kisebbedni és marczonáságából vesztetni, mint a milly arányban Magyarországra nézve inkább 's inkább alkotványhoz és nemzetiséghez közelítend a' kormány, a' nélkül egyébiránt, hogy ezért a' közálladalom többi részeit maga zavarná fel, mit méltányossággal a' gyakorlati politika mezején nem is várhatni. Azonban nem, sőt éppen ellenkezőleg annál nagyobbra nő és erősebben terjed az ellenzéki szellem Magyarországon, minél közelebb járul a' kormány nem csak nemzetiséghez és alkotványhoz, de annyiakban, szinte legtöbbször még magának az oppositionnak nézetihez és ohajtásihoz is. Már mi lehet ennek oka? Mi nem foghatjuk meg. De bármi legyen is 's akárhol lappangjon is a' hiba, sajnosan látjuk annak létét, mert illy indefinialt politikai viszonyok közt nem igen hisszük Magyarország valódi progressióját lehetőnek, a' mint-hogy az utolsó husz év lefolyta alatt mind azon reményhez képest, mellyek beteljesülését várni jogosítva volt a' legkevesebbé vérmes is, valóban alig történt Magyarország egyetemi előmenetelében valami nevezeteseb, minden körülbelül csak ott van, hol volt, 's e' pillanatban is inkább meddő elvkérdésekkel vesződik az országgyűlés, az ország általjános állása pedig sokak szerint, kik helyzetüknél fogva mélyebben láthatnak a' dolgok

lényegébe, éppen nem megnyugtató, de úgy látszik, mintha az előbbi mozdulatlanság és pangás most tökéletes dissolutióba akarna menni át 's a' t. 's a' t. Hogy van ez tehát?«

Illy insinuatióval járult hozzám csak nem régiben a' külföld bizonyos publicistai capacitása.

'S most kérdem, plausibiliter erre ugyan mit válaszolhatni? 'S istenért csak ne bujjunk jogász- és másra-fogási sánczok mögé, de elemezzük a' dolgot philosophiai részrehajlatlansággal, mily műtétel nélkül, bármennyi életanyagtul pezsegnénk 's bármily állhatatosan vitézkednénk is egyébiránt akármi körül, esküszöm lelkemre, bizony még sem fogunk kiemelkedni erkölcsi 's anyagi poraink- és mocsárainkból soha is, mint-hogy nyavalyában — 's pedig még mindig abban vagyunk — egyedül tökéletes megismerés után jelelhetni ki a javulásra vezető alkalmas gyógyszert.

Ugyan mit válaszolhatni tehát az érintett insinuatióra?

Bizony furcsa állapot. Mert hogy 1825-ben, de még az 1823-iki gyászesetek alatt is, némi egyes megyéket ide nem számítva, általján véve több deferentia volt a' kormány iránt 's kevésb ellenzéki szellem mint 1830-ban, és 1830-ban kevesebb mint 1836-ban, és 1836-ban kevesebb mint 1840-ben, 1840-ben kevesb mint 1843 és 4-ben, azt éppen olly kevésbé fogjuk tagadhatni, mint az sem tagadható, hogy a' kormánynak átellenünk egészen megváltozott systémájánál 's politikájánál fogva, melyhezképest elvégre »tennünk lehetne 's tennünk kellene« — ma 1843 és 4ben éppen olly czéltalan 's ekkép káros, a' hazának legjobb vagy csak sok erejét is ellenzékre fecsérteni, mint 1823 és 1825ben viszont valódi hiba sőt politicalai bűn volt, az akkor kifejtett ellenzékot zsibasztani akarni.

Ámde hát kérdem, mit válaszolhatni?

Bizony nehéz! Én azonban addig is, míg tán többen fognak saját módjuk és modoruk szerint elszélyeszteni e' homályt, 's magam is fognék e' tekintetben némieket felvilágosításul egyenesen az engedékeny olvasóhoz irányozni, meg fogom őszintén vallami, mit válaszolék a' felhozott külföldi tudakoló kérdésre, előre is bocsánatot kérvén, ha tán eléggé kinem

szépitém 's fel nem dicsértem véretem. Ámde nekem megval-
 lom e' tekintetben — mint már több alkalommal érintém —
 egészen más felfogásom van, mint sok másnak 's véretem ille-
 tőleg inkább megmondom a' dolgot mint van, sőt azt még
 alábbra szállítom, mert — 's tapasztalásbul szólok — nekünk
 sokkal kevesebbet árt ezen egyenesség, mint mind azon handa-
 banda és czifraság, mellyel nem egy gondolja eltakargathatni
 hiányinkat, mi azonban e' helyett rendszerint legfeljebb szána-
 kozó mosolyt, sőt néha még köz kaczajt is gerjeszt. Rám leg-
 alább, miután minden nemzetiségek lényege eléggé ismeretes,
 mindig kellemetlen benyomást teszen bármilly nemzetinek
 auxesisi figurája, ugy hogy minél inkább akarja takargatni
 az illyes fajtája hiányait, 's minél erősebben kérkedik annak
 elsőségével, annál kevesebbé tartom nemzetiségének nevezetesb
 kifejtését, vagy annak sokáigi ép fenmaradását hihetőnek, ha
 t. i. fajtájának nagyobb részét hozzá hasonlónak képzelem,
 midőn a' szerény, vérenek hibáit nem takargató, 's annak első-
 ségeivel sem pompázó hazafi mindig azt sejteti velem: bizony
 sok lesz még vérrokonábul, 's dicső hosszú kort fog élni, ha
 sok hozzá hasonló dísziti fajtáját. Milly őszintéskedést és sze-
 rénységet egyébiránt nem kell összezavarni azon kimondhatlan
 gyávasággal, mellyhez képest az előtt szinte csoportosan és divat-
 ként, de még most is itt ott nem egy minden szükség nélkül
 »oda-künti magyar« torzítja el és kaczagja le véré, 's milly
 korcs (bastard) negéd valóban rossz ellensulya azon most érintett
 másnemű hibás felfogásnak, mely szerint viszont igen sok örök-
 leg »ide-benti magyar« ugy hiszi emelhetni véré legjobban, ha
 vérrokonát általján véve a' tökéletességnek minden szeplőtül
 ment kristálytisztaságu tornyára törekedik csavarni csigázni fel.

Ezen, saját mentésemre felhozott mellékes észrevételeket — 's használjanak mennyit használhatnak — előre bocsát-
 ván, körülbelül e' néhány szóval válaszoltam a' fenidézett kül-
 földi tudakolásira.

Lássa az ur, drága ur, nekünk magyaroknak, mióta elsza-
 kadtunk, elsöktünk vagy kiutasítottánk Ázsiából, melly indító
 okokrul variálnak a legendák, elég az hogy itt vagyunk, annyi

dolgunk volt különféle 's valóban legtarkabarkább ellenséginkkel, 's e' fölött magunk közt is annyit czivódtunk, annyit veszekedtünk, mikép elvégre — 's ezt egy méltányos sem veheti rosz néven — bizony igen hosszú alvásnak indulánk. És ez jó volt. Csak hogy ezen kényelmes idő folytában mind nemzetiség mind függetlenség ügyében annyi esett ki emlékezetünkübül, mihez képest valóban csak kicsiben mult, hogy viszont egyikbül 's másiktól mi nem estünk ki. Ámde nem 's tökéletesen kipihenve ismét felébredénk. 'S ez aztán még jobb volt. Csakhogy itt megint azon méltánylandó szempont fordul elő — és e' sark körül forog a' dolog — mikép ezen felébredés még oly közeli, nemzetileg szólva (!) még oly annyira tegnapelőtti sőt tegnapi, hogy valóban nem csuda, ha a' mellett, mihez képest már legtisztább »öntudatra« jutánk, a' millyesre valóban már egészen kiébredénk, éppen oly szaporán eddigelé még nem tudtunk jutni hasonlólag azon tapintathoz is, melly szerint antipathiát, sympathiát 's efféle csalkalauzokat magunktól lökvén, 's álmaink és ábrándinkból kiemelkedvén, igazi helyzetünkkel száraz hidegen meg is ismerkedhettünk, 's abbul angol szójárás szerint »lehető legtöbbet is birhattunk volna csinálni« — to make the most of it — az az: hasznunkra legjobban is tudtuk volna fordítani. Efölött most érintett politikai fejletlenségünknek más okai is vannak, mellyekről azonban, mint az ur hazájában — Angliában — ujházásokról szokás mondani: »könnyebb boldogságukat képzelni mintsem azt leírni«, szinte könnyebb egyet 's mást önconbinatio szerint abstrahálni, mint azzal a' sajtót foglalkodtatni.

Ugy hogy mindent mindenben véve, jobbadán ifjúságunk 's ezzel egybeszótt »éretlenségünk« okozza politikai eljárásunk gyakorlat-nélküliségét, 's hogy, ha így lehetne mondani: nem éppen lakunk melegházban, melly felüdülésünket elősegíthetné, de e' helyett olykor olykor, mint csak nem régiben is, hidegebb szelek fuvalminak vagyunk kiteve, melyek forró kívánatinkkal egybecsapva, egy kis zuzmarát képeznek. Legyen csak időnk, 's meglássa ön — mert minden kérdés nélkül legyen mondva, ha nincs is nálunk éppen sok tudós 's gyakorlatilag kiképzett

egyed, viszont alig van köztünk Cretin, Idiot, Spleen-vitéz 's efféle 'ember készítvény' is, mellyel szánakozásra méltólag megvert több fajtát az egek ura — legyen csak időnk mondám 's meglássa nem fogunk otrombául, régibb nemzetek tapasztalásit mellőzve, mind azon aberratiókba bonyolódni, melyekbe ezek tévedeztenek, mielőtt némileg elérték vala az ígért földjét. Mi szerint, ha utóbb is kísérni sziveskedik vérünk kifejlési processusát, bizonyosan tapasztalni fogja, hogy ezentul csak rövid idő alatt nevezetesb előlépésekkel fogtunk haladni, feltéve — mi azonban természet szerint sarkfordulatát képezi a' dolognak — ha kormányunk állhatatosan meg is marad újabb időkben felvett nemzeti és alkotmányos vágásában, mert rajtunk a' dolog semmi esetre nem fog mulni. Mi elvégre az oppositiónak mindegyre növekedő 's mindig hangosabb létét illeti, mi ön előtt alkalmasint a' legnagyobb aenigma, ez csak úgy látszik, mert hiszen tulajdonkép nem annyira oppositio szellem az, melly naprul napra erősebben fejlik, mint inkább azon nemzeti életanyagnak pezsgőbb kibontakozása, melly oly sokáig volt magunk és mások által lebékozva, 's melly pezsgés tán egyedül azon okbul viseli még most is az oppositio czimét, mert azt már megszokta a' közönség, és e' fölött az függetlenségi 's ezzeljáró ujhuzási tulajdonnánál fogva előtte kedvesb is 's a t.

'S im körülbelül ez volt az, mit a' hozzám irányzott tudakolásokra válaszolék. 'S most kérdem — 's csak Istenért ne hozzunk magunkról örökleg 'ide-benti' szempontok szerint itéletet, de fontoljuk meg azt is, milly itéletet kénytelenek hozni rólunk oda-küinti szempontokhoz képest, mert hiszen nemcsak 'ide-bentiekkel' de oda-küntiekkel is van dolgunk — 's most kérdem, mondom: apologiaul rémitő hátramaradásunkért, 's hogy még mostani olly annyira kedvező időkben sem birjuk a' kormányt utilisálni 's helyzetünket lehető legnagyobb haszonra fordítani, ugyan hozhatni-e plausibiliter más okokat elő, mint azt, hogy a' török szinte csak tegnapelőtt hagyta el Budát, magyaroknak 's alkotványiaknak lennünk pedig úgy szólván csak tegnap óta engedtetünk, 's hogy általjá-

ban ifjak 's éretlenek vagyunk? Lehet-e mondom egy kissé szigorubb bíró előtt magunkat más okokkal mentenünk? Bizony nem lehet — 's essünk egyszer már ezen önmegismerési műtételen nagylelküleg keresztül, melly nélkül soha nem leszünk képesek tetteg lerakni ujjáalakulási kifejlésünk valódi talpkövéit — bizony nem hozhatunk kimentésünkre más okokat elő, sőt ezek is csak az által nyerhetnek a' részrehajlatlan ítéletében persvasioi erőt és sulyt, ha azon kilátással szépítettnek ki, mellyhez képest mi magyarok ezentul czélszerűbben, az a' mind saját hasznunkra, mind a' közálladalom 's egyáltaljában a' civilisált világ közérdekére okszerintiebben fogjuk kezelni a' politikát.

Ne feleljünk azonban még több évig meg ezen, 's tétova nélkül kimondom: méltó és ugy szólván europai várakozásnak, mikor progressiv haladásban van minden, akkor nem csak félig mint ma, de egészen ránk fog illeni azon vád, mellyről e' cikk kezdetén szólék, 's mellyel most minden oldalrul érintetünk, hogy t. i. mi egy magunkon segiteni sehogy sem tudó házsártos, 's minden tapintat sőt még minden loyaltás nélküli nép vagyunk, melly midőn saját magán is dul, efölött még mások előmenetelét is gátolja és zibbasztja, 's melly ekkép, mint már egykor szolgált sáskakénti idejövetele által Isten ostorául, ugy most megint minden gyakorlati haladásnak legáttörhetlenebb gátja, 's melly e' szerint ellensége inkább az emberi progressionak, mint volna annak emeltyüje 's a t.

Igen — 's üssetek bár de hallgassatok szavaimra — ezen színben, mellyet már ugy is kennek ránk, fogunk állani a' nagy világ ítélőszéke előtt csakhamar, 's nagy mértékben tökéletesen megérdemelve, ha mielőtt késő volna, nem fordítjuk azon 'életanyagot' 's kifejthetési erőt, melly bennünk létezik, lehető legsebesb progressiora.

Ez tehát eszközendő mindenek előtt. Ámde miért nem tettük már régóta? Mert nemzetileg és alkotványilag nem lehetett haladni, és máskép nem kívántunk 's nem kívánunk haladni. Azonban miért nem haladunk most? Mert hiszen most mind nemzetileg mind alkotványilag lehetne haladni?

Azért, mert ha tökéletesen el jutottunk is már öntudatra, még nem jöttünk tökéletesen észre, az az politikai észre, de e' helyett éppen most ,éljük,' hogy ne mondjam ,élvezük' halhatatlan Göthe szerint a' politikai élet suhancz-korát — die Flegeljahre der Politik — 's ekkép nem tudjuk utilisálni a' kormányt. 'S lássuk:

Száraz elemzés szerint ugyan mikép haladhat vérünk alkotványilag 's nemzetileg? Én azt hiszem, egyedül vagy a' kormány segítsége nélkül saját erejével vagy a' kormány pártolásával, de semmi esetre, még tökéletes subversio által sem, a' kormány hajlama ellen; mert legelsőben is váltig erős a' kormány illy tendenciák tüsténti megzsibbasztására, 's mert bizony tökéletesen magunkra hagyatva sem tudnók ezen divergentiáink közt, 's oly igen tarka-barka szétágazó 's engedelmeskedni semminek nem akaró argonautáinkkal, mellyektül zsi bong honunk, üdvarra kikötni nemzeti bárkánkat.

Progressionk leghathatós tényezője tehát, a' bennünk létező ,életanyag' 's kifejthetési erő mellett, egyenesen a' kormány. 'S mi régiebbek, 's mi kik közvetlen átvettük szüleinktől a' magyar politika fonalát, mi tudjuk, milly lenyomó, milly gyászos állapot az, mert volt benne részünk, olly kormány alatt lenni, melly alkotványhoz és nemzetiséghez hideg és attul elfordul, 's ehez képest milly szerencse, nem valami szeretetnél vagy illyféle változékony érzésnél, de a' viszonyos közérdek jobb megismerésénél, 's ekkép a' lehető legerős 's legtartós indító oknál fogva, kormányt mind nemzetiséghez mind alkotványhoz hajlani, vagy ezeket legalább méltánylani látni, milly szerencse ez mondom, ha t. i. haszna is vétetik — 's ez a' dolog lényege — mert ha nem vétetik, akkor tantalusi kinforrás.

És ha ez áll — ha t. i. a' magyarnak olly kormány alatti léte, melly nemzetiség és alkotvány ellen tesz, hajóséhoz hasonló, kit céljántul elbukási veszélyek közt fergeteg sodor; olly kormány alatti léte pedig, melly nemzetiséget és alkotványt tür de csak tür, ollyas hajósé, ki egyedül evezővel halad; olly kormány alatti léte végre, melly mind nemzetiséget mind alkotványt pártol, olly hajósé, ki jó széllel vitorláz — 's ha ez

áll, mondom, akkor minden hű hazafinak, ki őszintén sovárogo valóságos progressio után, lehető legszentebb kötelessége mindent elkövetnie, nehogy kormányunk idegen legyen alkotmányunkhoz és nemzetiségünkhez, vagy egyedül passive viseltessék azokhoz, minthogy mind egyik mind másik nem valami megcsontosult de vajmi elasticus minéműség, hanem éppen ez okbul pártolva folyjon be egyre mint másra, 's pedig nemcsak Magyarország haszna és felvirágzása, de a közbirodalom haszna és felvirágzása végett is, mert ha bár kifejtésünk nélkül sem éppen gyenge Ausztria, 's viszont misem halunk meg éppen éhen úgy mint vagyunk, azért még is ugyancsak más képet mutatna az 'Egész' és szintugy a 'Rész', ha midőn pártol magyar nemzetiséget és alkotványt a' kormány, viszont e' hajlamnak mi is mennénk elibe, az Egeknek e' fordulatért hálát adván.

'S im ezen politikai felfogás az, mellyet, ha annak jobbadán hijával voltunk is eddigelé, ezentul nem méltánylanunk valódi bűn volna, ha igaz, hogy a' kormány ellen sehogy sem, a kormány nélkül pedig csak félszegileg és egyedül a' kormány őszinte pártolásával haladhatunk nagyszerűleg.

Megnyerni, biztosítani, nevelni a' kormánynak alkotványunkhoz és nemzetiségünkhez vonzó hajlamát ehez képest azon tisztt, mellyben eljárni nem csekélyebb kötelessége minden őszinte (!?) és éber (!?) hazafinak, mint a' bennünk rejlő 'életanyagot' lehetőleg kifejteni, szilárdítani 's nemesíteni! — Nekem legalább ez olly világosnak látszik lenni, hogy t. i. ujjáalakulási működésünkben a' kormánynak alkotványunk 's nemzetiségünkhöz hajlama oly factor, 'melly nélkül nem, mikép valósággal nem bámulhatom eléggé azon mentális aberratiót, hogy egyebet ne mondjak, mellyhez képest nem egy másokban vaksággal éppen nem vert fia e' honnak — mert galleria hősektől illyest nem csudálok — éppen nem fogja fel ezen szempontot, de e' helyett mindent elkövet a' kormány lealacsonyítására, gyűlöletessé tételére!

Vagy tán ez a' célravezető methodus, hajlamot, vonzóást gerjesztetni? 'S kivált oly kormánynál, melly természeténél fogva szinte árnyéklatokra szakadoz, 's mellyben ekkép pártol-

lőink, de ellenzőink is vannak, kiket ennél fogva részint ügyünknek megnyerni, részint állásukban szilárdítani volna tisztünk.

Boldog Isten! milly szánakozásra méltó rövidlátás. Ámde igaz, egyes rontók mindenütt vannak, hol nyilvános élet létezik, 's azért ezt ne vegyük annyiba. Azonban kérdem: mit mivelünk nagyobb számban a' kormány irántunki hajlamának nevelésére?

Naprul napra növekedik és szilárdul az oppositio. Ugy hogy ma 1844ben több ellenzéki szellem van a' honban, mint volt 1823 és 1825ben, jöllehet ma a' kormány némiekre nézve már egészen benn van a' kellő vágásban, némiekre nézve pedig folyton közelit ahoz: az érintett időkben 's ezek előtt viszont felette távul volt attul.

Már ennek vége ugyan mi lehet? Mert ha jövőben éppen azon arányban növekszik az oppositio, mint a' millyenben szünetlen növekedett 1825 óta, akkor alkalmasint, 's előbb mint gondolnók, nem csak a' megyéknél és a' rendek tábláján, de a' főtáblán is az oppositio lesz többségben — 's pedig minthogy psychologicé nem tehetni fel a' főtáblán annyi polgári erényt és szilárdságot, mikép annak nagyobb része mind azon invectivák által elvégre meg ne hagyja magát töretni vagy legalább eltávolíttatni, mellyekkel a' mostani symptomák után ítélve, akkoron mikor az oppositio még divatosb lesz, mind azon tagjai okvetlen érintetni fognak, kik az oppositioi dagály által magokat elsodortatni nem engedendik — ugyan rationabiliter szólva: mi fog történni akkor?

A kormány már most is, 's több időtül fogva azon anomal helyzetben van, hogy Magyarországbán úgy szólván 'minoritással' kell kormányoznia. Milly keserves, természetelleni, minden alkotványos elvekkel egybe ütköző abnormis állapot! — Tehát már ez sem maradhat meg így, de bár török bár szakad, más-kép kell alakulnia. Ámde ha még a' főtáblán is győz az oppositio, 's ennek árját egész a' királyi székig semmi nem tartja fenn, semmi nem vetkezteti ki impetusából: akkor kérdem — 's Istenért ne iskolázzunk, ne negédezzük, ne otrombázzuk el honunk létét 's egykori felvirágzását olly igen oktondian — ugyan marad-e felkent fejedelmünknek más választása, mint

vagy régi környezőit 's hivatalnokit elutasítván, az oppositio főnökeinek adni át a' kormány gyeploit, vagy francia kitétel szerint, bezárni a' boltot — fermer la boutique?

Fogja-e tenni 's teheti-e, 's jó volna-e ha tenné az elsőt, kérdem? Kénytelen lesz tehát tenni, bár akarja bár nem — mert az elégtelenség önkényt szül, mire már annyiszor figyelmeztetém honosimat — a másodikat.

Ennyire vezethet legroszabb akarat nélkül politikai tapintatnak hija és indefiniált viszonynak, valamint ingerlő, 's ekkép reactiot szülő politikai czégérnek léte. —

Hozzuk ennélfogva mindenek előtt állásunkat a' kormányhoz tisztába. Ugy hogy ha az alkotványt és nemzetiséget nyom, ám legyen az egész ország ellenzék, 's zárják be a' boltot. Hagyján. Mert jó igazunkban levén, mellettünk leend a' mai időkben olly hatalmas közvélemény. Ha ellenben pártolja a' kormány nemzeti és alkotványos ügyünket, ekkor egyesítsük viszont vele legjobb erőnket. Mert ha ezt nem tesszük, 's illy körülmények közt is ellenzék a' nagyobb rész, akkor ha bezárják a' boltot 's erre aztán bár legyen kedvük bár nem, kényszerítve lesznek, hahogy az egésznek főtül talpigi felfordultát nem akarják hanyagon be várni, akkor mondom bizony, 'nem jól van', mert nem leszünk jó igazunkban, 's ekkép a hatalmas közvélemény sem leend mellettünk, de ellenünk.

'S most miután helybül és időbül kifogytam, miszerint némieket ez alkalommal homályban és csonkán is kell hagynom, elvégre kérdem: ki oka tehát mind ennek 's hogy mi nemcsak a' nagy világ ítélőszéke előtt nem állunk egy erőteljes de minden házsárt nélküli nép színében, sőt még a' kormány nem egy tagja előtt sem, 's mi több, ezen rólunki véleményt, mint láttuk, nagy részben megis érdemeljük, ugyan ki oka mind ennek? Megmondom.

Ennek oka sem általjános szükkeblüségünkben, sem általján véve egyesek rosz akaratjában nem fekszik, de ez egyenesen azon számos félre értésnek egyik eredvénye, mellyek olly annyira egybebonyolult 's olly kevésbé felfogott körülmények-

bül kénytelenek eredni. Ugy hogy az egész hiba, melly személyeknek tulajdonittathatik, egyedül azon felszinség 's könnyelműség, mellyel nem egy kezeli köztünk a politikát, 's azon hir és hatalom utáni sovárgás, mellynek némellyek 's tán öntudatuk nélkül készek feláldozni a' haza javát és vérünk létét sőt fenmaradását.

Noha azonban tán véletlenek 's akaratelleniek ezen hibák, azért mégis felette aggasztók és súlyosak, mert egy nemzet léte és nem léte körül határoznak. —

Jöjjenek azért, mennyire bonyolult körülményink közt lehet 's mielőtt késő, az érintett félreértések tisztába. 'S ehhez járuljon kiki tehetsége szerint, midőn hazánk szebb jövője végett esedezem minden hazánkfa előtt: oh rekessze ki politikájából a' felszines könnyelműséget, 's legyen mindenek előtt éber, nehogy a' személyes nagyravágyás és hatalom utáni szomj kísértete elcsábítsa hű kedélyét a' veszély óráiban; mert, habár véletlenül és akarat ellen is csorbitni a' hazán, sőt azt veszélybe bonyolítani, 's az által siettetni annak enyészttét, olly kínforrás, mellytül mentsen meg az Egek ura minden jobb embert.

'S hogy ennek eltávolítása végett, mennyire az a' szőnyegen levő kérdés kifejtése által történhetik, mit kelljen mivelni, errül jövő alkalommal.

Constatirozás.

Kilencz évi sisyphusi munka! Egy középpárt alakulásának szüksége. Z. A.

Pest, mart. 10. 1844.

(Jelenkor, 1844. 20. sz.)

Hogy a' kávéház- és galleriahős, meg a' hű-bele-balázs féle politikus, a' milyenekkel nem tagadhatni szépen el van látva hazánk, nem fogná nagyon inyelni — goüter — legközelebbrül irt ujság czikkeimet, azt magamban elgondolám, mert hiszen honunk e' vitézei inkább csak azt kedvelik, mi felsőbbség- és kormányhatalmi ujhuzással jár, vagy a' mivel kapus-tul törnek házba; hanem hogy a' leghiggadtabbak 's legméltányosabbak közül is annyi fogná gáncsolni sőt kárhóztatni ebbeli eljárásomat, mint tapasztalni vagyok kénytelen, ezt nem vártam volna. Ámde úgy van. És ez mód nélkül lever 's elszomorít, megvallom. Mert új bizonyosága, melly kevéssé hat szövvényes politikánk mélyeibe honunk nem egy, minden másban tiszta felfogásu, fia is. 'S hogy ekkép, mivel ha még a' higgadtabb 's világosb fők is csak felszínesen, 's mint az angol mondja, egyedül féloldalulag — only one side of the question — itélnék honunk külviszonyai által annyira feltételezett beldiagnosizásáru, valóban méltán de aggasztó gyötrellemmel kérdezhetni: ugyan hol létezik tehát felüdülésünk 's egykori felvirágzásunk hihetősége; a' minthogy csupa véletlen és pusztaság jó szerencse teljességgel nem szülhet ily eredményeket, nem szülhet pedig számos ok miatt még azért is, mert átalakulási működésünkben folyton 's elkerülhetlenül fognak növekedni a' complicatiók, és e szerint tömkelegi állapotunk- 's viszonyinkbul biztos és virágzó

létre minket bizony egyedül mély tárgy- és körülményismeret, 's ezeknek ugyancsak kellő és gyakorlati használata vezethetnek ki. Mihez képest bátran is állíthatni, hogy ha már másutt sem éppen könnyű és gyermekjáték a' politikai tudomány, az magyar körülményink közt valóságosan olly problema, mellyet legalább: éretlen felszinség soha de soha nem bir oldani fel.

Azt mondják: »kár volt 's hogyan juthatott eszembe, éppen most csökkenteni akarni az oppositiot, 's a' nemzet loyaltását vennem kérdésbe, mikor a hon investmentalis kérdését megkedveltetni czélom, 's e' szerint a' kedélyeket inkább emelni, mint azokat leverni lett volna józan. Nem egy, ki vonzalommal viselteték az ügyhöz, már már elfordul attul 's a' t.« — Igen így szólnak és úgy vélekednek, hogy én, midőn ekkép az oppositio hajlamát veszteném, azért a' conservativ párt és a' kormány pártolását nem fognám megnyerni viszonzlag, 's e' szerint magam dönteném meg azon ügyet, mellyet előmozdítani vélek.«

És az okoskodás talpraesett, nem tagadhatni, feltéve azonban, ha az oppositio táborából bíraltatik az; mert ha nem onnan bíraltatik, de kissé magasb szempontbul vétetik, akkor tüstint éppen nem talpraesettnek, de nagyon is sántikálónak mutatkozik annak lényege. Vizsgáljuk.

Az oppositiónak, ha így lehetne mondani »tábora«, minden más párt és a' kormány hozzájárulása nélkül, egyedül nemcsak nem birja egészen, az az törvényig kivívni az általam kitűzött telekdíji eszmét, de a' viadal első stádiumában, a' vármegyéknél is minden hihetőség szerint már megakad. — A *domestica* elestét legfőképp ez okozta, ezen taktika t. i. melly szerint az oppositio némileg a' nemzet színében lépvén fel — valamint nem egy tagja saját véleményét egyenesen a' nemzet véleményének gondolja — magas lelkületében minden más színűt nemcsak kihagyott kellő számításából de előleg ad captandam benevolentiam minden módon lealázott 's lefitymált, honnét aztán természetesen — mert mai időkben az erőltetés okvetlen reactiot szül — elmulhatlanul be kell itt következni mind azon comoediák- és tragoediáknak, mellyeknek tanuji valánk.

Ha tehát efféle előzvények nélkül nem is lett volna tisztában, hogy bizony oly kényes kérdést, mint »az erszénybenyulás kérdése« ki nem vihatni Magyarországbán egyedül az oppositio tábor bajnokiságával, de illy diadalra szinte minden hazai erők központosítása szükséges, minden esetre untig felnyilhatott az érintett események következtében bár a legrovidebblátónak is szeme, hogy illy egy oldalú félszeg taktikával nemcsak befejezett törvényig, de a törvénynek csak legelső stádiumáig sem érhetni czélt.

Bátran elfogadhatni tehát befejezett tényül, hogy miután még kérdés: valljon a' hazának minden már kibontakozott hűsége és értelme együttvéve elégséges leend-e a' telekdíji eszme diadalára, az oppositio tábora azt egyedül soha nem bírja kivívni, bármikép vitézkednék is egyébiránt.

És ha ez befejezett tény, 's e' fölött még az is kérdéses: valljon a' honnak minden disponibilis hűségi 's értelmi ereje le bírja-e az érintett kérdésben győzni az ellene okvetlen gördítendő akadályokat: akkor — legalább az én felfogásom szerint — ha t. i. »pilatusi kézmosással«, »voluisse sat est«-féle megnyugtatókkal, és a' magyarországi minden civilisált nemzetek mögötti pirulásra méltó jelenlegi »status quo«-val, vagy mellékes czélokkal, mint például pártvezéri dicsőséggel !?! 's effélékkel be nem érjük, de mindent el akarunk követni, hogy vérünk virágzó nemzetté emelkedjék, 's ekkép gyakorlati kifejtésének is meg akarván tettel és nem csak szóval vetni sarkalatát, a' telekdíji eszme sikerét is őszintén ohajtjuk — akkor legalább az én felfogásom szerint — 's ám ítéljen a' nyájas olvasó annak józan vagy éretlen voltárul — egyedül az itt kitüzendő 's lehető legnagyobb szigorral követendő taktika után lehet, ha lehet, a' telekdíjt illetőleg kivívni diadalt. 'S ugyanis: Ha nem csak

Vérünknek, mint egyik főtényezőnek eddigelé már kibontakozott 's rectificált egyetemes hűsége és értelme nyeretik meg az eszmének minden módoni pártolására; de a'

Kormányának, mint másik főtényezőnek, hajlama és jóváhagyása is hasonlag biztosittatik az ügy iránt.

Száraz combinatio szerint csak így lehet, ha lehet — mert hiszen minden esetre vajmi problematicus marad az ügy sikere — érni czélt.

Ámde ha ez áll, és a' felhozott taktika első részét illetőleg siker végett minden hazai hű és értelmes kedélynek concurrálnia kell, mikép az éretlen tömeg előítéleteit legyőzve, azt saját jobb hasznával 's a' nemzet szebb jövődjével ismeresse meg: akkor maga magátul fejlík azon kérdés.

1szer. Hogy valljon hol rejlenek ezen hű és értelmes kedélyek? És aztán

2szor. Mikép lehet e' kedélyeket az ügynek megnyerni?

'S most menjünk az oppositió táborába, mellyben természet szerint, ha ez nota bene időkünti — 's ez mindenütt és mindenkor ugy volt — in ultima analysi elvégre mindig a' legtúlzóbbak s' legkevesebbé conciliabilisak szoktak uralkodni, a' nagyobb tömeg ellenben inkább csak szokásbul, divatbul, vagy álszégyen 's félelem miatt fogad szót és áll sort; menjünk az oppositió táborába mondom, 's ott ha külön árnyéklatokban bár de azért bizonyosan örökleg azt fogjuk hallani, hogy igazi értelem 's kivált valódi hűség csak náluk van 's ekkép valamint a' telekdíji eszmének, ugy minden egyéb hasznos tárgynak előmozdítása végett, a' legczélirányosb az oppositiót növelni és szilárdítani, ennek növelésére pedig nincs foganatosabb mód, mint minden más vélekedésüt legyalázni, ledögönyözni, lemoslékozni.

És ez az érintett tábori szempont és nézet, melly kivált egy idő óta oly mérges intolentiára fajult, és ez által olly mérges reactiókat szült, hogy valóban legtöbb megyében, melyeknek autonomiai elsőségükkel annyira szeretünk dicsekedni, sőt még az országgyűlés fertőzhetlen szent terén is szinte már kard- és pisztolylyal állunk Montecchi és Capulettiként egymással szemközt, míg az alatt sinylik a' haza, vérzik a' hű hazai kedély, 's ivadékiival együtt csak azon ármány kaczag, melly ugyan pihen néha, melly azonban egészen soha nem távozott boldogtalan fajtánktul, de jobbadán mindig akkor érezteti velünk viszonzlag egymásra uszító hatalmát, mikor

haladni akartunk, 's érezteti ma is aggasztólag, mintha öröki pangásra, vagy minden előmenetelt lehetetlenné tevő egymás elleni agyarkodásra volna kárhoztatva szerencsétlen vérünk.

Én e' taktikát egyoldalunak sőt visszahatónak tartván, máskép látom a' dolgot, 's valamint nem vonakodom ezennel ismételve kijelenteni, hogy számtalan oppositio tagot ismerek, kinek lelki tisztaságáért becsületemmel mernék kezeskedni, némellyekkel pedig bátran büszkélkedhetik nemzetünk, ugy a' most egészen hibásan nevezett, vagy legalább olly sokszor méltatlanul rágalmazott conservativ osztályban szinte számtalan egyed van, kiknek keblük vajmi hűn dobog a' honért, sőt több, minden tekintetben egy hazafi mögött sem áll, 's hogy ekkép azon hű és értelmes kedélyek, mellyek legőszintébb együtt-munkálása szükséges a' telekdíji eszme sikerére, sem nem rejlenek egyedül az oppositioi pártban, sem kirekesztőleg más pártokban, sem egyedül magas palotákban, sem kirekesztőleg földszinti házakban 's 'a t. de elszórva itt és ott is diszesítik a' hont, mint a' népek nemtője és Minerva egyre másra éppen nyájasabban mosolygott, midőn bizony szintugy el van minden színü selejtéssel látva az oppositio mint más párt, szintugy a' magas palota mint a' földszinti ház 's a' t.

Mihezképest nálunk Magyarorszáiban valami nagyobb 's életbevágóbb ügy keresztülvitelére, mikor egy hű kedélynek, egy jobb értelemnek sem volna szabad hiába vesztegelnie, koránsem az a' helyes taktika, hogy az oppositio legyalázza a' conservativet, ez viszont annyit vétsen az oppositioinak a' mennyit csak véthet, mert akkor természet 's a' régi magyar Adagio szerint, »ha Te vered az én zsidómat, én viszont verem a' Te zsidódat«, együtt munkálás helyett czivódás jó napi rendre; hanem a' valóságos haladási taktika az, hogy miután tagadhatlanul mind az oppositio mind a' conservativ párt, a' mikép egyik és másik az országban most elkülönözve sőt egymással szemközt áll, felette sok rossz színü, de még sokkal rosszabb büzü selejtéssel el van disztelenítve, hogy miután mondom ez így van, halasztás és czikornya nélkül odébb és utbal állíttassanak ez utolsók, t. i. a' selejtesek, a' hazai hűk és

értelmesek viszont megszabadulván e' tikkasztó teherül, melly őket olly sokszor és olly annyira compromittálta 's mindegyre compromittálja, 's elnyomván kislelkü antipathiákat, 's mindenek fölött elfojtván a' párt vezéri viszketeget — itt vigyázatok magatokra drága földiek, mert rendszerint itt csip meg titeket ármány — 's efféle hazafihoz sehogy sem illő gyengeségeket, fogjanak kezét 's vessenek vállat, és »Becsültessék meg a' magyar nevét«, melly utolsó sorban, a' mint én értem azt 's én tudok hozzá, mennyire néhány sorral kitehetni, az igazi hazafi kötelességét tekintve, minden kimerítve van; saját magokat illetőleg pedig »Becsüljük meg viszonzlag egymást 's önmagunkat«, melly sor megint mind azt foglalja magában, a' mivel másoknak és mimagunknak tartozunk. Milly tanoktul azonban — mellyeket egyébiránt nem én találtam fel, mert régiebbek azok mint ujjabbi felébredésünk, csakhogy nem valának mindig respectálva — milly tanoktul azonban mondom, vajmi távul estünk legközelebbi időkben is, mert nézük bár megyéink közéletét, vagy tekintsük országgyűlésünk *salvus conductus* által biztosított (!?) terét, sőt figyelmezzünk társasági viszonyainkra, vagy még családi 's legközelebbi rokon köreinkre, 's valóban pirulva leszünk megvallani kénytelenek, hogy mindnyájan sem a' magyar nevét nem becsültetjük, sem viszonzlag egymást sem saját magunkat nem becsüljük meg kellőleg 's mint illenék. —

'S oka ennek? Az emberi események természetes kifejlése mellett, melly nagy folyókhoz képest nem tart közép utat, de valamint ezek csapnak partrul partra, ugy esik az tulságbul tulságba; ezen természetes kifejlési rendszer mellett mondom, legelsőben is azon, hogy máskép ne nevezzem, »latán mozduatlanoknak« köszönhetjük honunk jelenlegi felizgatott létét, kik mint Jozsué a' napot, ugy ők Magyarországot megállítani kevélykedtenek, mert ez tűrhetlen, az élet törvényeivel ellenkező volt, 's ekkép kénytelenül idézé fel vérünknek lappangó, 's ha így lehetne mondani, indignált erejét. És eddig egyenesen a' conservativ tábor némi egyedeit illeti a' bűn. Midőn hazánknek mostani tulszigázott, egymás ellen duló lázas, és

innen, ha maga magában tökéletesen el nem szakadóz a hon, alkalmasint ismét csontmerevedtségbe sülyedő léte viszont, nem átalom mondani, egyenesen azon, hogy máskép ne nevezem »népgyengékkal kaczerkódó kolomposok és coryphaeusok« műve, kik mintegy systematisált terrorismust gyakorolván a' haza fölött, minden opiniot violentálnak, és mindenütt győzni, 's hol minoritásban vannak, erőszak által győzni, vagy a' majoritást legalább megzsibbasztani törekesznek. Mi olly türhetlen zsarnokság, hogy annak csak gyáva vetheti magát alá, mikép aztán nem csuda, ha vajmi sok kedély, melly már nemesb hazai hűségre 's kitisztultabb értelemre kezdett fejledezni, ismét régi mozdulatlanságába sülyed. És e' tekintetben megint egyenesen az oppositio tábor némi egyedeit illeti a' bűn; azon külömbséggel mindazáltal, hogy ha a' most idézett visszatartó ,latánokat' mai egybemecevészett létünkért a' felelőség nagy terhe is éri, azért még is ennél sokkal nagyobb véteksuly fekszik a' mai ,izgatók' lelkén; mert ha menthetlen is: fajtánkat alvásban hagyni, vagy annak felébredését gátolni akarni, azért ez mégis csak nemleges megsértése nemzeti testünknek, midőn az, ki vérünknek mai nap úgy is kellettén tul felhevült létét tekintetbe nem véve, még inkább iparkodik sufflaminálni a' kedélyeket, 's ugyszólván olajat önt a' tűzbe, az egyenesen gyilkol a' hazán, 's ekkép ha nem fogja is a' jövő kor igazságos ítélete a' régibb 's mostani fentartók osztályát a' nemzet jótevőinek sorába emelni, bizonyosan köz nehezeléssel emlékezendik meg azon tulhajtó izgatókrul, kiknek minden argumentumok terrorismussal és szétbontási vágyal jár, 's kik ehezképest vajmi sok jobb embernek verik le tettvágyát vagy ezt magok ellen idézik.

'S nézzünk körül, és az ország nem egy megyéje fogja tanubizonyitni állításom igaz létét, mert nem egy megye van, melly a' következő phasisokon esett keresztül 's jutott mai állására: hogy t. i. azokban legelsőben is bizonyos latino-olygarchico-verbócio-féle mixtum compositum átellenében, melly egyedárusági hatalmat usurpált, és semmiben sem akart legkisebbet is tágítani, bármilly józan 's korhoz illő előmeneteli

vágy hajótörést szenvedett, sőt kudarcot vallott. Honnét aztán a' dráma második felvonásában illy sorvasztó zsarnokságot igen természetesen minden jobbravaló ember megunván, a' progressio zászlója lőn divatos. Mig a' harmadik felvonásban az éppen csak most alakult haladó pártot viszont bizonyos democratico-gallicoterroristico-féle mixtum anarchicum annyira felbőszíté, 's olly tulságokra hajtá, hogy a' dráma negyedik felvonásában, részint bunkokratiával, részint nélküle, de más móddal, ismét régi mozdulatlanságába helyezé magát a' többség, mig addig irgalmatlan de azért még is hasztalan imprecatiokat intonál, vagy magában csendesen philosophál a' »Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni«-féle szinezet, a' hübb kedély pedig levert reménnyel kérdezi magában: ugyan mikép fog kifejlődni az ötödik felvonás, mellyel — mint tudva van — rendszerint be szoktak fejeztetni a' tragoediák; és egyedül a' szerencsétlen magyart egymás ellen uszító azon már fenemlített vén ármány kaczag, melly sok fejü ivadékiival már már mindenünnen köszönt ránk!

Valamint a' honi hűség és értelem, mellyek eddigelé nemesültek 's kitisztultak — nemesültek 's kitisztultak mondom, mert fejletlen állati hűség 's álrányu értelem is van — nem kirekesztőleg egy párt kincse, de mint arany a' bérczekben 's folyók medrében, elszórva ékesíti a' haza tág terét: szintugy nem systematisált terrorismus, lealázás és dögönyözés azon specificum, melly most napi renden volna, most miután általján véve már minden mozog, minden pezsg, és miután nemzeti testünk astheniából már egészen átment sthenia — sőt hyperstheniába, valóban nem; mert hiszen »ébredéssel még nem nyertél csatát, és ha igen indiscrete piszkáld a' már felébredtet, alkalmasint ellened fordul ő.« Ámde e' helyett, ha nem csak álomban és saját magunk 's mások ámitására vagy éppen hasznára (!!!) de valódilag, és a' nemzet, a' nagy közönség hasznára sovárgunk haladni: akkor, nemzeti testünk mai diagnosisánál fogva, egyedül minden erőltetés 's efféle anyagi ingrediensektől kitisztult szellemi felsőbbség biztosíthatja a' sikert. Vagy más szavakkal: nem terrorismus de ok, nem

lealázás de persvasio, nem dögönyözés de türelem, 's nem zsarnoki dagály de személyes példaadás azon kellék, mellyel ma mindennek el kell magát látnia, ki a' hazafi nevet érdemtelenül bitorlani 's legott — mert mai időkben a' bitor név fényét eltörli a' nap — saját személyét minden jobb ember előtt igen kétes ködbe állítani nem akarja. 'S ugyanis, mert — mit nem szabad felejtani — még nagy kérdés: valljon mind azon megnemesült hűség és rectificált értelem együttvéve, melly honunkban már disponibilis, ki birja-e emelni nemzetünket mai olly problematicns állásából valódi és virágzó létre, s' hogy ekkép nem kissebbitni, elfojtani, vagy éppen ellenszegülésre bősztetni kellene, ezen hűségi és értelmi kellékek sulyát, de inkább ápolni, növesztetni 's központositni, mennyire csak lehet; miszerint aztán, ha ez áll, szoros következetességileg nem az cselekszik józanul és hasznosan a' hazára nézve, ki terrorisál, lealáz, dögönyöz és zsarnokoskodik, mert e' manipulatiok most, mikor már minden éber, minden mozog — mit szinte nem szabad felejtani — nemcsak ki nem fejtik a még embryoban létező hűségi érzeteket 's még kétkedő érzelmeket, de azokat egyenesen vagy elgázolják, vagy átirányokba sodorják; hanem csak az biztosítja vérünk előmeneteli sikerét valódilag, ki okkal, a valónak türodelmes és megnemszünő kitüntetésével és szavaival egybehangzó tettel működik átalakulásunk szent ügyén, minthogy az éberek és gondolkozók ellenszegülés 's félreccsapás nélkül kirekesztőleg csak illyféle tisztán szellemi indokokra hajlanak, midőn alvókra igaz, a millyenek honunkban a' politikai pályán azonban többé nem igen léteznek, egy kis anyagi, az az feldögönyözési vegyület nem árt, sőt, mint volt idő, még szükséges is.

Mi magyarok most aggasztó elmulasztásink 's tenni valóink tengerének átellenében úgy vagyunk, mint had győzni szokott ellenséggel szemközt. Ugy hogy még egész hadunk virága is, bármikép vitézkedjék egyébiránt, csak üggyel bajjal fogja, ha fogja, kivívni a diadalt. Milly vakság és pártkalandori viszketeg ehez képest, ha ily körülmények közt a' had bizonyos tábora, a' helyett hogy erejét a' köz czél elérésére a'

had többi osztályival pontosítná egybe hőslelküleg, ha e' helyett minden más táboriakat különbség nélkül nem csak türhetlen göggel illet, de egyenesen 's annyira üldöz, mig elvégre a' had maga önmaga ellen fordítja fegyverét.

És e' tendentiát — tisztelet de igazság is — az oppositiónak nem egy tagja, 's ám nézzük a' megyéket, de nézzük magának az országgyűlésnek helyét is, újabb időkben nyíltan tanusítja; mert hiszen ki bárkit, ki az oppositiohoz nem tartozik, vagy jobban mondva: ki magát mint pogygyászshordót általa megnyergeltetni nem engedi, felette kevés kivétellel ex professo gyávának, pecsovicsnak keresztel, 's úgy szólván kutyába sem véve, minden kigondolható módon rágalmaz és üldöz, az bizony mondom, vagy rossz calculusában pártja érdekétül elvakíttatva nem bírja háttérben látni a' hon hasznát, vagy tudja az ég, mily calculus szerint, ha ez bár a' hon romján történhetnék is, egyedül mindenek fölibe tolni akarja magát.

»Egy pártnak kell győzni, 's a' többit mind leverni, csak így lesz a' honban unió, 's csak így remélhet a' magyar vér diadalt.« Így szólnak 's e' szerint cselekesznek is, mert magok körül mindent legyőzni leverni törekeshnek.

És ezen felfogás, bármilly különösnek látszassék is, ha az előadottak után én szólok így, egészen helytelen; mert igaz, egy pártnak le kell győzni, le kell verni minden más pártot, minthogy pártokat egyeztetni, mint már előbbi czikkeimben érintém, teljességgel lehetetlen. Ámde, mert ezen felfogást kénytelen vagyok nem egészen helytelennek sőt helyesnek tartani, azért az én és némi mások e' tekintetbeni felfogása közt mégis roppant a' különbség, 's ugyanis: mert mig némi mások nem vevén kellő figyelembe, nemzetiség és alkotvány dolgában hanyadán van velünk a' kormány, egy meg nem szűnő 's mindig növekedő oppositio phalauzába akarják részint bűbájolni részint korbácsolni az egész haza tehetségét, addig én egy oly párt alakulásához kötöm honunk boldogságát, vérünk jövődjét, melly pondusa 's méltányos állása által, nem csak helyreállithatja nemzeti alkotványos bántalmak sérelmeit, sőt ezeknek elejét is veheti; de mi ennél több, sokkal több: ellen-

állhatlan progressiónak tüzi ki irányát, 's mindent magával sodor; mert hiszen ha vajmi szép is hűn védni a' hazát, de ez mindig szomoru kénytelenség marad, azért haladva egészségre 's virágzásra emelhetni a' hont, még is kimondhatlanul szebb, és alkalmasint a legnagyobb emberi szerencse. Vagy más szavakkal: míg némelly mások oppositíói következetességre állítják honunk felüdülését 's egykori boldogságát, addig én ezek sarkalatát a' talpraesett hazai hűség következetességére építem, 's ekkép nem oly pártnak egyoldalú csökönységétül várom ujjáalakulásunk sikerét, melly ex principio dagály, apály 's minden kormány-árnyéklatok és formák ellen inomisse et sine fine opponál; hanem illy magas cél — legalább saját földi létem legmagasb célját — egyedül oly párt keletkezése 's minél szilárdabb consolidatiója által hiszem elérhetőnek, melly párt a' türedelem, méltánylat és lehető legszaporább 's legáltaljánosb progressionak nemzeti és alkotványos zászlóját viszi elől, 's melly párt nemcsak megtörhetlen hűséggel és hol ezen haladási zászló elveiért, de annyi felvilágosodott értelemmel és hős lelkülettel is elvan telve, mikép időt, viszonyt és körülményt okszerűleg használva 's magát ahhoz alkalmazva, ha kell, szintugy áthághatlan gát is legyen minden zsarnokság, mint a' rendbontók árja ellen irgalmatlan vas-marok.

Igen, illy párt keletkezéséhez 's minél szilárdabb consolidatiójához kötöm én vérem felüdülését 's egykori felvirágzását, egy olly pártéhoz, mellyet addig is míg embryóban levő politikánk árnyéklatai definiáltabb alakokba fognak szakadozni, 's akkor tán alkalmasb kitételre is tehetendünk szert, »hazainak« szeretnék nevezni; ámde, »hazainak« a' szó szent és nem elferdített 's annyi előítélettel 's aljas énességgel egybezagyvá-sított értelmében, mint a' millyenben tűnik fel a' haza képe olly sok előtt, mint hogy fájdalom, a' haza oly nagy szám előtt korántsem cél, de egyedül csak eszköz, az az nem olly szempont, mellynek minden egyes érdek és haszon alá volna rendelő, de éppen ellenkezőleg, olly proprietás sőt portéka, mellyet egyik fejs tehénként használ, másik támaszul személyes föl-emelkedésre, harmadik czégérül mellékes célaira, negyedik

parádéra és szerelmes phrásissainak vajmi édes de semmibe sem kerülő kitárásaira, 's így tovább.

A' haza — mint én gondolom — minden ép, az az el nem törpült 's el nem ferdített, de éppen ellenkezőleg lelki és testileg kiképzett férfit felfogásában 's érzelme szerint, olly eszme, mely ha éppen nem ragadja is őt ámitások köreibe, kedélyének még is minden nemesb vágyait elannyira édesbus ringalomba hozza, mikép bármily szédítő magasságra emelje is őt a játszi szerencse negédje egyébiránt, azért egészen boldog még sem lehet soha, ha nem boldog hazája is, mint viszont nem verheti őt a' legkajánabb sors annyira le, mikép sebeire vajmi édes irt ne leljen, ha hona él és üdül.

'S ha a' haza eszméje minden jobbnál illy varázs erővel bír, 's ekkép az igaz hazafi léte, ki olly őszintén vigad mint őszintén busul a' honnal, elválhatlan kapcsolatban van a' haza létével, 's e' szerint egyedül ennek elő mozditásában lelheti saját előmenetelét, akkor azt hiszem, addig is, mig az idő jobbat fejt ki, tökéletesen definiálja a' 'hazafi' párt azon kelléket, mellyhez felvirulásunk reményét én kötöm, minthogy az emberi és általános progressio törvényei 's az eddig előadottak szerint illy pártnak fölényege és fő tendentiája természetesen, 'alkotás' leend, 's a' 'negatio' egyedül kényszerített kivételes állapot.

'S már hogy illy párt, mellynek egyedül a' haza érdeke szab törvényt, 's melly e' szerint vagy ellenzi vagy karjain hordja a' kormányt, a' mint ez nemzetiséget és alkotványt vagy sért vagy véd; már hogy illy párt, addig is mig idő és politikai előmenet határozottabb árnyéklatokra szakasztandja közönségünket, leverjen minden többi pártot — ámde magátul értődik, egyedül az épen most definiált hazafisági kellékek sulya által — azt adja Isten, minthogy ez olly sine qua non, melly nélkül soha ki nem bontakozhatik honunk alacsony és maga magában duló létébül, 's pedig, mert kevesen és aránylag még gyengék vagyunk, elleneink viszont számosak és aránylag még erősek: 's ekkép a' szájhazafiak, rendbontók 's egyáltaljában a' selejtesek leverésére minden 'igazi hazafinak' legőszintébb kézfogása 's vállvetése elkerülhetlenül szükséges.

'S most, mielőtt bevégezném ezen cikket, és azon elemzést lehető legközelebb alkalomra hagynám: hogy valljon a' kormány, mint ujjáalakulásunk másik főtenyezőjének, nemzet és alkotvány iránti hajlama mikép volna legokszerintiebben biztosítandó — legyen szabad még e' néhány sort saját igazolásomra felhozni, hogy midőn én a telekdíji ügy sikere végett elkerülhetlenül szükségesnek tartván, most hiányosan definiált pártkülönbség nélkül minden hazafi kedélyre appellálni, és egyttal politikánk némi aberratióit, mennyire birtam és a' hely szüke engedé, kitüntetni, legtávolabbrul sem volt szándékom magyar rokon vérem loyaltását vonni kérdésbe, avagy árnyéket vetni az oppositioi, mint nem különben a' conservatív táborokra általján. Nem; ez nem volt szándékom; mert ha a' magyar nemzet nem áll is olly fényben a' nagy világi vélemény ítélőszéke előtt, mint a' millyenben velem együtt a magyarnak minden valódi hive — ámde ez okbul nem 'hizelgője' — azt ragyogni látni ohajtaná, 's hogy ha e' tekintetben számos bonyodalmi anomalia mellett nem egy magyar énesnek és féketlennek lelkén irtóztató bünsuly fekszik is, minthogy nem egy teszi magát a' haza elibe, 's ennek becsületére nem egy áraszt szennyet, azért az igazságos biró előtt az egyetemes nemzet a' loyaltásnak bizonyosan éppen olly fényében fog állni, valamint az oppositio, conservatív, vagy bármilly pártnak azon általjános és legőszintébb vágyát sem veendi az illy biró bármilly távulról is kétségbe: »legjobb tehetségük szerint szolgálni a' hont«.

'S ehez képest a' hazafiui kedélyekre sem hideg vizet önteni, vagy azokat éppen megsérteni nem volt czélom, valamint a' már létező erők szétbontását sem tervezém, de éppen ellenkezőleg, midőn megmutatni iparkodom, hogy pártérdeknél még valami magasb is van, t. i. a' haza, 's hogy ekkép az igazi hazafinak magátul kell löknie a' selejtesek zsibbasztó terhét, inkább a' jobbak kézfogását 's együtt munkálását eszközölni vala lelkem vágya.

Mi végre azokat illeti, kik rólam tán saját lényegük szerint ítélve azt hiszik: »egész törekedésem csak oda üt, mikép magamnak valami pártot alkossak«, ,ezeknek azt vála-

szolom: Igen, párt alkotása czéлом, ámde koránsem saját személyem feltolása, de egyedül honunk haszna végett, mert ambítióm éppen nem oda vág, miszerint kolompos vagy pártvezérként fénydegéljek egy pár nap, hanem hogy habár közlegény sorban utolsó helyütt, ujjaalakulási küzdelminkben ne legyek legutolsó 's legsikeretlenebb munkás, ámde én is hintsem itt ott el jövő felvirágzásunk némi magvát!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A pistoly időelőtti elsütése.

A régi magyar táblabíró világnak egyik dísze volt Bezerédj István, Tolna megye követe. Ama kevesek közé tartozott, kik a mit szóval hirdettek, tettben is követték. Szabadelvűségének, emberbaráti elveinek, birtokain, magán körében, számos nyomait hagyta. Első volt, ki jobbágyait felszabadítá; nem várva be az Örökváltsági törvényt. Iskolát, kisededóvót állított, s nemes buzgalmáról minden téren annyira ismeretes volt, hogy követi körben elnevezték az Örökigazságnak, melyre t. i. mindig hivatkozni szeretett. A Széchenyi és Kossuth közötti szakadást senki sem sajnálta annyira mint ő, s minden képzelhetőt elkövetett, hogy kibékítse őket, vagy közelebb hozhassa egymáshoz. Mikor az országgyűlés eloszlott (nov. 13. 1844.,) a nélkül, hogy az Adóban határozott s a közös teherviselés elvét kimondotta volna, nem tűrhette tovább e jogtalanságot, s maga önként, birtokaránylag, megadóztatta magát, abban a biztos föltevésben, hogy országszerte számos követője akad. Széchenyi e lépést nem helyeslé, s elébe téve személyes barátságának a közügyet, »A pisztoly időelőtti elsütése« cz. czikkel tiltakozott ellene. Nagy vita támadt ebből publicistáink közt.

Pest, 1845. január 24.

(Jelenkor, 1845. 9. sz.)

Egy idő óta nagyobb életre ébredt a magyar. És ezen lehetetlen nem örvendenie. Mert élet nélkül nincs kifejlés, nincs előmenet. — Azon mozgékonytság azonban, melly természetes következménye ezen fejledező életnek, s melly honunk minden osztályiban mutatkozik, nem mozog azon rendben és azon vágásokban — legalább saját individualis felfogásom s meggyőződéseim szerint — mihez képest ezer gond és aggodalom ne tornyosulna fel a hidegebb vérű honfi keblében, hogy valljon mind azon erő és gyönyörű lelkesedés, melly most annyi hű kedélyt melegít, nem fog-e vajmi kevés haszonnal, magyar

szalmatűzként ismét elpárologni, sőt nem fog-e olly visszahatást szülni, melly még hátrább lök, igen s pedig minden tekintetben még hátrább lök mint vala azon pont, mellytül közelebbi időkben uj aerának indult vérünk.

Nem tartozom a félenkek, sem a fekete jóslók sorába. De ha számba veszem tehetségünk és időnk aránylag csekély voltát, a teendőknek viszont aggasztólag felhalmozott tömegét, s tapasztalni vagyok kénytelen, hány vágásban mozog erőnk, s mikép hajtja egy idő óta mint hagymáz-álomban egyik idea, indítvány, vállalat, terv a másikat: akkor valóban gyengülnek idegeim, elhagy minden remény, s ravatalban jelenik meg lelkem előtt honunk jövődjé. Mert hogy azon quot capita tot sensus-féle baj, mellyben sinylünk, s azon viszketeg: ezt is azt is, itt is ott is, mi mai nap szédítő tömegben és ezer árnyéklatokban hozatik szőnyegre, egyszerre életbe léptetni akarni egyebet szülhessen, mint lázas állapotot, vagy tökéletes szétoszlást, azt én, csekély eszemmel legalább, és saját körülményeink között felfogni nem vagyok képes. Saját körülményeink között mondom, mellyekben soha nem szabad felejtenünk összeköttetésünket, s hogy nemzeti üdülésünk tekintetében nálunk nem egyedül arrul van szó: kitisztítani a hont régi rozsdáibul s conserválni a benne levő jót, de mindenek fölött kifejteni, ha szabad volna mondani, teremteni kell uj elemeket, hahogy elgázoltatni, elolvasztatni nem akarunk.

Politikámnak fő rendszere ennélfogva — mert nemzeti nyavalyánkrul s javulásunk processusáruul mindig egyformán gondolkoztam — bizony ma is csak az, mint volt azelőtt, hogy tudniillik:

»Erőnkkel, mert olly csekély, mód nélkül kell gazdálkodnunk, s e szerint mennyire lehet, összepontositnunk azt egy egy célra, hahogy örökleg, mint eddig, a legdivergensebb nép képében megjeleni, és siker helyett ‚romokat‘ állítani, sőt többször ‚igen mint nem‘ kudarczot vallani nem akarunk«; s aztán hogy

Ollyasokat, mennyire csak lehet, kerülnünk kötelesség, mik nagy visszahatást szülhetnének, ollyasokat pedig éppen

nem szabad művelnünk, miknek ellenhatásuk hihetőleg erősb fogna lenni mint hatásuk. Mert hiszen nemzeti lényegünk még nem erős, s ekkép illy procedura által nem hogy üdülénk, de éppen ellenkezőleg nagyobb kisebb mértékben minden esetre hátralöketünk.

S most kérdem a tisztelt olvasót, s bár üsse fel minden szavamat, s mutasson minden tettemre, ugyan elhagytam-e politikai pályámon valaha is ezen vágást?

E rendszer azonban újabb időben nem tetszett, mert hiszen mint infallibilitási igénynyel állitva volt »Nem lehet nemzetet systemákba szorítani, vagy éppen követelni, hogy systematice éljen;«¹ honnét aztán ezen új tanok adeptjei, minden legkisebb scrupulus nélkül követvén keblük istenét (?!?) még mélyebben belé vitték mind azon hibákba a magyart, mellyektől mindig szenvedett, mellyekre olly különös hajlandósága van, és mellyekbűli kigyógyításához én is reméltem járulni, s mellyek: »felfuvalkodott öntulbecsülés, s innen eredő újhuzási hajlam és dacz, s minden erőnek legcéziránytalanabb szétapritása, elágaztatása.« — Lásd, tisztelt olvasó! nemzetünk évraszait, és mindenütt az érintett typusra akadandasz és nézz körül most s nem fogod tagadhatni, hogy igazat mondok, s hogy teljességgel lehetetlen, illy eloszlott erőkkal s illy modorral, mint a millyennel mi cselekszünk, bármi nagyobbat is eszközteni.

Sikert, állandó nagy sikert, lelkesedés még nem szül; ehhez józan számítás és ebből eredő előleges megfontolása s egybepontosítása az erőknék is szükséges. S erre, mint mondom, az újabb iskola hősei nem voltak elég tekintettel, mihez képest közelebb is vagyunk, mint magunk is gondolnók, egy tökéletes szétbomláshoz, vagy hogy »idegen erő« fog némi egyebekben is fölöttünk rendet tenni, car l'insuffisance amène l'arbitraire, valamint mai nap már alig gyakorolhatjuk némi nagyobb, mint például szabad választási jogunkat, bajonettes dajkák nélkül, minél, kérdek az irgalmas Istenért bárkit, ugyan lehet-e szivrehatóbb, szemet nyitóbb constitutionalis

¹ Kossuthnak egyik ismeretesb mondása. Z. A.

torzkép, kivált ha ezen protegált állapothoz még azon ujhuzási betyár dacz is járul, melly nem egy magyar statusférfinak egész politikai kincshalmazza?

Nincs most időm, vagy inkább: nem tartom e jelen időt alkalmasnak arra, hogy ezennel kitarjam mind azon hibákat, mellyek itéletem szerinti »tevés és nem tevés« által el voltak balrul jobbrul, intra et extra muros követve a legközelebbi 4 év folytában honunk fölött; erre mondom nem tartom e jelen időt még alkalmasnak, mert igen is forrnak a kedélyek még, és azon lázas állapot, mellyre újabb időkben fel lőn csigázva vérünk, még nem tért elégséges enyhülésre. De még legnagyobb általjánosságban sem szólottam volna már ismét fel, mert valóban még nem vagyok magammal tisztában vágásombul kisodrott helyzetemben, s miután a már kikötőben levő adó bárkája, mellyben én is eveztem a mult országgyűlés legutolsó stadiumában olly felette idétlenül hajótörést szenvedett, mit műveljek, és hátralevő csekély erőmet s tán már kevés napjaimat mire fordítsam; miután azonban bizonyos résznek némi egyedeitül, kik éppen nem tesznek nézetem szerint, sőt kiknek szinte egy lépését sem tartom in ultima analysi — hogy többet ne mondjak — legrövidebben és legbiztosabban célravezetőnek, az állittatik, hogy az általuk most újabbrul szőnyegre hozott, s de facto gyakorlatba vétetni szándoklott »saját megadóztatási pistoly-elsütés«, melly Tolnában vette elejét, nem egyéb, mint saját utmutatásom utáni eljárás, bizony többé nem hallgathatok, s illy ráfogás ellen ezennel legünnepélyesebben protestálni vagyok kénytelen.

Tanítószékbe ülni és ex tripode oktatni a nemzetet, soha nem volt czélom. Megmondám a magamét, mennyire jogom volt, és mennyire illyest szabadon gyakorolhaték is; de ha valaki tanítványomnak vallja magát, s úgy fogta fel rendszeremet s általános politikám lényegét, mint az érintett időelőtti pistoly-elsütés dolgában teszi nem egy, azt egyenesen repudiálom.

Én — és nem mondom, hogy én látok legtisztábban — de én az Istentül adott velőmmel a közteher-hordás életbeléptetését tartom, mint ma 1845 áll a világ és Magyarország, minden teendőink alphájának. Mind azok ennél fogva, kik

közterhet viselni nem akarnak, elleneim, valamint azok, kik illyest viselni sovárganak. frigyeseim; csak hogy ezen utolsók Istenért ne »süssék el a pistolyt idő előtt« mert akkor, mint mondám, repudiálom őket, s ám állítsanak más tábort, tüzzék fel a »veletek, nélkületek sőt ellenetek« féle dandárt, tessék, jó szerencsét; de rám ne méltóztassanak fogni, hogy ez nem egyéb mint tervem, s hogy egyedül tanítványaimként cselekszenek.

Mind abban, mit az adó ügyéről irtam s mondtam, mindig igen megkülönböztetém nézetemet a dolog iránt in abstracto és kivételes körülményeimhez szabva, attul, hogy valljon mikép lehetne olly kevert és az adótul annyira irtózó táborral, mint a magyar, csatát nyerni. — Ezen megkülönböztetést soit disant discipulusaim azonban, mint látszik, nem igen vették vagy nem igen akarták venni észre, kik — közbevetőleg legyen mondva — nem azért affectálják átellenemben a szerény tanítványi szerepet, mintha tanácsomra egy batkát is hajtanának, hanem azon okbul, hogy részint csekély sulyom által is szerezzenek ujonczokat, mivel a közönségnek hidegebb vérü osztálya tán bennem is bizik egy kissé; részint hogy a felszines olvasó előtt következetlenségbe keverve, tökéletesen leverjenek lábaimról, mikép aztán roszaló szavam ne zavarhassa meg többé utopiai álmaikat. Az érintett megkülönböztetést, mondom, nem méltatták, vagy méltatni nem akarták figyelemre, s ekkép mind azon mondásimat, mellyeket in abstracto hoztam fel, betű szerint látszának venni, mint például: »Fizetek ide, fizetek oda, bár mennyit, bár ellenőrség s felelősség nélkül sat. sat.« a közönség fizetési kedvét s hajlamát s egyéb szirteket ellenben, miknek a gyakorlati élet mezején mindenek előtti tekintetbe vételét ajánlottam, mennyire csak birtam, egészen kihagyták számitásaikbul, honnét aztán, a dolognak csak egy oldalát tekintvén és mindent egyedül saját állásukbul bírálván, ugy cselekedtenek, t. i. legközelebbriül Tolnában sat. mint cselekedett egykor például Tomori gloriosae memoriae, vagy ujabb időkben Murat — kirül Napoleon, mint mondják, azt állítá: csak egy kissé több esze lett vala, és győzhetetlen lett volna, s ki rendszerint csak saját karját, saját jó lovát, és egyedül saját bátorságát véve

fontolóra — nyargalt s nyargalt előre mint vihar, nem gondolván, francia vasas gárda vagy életét annyira szerető napolitán van-e mögötte, míg elvégre csak azon vette észre magát, hogy bizony leesett fejrül a korona, vajmi lelkes de vajmi hézagosszámításnak vég statiumában pedig Calabriában betü szerint népsöpredék és kofák hurczolták őt tragicomicai végéhez.

Fizetés dolgában pedig a magyar valóban nem áll magasabban — ne csaljuk magunkat — mint csatatéren a napolitán; mibül per analogiam azt hiszem minden hosszas demonstratio nélkül önként foly, hogy olyféle daliás tett, mint vala Tolnában az általam egyébiránt igen tisztelt tolnai volt első követé, magában és in abstracto vajmi gyönyörű és szívet olvasztó lelkesedés ugyan, de a gyakorlati élet mezején bizony nem egyéb, mint Murat-mélységű s körülbelül hasonló sikert szülő felfogás.

Búba sülyed a jobb ember kedélye, annyi szép tulajdont, magas lelkületet, szeplőtlen erényt, s olly megtörhetlen hazafiságot összepontosultan tapasztalni egyénben, s mind ezek fölött olly kevéssé ügyes és olly rövidlátó kocsist!

Valljon mit akar s mit gondol az érintett áldozó, kinek egyébiránt barátja vagyok, s reméllem, ő is enyim, mi azonban, ha Magyarország sorsáruul van szó, nem tántorit, mert vajmi magasabban áll előttem a haza, mint barát vagy pajtás; kérdem: mit akar, mit reméll? Azt hiszi, azzal kecsgetteti magát, hogy majd utána fog iramlani a tehetős? O nagy Isten, milly szép de milly utopiai álom! — A tehetetlenebb, néhány egyes gazdagabb, megengedem követni fogja a gyönyörű példát; de azok, kiknek erszényükre legnagyobb szüksége volna szegény honunknak, azok még erősebben el fogják sánczolni magukat minden fizetés elől, mint valaha eddig; s valljon ebbül mi lesz? Meghasonlás, ujhuzás, nemzeti elágzás, s ebbül? *Bellum nihil habentium contra habentes, et habentium contra nihil habentes*, és elvégre »inter duos litigantes tertius sat.« És ez természetes. Most például, az érintett »pistoly-elsütésrül« már illyeseket hallottam saját magam s pedig többek előtt, s legkisebb ellenvetésre nem talált, sőt köz hahotát okozott: »Egyedüli ember, kinek legkisebb családi gondja sincs, ki kény-

telenségből cynicus, mert hiszen teste az élvezet egy nemét sem bírja el, s kinek pénz ekkép nem ér többet, mint aggasztvának menyecske, és ki, valamint virág a gasteini vizekben, úgy üdül fel a sokaság éljen-rivalgási közt, s ki e fölött erősen dús, úgy hogy már élire veri a pénzt sat. sat. ugyan nagy trumf 300 for. évenként!¹

Illyes festvény nem esik jól; s noha vannak egyedek, kik a közjóért mindent tűrni, mindent megbocsátni tudnak, azért illy ellenséges, illy méltatlan imputatiók legtöbbször bizony felzavarják az epét: s lesz viszontorlás akár hány, mig elvégre, ha nem lép fel valami magister — és ez, kérdem, ugyan kívánatos volna-e? — két elkülönzött hadra szakad a magyar, s olly háborut ví — mert hiszen a »szűz vállak« megterheltségéről leszen szó — mellyet tán előidézni kívánnak sokan, azt vélvén, hogy illyképen majd legyőzi a fizető rész a nem fizetőt, a milly háborutul én azonban mindig megóva szeretném látni a hont, mert csak most lábadozó létünknel fogva, igen tartok attul, hogy illy harc még a győztes pártnak is megáthatná sírját, legalább nemzetiség dolgában.

Hagyjunk, drága hazafiak, ehez képest minden »de facto« lépésekkel legalább még mostanság fel. Illy extremitásokra mellyek mulhatlan sok keserüséggel járnak, mert mindig lesznek a nagy közönségben erőltető tuzók, kik okvetlen provócalnak visszahatást, illy extremitásokra még nincs okunk fakadni; hiszen az adó ügye elveszve még nincs! Emlékezzünk csak, milly közel valánk kevéssel ezelőtt egy igen szép diadalhoz; kövessük ezen utat, maradjunk e vágásban, s frigyesüljünk minden de facto tett helyett inkább, mint — ha jól vagyok értesítve — a zalai programm is tartja, azon czélnak elérésére, hogy törvény szorítsa, s pedig mindenek előtt, a fizetni szeretőt a fizetni nem szeretővel egy phalanxba, és aztán illyessel eszközöljük a honnak előmenetelét, »és nem egyes pistoly-elposztásokkal«, mellyek pour l'acquit de la conscience megnyugtathatnak ugyan némi könnyen kielégíthető s magukkal

¹ Sokan gyengédtelen személyeskedést láttak e kitérésben, s nem hagyták azt megrovás nélkül. Z. A.

könnyen megelégedő hőst, azokat azonban sehogy sem, sőt éppen ellenkezőleg, kik velem együtt csak akkor lesznek megelégedve, megnyugodva, mikor békés uton és parancsoló törvény által ki lesz viva honunk és az emberiség diszére — mert illyes példa még nem volt — az egész ügy tökéletes sikere.

A' pisztoly időelőtti elsütéséről.

Széchenyi, bármennyire tiltakozik is ellene, hogy saját (Telekadó) tervébe szerelmes, annyira féltette azt, hogy ama néhány hazafiak túlbuzgalmát is megrovandónak tartotta, kik az általa rég hirdetett közös teherviselés elvét megyéknként, egyelőre az illető háziadónak aránylagos önkéntes elvállalásával akarták azonnal életbe léptetni. Hogy éppen Széchenyitől eredő illy megrováson sokan megütköztek, tanusítja a közélet egy szerény munkásának, de a ki társadalmi téren nagy tevékenységet fejtett ki, *Rosty Zsigmondnak*, a Jelenkor melléklapjában megjelent czikke, melyet, mint a helyzetre nézve jellemzőt, kivonatban ide igtatunk. Z. A.

(Társalkodó 10. sz. 1845.)

Noha igen megfoghatónak látom gróf Széchenyi István ur abbeli mentegetőzését, hogy az önkénti adó-elvállalást, mint az most némellyek által életbe léptetett, — ő soha sem tanította, még is meglepő volt kárhoztatva hallani tőle olly elv életbe léptetését, mellynek törvény általi ki nem mondatása miatt többször sajnálkozott.

Sajátságos állásunkban azon publicistai kötelesség, melly szerint mindenki vagyonához aránylag tartozik járolni a' közös teher-viseléshez, törvény által kimondva nem levén — vagy legalább elég elhatározottan nem — csak ethikai parancs lehet ennélfogva, ha valaki nem önhasznára tekintve kész áldozattal járulni kíván a' haza oltárához, vagy segíteni kevésb vagyonu embertársain, az tiszteletet érdemel 's így az elvet e' szemponbul gáncsolni nem lehet. Igaz ugyan, hogy a' tisztelt gróf ur, mint tett embere, azt nem ethikai hanem politikai tekintetből

roszalja, 's eljárását előbocsátott általános elvekből véli helyes-
selhetni; azonban megvallom, hogy a' gáncsolt tény 's a' felvett
elv között összefüggést nem látok. Azt állítja t. i. tisztelt gróf
ur, hogy nem jók az olly cselekvények, mellyek visszahatást
szülhetnek; de vajjon honnét várja a' tisztelt gróf ur a' visszahatást 's ellenkezést? felőlről? én nem hiszem, sőt teljes meggyőződése-
sem, hogy felőlről szívesen látnák, ha a' haza egész nemessége hasonlóan cselekedvén a' jobbágy gyarapodása mellett ez képessé tétetnék adója rendes lerovására. Az alsóház leend-
hető tagjaitól sem félek e' tekintetben, mert rendem becsüle-
tére támaszkodva merem állítani, hogy olyanok, kik eddig az
adó elvét pártolgván ezen példák után véleményeiket megvál-
toztatnák, vagy épen nem, vagy olly kevesen lesznek, kik több-
séget bizonyosan nem képezendnek. A felsőház tagjaira illyest
fogni szinte nem merek, 's ha tisztelt gróf ur ezt teszi, ám
lássa 's vegye a' felelősséget magára. Attól tart a' tisztelt gróf
ur, hogy újhuzás, nemzeti elágazás, meghasonlás, végre bellum
nihil habentium contra habentes fog következni. Ezen utóbbi
állítás jelen esetben a' szavak helyes értelmével ellenkezik, mert
csak az adóznán, kinek van és birtokol, a' legroszabb esetben
bellum plus habentium contra minus habentes származ-
hatnék stb.

Pesti kikötő (!?!)

A több havi időközt, mely a következő cikket az előzőktől elválasztja, Széchenyinek az országgyűlés utolsó heteiben kifejtett lázas tevékenysége, majd megyegyűlések tárgyalásai, s a Védegyelet stben érdekében támadt társadalmi mozgalmak eléggé megmagyarázzák. Z. A.

Pest, 1845. febr. 9.

(Jelenkor, 1845. 12. sz.)

I. Kezdeni valamit sokan tudnak, de a megkezdettet kellőleg óni, folyton ápolni s azt derekas kifejlésre birni, nem éppen annyian. S ez nagy baj, kivált hátramaradt körülmények közt. Mert a kellőleg meg nem ovott és folyton nem ápolat kezdet okvetlen rommá válik; illyes pedig bátoritás helyett viszszaajeszt, és List Frigyes tanárnak életbül meritett mondása szerint olly visszataszító büzzel jár, mint dög, melly az egész határ legét áthatja, s bármilly czélszerű új ügyeket már bimbajában elfojt.

S most tiszt. olvasó, áldja meg az Isten s üljön kis Buda gőzösre — csak 10 vagy éppen 6 krajczárba telik — s vitesse magát az ó-budai kiszállóra, onnan pedig menjen — bizony nem több: puskalövés távulságnál — de menjen most, mielőtt az ottani hajóbonyodalom kibonyolódnék, az ó-budai kikötőbe. Nézze meg. — S tudja, mit fog ott találni?

Számtalan malom és egyéb hajók közt ugy annyira összesaráglyázott 20 gőzöst sat. hogy ha kedve csoszsan, fujjon csak szél, szinte egy kis gyufával, tán szivarával hamuvá teheti az egész dunai gőz-flotillának olly nagy részét, mikép aztán a hátramaradandó csekély szám — mert nem teel mind itt — egyedül csak mementoul fogna szolgálhatni jövendőre,

hogy bizony kár volt ennyi kincset¹ illy könnyen megeshető véletlennek annyi könnyelműséggel hagyni át.

Könnyelműséggel? Így mondám? De nem úgy van, tisztelt olvasó. Mert nem könnyelműség, nem hanyag előre nem látás, nem gyáva bizakodás az Isten közvetlen segítségével, oka annak, hogy olly pirulást okozó abderitai módon van biztosítva azon elevenítő erő, melly annyi életet hozott fejedelmi Dunánkra, s melly reméllem ennek utána már kevés idő alatt, ha t. i. kellőleg ovatik és folyton ápoltatik, honunk minden vizeire hasonló élénkséget hozand.

Mi oka tehát annak, hogy ez így van, és nem máskép? S eddigelé még nem sikerült a mindig növekedő s ezentul még inkább szaporodó gőzösök számára biztos menedéket is készíteni? Mert hiszen a legnagyobb kincs sem ér sokat, ha azt minden játszói véletlen veszélyeztetni képes. Mi oka tehát? Tán áthághatlan technikai akadályok állnak ellent, mellyek legyőzésére nincs tehetség? Vagy tán felső hatalom és a dolgok hosszadalmas bonyodalma gördit nehézségeket útba, mellyek még nincsenek elhárítva?

¹ Jelenleg a budai kikötőben 20 gőzhajó telet, mellyeknek átmérőleges kiállítási árát hajónként mintegy 100,000 és így összesen mintegy 2 millió pengő forintra tehetni. Négy gőzhajó a fagy hirtelen beállása miatt kimaradt, különben ezeknek is itt kellett volna telelniök.

Jövő évben ezekhez egy vontató, négy utazó és egy csatorna-hajó és így összesen hat ujonnan építendő gőzhajó fog járulni, úgy hogy ha majd jövő évben az ekkori gőzhajó mind ott telet, mintegy három millió pengő forintot érő érték lesz azokban egybegyűjtve.

Az ó-budai hajógyárhoz tartozó épületek és különféle készülétek a leltár szerint mintegy 100,000 p. frtra, az építő- s egyéb szerek hasonlólag mintegy 100,000 p. frtra becsülthetnek. Továbbá ugyanott jelenleg 10 vas áruhajó telet, mindegyike körülbelől 10,000 p. frt értékű; illyeseknek is 15-nek kellett volna itt telelniök, de a hirtelen beállott fagy miatt ezek is több helyen maradoztak el. Jövő évben mintegy 25 darab hasonló áruhajót szándék ujonnan építtetni; s így ha mindezek az ó-budai kikötőbe jutnak, összesen 40 illyes hajó teletend ottan, mellyek legalább is 400,000 p. frt képviselnek; ide nem érve a netalán rajtuk levő portékát; némelylek azok közül ugyanis árukkal terhelve állíttatnak be. Van még 8 darab részint vasbul részint fábul készült sertéshajó, 50 szénhordó fahajó, s egyéb kisebbszerű naszád, sat. sat. Ezen utolsókat mintegy 50,000 p. frtra becsülve, a gőzhajótársaságnak jövő télen mindent összevéve mintegy 3.720,000 p. frtot érő vagyona teletend hihetőleg az ó-budai kikötőben.

Tekintetbe veendő a társaság e vagyonán felül még mindazon számtalan malom, gabona- s egyéb hajó, melly ottan telet Sz. I.

Mind ez nem. Mert Budapest vidéke különösen meg van áldva a nagy természettől, s egy kis költséggel ugyan, de legfőképp 'jóakarattal' olly kikötőre is ajánlkozik, mellynek létesítése nem volna óriási munka. Felső sőt legfelsőbb engedelem pedig s mi ennél több, még biztosítás is már évek óta megnyervék.

Az egész, hogy nyiltan és lepleg nélkül kimondjam — s azt hiszem, ezzel köteles vagyok azon ügy iránt, melly Budapest kifejlésére már is annyit szolgált — eddigelé egyedül néhány pesti törpeségen akadt meg, kik részint saját érdekük, részint magának Pest városának roszul felfogott érdeke miatt, fel birták a dolog kifejlését ekkoráig tartóztatni, uj példával bizonyítván be a világnak azon sajnos igazságot, hogy alig létezik olly picziny tagja az emberi társaságnak, melly ne volna képes a legüdvösebbre is oltonyt¹ huzni, midőn a legparányibbnak életbeléptetése is nem ritkán annyi bajjal jár, hogy azon a legszilárdabb erők is megtörnek.

Ámde hadd mondjam el az egészet, s e tekintetben legyen szabad gőzösink keletkezési idejére röviden visszatérnem.

Első gőzöseink Bécs tövében a florisdorfi parton készültek. Az erre megkívántató költséget néhány ügybaráttal részint saját erszényünkből meritgettük, részint betüszertint egybekoldultuk; mert bizony nem voltak a részvények azon időben igen kelendők, mikor gőzhajózásunk vajudásban volt, és nem vala a vállalatoknak s ezzel egybekapcsolt részvény-kibocsátásnak annyi divata és kapóssága, mint ma. Ámde azért, noha felette sokat valánk előszobázni kénytelenek, mi nem esik jól, s még olly helyekről is tapasztalánk visszataszítást, honnét az legkevesebbé vala várható, mi bizony nemcsak nem lankadtunk, sőt éppen ellenkezőleg minden uj akadály által inkább csak edzve éreztük szilárdságunkat, mig végre meglehetősen mozgásba jött az egész; és én az által, hogy olly szerencsés valék az

¹ Angolul: »Extinguisher« ércbül vagy porcellánbul, vagy egyéb illyes szerbül készült kupak, mellyel a gyertyavilágot befedni s így eloltani szokták. Ugyan e szót figurative olly tények megjegyzésére is használják, mellyek által valami elfojtatik vagy valami ügyekezetre hideg víz öntetik. Sz. I.

ó-budai szigetre hozni az ezentul építendő hajók műhelyét, és a már létezőket az ó-budai Duna-ágakban átteleltetni, minden fáradságmim és pénzkoczkáztatásim legbővebb jutalmát élveztem, mert régibb nemzetek kifejlési működésihez szabva honi körülményinket, tisztán lebegett előttem, hogy minden civilisatioi factor, melly honunk középpontjából ugy szólván »magyar levegőben« vennie eredetét, többet kevesebbet de minden esetre fogná nemzeti üdülésünk végcélját elősegíteni. Már pedig hogy egykönnyen nem létezik nagyobb civilisatioi factor, mint gőzhajó és vasut, azt nem tagadhatni.¹

Az ily nyert meglehetősen siker azonban, s hogy gőzösink a tengerekkel köték egybe annyi elmaradt ország által körülbástyázott honunkat, mi fejetlen állapotunk nem legkisebb oka, korántsem zsidbaszták meg bennem azon vágyat, mennyire csak lehet tökélyre emelni az ügyet, és szaporítani a gőzösök számát, ugy hogy azok éltető ereje ne csak Dunánkat élénkítse, de szinte honunk minden vizeit, minden arteriáit is, mellyekkel Magyarország annyira bővelkedik, s mellyek eddigelé aránylag olly felette kevés haszonnal hömpölyögtek, s hogy mindenek fölött Budapest kelleme is neveltessék azok lehető legnagyobb szaporítása által. Minthogy Budapestnek, Magyarország szívének kifejtése s minél magasbra emelése — és ej be sokszor mondtam el már ezt! — olly szempont, mellyet egy magyar sem vehet ezer ok miatt eléggé figyelmére sőt lelkére; Budapestnek legnagyobb csorbája pedig az, hogy könnyen, biztosan és jutányosan elérhető falusi lak híja miatt, alig van olly kiterjedésű város, mellyben a tavaszi és nyári lakás olly felette izetlen volna mint éppen honunk közepén, s min egyedül számos, minduntalan a városbul induló és ismét a városba visszatérő gőzös segíthet; mert álljanak ezek csak egyszer kellő számban fel, s mindazon helységeken kívül, mint Promontorium, Tétény, Bogdány sat. mellyek magukra csak hamar más képet öltendnének: még ezer meg ezer falusi lakház fog a Duna partján épülni, s Budapestet olly fővárossá emelni, hogy még az is

¹ V. ö. a dunahajózásról írt hosszú cikksorozatával. I. k. 24—179. l. Z. A.

örömet felkeresi lakhelyül, ki most viláért sem ütné fel benne sátorát, vagy azt kénytelenségből vagy csak elvből és áldozatként cselekszi.

Felette sok, és mennyire lehet tökéletes gőzös tehát, és nemcsak Dunánkra s honunk minden egyéb folyóra és tavaira, de mindenek fölött Budapest lakhatási kellemei nevelésére, va azon feladat, mellyet magamnak kitüzve azon órától folyton és szilárdul követék, s mennyire tehetségemben állott, a társaság által is elfogadtatni iparkodám, midőn el lőn határozva, hogy Magyarország szive fogna a vállalat főhelye és főtelelője lenni.

Mennyire haladtunk azóta ezen feladat szerint — noha némi 'rohanó', ki mindent félfujhatónak vél, ezen haladást is okvetlen csigalassunak fogja bélyegezni — a következőből, azt hisszük, minden méltányos előtt váltig kiviláglik.

1830-ban késő őszkor uszott legelső gőzös Dunánkon; ollyas gőzös t. i. melly nemcsak lefelé tudott haladni, mint az egykori Pálffy- és később, ha nem csalatkozom, Bernhard-féle, de felfelé is. — Ámde már mult év óta minden nap megy és jön gőzös Bécsből, és szakadatlanul egybe van kötve hazánkon át: Lincz Konstantinápolylyal. Taval két kis gőzös »Buda« és az ujjáalakult »Pannonia« kezdé a két testvér város közti szolgálatát, s bár volna kies sziget, kies part sat. hova hordaniók a porral küzdő s bágyadt levegőtől lankadó s májbeteg városi lakost. Ej, mennyire élvezné ezt! Milly egészséges volna! S pedig csak tőlünk függ. El tudnám én azt rendezni.

Az idén Budapestrül naponként rendesen egy, de kivételkép több hajó is menend, s nemcsak mint eddig egyedül fel, de már lefelé is, s hasonlóul vissatérőleg szinte naponkint. — A Tiszára minden esetre 2, tán 3 gőzös szálland, Az egyik rendes szolgálatot teendő Szeged és Ujvidék közt, a másik vontatókép és három folyón evedzván Szegedrül Sziszekre és vissza. »Széchenyi«¹ Zimony és Orsova közt fogja próbálni

¹ Az igazgatóság szives vala: a társaság egyik hajóját nevemre keresztelni. Bár vontató lett vala! Némi tekintetben tán nagyobb analogia lett volna köztünk. Sz. I.

szerencsáját a szorosokon át le és fel, s majd meglássuk, hogy viseli magát. — A két városi kis gőzös mellé pedig alkalmasint egy harmadik áll, ha t. i. nem fog a közönség bizonyos rendbontó kolompokok által elcsábítva olly souverain peuple-féle hatalmaskodásokat elkövetni, mint fájdalom! február 4-ikén vitt végbe. Mert akkor természet szerint máshova állítja hajóit a társaság, melly szolgálja ugyan, de éppen nem rabja a közönségnek, s melly mind azon veszteség- s alkalmatlansáért, melylyel a városok közti gőzöse járnak, ha nem is éppen köszönetet, de még is legalább egy kis méltánylást érdemlene. Azonban hisszük, a józanabb rész érdemileg fog bánni az efféle feltüzelőkkel, s e szerint nem leszen megfosztva a város azon kényelemtül, melly noha csak csirájában van eddigelé, még is jó lépcsővel emelte már Budapestnek lakhatási kellemét.

Mind ezek, aránylag olly kevés idő alatt és annyi akadály ellenére, azt hiszem, szép előmenetek; s pedig, ha valami idétlen Navarino-féle eset nem teszen minden egybevetést csuffá,¹ mind meglesz ez még az idén.

Ámde kérдем, kielégítő volna már ez? És ezentul már meg lehetne egy kicsit állapotodni, s ugy szólván a 'nyert babérokon' egy kissé már pihenni? Legtávolabbrul sem! — Kezdetnek mind az, mi történt, megállhat. Jobban is mehetett volna ugyan a dolog, nincs kétség benne, de mód nélkül rosszabbul is. Adjunk ehez képest a kedvező sorsnak inkább hálát, hogy csak ennyire is jutottunk, s pedig minden »katlan- és hajótörés-féle tragoediák« nélkül, mellyek külföldön nem éppen olly ritkák. Midőn azonban igy cselekszünk, és vajmi otrombául tennénk, ha az eddig nyert gőzhajói kényelmeket lehető legnagyobb mértékben nem élveznők, más részről szoros kötelességünk, az ügy ezen stadiumában, melly még olly mód nélkül messze fekszik az acmetül, meg nem állapotodnunk, sőt mindent elkövetnünk, hogy e tekintetben is kiemelkedjünk hova hama-

¹ A híres tengeri ütközetre czéloz, mely a navarinói öbölben egészen váratlanul támadt s négy óra alatt a török-egyiptusi hajóhadnak a vigyázatlanul provokálva volt angol-orosz-francia egyesült haderő általi teljes megsemmisülésével végződött, s egész Európát bámulatba ejtette. (1827.) Z. A.

rább a mindig leghátulabb kullogó népek sorából, melly szép szerepet — oh lelki kín, mikor nem fogsz gyötreni többé? — annyi század óta játsza »magában nem bizó« vagy »magát elbizó« vérünk! —

Kifejtésre pedig mennyi hely, milly mező! Csak lássuk. Egyedül Budapest szolgálatára — s nincs időm most a tárgyul kimerítőleg értekezni — 30 sőt 50 kis gőzös sem volna sok, ha t. i. kész akarva nem hátráltatik e két város azon kifejlése, mellyre képes, s mit csak egy kis philosophiai fölfogással olly könnyű volna elősegíteni, mit be tudok bizonyítani.

Budapestre nem egy folyó, de tulajdonkép — — — — — azonban hagyjuk ezt a jövő számra, nehogy unalmat okozzak a tisztelt olvasó közönségnek, mellynek olly nagy száma, a rövidebbet kedvelvén, felettei hosszadalmasságrul vádol.

Pest, 1845. február 13.

(Jelenkor, 1845. 13. sz.)

II. Budapestre nem egy folyó — ezen szavakkal végeztem be legközelebbi cikkemet, — de tulajdonkép négy csatorna szolgál közlekedésül, mellynek mindegyike, legalább mélység tekintetében, jóval fölülmulja Galliának legtöbb, sőt Németországnak is némi folyóit. Ugyanis a vácsi, sz. endrei, ráczkevi és földvári Duna, melly négy külön csatornát képez, szinte 30 mérföldet hoz érintkezésbe a fővárossal, és annyi tekintetben képvisel más érdekeket, hogy valóban nem egy folyónak viseli lényegét. Tegyük most fel, hogy fővárosunk fejlik, a minthogy lehetetlen nem fejlenie, ha mesterségesen s mintegy készakarva nem fojtatik el pezsgő ereje; tegyük fel továbbá, hogy annyi csinos nép, melly Budapestet lakja, meg fogja elvégre kívánni azon kényelmet, vagy jobban mondva azon „sine qua non“-t, mellynek egy jobbszerű s dicsérettel említendő város sincs már híjával legalább a civilisatio körében, mihez képest a tehetetlenebb városi lakos is naponként felcserélhesse, s pedig olcsón, biztosan és sebesen, a város izzadalmit a mezei lak kéjeivel, s naponta sőt minden órában térhessen szintolly könnyüséggel dolgához jó kedvvel s ujra edzett erővel ismét vissza; tegyük

végre fel, hogy Budapest nagyobb kifejlése, melyre oly felette képes, több és több lakost vonz magához, s mind az, mi ma még csak csirájában létezik, mint például az iparüző osztály helyzete, nagyobb virágzásnak indul; tegyük mind ezt fel, ezt pedig bizvást tehetjük minden tulvérmesség nélkül, mert ha úgy lehetne mondani »egy civilisatioi karika« okvetlen mindig több efféle »láncszemet« huz maga után: s azt hiszem, nem mondtam tulságost, mikor legközelebbi cikkemben azt állítám, hogy egyedül Budapest és »négy csatornás« vidékének szolgáltatára sem volna sok 30 sőt 50 kis gőzös is.

Hová megyen most a budapesti lakos nyáron, hogy egy kissé kiszellőztesse magát, kérdem? De mi több, ugyan mit miveljen családjával a gondos atya, ki szorgalma után él, s ki ekkép, mert szakadatlan jelenléte szükséges, nem távozhatik messzebb földre, ámde ki azért, mert szorgalma után él, éppen nem tompább, mint bármilly ,élvező dús' azon kötelességek iránt, mellyekkel ivadékhöz oly szorosán csatoltatik minden jobb ember? Ugyan mit miveljen? — A pesti síkra állítsa, vagy szük udvarába szorítsa kisdedeit, hogy portul ellepve, a lombatlan vidék tikkasztó legétül elaszva, vagy szük udvar falai közé kaliczkázva, még a testi erő és egészség azon tulajdonátul is megfossa őket, melly legnagyobb kincs, s mellyet ekkép legalább ha egyebet nem, minden atya övéi számára legföltékenyebben megóni, megőrizni köteles? Vagy tán a budai hegyekbe vigye? Hiszen fájdalom! azokat is szinte lombtalanná tette az annyiakban maga magát leginkább sujtó emberi kéz. De ez nem volna a budai hegyek lakhatása ellen még legfőbb indok, mert hiszen az egész, legalább a közelebb budapesti vidéknek »lombatlanság« legnagyobb csorbája. A budai hegyek ellen minden esetre az a kifogás, hogy oly igen nehéz, bizonytalan, és aránylag oly drága az odajuthatás. Ez pedig fő szempont. Mert nem az neveli a városi lak igazi és általános becsét, hogy onnan, mintegy kivételkép, néha néha kirándulhasson a tehetősb, mint például Budapestről a Zugligetbe esztendőn át egyszer kétszer; hanem hogy többet kevesebbet a lakosok minden osztálya részesülhessen azon kényelemben:

falura vihetni családját, és azt dolgának megrövidítése nélkül naponta felvidíthatni látogatásával, és felvidulva naponta térti ismét munkájához vissza. — Illyes Budapest környékén egyedül a Duna négy ága által eszközölhető; de erre e négy természeti csatorna olly kitünőleg kedvező, olly felséges, hogy azt hova hamarább nem használni, legsajnosabb veszteség.

Mi lenne, kérdem, például Promontór —, Téténybül sat. sat., ha oda és onnan csekély díjért, rendesen naponként, sőt óránként menne és jőne gőzös? De milly következése volna annak még, ha Budapest számos szigeteinek csak egyike is el volna körülbelül ugy rendezve, mint például a fenséges Nádornak Margitszigete? És az is kis gőzösök által egy két garas díjért, meg nem szünő, minden fertály-órai összeköttetésbe tétetnék a két testvér várossal? Hát micsoda képet mutatna Budapest vidéke még akkor, ha Ó-Buda felső tövétől kezdve, hol régi Aquincum állott, és számtalan meleg forrástul ömledéz a táj, Bogdányig sőt Visegrádon át Esztergamig, ezer meg ezer lakház, mellybül szerencse és megelégtetés mosolyogna, ékesítné fejedelmi Dunánk partjait? sat. sat. Ki nem látja, mennyire emelkednék ez által honunk szíve? S illy körülmények között, azt hisszük, 30 sőt 50 kis gőzös már felesleges volna? Korántsem, sőt tán még kevés is. Mert 30, 40 ezer ember csak mozogna naponként, de néha tán 100 ezer is; és ez váltig elég volna táplálékul ennyi gőzöstre.

S ugyan álm-ez, mit itt előhordok? Én nem hiszem, s minden esetre ha az lenne is, sokkal könnyebben volna valósítható, mint mind azon nemzetfüggetlenségi és ujjaalakulási nyers experiment, melly ujabb időkben olly bő mértékben tálatatott előnkbe, s mellynek eddigelé — s bár ne következessen rosszabbat — alig volt más eredménye, mint »ülés s ismét ülés, és szívemelő s velőrázó szónoklatok által ebédig szerencsésen kihuzott, vagy inkább szerencsétlenül elfecsérlett drága idő!«

Ámde az, mit mondok, éppen nem álm, hanem annak igen egyszerű előjósolata, mi hasonló körülmények között másutt történt, »mert a makkbul mindig tölgyfa lesz, ha el nem

gázolod, és ekkép nem éppen nagy hóbort azt hinni, hogy az, mi szövetséges Amerikában, Britanniában, Galliában, sőt még Némethonban is szemünk előtt történt s mindegyre történik gőzhajók dolgában, az nálunk is előbb utóbb, a megnyiben t. i. eszünk hasznát vesszük, vagy nem vesszük, hasonlóul valósulni fog.

S hol van még Magyarországnak ebbeli egész szüksége kielégítve, Magyarországnak, melly annyi viztül pezsg, ha azt reméllhetjük, hogy csak Budapest környéke is elbirhat 30, 50 gőzöst?

Örömmre gerjed a hazafi kebel annyi kifejlődhetési tehetőség átgondoltán, s hogy mindazon megsértett érdek helyett, mellyek nélkül bármilly kis javítás sem jár, viszont milly tág mező nyilik számtalan honfinak becsületes keresetmódra.

Mind azok, kik most részint kapitány, erőműves, conductor, részint agens és más pesti hivatalokban vannak a gőzhajó-társaságnál alkalmazva, egy két kivétellel, fájdalom! szinte mind külföldiek! És valóban nem idegenek iránti előszeretetből, hanem mert alig találhatik illy hivatalokra alkalmas magyar. S éppen nem azért, mintha bármire is kevesebb tehetőség volna a magyarban, de egyedül azért, mert illyesekre nincs nevelve nálunk senki; előleges nevelést s gyakorlatot pedig némiekből a legnagyobb természeti talentum és ész sem pótolhat, s annál kevesebbé a pusztá akarát és lelkesedés.

Már most kérdem: nem volna-e az hazánk közép osztályu fiatal reményeire igazi áldás, ha efféle szép kereseti mező nyilnék meg előttük, s a helyett, hogy most író, jogász, leiró, vagy semmi sem lesz annyia, s a kész sültet orra elől ragadja el az idegen, része legalább gőzhajózási körben gyakorolhatná tehetségét, s élvezhetné becsületesen keresett kenyerét?

Ugyan nem volna-e ez igazi honi nyereség? Mert ismétlem: legyen csak a civilisatioi iparnak egy ága jutalmazólag megnyitva, és szakadatlan lánczolatban fejlík egyik lánczszeme a másik után. Így például számos gőzerőmű több köszönet igényel, ez pedig sok bányászt sat. követel; és ha egyszer folyóink használatnak kellőleg, és a honi folyam erek eleven-

sége által egyszer meg fogtuk izlelni a gyorsabb közlekedés áldását, ne kételkedjünk, csakhamar kedvünk is fog jöni, azokat egymással és tavainkkal vízcatornák által egybekötni, s pedig annál inkább, mivel alig van ország, melly róna léte és vízbősége által olly kitünőleg volna vízközlekedésekre alkalmas, mint éppen honunk. S akkor ismét hány ember, hány tehetség fog kívántatni! S így tovább.

Hadd vessek azonban véget e horoscopnak, melly igen is messze vezetne attul, mi végett felszólalni hittem kötelességemnek, s mely abbul áll:

Hogy számos év óta hordom én mind azt már keblemben, mit itt elmondék, és pedig nem »passiv contemplatioval« szomorú nótákat fütyörészve, szivarozva, vagy keserű panaszokra, vagy éppen hegyes szidalmakra fakadva, magyar szokás szerint, hanem a lehető legceselevőbb vágygyal: A magyar gőzhajózásnak olly műhelyt, olly tudományi kutfőt, olly telet, szóval olly középpontot alkotni, melly az ügynek nemcsak jelen állását, de lehető legcezszerűbb kifejlését is biztosítná, s hol szükséges előkészültre és gyakorlatra tehetne honunk ifjusága könnyű szert.

Éppen 9 éve lesz is ehhez képest most — oh! mennyi elfecsérlett drága idő! — hogy a Pest városi sziget¹ megvásárlását s a parttali összeköttetését hoztam javaslatba, s pedig részvények útján; mi által hajók telelésére mindenek fölött alkalmas, kivált tűztől biztos és felette tág öböl fogott volna támadni, a part pedig, melly aránylag igen magas, felette jól lett volna használható, hajók építésére s mind arra, mi ezzel összeköttetésben van, midőn Pest közelléte alkalmat nyujtandott a téli hónapokat mind annak tanítására és tanulására használni, mit gőzhajók kezelése körül tudni kell, és mit okokra állított theoria nélkül, pusztá empirica után lehetetlen olly kimerítőleg tudni, hogy aztán az illető, ha magára van hagyva, minden előforduló még nem tapasztalt esetenél zavarba ne jöjjön; mi gőzerőművek ügyében nem olly közönyös szempont, miszerint azt könnyelműleg figyelemből volna szalasztani szabad.

¹ Ez azon sziget, melly Uj-Pestnek fekszik átellenében. Sz. I.

Az ó-budai Duna-ágak, meg az ó-budai kisebb sziget, hol jelenleg létezik a magyar gőzhajózás fő és egyedüli telepítvénye, legalább illy szerepre mód nélkül hiányosak. Legelőben is tűzveszély miatt, melyet onnan valóban csak a buzgó imádság távoztathat el, mert a hajók felette nagy és mindig növekedő számához arányozva, mellyek ott telelnek, a helyzet olly szűk, hogy azok ott már most is mozdulatlanságig vannak egybesaraglyázva, mihez képest erős szélnél ha tűz támad, nemcsak segíteni nem lehet, de mindennek, ki elégni nem akar, futnia kell. — Igaz ugyan, hogy jó felvigyázat által némileg elejét vehetni illy gyászesetnek. De hát ha a gőzhajó-társasághoz nem tartozó hajókon és malmokon, mellyek szinte ottan telelnek s annyi számban, s mellyekre a társaság politiája csak ki nem terjedhet, támad tűz; vagy ha egy becsületes ó-budai zsidónak kéményén fut ki a láng, miután tőzsomszédságban van a telephez a város, és éppen éjszakai szél fú, melly Budapesten az uralkodó; akkor kérdem, mit ér minden felvigyázat? Legkisebbet sem. Hamuvá ég az egész, mielőtt csak egyet fordulna is az ember; mert, mint mondám, s ezt látni kell, olly rúdul van ott egyre másra halmozva hajó, malom, dereglye sat. sat. hogy ha ég egyik, ég bizonyosan mindnyája. — Nem alkalmas gőzhajózási fő települ Ó-Buda továbbá azért, mert azon kisebb sziget, melly hajógyárul szolgál, olly alacsony, hogy nemcsak olly áradás, mint vala az 1838-iki, de annál sokkal kisebb is tökéletesen elborítja azt. Mi aztán természetesen ha nem is éppen nagy veszéllyel, minden esetre felette nagy alkalmatlansággal és kárral jár. — Nem alkalmas fő települ Ó-Buda még azért is, mert olly messze s télen át olly elszakítva fekszik a gőzhajózás centralis hivatalától, melly Pesten van, s nem is lehet másutt; s ekkép a téli hónapok, mellyek rendes oktatásra — legyen a gőzhajó-társaság, legyen a hivatalba lépni akarók érdekét tekintve — olly nagy nyereséggel volnának használhatók, ide oda hajózással és tűz elleni felvigyazattal fecséreltetnek el. Mert hogy kettős személyzetet tartson a társaság, mihez képest egy része kirekesztőleg tanítással és tanulással huzza ki az időt, azt méltányosan kívánni

nem lehet. — Éppen nem alkalmas Ó-Buda centralis gőzhajózási főtelepül végre és legfőképp pedig azért, mert azon személyzettül, melly illy ügynök élén áll, nem kívánhatni meg és ha megkivántatik: java bizonyosan előbb utóbb odébb áll — hogy családostul élte fogytaig Ó-Budát lakja, minthogy Ó-Buda, tisztelet becsület de igazság is, ugyancsak kietlen egy rossz fészék; s azt binni, hogy ember bármilly alantas fokán álljon is a társaságnak, minden kéjtül kitiltva, mindent egyedül nagyobb fizetésért tegyen: valóságos döbrögi felfogás.

»Miért ütöttük tehát Ó-Budán fel a sátorfát?« Ezt lehetne most elégördíteni. De erre a felelet igen egyszerű. Egyedül azért, mert előttem legalább az vala fő szempont: minden áron és minden idővesztés nélkül csak honunk közepére hozni az első gőzhajózási telepítvényt; és aztán, mert Ó-Budán »tant bien que mal« minden előleges nagyobb költség nélkül tüstént lehetne foglalni helyt, nagyobb költségre pedig sehonnan sem gördült volna össze kellő időben pénz, midőn »halasztási« kockának kitenni az ügyet tán nem lett volna tanácsos.

Alig telepedtünk egyébiránt le Ó-Budán, s tüstént jobb, a czélnak inkább megfelelő helyzet kiszemelésével foglalatoskodánk. Mikor, mint fentebb érintém, a szóban levő Pest városi sziget annyi természeti elsőséggel kínálkozott, mihez képest lehetetlen volt de csak egy pillanatig is ingadozni a körül, hogy csakugyan a most említett sziget és átelleni part az, melly mindenek fölött elsőbbséget érdemlene.

És most kezdődik tulajdonképp az, nyájas olvasó, mit elvégre minden kimélet nélkül lehető legnagyobb nyilvánosságra hozni jónak sőt szükségesnek tartottam. Hadd lássa a nagy közönség, mi nem történik néha a kárpitok mögött, s mennyi szép ügyekezetet képes megsibbasztani néhány pesti egyed, ki vagy igen is jól látja saját hasznát és annak alárendeli a közjót, vagy orránál nem lát messzebbre és fanatismussal védi a város 'czinegését', míg azalatt elszalasztja a tűzokat! Errül azonban a jövő számban.

Pest, 1845. febr. 16.

(Jelenkor, 1845. 14. sz.)

III. Legközelebbi cikkem fonalát felfogva, hol a Pest városi szigetet tüztem ki gőzhajózási főtelepítvényül mint legalkalmasbat, s hol azt mondám befejezésül, hogy tulajdonkép csak most kezdődnék annak elősorolása, mit a nyilvánosság legnagyobb világába állítani tartanék szükségesnek: hadd legyen szabad ezennel röviden felhoznom, »mit miveltem e cél valószínűsítésére, mióta annak üdvös léte feltűnt előttem; mennyire segíté azt elé a Pest városi belső és külső tanács; és miben van a dolog lényege ma«.

Saját tehetséggemmel nem győztem, a város terheit még inkább súlyosbítani nem kívántam, valami köz fundusbul meríthetni nem reméltem, a gőzhajó-társaság figyelmét elvégre, ezer temivalóitúl elvonni nem akartam; s így természetesen nem maradt a célnak elérése végett egyebem hátra, mint, Pesti kikötő-társulat cím alatt részvény-társaságot állítani iparkodnom.

Nyíltan és egyenesen elé is állottam ehhez képest az egészszel, legtávolabbrul sem gyanítván, hogy éppen a város¹ részéről fognék legnagyobb nehézségeket tapasztalni, s olly szerencsés valék, csakhamar 40,000 pengő forintot olvashatni² uton utfélen kínálgatott aláírási ivemen; midőn a legfelsőbb engedelem, mellyhez képest »eladhatná a város az érintett szigetet, az átellenében fekvő part bizonyos részével, s pedig társaságnak és kótyavetye nélkül, már 8 év előtt legkegyelmesebben leérkezett. Ugy hogy biz én azt gondoltam, nincs egyéb hátra, mint barátságos egyezés a várossal, s a dolognak minden idővesztés nélküli végrehajtása.

¹ A város mint testület, minden bizonynyal két kézzel pártolja a dolgot; mert ugyan mi hozott több életet és mozgalmat Pestre, mint a gőzhajózás? De a város eddigelé nem egyéb, mint belső és külső tanács; és ez aztán természet szerint (?!) egészen más. Sz. I.

² E summában 5000 pengő forintig vett a gőzhajó-társaság részt, hanem egyedül pesti kikötő-részvényesként: mit azért említek itt, mert a választottak néhány legkiválasztottabbjai ezen körülményt soha nem bírták vagy nem akarták felfogni, s azt ekkép a dolog minél inkább egyebonyolítására felette ügyesen használták. Sz. I.

És kérdem, miért gondolhattam volna egyebet? Hiszen szándokunk becsületes, célunk közhasznu volt; saját pénzünket kivántuk kockáztatni, csak hogy új teher ne nyomja a várost, melyet ápolni ha nincs is eskü által hozzá kötve mindenki, mint én vagyok,¹ bizonyosan egy magyar sem mulaszt el, ki orránál csak egy kissé is messzebbre tekint. S aztán nemcsak nem kivántunk legkisebbet is ingyen, vagy kiváltságos telekkép. Éppen nem. Sőt oly ár valánk készek a szóban levő ingatlanokért adni, mellynek 5-ös kamatja jóval fölülmulta volna azon arendalis summát, melyet azok után eddigelé huzott vagy egy hamar huzni fog a városi pénztár. És e fölött polgári adó és városi törvényhatóság alatt maradott volna az egész, a minden 30 évben rendszeren fizetendő laudemialis díjjal együtt. Ugy hogy tervünk életbe lépte által a városnak nemcsak egykori közvetett, de tüsténti közvetlen haszna is fogott volna előmozdittatni.

Reményimben azonban legfájdalmasabban csalódtam. Mert az érintett illetők néhányai, kik, mint előbbi cikkemben mondám, vagy nem látják a közhasznót, ha saját hasznuk áll utban, vagy oly törpe, oly felette nyomorult álláspontbul fogják fel azt, miszerint a várostul nem bírják észrevenni a hazát, terveink fölött máskép bíráltak, vagy jobban mondva: más ítéletet hoztak. Néhány ember pedig, ki hátráltatni akar, s nem sajnálja fáradságát minden előforduló alkalommal egy-egy kis gyanusítással bemoslékolni az elfojtandót, tudja minden gyerek, s untig tapasztalta kicsiben nagyban szerencsétlen hazánk, milly borzasztó hatalom.

»Miért nem vettük árendába, vagy miért nem kivántam inkább nevemre iratni az egészet?« Ez vala egyik ellenvetés. Mire a felelet az: kikötőt építeni, mellynek valósítása annyi nehézséggel, annyi előre nem látható költséggel jár, s végeredvénye annyira problematicus, minden viszon-biztosítás nélkül árendás körülmények között, legfeljebb »csörgő sapkás« lehet hajlandó. Milly szerepet játszani oly kevéssé volt kedve a kérdésben levő társaságnak — mit tán csak meg

¹ Tisztelt értekező 1830 óta választott polgárja Pest városának. Szerk.

lehet neki bocsátni — valamint más részről nem kívánt a várostul bármilly féle viszon-biztosítást, ha vállalatába tört volna kése. — Mi pedig a saját nevemrei iratást illeti, ezt azért nem tevém, mert ez nem lett volna való; én pedig azt hiszem, hogy bármilly ártatlannak látszó 'falsumot' ha falsum, mindenben, bár bukják is azért minden, kerülni kötelesség. Egyébiránt itt ideje már, mihezképest társulatok helyzete, mellyek nélkül annyiakban de egy lépést sem haladhatunk, elvégre tisztában legyen, s ne kelljen azoknak egyesek kedvezése alá bujni. Mirenézve ha Pest városa, melly a bizonyos évek lefolyta után rendesen fizetendő laudemialis díj következtében ugy sem rövidítették meg, nem jár elől példaadólag a hazában, ugyan kérdem, hol fejlődjék ki nálunk a társulati szellem?

»Partját semmi áron nem adhatja el a város, s ekkép a szigetet csak ugy engedhetné át, ha hosszában keresztül hasítva, az öreg Duna felé szolgáló része a városé maradna.«
Ez vala második ellenvetés. — Risum teneatis sat. Mintha bizony — s ezt némi kolomposok után sokan mint axiomát elhitték és utánok papolták — valami folyópart olly elidegeníthetlen tulajdon volna, mint például becsület vagy üdvözet. És mintha hosszában elszakítva, egy ugy is keskeny szigetnek jó sikerrel két gazdája lehetne. Emelkedjenek ki ezen jó urak csak egy kissé szük fészkeikből, nézzék azt is, mi oda künt történik, hiszen Magyarország, fővárosostul, nem igen szolgálhat bármiben is mintául, s azt fogják ezer más dologgal együtt, mikrül biz Isten legtávolabbrul sincs ideájuk, tapasztalni, hogy bizony vajmi számos város létezik, mely felette jól s jobban üzi kereskedését mint Pest, s melly száz annyi hajóra is adhat helyt, noha nincs de egy hüvelknyi saját partja is, miután az mind privátok kezében van, kik azt kikötésre, le- és felrakásra, benyuló gátok és kövezetek, darvak s effélék által vajmi jobban s a közönségnek nagyobb kényelmére el tudják rendezni, mint a miként illyesre mostani állapotában alkalmas volna a szennyes, és semmi egyébre mint inkább csak elsüllyedésre olly czélszerű, de néhány Pest városi bölcs által még is

valami felette drága kincsnek tartott pesti part, s mellyet a város e fölött egész hosszában, miután az — ha nem csalatkozom — nem kevesb mint körülbelül 7000 öl, saját erejével végitéletig sem rendezend el.

»Hát ha nem sikerül a dolog, és alólrul bezátonyosul a felólrül elgátlandó s ez által a szigettel egybekötendő dunai ág, mi történik akkor?« Ez is megjegyeztetett, azon valóban felette kecsegtető hozzáadással: »hogy miután ezt előre nem tudhatni, csupán csak kikötői czélra lehet a szóban levő szigetet és partot a folyamodó társaságnak átengedni.« — De illy feltétellel, ugyan kérdem, a világon ki fogná kockáztatni pénzt? Ha nem sikerül a kikötő, az a vállalkozók kára s nem a városé, melly szempont leginkább állítja világba, miszerint éppen azért, mert a terv sikere nem egészen bizonyos, a városnek köszönettel kellett vala fogadni az ajánlatot, a helyett hogy mindent elkövetett annak gátlására, s ez nekie olly annyira sikerült is, mihez képest az ügy életbe léptetését tekintve, mai nap is szinte csak ott vagyunk, hol ezelőtt 9 évvel valánk, t. i. sehol; s ha ma lesz hamuvá az ó-budai ágban egybesaraglyázott gőz-flotillánk minden reményeivel, az nem a' kikötői társaság hibája, mert azt nem tudta kifárasztani ennyi méltatlanság, ennyi abderitismus, de egyenesen azon néhánynak bűne — s ezt az egész haza színe előtt fenhangon kikiáltom, mert én egy olly könnyen bekövetkező gyász eset felelősségsúlyát bőrömön száradni nem engedem — kik a hátráltatásban olly nagy mesterek, ez ügyre is képesek valának fagyos vizet önteni, s az illetőket a város valódi érdeke iránt, mellynek soha nem szabad a köz hazáéval ellentétben lennie, olly annyira elvakítani.

Pest és kikötő! Az ember, ha csak egy kissé ismeri is Pestet, valóban azt vélné, hogy e két szó ugy illik egymáshoz, miszerint az elsőt nem is lehetne a második nélkül jó formán gondolni. Mert hiszen Pesten udvar nem tartózkodik, kéjei sem olly nagyok, mihez képest ezek tennék elsőségét sat. sat., de kitünőleg kereskedői város, melly ha Lipését tul nem haladja, bizony megint csak: nem éppen ‚mea‘ de ‚nostra‘ culpánk, vagy inkább, mert én e compagniehoz nem tartozom, jobbadán azon

fractio vétke, melly e városban az álló-hidtul kezdve a keletkezendő czukorgyárig mindent gátolt, s volna csak annyi ereje, mint van rövidlátása és jó akarata (!), bizony minden társasági köz szellemet el is fojtana, a magyar hazának nagy hasznára!

Pest és kikötő tehát! De korántsem. Sőt minden lehető ellenszegülés ellene. S ugyan melly részről? Tán külföldről, melly azt irigyli, vagy Bécsbül, melly Pesttel versenyez, vagy a kormánytul, melly kifejlésünk ellen szegül, vagy a Dicastriumoktul, mellyek némieket olly lassan expediálnak sat. sat.? Nem. De egyenesen Pest fiaitul. Fogja-e ezt hinni, kérdem, az utókor? Hinni tán igen; de bizonyosan sem nem dicsérni, sem nem köszönni.

Ámde térjünk a dolog ellen gördített nehézségekhez még vissza, s a tisztelt olvasó közönség ne vegye rossz néven, hogy ennyi pedantismushoz hasonló részletekkel tárgyalom az ügyet, de bizony megérdemli. Mert képzelje csak, ha bölcsőjében folytatnék meg eddigi gőzhajó-előmenetelünk, s higye el ‚experto crede‘ sat. ez felette könnyen megtörténhetik; képzelje, ha mind azon gőzös, melly most a Dunát járja, nem jelenne meg többé, vagy legalább igen sokáig nem, mig az idő és más nemzedék tán ismét ki fogná pótolhatni a veszteséget; képzelje, ha mind azon remény és kifejthetési erő, melly gőzösink szaporításához és tökéletesítéséhez van kötve, s mellyet csak vak, rossz akaratú vagy ideológ nem lát, s melly, czélszerű kezelés által, a hon minden ereibe ezután már olly rövid idő alatt lövellene életet és erőt; képzelje csak egy kissé élénkebben, ha mind ez egyszerre meghiusulna, megsemmisítették: s én azt hiszem, ha igazságos, ezen noha most 3-ik czikken keresztül folytatott tárgyalást nem kisszerű pedantságnak vagy gyáva vénasszonyi félelem szülöttének, de éppen ellenkezőleg valódi okokra állított férfias előrelátásnak s előgondnak fogja tartani, hogy e tekintetben se szenvedjen hazánk közös előmenetele csorbát. Azokra pedig tudom követ nem hajtand, kik virasztani iparkodnak ebbeli kényelmei és kéjei fölött.

»Miért nem kerestünk inkább a város alsó részén kikö-

tőre alkalmas helyet«; »Hát malmokat s egyéb hajókat be fognánk-e venni kikötőnkbe, s milly tariffa szerint?« »Adnók előbb be részletesen kidolgozott terveinket«. Illyes és még számtalan efféle megjegyzési s okoskodási szirtek, vagy inkább német monda szerint ,rothadt halak' is rakattak előnkbe, mellyeknek csak megakasztás s elvégrei kifárasztás volt egész de lappangó motivuma. Mintha kikötőre olly könnyen lehetne, mint valami házépítésre, találni alkalmas helyet, s nem volna szükség a természet kedvezését, mennyire lehet, használni, melly az egész pesti határban nem mutatkozik olly kitünőleg, mint a kérdésben levő felső pesti szigetnél. És mintha a kikötői társaságnak saját haszna nem fogta volna annak idejében tanácsolni, malmok s egyéb hajóknak is bizonyos számát kikötőjébe befogadni, és pedig olly jutányos áron, hogy inkább oda kívánkoznának, mint eddigi telelőikbe. És mintha bizony költséges tervkidolgozást lehetne méltányosan a társaságtul követelni, mielőtt nem tudja, valljon lesz-e végkép valami ez alkubul, s meddig tart a barátságos (!) huzavona sat. — És mintha aztán testület vagy legalább minden testület kelleg ítélné is ollyasokrul sat.

Elég az, hogy két évi hasztalan kéregetés, rimánykodás, sollicitatio, s minden, mit becsülettel tennünk szabad volt — és pedig tulszerénység nélkül legyen mondva: »én csak eljárók dolgomban« — semmire sem vezetett, mig elvégre bekövetkezett az 1838-iki árviz.

E rémületes csapás sokra ravatalt vont, sokat háttérbe szorított. És így lőn, hogy a vajmi rosszul bátorított kikötői társaság is bizony lethargiába esett; miglen felsőbb helyről érkezett felszólítás következtében, hogy valljon még mindig szándokában volna-e a pesti kikötőt életbe léptetni, s ugyanazon feltételek alatt-e, mellyeket kezdetén követelt? rögtön uj életre lobbant az, és tiszta szándéku becsületes célját szilárdul szemben tartván, összejöveleleit s tanácskozásait ismét megkezdé; de mai napig, gondolhatná-e az ember, nem több sikerrel.

Mind az, mit elősorolék, ujra meg ujra, és pedig a legvisszataszitóbb formákban rakatott utunkba, azon hozzáadással,

hogy kérelmünk bizonyos módosítása olly mozdulatlanságba kelepcezte az egész ügyet, mihez képest a város külső tanácsa többszer ismételt legszivesb és legbarátságosb felszólításunk sőt kérelmünkre, még csak annyi méltánylatra sem tartá érdekesnek a kikötői társaságot, miszerint választmányt küldene ki kebléből, magát a kikötői választmánynyal érintkezésbe teendőt, honnét aztán valósággal kiderüljön: lehet-e és mikép lehet e tekintetben czélt érni, a városi érdekek legkisebb s még közvetlen csorbitása nélkül is, és hogy aztán ezen előmunka fölött ítéljen egy mint más részről legelsőben is a két testület, s ugy feljebb. — S ugyanis az 1838-iki vizár arra tanított, — s ezt megvallani tán nem éppen szégyen, mert hiszen nálunk sokkal bölcsebbeket is vajmi sokra tanított — hogy a pesti szigetet nem lehet kirekesztőleg hajógyárdául használni, valamint hittük s reméltük, mert mélyen el lőn a vizár által boritva, s e szerint czélérésre nagyobb kiterjedésü part kell, melly az érintett sziget átellenében sokkal magasb, mihez képest aztán oda állíttathassék a fő telepítvény dereka.

No volt ez után lárma, hogy a gőzhajó-társaság (!?), mellyet, mint fentebb érintém, nem tudom készakarva-e vagy pusztá jámborságbul annyian szünetlen a kikötői társasággal kevernek össze, mindig többet és többet akar, mig majd végre elfalja az egész partot, s kevés idő alatt annyira depopularisálva lőn az ügy, miszerint mint mondám, sikerhíhetőséggel csak szóba sem hozhatni többé azt, mert hogy olly ügy iránt, melly 9 évig van vita alatt, s egy részről olly kevésé pártoltatik, noha az egész 9 évi transactio alatt a dolgot magát tekintve, folyvást egy felette dicsérő mártalék (sauce) kenetett rá, két nagy testület minden kisebb választmány előleges kiküldése nélkül tisztába jöhessen, az olly családom, mellyben én legalább nem tudom ringatni magamat.

És e szerint véget kell egyszer vetni a dolognak így vagy úgy. Ezzel tartozunk az ügynek, ezzel tartozunk magunknak.

Mi engem illet, én egy cseppet sem vagyok kifárasztva,

mit tán reméltek, mert büszke érzéssel mondom, vajmi mélyen van Virág Benedek ezen mondása, melyet már annyiszor felhozék, keblembé vésvé: »Jó hazafinak lenni nehéz, de nem lehetetlen«; és így vannak reméllem lelkesítve a társaság többi tagjai is, kiket akadály és gyanusítás nem tántorit. De mind a mellett azt hiszem, legjobb ránk és a dologra nézve — ez legalább személyes nézetem — ha egyenesen letesszük azt, de nem azért, mikép ne legyen abból semmi, mert hiszen annak lenni kell és az lenni fog, mert egy rongy sziget s egy rongy parthoz¹ való makacs ragaszkodás csak meg nem fogja akasztani a magyar gőzhajózásnak központi, mennyire csak lehet célirányos letelepedését, ez előttem tisztában van; de azért hiszem legcélszerűbbnek ránk és a dologra nézve, ha végkép letesszük azt, mert ha valami, tán ez fogja felnyitni az illetők szemeit, hogy mi csak jót akartunk, és hogy Pest városának tulajdonkép nincs is hatalmában, olyas ellen szegülni, kivált ha ez nemcsak kárával nem, de saját legnagyobb hasznával jár, mi a köz hazai érdek kifejtésére olly erős tényezőül fogna szolgálni, mint egy központi célszerűen elrendezett hajógyárda és gőzhajó-telepítvény. Ha pedig még sem nyílnának fel az illető szemek, mi fájdalom, igen könnyen megeshetnék, mert vak szenvedélyvel hiába küzd bármilly tiszta szándék, bármilly béketűrés: akkor tán csak lesz még magasb forum és erősb kéz — kivált miután a Duna elrendezése is parancsolja az érintett sziget elgátoltatását, mi már legfelsőbb helyen is jóváhagyatott — melly valamikép csak életbe léptetendi azt, mit eddig becsületes szándokunk végbevinni nem vala képes.

S most, miután olly hosszadalmasan s olly nagy mértékben voltam a tisztelt olvasó közönség figyelmét követelni bátor,

¹ A kikötő társaság által követelt sziget és part, noha körülbelül 130 hold, eddigelé, bármilly magasra lett is vala felcsigázva árendája, soha nem hozott a városi pénztárba többet, mint évenként 662 forintot, s részint olly alacsony és mocsáros, részint olly annyira szétkonczolt, hogy mostani állapotában minden bizonynyal éppen nemcsak nem aranyakna, mint azt némi jóakaró (!) városi statusbölc elhíttetni akarná, de valódi ringyrongy. Sz. I.

szükségesnek tartom minden félreértés elkerülése végett berekesztésül még egyszer előadnom azt — és bizony megérdemli az ügy — hogy tulajdonkép milly egyezésre törekedtünk lépni a várossal. Ha nem akarták hallani s velünk még csak érintkezésbe sem kegyeskedének tenni magukat a városi illetők, ám hallja a köz haza és ítéljen! Errül azonban a jövő számban.

Pest, 1845. febr. 20.

(Jelenkor, 1845. 15. sz.)

IV. Legközelebbi cikkemre hivatkozólag, a pesti kikötő-társaság — hadd mondjam ezt még egyszer és lehető legtisztábban el — ezeket kívánta s ezekre ajánlkozott:

1-ször. A pesti szigetet az átellenében fekvő parttal, a városi határszéltől kezdve le az ugynevezett köszörűs árokig¹ és a véghatári vendégfogadóval együtt, mint tökéletes tulajdont, kívánta megvásárlani.

2-szor. Miután ő felsége legkegyelmesb rendelete szerint a kérdésben levő pesti kikötőhöz megkívántató sziget és part árverés nélkül szabad egyezésként volna a kikötő-társaság birtokába menendő, azt vélte a társaság, hogy azon summa, melly az érintett ingatlanokért lenne a városnak ajánlandó, semmi esetre ne legyen kisebb, de ha kívántatik, még jóval több is, mint tőkéje azon évenkinti tiszta jövedelemnek 5 vagy 6 százalival számítva, melly jövedelmet diametrali calculo eddig huzott vagy ma huz a város.

3-szor. Ezen tőke — melly t. i. szabad egyezésként a két szerződő testület közt el lett vala határozva — vagy készpénzben tüstént fizetessék, vagy 5tel sőt 6tal száztul kamatozzon, vagy végre a város a meghatározott tőke erejéig részvényesként lépjen a kikötő-társaságba, annak minden

¹ Ezen árok körülbelül középen van a pesti határ és az ördög-malmi patak közt: úgy hogy a kikötő-társaság által kívánt part csak mintegy 800 öl hosszúságu, mit lehuzván a 7740 öl pesti partbul, maradna a városnak 6940 öl hosszúságu dunapartja. Sz. I.

hasznaiban és káraiban részt veendő, a miként t. i. e három mód közül az illetőknek az egyik vagy másik tetszenék jobban.

4-szer. Az egész illetőség természet szerint polgári tulajdon marad, melly a városi hatóság alatt áll s mellyből évenkénti rendes adó, mint nemkülönben időszakonként például minden 30 vagy 24 év leforgása után, laudemialis díj foly a város pénztárába.

5-ször. Kereskedését, bármi neműt is, tilos lett vala a kikötő-társaság telepítvény-körében üzni, nehogy ez által Pest városának érdeke bár legkisebbé is csorbuljon; ekkép az érintett társaság csak olly épületeket fogott volna létesíteni, melyek raktárakul, lakházakul s általjában olly czélokra szolgálandottak, mellyek természetük szerint és szükségkép kikötőkhöz és hajógyárdákhoz tartozók.

6-szor. Ha a város azon gondolattal vezéreltetve, miszerint az érintett sziget és part idővel még is tán valami különös jövedelmi kincsforrássá válhatnék, nem lett vala hajlandó birhatási jogát fölöttük örök időkre elveszíteni, még arra is ráállott volna a kikötő-társaság, hogy azon esetben, ha idővel kedve jövendne a városnak azok ismétli birásukba jutni, előleges és elmellőzhetlen joga legyen, a kibocsátott részvényeket kifizetvén, ebbeli szándokát tetteleg és minden akadály nélkül rövid uton teljesíteni, mi által azon kedvező helyzetbe állittatik: melyhez képest a vállalat sikeres fordultán annak gyümölcseit sajátjául teszi, ellenkező esetben pedig, ha a vállalat nem sikerül, azt a kikötő-társaságon hagyja száradni. Igen, erre is kész volt a kikötő-társaság, mi egyedül, azt hiszem, váltig elég annak bebizonyítására, hogy szándoka tisztább és hazafiuibb vala, mint azt némelly akadályozó hitte vagy legalább hirdette, ki mások cselekvésit szintazon mocsáros kutfőből véli származottaknak, mellyből ő szokta meritgetni tettei főrugóját.

7-szer. A megtörtént egyezés s törvényes átírás vagy bármilly egyéb végbement szerződés után, idővesztés nélkül elkészítetteti a kikötő-társaság terve részleteit, azokat megvizs-

gálás végett felsőbb helyre terjeszti, s tüstént, mikor azok jóváhagyva leérkeznek, kapát, ásót sat. tesz mozgásba.

8-szor. Hasznót vállalata után következőkből reménylett a kikötő-társaság:

- a) Malmok és közönséges hajók telelési díjából.
- b) A part bizonyos részének átengedéséből a gőzhajó-társaság hasznára.
- c) A fenmaradó part bérbeadásából, mint történt eddig.
- d) A határkorcsma jövedelméből; s végre
- e) A sziget béréből, mellyet lehető legczélszerűbben elrendezendett.

f) A dolog életbe léptetése végett 100,000 pengő forintra alapított részvénytársulat alakult, melly eddigelé 62,000 pengő forint aláírással bír, s eddig kétségkívül beszerezte volna a hátralevő 38,000 forintot, sőt még többet is, ha 9 évig nem lett vala függőben az ügy, s már a legvérmesb is szinte el nem veszté bizodalját, hogy valljon lesz-e abból élte fogyta előtt valami még.

S im körülbelül ezek voltak azon szerződési határok s azon módok, mellyek közt és mellyekkel a kikötő-társaság Pest városával barátságos egyezésre lépni s a dolgot életbe hozni remélte; eddigelé azonban nemcsak célta nem ért, 9 évi kérelem, sollicitatio s kimerithetlen béketűrés után, de csak egy lépéssel sem közelített céljához, sőt, mint egyik czikkemben érintém, olly mozdulatlanságba kelepceztetett némi előcsahosok által az egész ügy, hogy most már többé a kikötői társasággal csak célravezető érintkezésbe sem akarják tenni magukat az illetők.

S most kérem a tisztelt olvasó közönséget: legyen szíves és hozza röviden mind azt emlékezetébe, mit a fenforgó ügyről négy czikken keresztül elősorolni valék bátor; s nagyon csatlakoznám, ha nem volna célunk rendkívüli fontosságáról meggyőződve, mert most bizony egyedül csak ima tartja nemcsak gőzhajóinkat, de mind azon malmot és közönséges hajókat is, mellyek iker fővárosunk egyedüli telelőjébe, t. i. az ó-bu-

daiba,¹ szorulni elég szerencsétlenek. S ám, ismételve esedezem, menjen a hely színére, s látni fogja, hogy igazat mondok, és egy szikra elégséges, dunai jobb hajózásunk eddigi előmenseiteit minden reményivel egy percz alatt legalább számos évre megsemmisíteni.

Midőn azonban erre vagyok felszólítani bátor a tisztelt olvasót, más részről szinte kérem: vegye most méltányos figyelmébe s állítsa az elérendő czélt minden kifejthetésivel a kívánt városi tulajdonok mellé, hogy valljon indiscret követeléssel járult-e a kikötői társaság a városhoz; s én legalább úgy vagyok meggyőződve, ki lesz előtte mentve a kikötői társaság s kimentve mindenek előtt csekély személyem, hahogy vagy nagyobb veszély érné a dunai gőzhajózást, vagy ha az, egész honunkat tekintve, nem fejlődnék ki oily czélszerűn, olly sok oldalulag és olly szaporán, mint azt én ohajtám, s azt hiszem, józan okokra állított számítás szerint jó mértékben elő is segitettem volna. S ha ez áll, akkor minden felelősség terhe — s erről ha, fájdalom, a mostani nemzedék nem is, a jövő kor bizonyosan szigorun fog itélni — azon néhányt illeti, s bár szabad volna őket félre nem ismérhetőleg a haza színe elibe állitnom, kik esküdtek ugyan s vajmi nagyon szeretnek provócalgatni esküjökre, miszerint minden módon fognák a város javait óni és ápolni, kik azonban, akár, hogy inkább csak saját hasznukat látják, akár, hogy a város valódi s egyetemes hasznát látni nem bírják, betű szerint úgy cselekszenek, mint szent irásban irva van az ügyetlen sáfárrul, ki csak őrizni tudta a rábizott tőkét, de annak kamatoztatására és szaporítására vagy nem volt elég belátása, vagy fáradni s izzadni nem akart. S aztán, mi legszebb, még ők rágalmazzák azokat s engem legjobban, mintha mi a város javait elprédáltatni engednők sőt javaslanók, kik a város emelkedésében látjuk ugyan annak

¹ Minden félreértés elhárítása végett, legyen szabad emlitenem, hogy az ó-bubai dunaágak mindig telelőül fognak szolgálni, s ekkép azok is legnagyobb figyelembe veendőek; mert ha számos oknál fogva csak egy gőzhajó-társaság érdeke is azt kívánja, hogy több telelője legyen, mennyire fog ezen szükség még növekedni, ha idővel több efféle társaság keletkezik. Sz. I.

a hazával olly szorosán egybekötött üdvét, hanem azért még sem felejtjük soha, miszerint a valódi előmenetel nemcsak új javak kifejtésében, de szintolly erősen a már fenálló javak védelmezésében is áll, csakhogy e tekintetben nincs ambíciónk: némi jó száju de nem annyira mély felfogásu Bulldog szerepét játszani, melly derék állat — és ez egyik különössége — sokszor napestig fekszik a rácsban, védelmezni a lovaktul az ott létező szénát, noha azt maga megemészteni nem bírja. — Igy akadályozhat néha nem egy sokat, mit aztán maga végbevinni nem tud!

S ám léptesse az általunk tervezett kikötőt, mellyel saját magának, mellyel a köz haza érdekének tartozik, maga a város életbe. Tessék, jó szerencsét! Hiszen a dolog közérdekü becsét soha nem merte kétségbe vonni; csakhogy aranybányát látott, vagy a dolog megakasztása végett látni affectált ringy-rongy szigetében sat. sat., melly, mint érintém, lehető legmagasbra felcsigázva sem jövedelmez jelenleg többet, mint évenkénti 662 forintot. — És ekkép, ha csakugyan aranybánya az általunk kívánt városi ingatlan, fejtse azt kikötőül a város maga ki, mint erre, ha nem csalatkozom, ajánlkozott is a külső tanács, s minden kétség kívül igenis bona fide — ajánlkozott, ugy hogy a városnak, annyi (!) és illy világos (?) hasznát akadályoztatni felsőbb helyek bizonyosan nem fogják (!?), csakhogy igen csudálatos, meg kell vallani, s a bona fidest egy kis homályba helyzi, hogy valljon miért nem fogott a munkához a város tehát eddig és tüstént, vagy legalább miért nem sürgette az ügyet legkisebbé is 9 év leforgása alatt, ha csakugyan aranybányát hitt lappangni, illy kincset teljességgel nem gyanítható szigetében?

Rothadt halak, uraim, bujósdi hátulsó ajtók, méltóztassanak elhinni, semmi egyéb; mert hogy Pest városának kimondhatlan sok terhein felül, a közadóból még effélékre is, mint kikötők, miknek kivitele olly problematicus, pénzét kockáztatni szabad legyen, vagy illyesre komoly szándoka volna, kívált ha azok végbevitelére társulatok ajánlkoznak: az valóban nem egyéb mint mystificatio; ugy hogy azt mondani: »Építse

a város«, vagy azt ohajtani: »ne legyen az egészből semmi nem is más, mint synonymon.

Nem nem, a város illyest soha nem visz végbe, azaz soha nem fog olly kiterjedésü s olly kifejtésre szolgáló kikötőt, telelőt és hajógyárdát életbe léptetni, mint a millyesre szüksége volna a közhazának, s pedig a dolog természete szerint éppen a hon közepén, és a mi végett társaságba léptünk több hazafiak!!!

Ha nem gördítették akadály előnkbe, 9 év leforgása alatt — mert hiszen, mint többszer megjegyvezve lön, ennyi idő óta tart a várossali sziverősítő vita — bizonyosan már bevégeztük vala a dolgot, s most nemcsak bátorságba volna helyezve, ha így lehetne mondani: hazai jobb hajózásunk méhkasa, de minden ebbeli lehető legnagyobb kifejtésnek is, mellyről egy okszerintileg kiképzett központi hajógyárda és telepítvény nélkül csak álmodni sem szabad, itt volna pillanata már. — A drága 9 év azonban szintugy lefolyt az idők tengerébe hatástalan, gyümölcstelen, mint honi küzdelmeink terén annyi egyéb, s legalább a kérdésben levő ügyet tekintve, azon percz állott be, eldönteni, hogy valljon mi volna tanácsosb: ezentul is küzdeni mint eddig, és küzdeni Sisyphusként hiába és köszönetlen; vagy keresztet vetve az egészre, azt másoknak és hatalmasbagnak hagyni át.

Én, mint legközelebbi cikkemben érintém, személyes meggyőződésemet véve kalauzul, azt tartom »letenni az egészet« volna mind társaságunkat mind az ügyet tekintve legtanácsosb. Társaságunkat, mert erőnk csekély, s ezért 9 évi szalmacséplés után elvégre olly mezőre illik vinnünk azt, hol fáradalmunk bére tán nem fogna lenni olly annyira semmi, mint a pesti kikötő dolgában; az ügyet tekintve pedig azért, mert meglesz a dolog, ne kételkedjünk, minthogy annak léte olly égető szükségre magasult, s e mellett a hon szívének és általjában az egész honnak felvirágzására nézve olly tényező, mellyet sem pesti kül- sem pesti bel-tanács visszatartóztatni vagy éppen megsemmisíteni nem fog, csakhogy társaságunk nem lesz az ügy közvetlen nemzője.

Errül, most legalább, világosabban nem szólhatok, s ám döntse a teendőt el a társaság maga, mellynek nagy gyűlését hova hamarább ülhetjük, hol okaimat tán bővebben előadhatván, egyébként a többségnek hódolva, kötelességem szerint térdet fejet hajtandok.

A kikötői ügy vajudásit s megszülni sehoggy sem akaró jelen állapotját ekkép a haza színe elibe állítván, ez alkalommal nem marad egyéb mondanivalóm hátra, mint azon több oldalrul értésemre jutott roszalásra röviden felelnem, mellyhez képest az lobbantatik szememre, miszerint »pesti választott polgár létemre nem illenék hozzám, a pesti bel- és kültanácsot, ugy mint tevém, a nemzet előtt gyűlöletes színben mutatnom be s megismértetnem, s hogy valóban udvariasb és illőbb lett vala, a czélelés végett kimélőbb módot választanom«.

S im, feleletem erre ez: Jól tudom én azt, mivel tartozom valami testület iránt, mellynek tagja vagyok. Ámde más részrül színtolly éber bennem a kötelesség-érzet, is, nem türni, hogy bárki is s legyen bármiben, részemrül legalább, mennyire tehetem, észrevétlen sőt boszutlan csorbitsa honunk javát, vagy gátolja annak előmenetelét. És aztán vajmi hibás, s fájdalom mondani, még igen magyar felfogás azt hinni, hogy valami testületnek az által tartatik fen becsülete, ha hibáit fedezgeti, palástolgatja. Oh nem! Illy rendszer valaminek szebb külszint adhat ugyan; de annál inkább indul bármi is rothadásnak belsőkép, mellynek rosz büzét mai időkben nincs hatalom, melly elfojtsa.

Egyébiránt én a pesti bel- vagy kültanácsot a kikötői ügy idétlen akadályoztatása miatt, mint egész testületeket, korántsem vádolom egyenesen s közvetlen. Távul ettül! Mert hiszen vajmi jól tudom, hogy belsőkép s négy szem közt mind a bel- mind a kültanács legnagyobb része szinte olly színben látja a dolgot, mint én. S mernék ezt tagadni?

Felszólításom kirekesztőleg e testület egyes tompa belátásu, néhány saját hasznát a köz haszon elibe állító, s egy két, malitiával saturált egyedeit illeti. S bár volna szabad: kereszt-és vezeték-nevüket egész hosszában itt kitárnom; ámde reméllem, felnyitják szájukat s maguk árulják el magokat.

Az érintett s általam kellőleg tisztelt két testület elleni vádam ehhezképest tehát csak abban áll, hogy valljon miért hagyják magukat, főkép mert titkos szavazattal mindent el lehetne különös nagy bátorság kifejtése nélkül czélszerűen dönteniök, néhány szájas zsarnok s egy két szünetlen rosz magvat hintő s még rosszabb levest főző intrigans által olly annyira intimidáltatni s vontatóba vétetni, mikép aztán igazságosan el lehessen róluk mondani ollyasokat, miket most én sorolék elé, s mi valóban a két testületnek nem nagy becsületére válik, jöllehet az elkövetett bűn csak néhány egyesé s egyedül annyiban övék, hogy vagy mellékes tekintetből, vagy félelemből, nehogy gorombaságoknak tegyék ki magokat, vagy végre egyszerű commoditásbul, nem tettek semmit vagy nem tettek eleget a megérdemlett imputatio elkerülésére, s hogy általjában nem ragadják meg az iniciatívát, vagy nem huznak ott és akkor gátot, hol és mikor ezt tenniök nem volna egyéb, mint kötelesség. Mibül, mint hiszem, váltig kiviláglik, hogy nem én hibázok, ha illyeseket felleplezek, de hibáznak az érintett testületek, midőn illy hazafiui kötelesség-parancsolta s ekkép elhárithatlan felleplezésre olly méltó okot adnak.

Mi pedig azon kimélőbb módot illeti, mellyel, mint némelyek bölcselkednek, udvariasb és illőbb lett vala a czél elérésére törekednem, arra csak azt mondom: udvariasb bizonyosan; ámde hogy illendőbb, t. i. a dolog végképi sikerére nézve illőbb s czélirányosb lett vala-e a 9 évi, szakadatlan de hasztalan udvarias és illedeelmes módot még tán új 9 évi udvarisággal és illedelemmel folytatnom, mint végkép a közvélekedésre appellálva, a 'nyilvánosság' fegyveréhez nyulnom, arrul ítéljen a tisztelt nagy közönség, mellynek ez uttal is kegyeibe ajánlom magam.

Adó? Dehogy az! Csak liberum oblatum!

V. ö. Pisztoly időelőtti elsütése, stb. Z. A.

Pest, 1845. febr. 27.

(Jelenkor, 1845. 17. sz.)

Mult hó 4-kén délelőtt az utcán találkoztam Bezerédj István igen tisztelt honfitársunkkal — feljegyeztem a napot, fel az órát — s nem ugyan általam, mert nem szólhattam vala a dologról jóváhagyólag és így azt inkább mellőzni kívántam, de ő általa szőnyegre került a saját megadóztatás eszméje. Hevesebb vitába keveredtünk, míg megérkezve lakához, hová elkísérém őt, kapuja alatt olly hangos, noha mindig a lehető legbarátságosb szócsereére — fog ő errül emlékezni, nem kétlem — emelkedett viszonylagos okoskodásunk, hogy valóban elvégre megállottak az utcán s egybecsoportoztak az emberek, tudja Isten mit gondolván.

Eszmecszerénk élénk volt. Azt azonban, hogy ez alkalommal mi mindent pengeténk, egész hosszában előadnom nincs szándokomban; s e szerint, az eddig mondottat csak azon czélbul hoztam fel, miszerint az igen tisztelt hazafit okoskodása azon részére legyen visszaemlékeztetni bátor, mellyhez képest ő erővel arrul akart engem meggyőzni, hogy az ő saját megadóztatási eszméje nem egyéb, mint az én adózási tervem alkalmazása.

Az érintett nap előtt pedig jóval, t. i. mult december 20kán, Kossuth Lajos táblabíró úr — s ezt is feljegyeztem — egy gyáralapító választmányi ülés alkalmakor többek jelenlétében szintazon okoskodással támogatta Bezerédj István de facto lépését, mellyel, mint fentebb érintém, a most idézett

tisztelt hazafi élt ellenem, hogy t. i. az eszme tulajdonkép nem volna egyéb, mint enyim.

Mit tegyek, mit ne tegyek: ez volt most a kérdés. Én senkinek praescribálni nem kívánok; eszméim csálhatatlanságá-
 rul, de ha háromszor lennék is pápa, még akkor sem volnék meggyőződve; én továbbá sem parancsnok, sem professor, sem pártfőnök lenni nem ohajtok; s ha valaki, biz én nem kívánok olly ügyekezetre „oltonyt” huzni, melly hazánk előmenetelét csak egy kissé practikus uton czélozza. Miattam tehát, kivált újabb időkben, mert hiszen az én időm is jóformán lepergett már, bizony tehet mindenki mit akar, legfeljebb busulok és hallgatok, csakhogy rám ne fogjon valaki valamit, mert ezt aztán nem tűröm.

Igy például a védegyelet dolgában, soha nem fejezém ki egészen magamat, ugy mint lelkem mélyében érzem, s legfőké-
 valóban azért nem, mert senki nem vala olly szives, ezen inventiót agyvelőmnnek tulajdonitni, vagy engem azért, mert e társulat tagja nem vagyok, legalább láttom- s hallatomra, nálánál rosszabb hazafinak csufozni. Ha ki kérdezett, annak megmondám vélekedésemet magyarán, és ezentul is megmon-
 dom; valamint az ellen, ki engem bármikép is bántani akarna, tudom mit cselekszem.

Ha Kossuth L. táblabíró úr és Bezerédj István ehezké-
 pest a felhozott argumentumokkal nem élnek — mit nem fog-
 nak tagadhatni, hogy tevék — s ha nem hihető, hogy illy két nagy tekintély után az egész közönség vagy legalább annak nagy része bennem fogta látni, vélni azon szerencsés
 »apát«, ki a liberum oblatumra töprenkedik vonni a köz adói
 lárvát: akkor, méltóztassanak elhinni mindaddig, mig láttom-
 s hallatomra — mert hátam mögött nem bánom beszéljenek és tegyenek, mit akarnak — valami saját megadóztatási hős engem egyenesen nem csufo, hogy nálánál hidegebb vagy zsugoribb hazafiu közember vagyok, ha e tettében nem oszto-
 zom, én bizony egy szót sem szólok, sőt, nem ugyan megelé-
 gülés-
 sel, mert tudom, hogy illy daliás tettekkel mai időkben eldöntő
 csatát nem nyerhetni, de mégis nem minden belső öröm nélkül

szemléltem és kísértem vala azon áldozók nemes lelkületét, kik, mint a régi török delhik, csokolásra méltó egyedek ugyan s kiket hős lelkületükért lehetetlen nem csudálnunk, kik azonban — én legalább így látom — nemcsak nem fogják kivíni nemzetünkre nézve azon kifejlési diadalt, melly után én sovárgok, de éppen ellenkezőleg úgy fogják compromittálni az adó ügyét is, mint szinte minden mást, — és, bocsánat, de ki kell mondanom — ha Bezerédj István, az általam egyébíránt olly annyira tisztelt emberbarát és hazafi, vagy valaki hozzá hasonló lesz politikai vezérük, sugójuk vagy mintájuk.

Türtem, hallgattam, és mint mondom: némileg az öröm azon különös nemét is élveztem volna, mellyet minden tiszta szándéku salak-nélküli tettél érezni szoktunk, bár nem vezet is célhoz, ha tojásukat nem akarták vala lerakni az én fészkeembe.

Miután azonban féltem, nehogy az én nevem alatt lépjen a született kised a világba, mellyet sehogy sem tudok elismerni ivadékomul, a mint hogy sok jámborral sokszor tudja mit elhitetnek atyaság dolgában, én bizony nemcsak irtam, de bizonyos alkalommal a pesti városháznál folyó év január 21-kén szoltam is az ügy körül, s pedig kereken és magyarán, mikép aztán értse mindenki, hogy a nekem tulajdonított bizony nem az én babám, de e nemzésnek becsülete és köszönete mást illet.

És valljon mit nyertem, hogy magamat a rám tukmált kised ellen védelmeztem?

Legelőszér Rosty Zsigmond úr szidott le. És ez igen mulattatott, mert régi magyar syllogismusba volt foglalva okoskodása, melyhez képest sok nem veszi észre, hogy éppen azért korhol mást, mit maga mivel. Így Rosty Zsigmond úr, midőn roszalja kikelésemet Bezerédj István átellenében, sokkal irgalmatlanabbul kel ellenem ki. — És ám ki ő? Valljon több joga van-e neki engem sujtani, mint van nekem Bezerédj István tetteit jóvá nem hagynom? S valljon annyival magasabban áll-e fölöttem Rosty Zsigmond úr, mint én állok Bezerédj István átellenében; hogy azt, mit velem teszen,

jónak láthassa, midőn azt, mit én Bezerédjvel mivelek, kárhoztathatónak tartja? Valóban furcsa! és igen beillik a magyar kényur szerepébe sat., mint Rosty Zsigmond ur azon felette különös indignatiója is, hogy valljon mikép merem én Bezerédj Istvánt Murattal egybehasonlitani, miután ez egykor kukta volt, és mint illyes fel is pofoztatott!!! No de hiszen kuktától rossz szakácsig a távolság nem éppen olly nagy. — Egyébiránt, mint látszik, Rosty Zsigmond ur figyelmét egészen elkerülte az, hogy én Bezerédj Istvánt éppen nem belbecsére s emberi méltóságára nézve hasonlítám össze Murat királylyal, — oh ezt nem mertem vala tenni, és a magyarok Istene előtt, tudom, Bezerédj magasban áll — hanem csak viszketege és azon tulajdona miatt, mellyhez képest, mint Murat, csak saját impulsusának enged és soha nem tudja magát mások helyzetébe gondolni, és így többszer igen mint nem, bizony »gazda nélkül« számít. Így például, ha azt mondom: e tisztelt ur úgy fut mint fürj, vagy ezen báró olly erős mint medve, azért még igen távol vagyok az elsőt, ki tán igen szüzes, egy olly buja madárral mint fürj, vagy éppen egy méltóságost, ki tán még aranykulcsos is, olly faragatlan talpnyalóval mint medve, egybehasonlitni.

Mi pedig Rosty Zsigmond ur azon felfogását illeti, hogy nem illik jó embert rostára venni azaz megrostálni, erre egyelőre azt mondhatom: Oh Istenért csak ne keverjük össze a fogalmakat hagymázkórig; s ehezképest, ha jó ember ollyasokhoz is fog és pedig á l'impromptu, amint kedve csosszan vagy a galeriák ragadják őt — mikhez nem ért, s miknek eredvénye káros: akkor dicsérjük ugyan szándokát és szeressük benne a jót, de művét se ne dicsérjük, se ne kiméljük, hacsak a pajtás vagy rokon, vagy tán valami más nem áll előttünk magasabban, mint a haza. Mi igaz vajmi sokszor megtörténik.

Jött most báró Eötvös József, lapjának, vagy mit is mondok, a pesti hirlapnak 430d. számában; de miután a tisztelt báró csak kevéssel ezelőtt olly nyájas vala nekem megígérni — s bizonyosan fog rá emlékezni — noha én ezt épen nem kívántam, hogy ellenem és tendenciám ellen a Pesti Hir-

lap soha nem fogna működni; és miután a tisztelt báró olly különös helyzetben van, miszerint jóllehet Istent imádja oda-fent, mégis szükségesnek vagy legalább hasznosnak tartja néha idelent az ördögnek is gyujtani egy kis gyertyát, sőt ollykor még kis fáklyát is: igen természetes, hogy egész ellenem gör-dített czikke szerfelett nagyon magán viseli az »akarom is nem is«-féle langyos eljárás színét. Legnevezeteseb a szokás szerint felette hosszadalmas és mégis igen kevés magot rejtő okoskodásban az, hogy a tisztelt báró ur »a kötelesség terére iparkodik vinni, és pedig valóban ad nauseam a saját meg-adóztatás ügyét«. Ad nauseam mondom, mert hiszen ha kötelesség volna is, bizony nem ártana — mert csak ember marad az ember — egy kis nagylelküségi fénynyel megaranyozni a keserü labdacsot; jobban csusznék, méltóztassék elhinni. Egyéb-iránt kérdem — és e kérdést nem román írókhoz, misericor-dianus fraterekhez, Don Quijoteokhoz vagy Selenist — holdla-kos — táblabirákhöz, de gyakorlati statusférfiakhoz irányzom — az emberi kötelességeket in abstracto lehet-e és szabad-e a polgári kötelességekkel egybekeverni? S hogy valljon minden forradalomnak, mellyet a tisztelt báró ur bizonyosan kerülni akar, nem az vala-e legfőbb tényezője, hogy e két eszme min-dig egybezavartaték! — Például segítni szükölködön, koldus-nak alamizsnát adni sat. emberi kötelesség; de ki ezt nem teszi, azért polgárilag szigoru értelemben még nem bünhódhe-tik sat. — Ámde ennek fejtegetése igen is félrevezetne; s egyébiránt, valamint az igen tisztelt báró és társai által előnkbe rakott centralisatioi rántott csibe, ugy ezen »köteles-ségrül¹ irt theorema« sem fog nyomni sokat a latban; s ekkép legyen szabad, harmadik megtámadóm ellen lépni — küzdhomokra.

¹ Egy barátunk a tisztelt báró úr ezen Adóügy czimű czikkének azon részire, mellyben b. E. J. ur azt állítja: »hogy a nemességnek adó-mentessége nem jog, hanem csak óriási visszaélés, mellyet századok nem szentesítenek, midőn maga a B. P. Hiradó 127. d. számában e kérdésre nézve azt mondja: hogy nem nagylelküségről, de kötelesség-vállalásról van szó«, — következő kérdést intézi: a nemesség adómentessége per quam regulam nem jog? de igenis joga, még pedig! — — csakhogy e jogot a haza javára feláldozni üdvösnek sőt szükségesnek mutatkozik

És ez Rosty Albert úr, a pesti hirlap 430. d. számában.

Ha e tisztelt ellenem rugdalózdó s magát a miatt, >hogy őt valaki az Istenért discipulusomnak véletlenül ne tartsa«, olly annyira védelmező ur csak egy kis figyelemmel olvasta volna azon cikkemet, melly annyira felborzasztá taraját, lehetetlen, mihez képest másért támadjon meg, ha már meg akar támadni, mint azért, hogy nem akarom discipulusomnak elismerni és elfogadni, que je le désavoue — hadd spékeljem mondókámat én is egy kissé gallus szavacskákkal. De ő éppen ellenkezőleg azért sujt, miszerint a világnak megmutassa, hogy nem discipulusom, hanem saját lábán áll. S ám felszólítom a tisztelt hazafit — hiszen most már nyugodtabb — olvassa érintett cikkemet még egyszer át és vigyázattal, és látni fogja, hogy annak fő célja épen nem kikelés a saját megadóztatás ellen, mert ezt csak a szükséges kapcsolat miatt vettem kérdésbe; de ünnepléses protestatio — s ez iratta tulajdonkép velem a cikket — miszerint senki ne legyen azon hiedelem- s tévedésben, mintha az eszme az én koponyámban vette vala eredetét. És így, mint mondám, az általam egyébiránt igen tisztelt hazafinak legkisebb oka sem volt, il n'y avait nulle raison, professor-ságom ellen kikelni, mint ha én őt discipulusomnak tartanám, vagy őt mint illyest a világnak bemutatni kívántam volna; de inkább azért neheztelhetne rám, que je l'ai repudié et que je n'ai rien voulu avoir de commun avec lui; mert hiszen éppen ellenkezőt tevék, s csak az ellen akartam magamat megóni, me garantir de cette imputation, hogy senki engem a saját megadózó vagy jobban mondva, a liberum oblatumokkal ismét fellépők professorának, s őket senki a világ hátán discipulusaimnak véletlenül ne tartsa. Amen

No de et quandoque bonus dormitat Homerus etc. s aztán nincs kor melly néhai elhamarkodástul egészen ment volna. És igen sokszor megesisik, hogy az, ki legkevesebbé áll

sat. sat. S miért idézi b. E. a B. P. Hiradót ez ügyben támaszul? talán mert a vizet malmára hajtja? ugy de a B. P. Hiradóban csak kötelesség-elvállalásról van szó, így a B. P. Hiradó olly kötelességet ért, mi még eddig nem volt, az s most sem az, de jövődöben legyen azzá sat.

Jelenk. szerk.

saját lábán és inkább csak vonatik, mégis olly nagy függetlenségi hirt praetendál, mihezképest csupa félelembül, hogy valaki ezen véleményben nem osztozik, még azok ellen is kikel, kiknek soha csak eszük ágába sem jutott, illyest kétségbe vonni. — Mi pedig magát a tényt illeti, nem lehet azt in thesi kárhoztatni, az gyönyörű, felséges, szivemelő; csakhogy nem egyéb, mint variatiója azon régi tatár modornak, t. i. a dicsőséges »liberum oblatum«-nak, mellyel eddig haladtunk, azaz, semmire nem jutottunk, mellyre a magyarnak olly nagy hajlama van, miszerint tán akarata ellen is belébiczen, ut figura docet, s melly status-szekerünket csak annyira fogja előmozdítani, mint társzeker szokott mozdulni, melly nem egyszerre s nem egyenlő erővel vonatik.

Ha egyébiránt a tisztelt áldozó hazafiui kötelességének megfelelni akarván, egy napot sem kíván többé elmulasztani, miszerint lélekisméretét megnyugtassa és a »volontairek« közété álljon: ez ellen nincs kifogásunk. S éljen! Csakhogy más részről ne vegye rossz néven csodálkozásunkat, ha nem igen tudjuk megfogni, mikép szendereggett lélekismérete eddigelé, miután nem »kezdő« ollyannyira és olly sokáig, mihezképest már rég óta nem adta ebbeli lélekismérete furdalásinak s keble nyughatatlanságinak jeleit valami surrogatumok, mint például nagyobb fundatiók s illyféle közáldozatok által. — Ámde, *mieux tard que jamais*. És a lélekisméretekkel is sokszor ugy vagyunk mint kőbetegségekkel. Évekig elviseljük ezeket, mig valami fájdalmas helyre csusznak, és akkor »Jaj! Igy van néha a lélekisméretetek — — — — egy kis taps, egy kis kitünés — — — — no de se »Baj!«

Bezerédj István legutolsó volt, legalább tudtomra és ez alkalommal, ki rám veti figyelmét.

Czikke a 431-dik sz. Pesti Hirlapban olly hosszú, de mi több, olly tartalomdús, hogy valóban több idő és több hely kívántatnék, mint a millyennel most birok s mellyre ujságlap terjeszkedhetik, ha mindazt elősorolni és — legyen szabad mondani — »rectificálni akarnám«, mit az igen tisztelt hazafi részint ellenem felhoz, részint általjánosán állit. Mert hiszen

mi tagadás benne, noha célunk in ultima analysi tán csak egy, »házánk felvirágzása s a lehető legtöbbnek tartós szerencséje t. i.«, azért utunk e célérésre mégis olly különböző, mikép közülünk egyik mint másik, ha tán sétán és salonban s az élet egyéb pályáin egymás mellett bár, azért politikai utját alkalmasint mégis elkülönzötten fogja járni, hahogy capacitálni nem bírjuk egymást; mi azonban nem egy nap és nem egy ujságczikk dolga.

Mihezképest fel is akarok ezzel most hagyni. Mert könyvet rögtön nem írhatok. Hiszen tán nem éljük még honunk utolsó napját, s minket sem ver lábainkrul tán még le a sors; ugy hogy lesz alkalmunk még egymás ellen körbe lépni.

Addig is azonban vegye őszinte köszönetemet tisztelt hazafi barátom, hogy mind azt, Wesselényi barátommal volt elágzásunktul kezdve mai napig, mi politikai pályámat tekintve gravamen- és postulatumként feküdt keblén ellenem, vagy annak legalább részét, cikkében őszintén kitérta s jól megkefélt, s pedig minden legkisebb nyílt vagy lappangó malitia nélkül; mert higye el, kivált miután annyiszor utasít lélekisméretem gyötrelmeire, ezentul még inkább fogok örködni minden politikai lépésem fölött; noha eddig — ne vegye rossz néven — kettőnk közül tán én voltam a kevesbé szeles, s legkisebbet se miveltem komoly megfontolás, sőt néha kimondhatlan beharcz nélkül, mit be tudok bizonyítani; mit azonban nem hozok fel dicséretemül, távol ettől, mert én nem bizakodom, hogy Isten lakja keblemet, a mit tisztelt barátom maga kebléről hinni látszik,¹ s ekkép szerepe sokkal könnyebb mint

¹ Miután én 'Pistoly-elsütési' cikkemben azon számtalan variatiót, melyet a 'keblek isteneirül' újabb időkben szőnyegre hozatni s elszónoklani hallánk, egy kissé a nevetség szinpadára vonám: Bezerédj István indignálva, hogy ezen szent axiomát mosatlan nyelvvel kétségbe vonni sőt torzzá csavarni szemtelenkedem, e szavakkal utasít »Adó« cikkében (Pesti Hirlap, február 16-dika 1845.) az igazi vágásba (!?) »— — — és egész valómat majdnem elnyomó napokat éltem én — mit szivbül sajnálunk — az orsz. gyűlés befejezése óta szinte Tolna megyének azon gyűléseig, mellyen előállt az alkalom, hogy megtegyem, mire keblem Istene (és miért nem tetszik ez gróf Széchenyinek? és mi erőt vél ő keblében Istenének fölébe vagy ellenébe állithatni?) ösztönzött sőt kényszerített«. Ezek a tisztelt hazafi sajtó szavai. — Oh szerencsés illúzió! Mellynek

enyém, mert minden időrabló és scrupulust szülő meggondolás helyett, nincs egyéb tennivalója, mint keble Istenének sugallásait követni; csak hogy, fájdalom, »gyenge az ember, ravasz az ármány«, s e szerint sokszor az, mit halandó, »Isten-sugallásnak« tart, nem egyéb, mint hiúsági démon, melly a magakitüntetésnek tömjénez és rak oltárt. Sőt tán néha még démon sem, de egyedül rossz ebédnek vagy nehéz vacsorának effectusa. Így például — mint mondják — mindig rettegtek az illetők, ha Caligula hideg nyulpecsenyét vacsoráztott; mert ezen sült estve élvezve fertelmes álmakat szokott nemzeni, mellyeket ébrenlétben megboszulni ügyekezett a zsarnok. S így tovább.

Egyébiránt próbálja Bezerédj István szerencsáját; noha nem Adó az, mire kötelezé magát s mire agitál, de liberum oblatum, s legalább az én felfogásom szerint nincs nagyobb antidotuma s elfojtója az Adónak, mint éppen a szerencsétlen liberum oblatum: én nem fogok állni utjába. Ám lássuk. — Én hallgatok, s ha lesz sikere, t. i. visszahatást nem szülő és közös adóra vezető sikere a liberum oblatum-féle »kebel-isten sugallásának«, akkor azt mondom — mert elég erősnek érzem magamat, nyíltan megvallani, ha csalatkoztam — hogy én kalandoztam a pusztá theoría sivatagán, mialatt Bezerédj István & Co a hon gyakorlati mezején szántott, vetett és aratott.

Passiv viseletemet azonban csak két feltétel alatt ígérem:

1-szer. Ha szoros pactum marad köztünk, t. i. a saját megadóztatási volontairek és azon legionariusok között, kik az adó ügyét törvény által buzgólkodnak eldöntetni; ha mondom, szoros pactum marad, az itt következő asteriscusban foglalt kis rectificációval köztünk az, mit Bezerédj István, a tisztelt hazafi s legelső volontaire Adó cikkében és pedig a 227. soron kezdve, e szavakkal mond:

»Egyébiránt ismétlem, hogy egymás lelkiismeretének határt szabni nem akarhatunk; és a mint én kiváltságos társaink

átellenében aztán természet szerint felette nehéz a capacitatio, sőt teljességgel lehetetlen. Mert hiszen Istennek ellen hiába küzd a gyarló ember! Mit minden fanatismusnak évrája untig bizonyít. Sz. I.

közül senkit meg nem ítélek,¹ ki most azonnal magát önkéntesen adó alá nem veti: úgy ugyanezt várom másokkal önmagam és társaim irányában is.

2-szor. Ha nem terjed a teendő experiment felette hosszú időre; mert ez esetben, ha t. i. Bezerédj István szabad testületü — Frei-Corps — voluntairjeivel nem haladna végcélunk felé kellő időben: akkor biz én megint olly bátor leszek, hanc veniam petimus etc., az adói ügy végett ismét térre lépni, melly ügy sikere, mint előbb mondám, ma mondom és holnap mondandom, mennyire én látom a dolgot, és ma állnak a csillogok, minden politikai működésünk alphája.

És most 'éljete'k' drága volontairek és respective Recensenseim! — Bökdössetek, szúrjatok, facsarjátok szavaimat, vessetek homályt sőt gyanút politikai pályámra: bizony jó lesz; csakhogy Magyarországnak haszna is legyen belőle; engem pedig, ki ezennel legünnepélyesebben megigérem, mikép soha nem fogok azzal dicsekedni, hogy valaha is professor- vagy épen oraculumtok lettem volna, tartsatok meg ezentul is szives és őszinte hajlamotokban!

¹ De bajtársainak sem szabad illyest tenni, ha t. i. Bezerédj István igazsággal akarja azt követelni, hogy necsak ő, de társai se ítéltesenek meg általunk. Ámde tán ez lesz a bökkenő, mire nem vetett komoly figyelmet ő! Sz. I.

Duna-tiszai csatorna.

Pest, mart. 9. 1845.

(Jelenkor, 1845. 20. sz.)

I. Gyakorlatilag és általánosan szólva: valaminek sikeres kiállítására idő, dologhoz értés s kéz, vagy ennek mozgásba tevője »pénc« kell. — Ha kinek ideje nincs, bár mikép értene is valamihez, s bár mennyi pénze volna is egyébiránt, czélt nem érhet. Szintolly kevés sikerrel fog haladni az, kinek van ugyan ideje s pénze is, ki azonban nem ért ahoz, mihez fogott. Mig végre az sem boldogul, kinek kézmozgatója, munkaémbresztője, azaz pénze nincs, bár mennyi üres ideje s felhalmozott tudománya volna is egyébként.

Sikeres eljárásra fővonásilag ehezképest, ha állításomban nincs hézag, három tényező: idő, értelem és pénz egyenlőn szükséges.

Miket egybevonván: a foganatosítás, vagy ha értelmesebben volna mondva: a jó foganat mestersége — l'art de réussir — abban áll »Időt, értelmet és pénzt kellőleg egybe-pontosítani egy-egy czél elérésére«.

És most, tisztelt olvasó, kérem alázattal, vessen pillanatot saját életére, vagy fordítson figyelmet másokéra, vagy vizsgálja nemzeti létünk hullámozását, s tüstént fel fogja lelteni annak kulcsát: hogy miért nem ért maga sokban czélt; miért vallott annyi kudarcot más; s miért lőn olly kevés eredménye mind azon szent vágynak, szilárd akaratnak s gyönyörű lelkesedésnek, mellytől eltelve már régóta sovárogo annyi hű kedély honunk díszé és előmenetele után?

S ugyanis, azért nem aratott saját maga mindig, azért hibázta el czélját annyiszor más, s főképen azon okból ment

honunk közelömeneteli terén annyi szép remény füstbe, mert vagy idő hiányzott, vagy értelem nem volt elég, vagy pénz szüke állt utban.

Egyed mint közönség naponként csak 24 órával bir, mellyet toldani lehetetlen; szinte így lakik egyben mint másban az értelmiségnek is csak bizonyos maximuma, mellyet ugyan tágíthatni, mi azonban nem egy nap dolga; pénzbeli tehetség végre, mellyrül egyes vagy közönség rendelkezhetik, hasonlólag, habár ezt is nevelhetni, mégis bizonyos számra vonható; úgy hogy naponként egy ember és egy közönség, legalább határozott időben, mielőtt t. i. nem terjeszti értelmi körét s nem emeli pénzbeli tehetségét, nem mivelhet többet, habár fejére áll, s a fel- s az alvilág minden hatalmait felhívja is, mint a mennyit 24 óra alatt értelmi súlyával s disponibilis pénzével kiállíthat.

Nem azon kell e szerint csodálkoznunk, hogy olly kevés sikerült nálunk derekasan, s e helyett mindenütt és mindenben inkább csak a törpe középszerűség ólom-bilincsei közt sorvadunk, sőt annyi, mi legszebb reményeket gerjesztett, megyen romnak; de éppen ellenkezőleg inkább az lehet bámulásunk tárgya, hogy csak annyira is vagyunk, a mennyire vagyunk; mert hogy volna ország, hol olly rosszul gazdálkodnának az idővel, hol annyi »kimerítőleg semmihez sem értő« kottyán a legszemtelenebbül mindenbe, hol végre olly kevés pénzzel s olly gyenge hitellel annyi hozatnék egyszerre szőnyegre, mint kivált újabb időkben történt, és történik folyvást mindenben hátramaradt honunk terén, azt én kereken tagadom; s e tekintetben ezennel fel- vagy inkább kihivom honunk minden íróit, szólóit és pletykázóit — s ez pedig szép szám s derekas darázsfészek — ám hazudtoljanak meg s mutassák elő azon népet — de legyenek méltánylattal, s ezt aztán ne keressék éppen a chinai falak háta mögött — melly még erősebben fecsérленé az időt, melly még nagyobb önhittséggel s nagyobb ön-tulbecsüléssel perorálna mindenrül vagy szakácskodnék mindenben, s melly pénz és hitel dolgában még szívrehatóbb mértékben játszaná a ,sokat akaró szarka' szerepét, mint mi olly sokáig aludt, és most, mióta felébredtünk, egyszerre annyi után kapkodó »Dentumogerok«. Ám álljanak

elé — s e felhívást korántsem teszem ellenséges szándékból, bizonyára nem, de egyedül azért, mert itt van ideje a »nosce te ipsum« crisisén elvégre egészen átesnünk — s mutassák meg, hogy »nincs igazam«.

Ha meggyőzetem, hiszen akkor jól van, felette jól van; mert valóban nincs e hazában egy is, ki erősebben örvendene mint én, ha nem állana olly feketén a dolog, mint én mondom. De hát ha nem győzetném le s becsületes¹ vita után mégis nekem lenne igazam, ha t. i. az világulna ki, hogy ha nem is éppen legutolsó helyütt, mégis az öt világrész népeinek legalantibb fokán állana érintett tulajdonokat illetőleg a magyar; ha mondom ez világulna ki — s tán ez is elég gyötrelmes volna, mert a leghátulsóbb classisnak, ha csakugyan leghátulibb, végén vagy közepén állni biz igen egyre megy — akkor e vitából az itt következő tanulságot vonhatná ki magának minden, saját magát nem annyira, mint inkább a hazát szerető honfi; s ugyanis

Magyarországnak nincs sok ideje, mert ez a régi gépezet bonyodalmai és hosszadalmai közt már a mindennapiakra is igen elkél; értelmi sulya a gyakorlati élet mezején — hol szónoklat nem dönt, de czélszerű tettel, bizonyos specialitással, mellyhez ex asse kell érteni, szükség állni elé — pedig felette könnyű; míg pénztehetsége olly szivrehatólag parányi, mihez képest ha nem segít Izrael — s borzadva mondom, de tekintsünk egyedül váltótörvényünk újabb actáiba, mellyekből undorodásig kipárolog a nemzeti rothadásnak nem egy jele — »ha nem segít Samiel«, bizony felette számos magyarnak nincs már többje, mint levegője s nemesi gögje, milly fenhangon handabandázzon is bár; midőn a pénzes, jó rendben levő magyar szinte már ritkább a fehér hollónál.

Ámde Magyarország hátra, felette hátra van mindenben, miglen tennivalóinak sora, hacsak egy kissé akar is az aljasság és középszerűség köreiből kibontakozni, olly aggasztó s annyi kimondhatlan nehézséggel jár, mikép valóban szilárd lelkület

¹ Az angol 'fair' kitévelt kívánám használni, de nem tudok rá magyar szót. *Sz. I.*

kivántatik: felfoghatni, felmérhetni egész mélységében mind azon tenger veszélyt, mellyen a magyar minden reményeivel együtt olly könnyen megtörhetik, s mégsem esni kétségbe és mégsem hagyni az egészet a játszi véletlennek át. Mert hiszen ki azért vitéz, mert nem lát veszélyt, az csak olly hős mint asszony, ki bátorságban véli magát.

Magyarországban azonban számtalan kebel buzog, még számtalanabb sovárog, kiemelkedni minden áron s minél előbb azon ki nem fejlett vagy elaljasodott állásbul melly közt valóban nemesb sorsra méltó nemzetünk olly annyira s olly sok idő óta pang. —

Mihezképest tehát — és aztán ez volna a syllogismus consequentiája s az abszrahálandó tanulság — egyenesen lélekben járó dolog: »Magyarország anyagi mint szellemi kifejtését tekintve, éppen azért, mert annyira hátra vagyunk, emelkedésünk olly sok bajjal jár, s mégis olly elkerülhetlenül szükséges, lehető legszigorubban gazdálkodni idővel, értelemmel és pénzzel, t. i. ezeket előleg ollyasmikre egybepontosítani, mik legsürgezőbbek.

Komoly és jövődönket igy vagy amúgy, de minden esetre eldöntő szempont. Mert hiszen legelsőben is nem a status-quo fentartásáru, vagy egyes palliativ foltozás és expediensru van és lehet többé szó; s aztán, mert nem lakunk a világ valami elszakított szigetén vagy magas bércek közt függetlenül, hol idegen kéztül menten mintegy magunkra hagyatva, minden külbeavatkozás nélkül, kényelmesen s tulhajtás nélkül folytathatnók ujjáalakulásunk nagy művét; e szerint, felette sokat kell végbevinnünk kevés idő alatt, s mi több: igen igen parányi tehetséggel. Im ez a feladat, hahogy más nemzetek által, melyek szinte haladnak, nem akarunk elsodortatni, eltemettetni, elolvasztatni.

S most nézzük, mit mivel hazánkban azon osztálybul legtöbb, vagy ha nem is legtöbb, legalább felette sok, mellytül honunk jövődője leginkább függ. — Idejét általján ugy fecsérli, mintha örökkön élne s végette, mig majd ráér, még a csillagok járása is lankadna; tanul: némi felszinesek mellett,

legfőképen mondani czifrát és szívreható, hasogatni szőrszált itélni mindenrül, indítványozni sokat, megakasztani még többet; pénzével, ha nincs, hisz akkor ugy sem bánik, ha pedig van, azzal mint gyermek bánik, minden után kap mi csillámlik, s elkölti, mielőtt még igazi hasznát vette volna, míg végre, ha merész, toroka is győzi, s e fölött véletlenül sugó Isten lakja keblét, legkisebb scrupulus nélkül köt kolompot nyakába, s im kész az új divatu magyar statusférü. Minek aztán természet szerint nincs és nem is lehet legalább in ultima analysi jó eredménye, hahogy nemzetkifejtési képesség nem koczkajáték vagy már a mennyekben kicsinált valami; mert hiszen akkor igaz, nem kell több mint jó szándék és erős akarat, s távul maradhat minden gond, s mellőzhető minden tudomány.

És ha ezen fecsérési szellem, vagy tán jobban mondva: ezen kevés tehetséggel annyiakba vágni akaró tékoz viszketeg, egyedül egyedi vagy kisebb körökben volna napi renden, vagy apadásnak indulna: oh akkor nem szólnék egy szót is, vagy legalább annyi sulyt nem helyeznék a dologba; mert egyed és kisebb kör, jóllehet ezekből áll a társaság, még nem közállomány, s e fölött nem egy népnek fő baja erőfecsérés; ámde a felhozott nyavalya nőten nő és mindinkább ragadja meg az egész közönséget, ugy hogy bizonyosan nincs ország e világon, én legalább nem hiszem, mellyben fontosb s életbevágóbb kérdések tárgyalatnának olly kevés higgadtsággal, de e helyett olly fecsérő s pazar felszinséggel s olly annyira incompetens és kontár kezelők által, mint ez nálunk magyaroknál történik újabb időkben, mióta némi országos gyógyászok működése által gallophobiába esett vérünk.

Tisztába is kell ehez képest elvégre jőni s minélelőbb, mert Magyarország jelen állapotában vesztég már sokáig nem maradhat, hogy nemzetünk reformatioja, ha csakugyan nem elégszünk meg »egyedül szájjal« reformálni, vagy egyedül saját személyünkre vonni egy kis mulékony fényt, vagy nyerni némi kis hasznocskát, korántsem gyermekjáték, de olly komoly ügy, mellyhez szentségtelen s avatatlan kezekkel nyulni bűn, és hogy ehez képest nincs sürgetőbb, mint az általam jelen cikkben

felhozott fecsérlesi hajlamot elvégre megszüntetni, és idő, értelem s pénztelenségünkkel lehetőleg jól gazdálkodván, egy új aerának vetni meg alapját, hahogy igazat mondok; — — — ha pedig nem, megigazítani felfogásomat. Mi végett ám emeljük fel az illetők az általam oda vetett keztyűt!

Magyarországban sokan azt hiszik »minden munkának megvan haszna, s ekkép szabad tért kell hagyni, hadd forgo-lódjék kiki tetszése szerint, s pedig annál inkább, mert mint tanítva vagy legalább helybenhagyólag említve volt: »a magyar, systemákba szoríttatni nem engedi magát«. — S igaz, minden munkának lehet haszna, csakhogy — s e körül forog a kérdés — bizonyos munkának, kivált ha időkünti és azt immel ámmal vagy pusztá lelkesedéssel egyes vagy kevés üzi, egész haszna tán nem több mint = 5, midőn valami más munkának, melly jó időben, kézfogva, vállvetve s okszerintileg egyszerre nagyobb szám által vitetik végbe, haszna tán = 50; honnét aztán természet szerint a *lucrum cessans* = 45, mi nem egyéb mint veszteség. És pedig azon veszteség — vigyázatért esedezem — mellyben mi szerencsétlen »tatárok« sinylettünk örökleg, sinylünk ma, mert jobbadán mást teszünk, mint a mit tenni kellene, vagy legalább nem teszszük azt vagy máskép teszszük, minek legnagyobb haszna volna, és sinyleni fogunk nemzetünk fogytáig, ha végkép nem tudjuk megkülönböztetni beduin függetlenségtől a polgári szabadságot, s ha nincs elég eszünk — mert hiszen majd teszi más, ne féljünk — saját magunkat systemákba szorítani sat. sat.

A kérdés ehezképest tehát az: valljon beérjük-e nemzeti kifejtésünket tekintve, eddigi mongol féle eredményinkkel, avagy helyt kívánunk-e az emberiség diszére foglalni a civilisatio lánckörében? Mert ha eddigi magasságunkkal beérjük, ám akkor bizony ne vegyük annyi pedantsággal a dolgot s ne genirozzuk magunkat vagy egymást, ugyan minek, valóban kár volna; de tegyen mindegyik, a magyar szabadság szerint, a mi neki tetszik s a hogy éppen kedve csoszszan, oktasson mielőtt tanult, peroráljon mielőtt okult, süsse el pisztolyát, vagy ha illyes nincs „mordányát“, a hol és a mikor tetszik, bizony jó lesz és

éljen; csakhogy ez esetben aztán ne bámuljon, s azért ne nehezteljen, ha az igazságos világi közvélemény előtt nemzetünk drágalátos személyével együtt — iskolai számítás szerint — tovább is a 3-dik classis végsucán áll, avagy: csücsül. Ha ellenben türhetlen előttünk ezen igen megérdemlett osztályzat, a minthogy reméllem minden jobb, de egyszersmind higgadt magyarban égetőn türhetlen, és ha Isten-adta olly sok, de nyers tulajdoninkkal okszerintileg sáfárkodni s földi pályánkat ollyas eredményekkel sovárgunk felékesíteni, mellyekre jól illenék a nemzeti czím: akkor legfélétekenyebben s legovatosabban szükség egybepontositnunk s egy-egy czélnek elérésére lehető legjobb számítás szerint felhasználnunk mind azon tehetséget, mellyel időben, értelemben s pénzben csak birunk. Hiszen még csatát sem vihatni ki pusztá lelkesedés s bátorsággal, s felette talpra esetten mondá Polybius már annyi század előtt: »non tam valor indoctus quam ars solet praestare victoriam«; mikép gondolhatjuk tehát — oh tompa vagy elbizott észtehetség melly illy álmakba ringathat — hogy legmagasb felfogás, legmélyebb combinatio s legkörültekintőbb ildom nélkül fognók nemzeti regeneratióink olly annyira sulyos ügyét, babérkoszoruzott diadallal kivíthatni? Valóban soha! Sőt még kérdés: valljon e műtételre a lehető legnagyobb emberi bölcsesség elég-séges-e; mert ha már egyszerü körülmények közt is vajmi sulyos problema, jól megvetni s jól kezelni országos dolgokat, mennyivel nehezebb ez még nálunk, hol olly kimondhatlan sok a bonyodalom, s hol annyi egymással ellenkező hatalmakon áll a vásár.

Van-e ennél egyszerübb s világosb? Nem hiszem. És még is milly kevesen látják át! Valóban csuda, melly meg nem fogható. S pedig még is így van; mert ha átlátná azt a nagyobb szám: nem, akkor lehetetlen volna, mikép annyi kontár politicusaink hitele és hatalma csak néhány napnál is tovább tarthasson köztünk!

Azouban azon vágy, más részről ellenben azon félelem, mellyhez képest »biztos alapokra állitva kívánnám látni honunk kifejlését«, de mint mondom, rettegek hogy ettül mind inkább

elesünk, nagyon is messzire, vagy inkább: annyira félreragadtak kitűzött tárgyam czimétül, miszerint ezt eddigelé csak egy szóval sem érintém. Bocsánat ezért, s legyen szabad a most félbenszakasztandó fonalat legközelebrül ismét felfognom.

Pest, mart. 13. 1845.

(Jelenkor, 1845. 21. sz.)

II. Legközelebbi cikkemben vázoló ecsettel oda vetve körülbelül e következőkre iparkodtam vonni az általam annyira tisztelt olvasó közönség figyelmét:

Hogy a jó foganat mestersége legfőképp és általján véve — legfőképp és általján véve mondom, mert hiszen Fortuna negédje nem egy kivételt képez — idő, értelem és pénztehetség czél-szerű egybeházasításán alapszik;

Hogy mi magyarok sem időben, sem gyakorlati értelem-ben, sem pénzben, nemcsak nem bővelkedünk, de szinte a fagy-pont alatt állunk;

Hogy a tennivalók egy tengere habzik előttünk, és pedig anyyi szirt, zátony, szélvész, dagály és apály közt, mint táu sehoh egyebütt;

Hogy az, ki balra fordul, éppen azon idő alatt jobbra nem fordulhat, azaz: ki ezt teszi, nem teheti azt; vagy világosabban mondva: ki például egész nap tollakat metsz, annak nem marad ideje drámákat írni; vagy például ki napestig káposztát öntöz, az bajjal fog egyszersmind bársonyt készíthetni; —

És hogy mind ezekhez képest:

Ha t. i. nem akarjuk kimeríteni politikai energiánkat nagy phrasisokkal, fenyegető dörgésekkel, éles szidalmakkal, vagy Jeremias-féle lamentokkal;

S ha továbbá, azért még kétségbe s innen tökéletes apathiába nem esünk — vagy a bús magyar sas, vagy a semmi-vel nem gondoló magyar cosmopolita szerepét játszva — mert nem megy tüstént és könnyen minden inyünk szerint;

De e helyett nemzetünk javát és előmenetelét tekintve, addig is elérni kívánunk annyit, a mennyit égi csillagzatok s emberi körülmények elérni engednek, míg szerencsésb nemzedékek idővel tán sikeresebben munkálhatnak;

Hogy ez esetben s az előadottakhoz képest — igen ezt állítám vagy volt szándékom állítani utolsó alkalommal — időt, értelmet, pénzt, mennyire csak lehet, egyegy célra s pedig olyasra szükség egybepontosítunk lehető legczélszerűbbleg, melly legsürgetőbb s leginkább életbe vágó!

A jó gazda legalább így cselekszik, ha sikert kíván aratni. — Tehetsége minél parányibb, szükségei viszont minél számosak, s ezek kielégítése ellen minél több a gát, annál erősebben ója magát minden szétágazó kapkodástul; de e helyett, mennyire csak lehet, minden idejét, minden értelmét s minden pénztehetségét annak kiállítására pontosítja össze s teszi mozgásba lehetőleg czélszerűn, mi legfontosb. S valljon országos gazdálkodás mi egyéb, mint nagyban az, mi az egyedi gazdálkodás kicsiben?

Ez alkalommal ezekhez még azt akarom ragasztani, hogy valamint a csekély tehetségű gazda, ki sokat és súlyost szándékol kiállítani, mennyire csak lehet, szőr mentiben fog dolgához, s mindent távolít, mindent kerül, mi visszahatást vagy ingerültséget okozhatna ellene, s ekkép inkább — ha így lehetne mondani — a második, sőt harmadik lépéssel kezdi munkáját, mint elsővel, ha ezzel megakadhatna: ugy tesz bölcs nemzet is, mellynek tehetsége ki nem fejlett, szükségei számosak, körülményei szövevényesek, s mellynek hű fiai a helyett, hogy magoknak fejenként hiusági kis oltárkákat vágynának rakni, vagy a hazát véletlenül fejős tehénnel confundálnák, siker után sovárganak.

És most, miután a jó foganat mestersége fővonásait nemcsak általján véve, de sajátóságos körülményinkhez is alkalmazva, azt hiszem, elég érthetőleg előadtam, legalább azok számára, kik érteni akarnak és tudnak is, hadd térjek elvégre a duna-tiszai csatornára.

Szinte látom, mikép csudálkozik nem egy olvasóm »a

magas politikai sphaerákban kalandozó speciesbül«, hogy ennyi és illy pedant előzvény után, melyre most valami különösen fellengőst vél általam rakandónak, ugy szólván minden átmenet nélkül, egyszerre azon csatornára esem le, melly legelsőben is nem az én eszmém, s ehezképest szinte csuda — mert hiszen nem az én eszmém¹ — hogy még is pártolólag szólok fel mellette, s aztán melly csatorna, miután a fiatal óriás előleg részint vasutakat, részint a nagy tengerekkel egybekötő vonalakat és sokféle egyebet karolt fel magasztos lelkületében, bizony annyira divatkünti és »obsolet« — elavult — valami lón, mihezképest valóban nem igen látszik, legalább a mostan divatozó nemzet-felemelési logika szerint ollyasnak, mi akkor volna ugy szólván a legelső teendők közé sorozandó, mikor mint én tevém, az állittatik, hogy minden disponibilis erőt, melly idő, értelem s pénztehetség által tételeztetik fel, egyegy legsürgetőbb cél-elérésre kötelesség egybepontosítani.

Ez azonban csak ugy látszik, és én nem átallok ezennel teljes meggyőződésem szerint kimondani, hogy mindent mindenben véve, mint ma állnak Magyarország fölött az égi csillagzatok és a földi körülmények — miután annyiaktul nem legildomosabban estünk el, és sokkal szűkebb körök közé bilincseztük magunkat, mint a millyenekben valánk azelőtt, mirül azonban más alkalomkor — hogy mind ezeket kellő figyelembe véve, a tervezett duna-tiszai csatorna-vállalat végképi kitapo-gatása, s ha technikai és financialis tekintetben létesíthetőnek mutatkozik, a mint remélni minden okunk van, annak minél-előbbi életbeléptetése olly ügy, melly fölött alig áll nagyobb pártoltatást és sürgetőbb elsőséget érdemlő bármi egyéb.

¹ A Mátyás-Szobri eszmétül kezdve a védegyeletig és a saját megadóztatási pisztoly-elsütésig, sokan azt hiszik, hogy én, valamint ezen képzelmeket csupa irigységbül nem pártolnám, miután nem volnék nemzőjük: ugy éppen ez okbul semminek nem volnék barátja, mi koponyámban nem fogamzott. E kopott fegyver-féle vádnak — de hiszen illyesekhez szoktunk nyulni, ha élesebb nincs — helytelenségét váltig be tudom bizonyítani; mert vajmi sokban veszek hű és örömes részt, minek nem én valék indítója, midőn más részről teljességgel nem tartom magamat kötelesnek — és ezért senkinek nincs joga engem elítélni — ha minden tárogatónak sipja után, mellynek nótája nincs inyem szerint, járni vagy éppen tánczolni nincs hajlamom. Sz. I.

»Saevire in propria viscera« ez volt eddigelé legégbekiáltóbb büniünk! Ezt senki nem tagadhatja. — Erkölcsi értelemben van ez véve igaz; de azért gondolkozó emberben — miután szellemi anyagival és viszont olly szorosán egybefügg — még is mintegy iránytűül s némileg útmutatóul szolgálhat, hogy addig is, mig tán erkölcsileg fognánk valami gyakorlatilag célhozvezetőben egy testté s egy lélekké egybeforrhatni, mit adjon az Egek ura, addig is legalább anyagi tekintetben volna napirenden, s azt hiszem mindenek előtt napirenden, viscera nostra nemcsak kimélni, de azokat még egy kissé ápolni is, s a helyett hogy mindenek előtt transatlanticus ideákkal ülnénk a magas paripára, inkább nemcsak trans- de cis-danubianus és cis-tibiscanus s efféle egybeköttetéseket tennénk foglalkodásunk fő tárgyául szerényen de gyakorlatilag.

Ámde e kérdésben is, mint szinte sok másban, mi bizony csak úgy vagyunk, mint azon bizonyos csillagász, ki midőn — már nem igen emlékezem — az égi szüzet vagy az égi bakot vizsgálná a magasokban, nem vevé észre az orra előtt tátongó kátyut, s belé bukék. Igy álmodunk mi — s bár valósulna ez álm is sok egyébbel mielőbb, én nem ellenzem, sőt szivből óhajtom — tengeri közlekedésekrül, független magyar kereskedésrül sat sat. — ej be pompás, ej be költői! — mig azalatt in visceribus nostris nemcsak nem ritkán, de felette sokszor olly minden circulatitot megakasztó göresöktül, s mi több: még »budapesti« azaz, igazi gyomor- és szivgöresöktül is annyira szenvedünk, mikép aztán néha legdicsőbb transatlanticus, nemzet-függetlenségi s efféle szerfelett gyakorlati speculatióink közt, csak a budapesti határbul, nem de még e két testvér »poros sáros« város körébül is csak ügygyel bajjal s egyedül némi nagyobb jelentőségü magyar kitételek elszavalásával vagyunk kibontakozni képesek. Mi, midőn éppen nem pompás de felette prosai, kulcsul szolgálhat honunk más tájaira, ha már az általunk annyira bálványozott (!?) honnak szívközepe is illy abderitai hátramaradások közt szolgál a világnak torzképül.

És aztán kérdem: valljon ez egészséges állapot-e? S vall-

jön az illyest úgy lehetne-e legcélszerűbben s leghatározottabban gyógyítani, ha mindenek előtt legtöbb sőt minden tehetség kivételi közlekedések életbe léptetésére pontosították össze, mielőtt ben a honban lehetne mozogni? Hiszen, én legalább úgy tanultam, vagy jobban mondva, mert e kettő közt igen nagy a különbség, mit kivált a Pesti Hírlap figyelmébe ajánlok különösen, a tanultat úgy digeráltam: hogy nemzeti test jó és tartós haszonnal csak akkor erogálhat, mikor már hízni kezd. Ámde hízhatik-e, esedezem alázattal, nemzeti test — ha csak dagadt pofát vagy puffadt hast nem akarunk tartani hizott állapotnak — míg ‚in visceribus suis‘ olly felette nyavalyás állapotban teng és pang, mint a millyben szerencsétlen olly számos még szerencsétlenebb gyógyász kezeibe sülyedt honunk sínylik, mellynek részei igaz néha bőségtől duzzadoznak, midőn azonban némi más részei viszont nem ritkán éhhalállal küzdenek.

Nagyon ohajtanám, mert azt mondják, és igen el akarom hinni, hogy nemzeti nyavalyákrul nem könnyű igen közelről s úgy szólván azoknak itélni, kik »ben a nyavalya közt« laknak, ha valami kül statusférfit — például Brougham, O'Connell, Guizot, Livingston (!?) vagy bárki más, nem bánom, választatnék meg valaki congregatióban — kegyes volna minket felkeresni. Vagy ha még ennél is többet lehetne kívánnom, ha az elhunyt nagy utilitarius, Bentham Jeremias,¹ kire sokan olly vak bizodalommal szeretnek mint törökök Mahometre provócalgatni, sziveskednék koporsóját elhagyva, minket hacsak rövid időre is látogatásával megtisztelni. Nem kétlem, sőt bizonyos

¹ A magyar nyelv szerkezete sokban sokkal logikaibb, mint más európai nyelveké. Így például jobb sorban áll: huszonegy mint ‚einundzwanzig‘; vagy: egy és fél mint ‚halber zwei‘; mert a hozzáadandó vagy hozzá jött, későbbi s ekkép hátrább való. Így továbbá logikaibb: Petrenczei János mint ‚Johann von Petrenczei‘; mert Petrenczei úgy szólván készen jó a világra, midőn a János csak később kereszteltetik vagy kenetik rá. — Mind e mellett azonban még is vannak nevek, mellyek úgy egybeforrtak, s mellyekhez úgy annyira hozzá szokott már a fül, miszerint ezeket csak szerfölött kellemetlen benyomással lehet ‚bukfenczeztetni‘ a magyar gépezet szerint. Így például Scott Walter, Smith Ádám, Da Vinci Leonard, Angelo Mihál sat. igen szálkás. Mihezképest, én legalább, és hanc veniam petimusque damusque vicissim sat. illy esetekben kivételt teszek. Sz. I.

vagyok, egyhangulag mind azt mondanák, ha t. i. előleg és kellőleg lettek vala minden extra és intra muros-féle bajaink-, bonyodalmaink- és viszonyos félreértésinkről informálva:

»Csináljatok utakat, drága Magyarok, mikép legalább saját körötökben mozoghassatok, s ne legyetek olly sokszor saját magatoknál de facto rabok, és aztán várjatok, mig rátok nézve majd tán kedvezőbben fuj a szél, s Ti is egy kissé jobban meg fogjátok tanulni a politikai hajózás mesterségét«. — Mire sok magyar aztán, nem kétlem, azt jegyezné meg: Ejnye!

És valljon miért nem mondjuk mi is és mindnyájan és mindenek előtt ezt? Hiszen hasznos volna, tőlünk kitelnék, visszahatást nem szülne, külakadály nélkül és tüstént életbe léphetne sat' sat. Megsugom, miért?

Mert nem elég fellengős, nem kecsegteti eléggé a képzelet tehetségét, s nem ringat édes transatlanticus álmakba.

Mert nem nyujt kedvező alkalmat magas tátosra ülni, s arrul mennydörögve gyanusitni kormányt, és lealacsonyítani minden véletlenül magasabban álló isteni gyártványt.

Mert sem oppositio, sem újhúzás nem kívántatik hozzá, s ekkép milly mulatsága lehetne belőle a bohózatok s drastibus-ülések után néha olly erősen szomjazó karzatoknak.

Mert nincs akadály ellene, s ekkép senkire másra s kivált az ellenfélre nem lehetne fogni, ha nem lenne semmi belőle.

Mert olly egyszerű, olly igen közel fekszik hozzánk; az emberek pedig, ha különös vigyázattal nincsenek magukra, rendszerint szövevények közt és távulban keresik a valót, mint deákok a liget sűrűbb és másik részén az érettebb szilvát. Mikép aztán jobbadán ugy is járnak, mint a spanyol grandék jártak a tojás felállításánál, mellyet Columb legott lábra tön.

Mert a 'fama' az egésznet nem igen vinné az ország határin tul. Ez pedig, kivált most egy darab óta, főszempont, minthogy nem egy honi gyógyász — a nemzeti hizelgők sorából, kikről legelső alkalomkor többet — helyez abba sokkal nagyobb sulyt; mihezképest egészségesnek látszassék a haza, s ezért dicsértessék is, habár beteg, mintsem hogy egészséges legyen az, habár korholtatik is.

Mert nem lehet sokat szónoklani mellette, s az egészet fecsegéssel, ülésekkel és protocollumokkal absolválni; de tett, veriték és állhatatosság kell hozzá. S

Mert — Isten bocsássa meg bűneinket — mert valóban sokszor nem tudjuk, mit csinálunk, s hiúság és elbizottság olly veszedelmes két testvér bálvány, mellynek bilincseiből csak kivételként tud menekedni, különben annyi jeles tulajdonokkal pezsgő, de erejét eddigelé legalább teljes mértékben s a civilizatio csataterén használni soha nem tudta vérünk sat. sat.

Miket egybevonván, igénytelen tanácsom ehez képest most abban központosul:

Simplificáljuk dolgainkat, s ne raboljuk el — ej be szeretnék ez alkalommal egy általam egyébiránt igen tisztelt középponti rövid kis táblabirónak valamit sugni füleibe — hosszas és minduntalani szónoklatok által, kivált ha bennök úgy sincs sok, drága honunktul az olly annyira drága időt, minthogy az „idő“ annyira nem tágítható mint a „tüdő“, s ekkép amazzal csak fillérezni lehet.

Neveljük ismeretinket, ámde észtehetségünket, mennyire csak lehet — a jogászságot ide nem értve — egy-egy specialitásra pontosítsuk össze, nehogy „ex omnibus aliquid et ex toto nihil“ legyen jövőben is — a rabulisticát természet szerint kivéve — a magyar közönségnek legfőbb tudományi kincse.

Gazdálkodjunk pénzünkkel. Ne szaladjunk minden nyul után. A férfias abnegationak is megvannak kéjei sat. sat.

Addig is azonban, mig ismeretinket egy-egy specialitásra állítva terjeszteni, s pénztehetségünket nevelni fognók, fordítsuk azon idő-, értelem- és pénztehetségünket, mellyel ma — mart. 6. 1845. — birunk, mindenek előtt s mennyire lehet,

Honi belközlekedésink elrendezésére, mellyek közt legelső helyet érdemel a szóban levő »duna-tiszai csatorna«, ha t. i. nem létezik annak kivihetősége ellen áthághatlan technikai vagy financialis akadály, quod erit demonstrandum.

Belközlekedés ellen csak provincialis szellem lehet gát, minthogy jó közlekedést, legalább tudtomra, úgy kedvel beduin mint quaker gazdag mint koldus, puseista mint török, oligarcha

mint socialista, zsarnok mint republicanus, kis gyerek mint vén asszony, postakocsis mint tyukász; s e szerint ez olly ügy, melly mint sok egyéb, nem igen szolgál okul, egymás hajainkba kapnunk.

Legelső helyet pedig az érintett csatorna, hogy többet ne mondjak, e két okbul érdemel:

Mert egész felső Magyarországot és Erdélyt hozná összeköttetésbe a hon szívével, mellynek emelése olly főszempont, és így szinte az egész hazai testtel.

Mert a honnak olly vidékét emelné varázsvesszőileg, melly leginkább megőrzé magyar jellemét:

És ám mutassanak egy más illy vonalt? — Ha igaz, hogy szabad belközlekedés a nemzeti, vagy inkább a polgári egészségnek és jóllétnek legelső kelleke; és ha igaz, s efféle nem vala egyedül czifraságként himezve az illető nyelvekre, hogy nemzetiség emelése olly kötelesség, melly előtt minden érdekek visszavonulnia kell!!!

És azért alázattal kikérem s elvárom, méltóztassanak mutatni Magyarorszáig határai közt ennél érdekesb vonalt.

Vizsatorna elsőségeirül ez alkalommal szólni nem kívánok, mert igen is messze vezetne; annyit azonban még is el kell mondanom, hogy vasut átalján véve csak azon két végpontot gazdagítja, mellyet egybefüggeszt, miglen czélszerű vizsatorna után, mellynek partján e fölött mindig keletkezik ut, mindazon középpontok is hízni szoktak, mellyeken az keresztül vág. Keblemet pedig semmi nem tágitná annyira, mint ha mind azon jó magyar képek, mellyek Duna-Tisza közt láthatók, egy uj életet árasztó derék vizsatorna mellett, legnagyobb kéjjel éldelhetnék százszorta javított vidékük minden előnyeit. — És akkor, ha majd Tokajbul is, Maros-Ujvárrul is látnék érkezni Pestre hajót, és Szolnokra és Szegedre hajón indulván, kies kertek és csinos házak közt vinne át az ut, hol a magyarságnak van legeredetibb bölcseje, melly azonban ma jobbadán homokban és sárban fekszik: akkor biz egy kicsivel megint könnyülne rajtam az agyag sulya!

Tapogassuk ki tehát a dolgot — a mint errül már több

lap szólt, s én ennelfogva többé nem szólok — minélelőbb. Az előleges kitapogatási költség 50,000 pengő forintra rug. Jó rugás, igaz, de ki tapogat, az annak idején, mikor hasznosnak fog mutatkozni a tapogatás eredménye, mi valószínű — — élvezni is fogja a munka tán arányos, de minden esetre arányos részét.

»Álljatok tehát elé drága Volontairek, Ti kik nemes tüztül hevülve, nem tudjátok többé a jelent túrni s annál kevesebbé bevárni Magyarország minden oldalu kifejlését. S ám süssétek el a pisztolyt, a mentül több forint árut!« Felolvasuk, hirdetjük, s nyomatjuk e hős tettet mindenütt, ne kételkedjete; és ha senki más — mi azonban nem hihető — elkiáltom én babér-koszoruzott fejetek fölött, ha benne megszakdnék is, a lehangosb ,éljen'-t. — És addig is

Ne felejtsetek, hogy valamint háboruban, ugy a politika küzdelmei közt is, sokkal hasznosb és sokkal méltóbb szerepet játszik a maga helyét jól álló köz vitéz, mint a kontár vezér.

A magyar gyáripár s a csak most születt gyáralapító társaság.

Pest, márcz. 23. 1845.

(Jelenkor, 1845. 24. sz.)

I. Emlékezzünk a legközelebbi időkre, s nem fogjuk tagadhatni, hogy kevéssel ezelőtt alig volt köztünk »telivér magyarok« közt bárki is, és ha volt, egyenesen a kivételek közé sorozandó, ki a kereskedői s ezzel olly szorosán egybekapcsolt gyáros osztályra képzelt sokkal magasb állásrul nem nézett vala némileg olly hangulattal le, mintha kereskedési és gyári ügy nemcsak nem érdemlené meg ,a lóra és katonának születt magyar nemes ember‘ tettelegi részvétét, de egyenesen ollyas foglalatoskodás volna, mivel neki bibelődni nem illenék. És olly általjános s olly magasra potencirozott volt köztünk ezen tatár, hogy ne mondjam ezen antediluvianus nézet, mihezképest nem egy semmit sem tanult hazai növény, tán »két huszassal zsebében« általján ,Pudelramer‘ gúnyczimmel illeté az érintett osztályok még azon előbbkelőit is, kikben néha több értelem és pénztehetség pontosul össze, mint a mennyivel efféle provisiókat tekintve el volna látva még ma is némi derekabb Árpád-származatu mezőváros in toto complexu, s kik nem ritkán annyi szorgalomnak és ettül elválhatlan jóllétnek kifejtőji és ápolóji, hogy valóban kérdés: milly emberi lény, egyet sem véve ki, érdemlene halántéki körül polgári repkényt inkább, mint becsületes kereskedő vagy talpra esett gyáros. — Gőg és mindegyre apadó erszény egy részrül, gyakorlati avatottság és mindig növekedő pénzerő más részrül! Ránk magyarokra nézve csirájában vajmi üdvös következményeket rejtő viszony!

Figyelmezz erre tisztelt olvasó s vonjad belőle a maga magától folyó tanulságot.

Az egyesületi eszmét tekintve pedig, olly vastag homály vette körül vérünket, mikép valóban ugy látszik — s üssük csak fel évrájkinkat — mintha nem igen tudtuk volna, hogy uraság és parancs mellett még valami más is van, mi ezeknél nem egy tárgy kivitelére még sokkal hatályosb s mi nem egyéb, mint a közlelküeten — public spirit — alapuló egyesülési szellem.

Mind ezen két elfogultságon azonban hála Isten diadal-maskodott némi becsületes hozzájárulással az idő, min nem örvendhetni eléggé; csakhogy ma megint — és ezen tulhajtás természetes következménye az e tekintetbeni volt fejletlen állapotnak — annyira van gyár, kereskedés s egyesület napi renden, sőt minden szájban, mikép a közönségnek legalább igen nagy része, innen s csak innen várja honunk üdvét, vérünk felemeltetését. Mihez még az járul, hogy legtöbb, ki errül fecseg — ennek száma pedig legio — sem egyik sem másik körül legtávolabbrul sincs tisztában, de bona fide azt hiszi: akarjunk csak lelkesedéssel s egyesüljünk, lesz majd akkor kereskedés és gyár; holott vannak üdvünket tekintve a teendők sorában még sürgetőbbek is, s az egyesület, meg a kereskedés és gyár mestersége nem épen olly egyszerű valami, mint ükapáink modora szerint kardot rántani és vad rajként megtámadni az ellenfélt; de egyesület, valamint gyár és kereskedés, mindenek előtt hideg számítás, tudományt, pénzerőt, s mind-ezek fölött, ha így lehetne mondani, legáthatóbb rendhez i pietást követel.

Nem lehet czélom, a felhozottakat tekintve, ez alkalommal részletes és kimerítő tárgyalásba bocsátkoznom, mert erre sem időm sem hely, s e mellett bizony jobb vagy legalább más dolgom is van; némieket azonban még is szükségesnek tartok, habár csak rhapsodice is: a gyárakról s egyesületekrül¹ általján és különösen a csak most született s már böl-

¹ Szorosan kereskedelmi szempontokat ez uttal mellőzni kívánok. Gyár és egyesület magában véve ugyan egészen heterogen valami, de

csejében haldokló gyáralapító-társaságrul, ezennel mennyire lehet röviden, elősorolni.

»A magyar hon földmivelő ország, s ekkép legalább még most kár lenne a benne rejlő kiállítási erőt gyárookra fordítani.« Igy szólnak az antigyáristák; midőn a gyáristák viszont: mindent, kivétel nélkül és rögtön, Magyarország határai közt kívánnának készíttetni és kiállíttatni. — A való itt is mint szinte minden egyébben, nem a tulságokban de a középben fekszik; úgy hogy valóban éppen olly nevetséges az első állítás, miszerint a magyar hon gyárokra még nem volna megérve, mint egyenesen émelygős: mostani félig-meddig még pásztori s ekkép annyira függő létünkben, gyári önállásrul ábrándkodnunk, midőn illy dicső s felette hasznos és erősítő (!) létet még a chinai sem tudott magas fala daczára biztosítani magának.

Magyarország nem egy része, hol gyér a föld és sűrű a nép, igen alkalmas gyárokra, s valóban szeretném tudni, mikor fogna ezekre nézve ütni a gyármegkezdési óra, ha nem ütött eddig, midőn a magyar hon Kanaan-féle téerein elvonni dolgozó kezet a földmiveléstül gyárokra — ha ezt folyton és nagyobb számban tenni lehetne — nem kevésb mint hazai megrövidítés, valódi bűn volna; — de nem lehet, ne féljünk, mert az élet kineveti a mulékony divat szüleményét, s ekkép minden efféle erőlködés bizony nem egyéb mint hibávalóság, igazi 'kappanrepülés', minthogy maga jó szántából önként csak bolond szoritkozik gyárok falai közé, ha Isten-adta szabad ég alatt szedheti a jó mező illatos gyümölcseit aránylag csekély fáradsággal; olly nagy számu bolond pedig, melly illy visszás, illy természet elleni uton keresné jobb létét, hogy ez sulyt képezzen, sehol sincs széles e világon; míg egy két mesterségesen felfútt s ügygyel bajjal tatarozott fabrika, mellyet szeszély szült és álszéggyen tart életben, olly annyira szappanbuborék s olly kevésbé 'gyári élet', valamint például a faragó béres és fonó leány üres óráji működéseit sem nevezhetni illyesnek.

azért más részrül még is némileg mindig egybefoly, mikor nem egyesek de társulatok állítanak és kezelnek gyárt. Sz. I.

És röviden mondottan, a gyáriparrul honunk jelen állását tekintve ez általános nézetem.

Az egyesületekrül pedig, mennyire én fogtam fel azok lényegét, szinte legnagyobb általánosságban ekkép gondolkozom:

»Mentül több ember fog kezet és vet vállat egy egy czél elérésére, annál erősb valami egyesület, ha — és ezen ,há képezi az egyesületi gépezet egyik főtengelyét, — ha az így egybeállottak tömegi hatásköre — bizony nem tudom világosabban kifejezni, mit mondani akarok — nem terjeszkedik tovább, mint« a főszabályok jóváhagyására s kiküldöttjeinek szabad megválasztására«. Mert ha csak egy hajszállal terjed is tovább, már akkor inversa ratio következik be, és minél több a társ, annál bizonyosabb a bábeli baj, a xerxesi diadal.

Ki valamelly egyesülethez áll, ne hagyja magát, miután már állnak az alapszabályok, megfosztatni a jogtul, lehető legszabadabban megválasztani kiküldöttjét. Nézze meg előbb jól, s ne felejtse, hogy a választási mütétel nem ceremonia, nem bók, nem pártkérdés, s mindenek fölött nem bohózat, inkább szeretném mondani: nem iskolás ,jux', mert hiszen mint látszik, némellyek csak ennek tartják, de olly lényeges, olly életbe vágó dolog, melly egyenesen siker és pusztulás közt határoz.

Ha egyszer azonban megválasztá kiküldöttjét, megbizottját, ne zavarja azt — ennél esztelenebbet nem tehetne —; mert ha rossz egyedet választott, majd duplázva, és suttomban, hogy észre senki ne vegye, keresi ez hasznát, jól tudván: többé nem választják; ha ellenben jó egyedet szemelt ki, ugyan mi haszna lehetne faggatásának? Legkisebb sem, de kára elég; mert becsületes ember és vastag bőr, jó kedv és dögöny, össze nem igen fér.

Várja be tehát béketűrőssel az új választási időt, másképp nem segethet; ámde aztán »nézze ki emberét jobban«. Ne hajtson sokat phrasisokra, leginkább az anteactákat nézze sat. sat.; mi pedig a lelépett vagy kicsapott választmányi tagokat illeti, azokrul kedvezőleg vagy ,korholólag' itelnie teljes jogában marad.

És fő vonásokkal előadva, az egyesületi tömegek jogairul ennyit tartok.

Már a választmányt illetőleg, ennek köre egyenesen a legszigorubb kötelesség köre; úgy hogy ki elvállalá a bizodalmat¹, az annyira köteles, sőt még kötelesebb minden módon megfelelni tisztének, mintha legbusásb fizetést huzna, minthogy bizodalomuál nem létezik magasb bér. Ha kinek nem tetszik a megválasztás, vagy nem akar, vagy nem tud megfelelni tisztének, vagy azt megunta, hogy folytatni többé nem képes: ám ne vállalja el, vagy lépjen le és vége. Lesz helyette más. De elvállalni, aztán semmit sem tenni, vagy hanyagul tenni és magára hagyni a dolgot, az olly bün, melly legtalpraesettebb combinatiot is csuffá tesz s mellyet ekkép csak annak bocsáthatni meg, ki patrio more nem tudja s még fel nem fogta, hogy megválasztás és kinevezés csak annyiban szolgál nagyobb vagy kisebb kitüntetésül és fényül, mennyiben az többé vagy kevesebbé alapszik »mindig éber kötelességérzeten«. Már mennyire vagyunk e tekintetben honunk határai közt ködben, hol kivált egyesületeknél 10 közt legalább is 8 megválasztott pusztá complimentnek vagy sinecurának tekinti tisztét, az valóban aggasztó és olly fogalom, mellyen ha tökéletes és gyökeres fordulás nem tétetik hovahamarább, bizony jobb kivált az egyesületek terén semmit nem kezdenünk; minthogy az egyesületi gépezetnek egy második főtengelyét — sine qua non — megint az képezi, miszerint az egyesületi nagy tömeg által tökéletes szabadsággal megválasztott és szabadon forogható bizottság ugyancsak emberül és lélekisméretezen állja tisztét, és szolgáljon mint illik; mert ha nem cselekszi ezt s egyik tag a másikra bizza magát vagy tolja a munkát, akkor kérдем: ugyan hol rejlik a siker hihetősége?

A választmány kötelesség-sulya ehez képest felette nagy. S annál nagyobb, minél szabadabb körben foroghat. De mind e mellett nem szabad továbbra terjednie — és ez képezi az

¹ Nem akarom nevezni 'tiszteletnek', mert nem ez a regens ideája a dolognak, minthogy a választási mütétel nem alapszik tiszteleten, de a bizodalom alapja a tiszteletnek. Sz. I.

egyesületi gépezet harmadik főtengelyét — mint megfontolási, tanácskozási, ellenőri szerepre; mert ha tovább terjed s a végrehajtási körbe is vág, akkor ismét meg van törve az egyesületi rendszer, és siker helyett, a sok szakácsi zagyvalék, vagy a sok bába által megfojtott kiseded fog tünni elé.

S e tekintet az egyesületek legcsiklandósb szempontja, hol felette nehéz a helyes vágást eltalálni. Mert ha ugy szólván minden korlát nélkül mozoghat a végrehajtó, akkor igen könnyen eshetik elhamarkodás s egyoldalúság hibájába, mint például, ha szabad kicsinyt nagygyal egybehasonlitni, esett József császár Magyarország ujjaalakítási műtételében; ha ellenben nem foroghat kellő szabadsággal a végrehajtó, akkor megint úgy jár, mint pórázolt agár, melly illy zsidbadékkal könnyen el nem szökhetik ugyan, de viszont a nyulat sem bírja elfogni soha.

Legtöbb, közkeresetre állított egyesület ezen bukik el, azon több vagy kevesebb szabadságon t. i., melly közt a végrehajtó foroghat. Mert ha ezen kör igen is tág, és korlátlan szabadságot az illető, discretioval el nem bír: akkor okvetlen beáll zsarnoki következmény, melly soha sem üdvös; midőn ha az érintett kör nem elég tág, s az illető egyedül szabad körben tud *con amore* forogni — pedig ez szokott szülni sikert — akkor természetesen megint olly halavány hét hónapos kiseded vagy éppen csodaszülött jön világra, melly legfeljebb raritásnak, vagy mit is mondok, mert ez nálunk éppen nem raritás, de egyedül curiosumként szolgálhat égettbor-üvegben valami hazai gyűjtemény kiegészítésére.

Nincs is ehez képest az egyesületnek szemfénye, lelke s ekép igazi élete, ha nincs kitűzött célja elérésére főtül talpig becsületes s egyszersmind tökéletesen competens végrehajtója.

Ennyit és valóban nem kevesebbet nyom siker mérlegében a végrehajtó! Miszerint nem is lehet egy illyesnek megválasztásában elég ovatosnak lenni; valamint más részüel elkerülhetlenül szükséges, ha egyszer fel van találva s meg van választva már, annak elégséges forgalmi kört is engedni. Mert ki szabadon nem mozoghat, az nem is kereshet. Milly körnek kellő aránya aztán természet szerint éppen annyira tételeztetik

fel az egyesületek természetétől, melyekben annyi az árnyéklat, mint a végrehajtó személyes sajátóságátul.

S mennyire én fogom fel — részleteket és kivételeket ide nem értve — im a most érintett fővonásokon alapszik a közkeresetre állított egyesületek gépezeti fő lényege, melyet ki kellőleg nem méltat, higye el, *experto crede sat.* soha nem fog — a játszi szerencsétől nem segítve, mert hiszen ez néha még a vak tyuk által is megtaláltatja a gyöngy fiát — rendes uton és folytonos egyesületek útján aratni sikert.

Brittániában, az egyesületek ezen legrégibb és legtágasb bölcsejében, már rég átlátták, *mirabile dictu!* mit mi csak most, néhány év óta kezdünk észrevenni, *ut exempla docent*, hogy egy két vagy néhány ember, bármilly dús s milly hatalmas volna is egyébként, még nem sok; de kivált hosszabb időre, az igazi erő a sokakban fekszik. — Ez vala első indoka az egyesülési szellemnek — — — igen érdekes annak fokonkénti kifejlését a multból kikutatni. A nagyobb szám eleinte azonban nem mutatkozott annyira célravezetőnek, mint ezt sokan hitték, s pedig igen természetesen, mert a nagy szám szoros rend nélkül inkább akadály mint volna haszon; — — s így fejlett ki azon szigorú, azon disciplinaris rendszellem, mely az angol egyesületeknél olly kitünőleg észrevehető. Ámde még ez sem emelte az egyesületeket igazi fénykörükbe, mert vajmi sok részvénytársaság — *Stock Joint Compagny* — vértett el a lehető legszigorubb rendszer daczára; úgy hogy csak az újabb időknek jutott osztályrészül átlátni e tant s alkalmazni, miszerint, ha siker a jelszó, a választmányoknak nem szabad a végrehajtási körben zibbasztólag hatni, azaz, nem szabad a végrehajtót a bizodalmatlanságnak s ebből eredő ellenörködésnek minden lépteiben olly annyira hátráltató békőiba szorítani, mikép kellőleg ne mozoghasson; mert ha ez történik, mint fentebb mondám, nem fog ő akkor elidegenithetni ugyan, de keresni sem.¹

¹ Felvilágosításul még ezeket: Azért bukott meg Britanniában nem egy *Stock Joint Compagny*, mert a végrehajtónak nem hagyatott elég szabad tér; minek következése az — ha t. i. a választmány a végrehaj-

És így lőn, hogy nemcsak Britanniában, de mindenütt, hol egyesületi élet virágzik, azon három főtengely körül forog az egyleti gépezet, mellyeket felhozék, s mellyek közül a végsőnek kellő tekintetbe vétele, hogy t. i. a végrehajtónak lehető legszabadabb cselekvéskör hagyassék, legbokrosb; mert — — gyenge az ember és ravasz az ármány — — — és e részben csak tökéletesen kielégítő fizetés, személyes megbecsülés s általján véve közbecsületi szellem segíthet; míg ha hiányzanak, sem talpra esett végrehajtórul, sem általján véve egyesületekrül nem lehet de még csak álmodni sem.

Többszer elősoroltam én már mindezt; mert hiszen nem ma szólok legelőször egyesületekrül. Általjános hatása azonban nem igen vala szavaimnak; s errül igen sokat s némi felette furcsát tudnék felhozni, ha nem volna olly szűk a hely s olly rövid az idő. Hogy pedig általjános hatása szavaimnak nem igen volt, azt abbul gyanitom, mert csak ritka ember az köztünk még' kinek felfogásában tisztán és kellőleg el volna különítve a nagy gyűlések, választmányok és végrehajtók cselekvési köre; honnét eszerint több esetben igen mint nem, zsibbasztólag hat a közgyűlés a választmányra, ez pedig a végrehajtóra és viszont, míg végre szétbomlott gátaikon keresztül egyik kör a másikba foly és tökéletes chaosba olvad az egész; ez alatt pedig legtöbb — és aztán ez adja meg az éretlen felfogásnak eldönthetlen bizonyítványát — nem győzi bámulni, hogy nem diszlik az ügy, s a helyett, hogy ennek okát az egyesületi gépezet hibás szerkezetében keresné, egyenesen személyes recriminációkra fakad, minek végeredménye természet szerint viszontorlás, s egyesületi gyümölcs helyett meddő újhuzás és gyümölcstelen perpatvar.

tásba is keveredik vagy zsibbasztó ellenőrséget gyakorol — hogy a végrehajtó nem annyira hordja szíven az ügy sikerét, mint saját állásának biztosítását; honnét aztán lehető legbecsületesb eljárás s minden formának legszigorubb fentartása keletkezik ugyan, mihez képest nem vethetni a végrehajtónak szemére semmit, ámde hiányzik azon éjjel-nappal aggódó kiállítási lelkület, melly emberben rendszerint csak akkor fejlik ki — és aztán ez terem gyümölcsöt — ha dicséret és gáncs közé állittatva, magára hagyatva mozoghat, bőrre é a dolog, s nem bujhatik administralionalis formák mögé. *Sz. I.*

És ez oka, miért gondoltam most mind ezt nem minden haszon nélkül elősorozandónak; miután az egyesületi szellem egy idő óta köztünk élénkebb lánggra lobbant, s remélni akarom: nem lesz csupa szalmatűz.

Hadd tudja, ki tudni akarja, milly formákban hordozom keblemben az egyesületek lényegét, miszerint aztán kellőleg és igazságosan felfoghassa a csak most született és már bölcsőjében haldokló gyáralapító-társaság vajudási és végvonaglási bajait, és hogy vajjon jól vagy rosszul jártam-e el ideiglenes tisztemben. Mikrül azonban a jövő számban.

Pest, márcz. 27. 1845.

(Jelenkor, 1845. 25. sz.)

II. Ez előtti cikkemben, mennyire birtam, azon valék, »megismertetni a tisztelt olvasóval: az egyesületek gépezeti philosophiáját általján én mikép fogtam fel«. És ezt azért tetém, mihezképest: alkalmazva ebbeli felfogásimhoz a szóban levő gyáralapító társaság szerkezetét és szellemét, ne csak e most érintett társulat születési és haldoklási phasisai tűnjenek világosabban elé, de azon haza-szemponi s különösen azon tisztvi viszonyrul is, mellyben én állék e társasághoz, hozhasson minden elfogulatlan méltóbb bírálatot.

A gyáralapító társaság alapszabályai nélkülém szerkesztettek, vagy jobban mondva, mi azonban egyre megy, én csak akkor valék — decemb. 14-kén 1844 — részvétre felszólítva, mikor előleges tanácskozó körökben jobbadán ki vala már főzve az eszme, s nekem ehezképest nem maradt egyebem hátra, mint vagy egyenesen beállni a társaságba, vagy egyszerűleg a dologban nem venni részt; mert hogy lényeges változtatást célzó bármilly indítványom azon előleg egybeszólt compact szövetség ellen, melly a gyáralapító társaság eszméjét felkarolta s kifőzve felhozta, mást szülhetett volna, mint zavart, időfecsérlést s legfeljebb schismát, azt mindenki átlátja s el fogja hinni, ki előtt ebbeli társaságok rendes keletkezése nem ismeretlen dolog.

Ezt azonban nem azért hozom elő, mintha az érintett társulat alapszabályai ellen volna különös kifogásom, vagy Magyarország jelen stadiumában más sphaerák közt szeretném forogni látni a felébredt honi erőt. Éppen nem. Ezekről igen sokat lehetne szólni, s később tán fogok is. De ez alkalommal célom ezek elősorolásában egyedül az, mihez képest egy kis basisra állithassam részint mind azt, mi a gyáralapító társaság eszméjéről keletkezte előtt és óta felette sok oldalról jött füleimhez, részint hogy a fenforgó körülmények közt, nekem tenni mit lehetett és mit kellett.

Legelsőben is a védegyelet valamelly buzgó álbarátja vagy emissariususa — bizony nem tudom, micsoda tulajdonkép — sugta e következőket, és mi legszebb, azon jó hiszemmel, füleimbe, mintha ebbeli confidentiája nélkül, mellyet egyébiránt, hogy többet ne mondjak, csak szánakozással fogadtam, soha sem lehettem vala képes, saját combináló tehetségem után szinte annyi belátásra jutni. S ugyan is hadd szóljon a reporter!

»A védegyeletnek egyik nagy hiánya abban áll — és igaz, az ember nem ritkán csak később szokott jönni a legjobb gondolatokra; így adá elé az érintett reporter a védegyeleti camarilla egyik fő bajnokának legközelebbtől valamelly kisebb conferentiájában nyilvánított nagy figyelmet gerjesztő okoskodását — hogy tulajdonkép nincs mit védenie, s ekkép olyan Roi Jean sans terre-féle izé biz az, mellynek legjobb akarattal sem lehet nagy vagy legalább védő hatása, mert hiába »nincsenk« nem kell láda. Mihez képest elkerülhetlenül szükséges is, minélelőbb minél több fabrikát állítani, habogy a védegyelet nem akar csak pártfügg-czimerként figurálni, s éppen olly szaporán enyészni el, mint a milly hevesen szülemlett; mikor aztán »majd ad az augsburgi, ugy hogy többé nem bir védni sem más sem Pulszky«. Alkossunk tehát társulatot, mellynek célja ne az legyen ugyan, hogy közvetlen állítson gyárakat, mert hiszen erre sem elég tudományunk, sem elég pénzünk; hanem hogy csak közvetve gyámolítsa azokat és vegye pártolása alá, mihez sem annyi tárgyismeret, sem annyi pénztehetség nem szükséges. E társulatra pedig szólittassék fel mindenki; minek haszna

aztán azon kívül, miszerint többtől több kerül, még az is lesz — és ez a főnyereség — hogy ha nem is más okból, mint álszégyenből, igen sokat keritünk azok közül horogra, s a mi legszebb, a nélkül hogy csak észre is vennék (!?) kiket a védegyelet czimével körünkbe behálózni nem tudtunk, holott tulajdonkép mindegyre megy, sőt ki gyárak felállításához járul, még inkább segíti elő, habár nem közvetlen is, czélunkat, mint ha a védegyülethez irná be magát sat.« És így született a védegyelettel szoros rokonságát ügyesen eltitkoló gyáralapító társaság, csak hogy a később nem annyira discret mint buzgó társak kifecsegék a színházi titkot. »Már most — így szólt tovább a reporter — ha Ön, ki nem tagja s nem barátja a védegyeletnek, és ki minden hizelkedés nélkül legyen mondva, nagy sulyt vehet a mérlegbe, meg akarja rontani és halálos dőfést kíván adni a védegyeletnek, ám ne csatolja magát bármilly ürügy alatt is — hiszen annyira el van foglalva és már annyiakban veszen részt — a gyáralapító társasághoz, és meglássa: vagy semmi vagy olly bágyadt valami lesz az egészből, mihez képest egyáltalában nem fog a védegyeletnek szolgálhatni támaszul, illy támasz nélkül pedig a védegyelet bizony nem egyéb, mint eszme, mellyet Cicero szerint: »eltöröl egy nap«.

„Ej be czudar teremtés; valamihez magát befurni, és valamit külsőkép jóváhagyni s pártolni, és aztán hát mögött ravaszul az áruló szerepét játszani; ugyan kérdem, lehet-e menyeyi áldás olly népen, mellynek tagjai az erkölcsi rothadásnak illy undok bélyegét viselik! Bizony nem hiszem“. Ezt gondolám azalatt magamban, mig az érintett reporter con amore sincerisált, és én mélyen elszomorodva és hallgatva — mert ugyan s bocsánat, ha az illendőséget megsértem, mit lehet illyesre felelni, ha mogyoróssal nem? — csak azzal vigasztalám magam, hogy az illyes legény köztünk tán még raritás. Ámde belsőmben körülbelül következő-féle magánbeszédet mormoltam:

„Szegény ördög azt hitte, nekem ujságot mond vagy valami mély arcanumot fedez fel, holott nem csak a mélyebb látók, de biz én is felfogtam közönséges eszemmel, s pedig

első pillanatra, hogy e gyáralapító társaság bizony nem egyéb, mint a védegyelet félreismerhetlen magzatja.

Én nem vagyok barátja a védegyeletnek, ez igaz, sőt igen el tudok szomorodni fölötte, és éppen nem azért, mintha nem látnám jó oldalait, mert ki nem látná ezeket; hanem mert sokkal több rossz mint jó oldalát látom, s ekkép előre tudom, hogy elvégre és minden esetben ezen experimentumbul is csak mi fogjuk huzni a rövidebbet. S ugyanis, mert vagy nem lesz hatása, vagy lesz; ha nem lesz, mint előre látható, akkor nem egyéb, mint *vana sine viribus sat.* ujabbszerű *kappanrepülés*, mellynek csak az eredménye, hogy elfecsérlett idő s elfecsérlett erő után gyengeségünknek egy újabb bizonyosságát adja, minek aztán perse igen nagy a haszna; ha ellenben lesz haszna, mitül őrizzen Isten, akkor olly egyenesen és olly élesen vág a közbirodalom érdekeibe, miszerint ha erősb ujhuzásra fajul, *nolens volens in ultima analysi* bizony ugy megadministrálnak — mert főnökök is változnak, és nem ritkán elhal a jó vagy legalább a meglehető, és közönségesen rosszabb áll vagy ül helyibe — mikép nem lesz köszönet benne; mert hogy efféle *demonstratio* és ujhuzás — vagy tán nem az? hiszen ez ma már csak a *comedia titka* — mint nem egy költő képzelet és ábrádozza, *concessiókra* vezessen, azt én soha nem hiszem, sőt éppen az ellenkezőrül vagyok meggyőződve — és ez köztünk az elválasztó nézet — minthogy mindennek leperreg ideje, s ekkép ha volt is ideje a kicsikarásnak, a minthogy valóban tán volt, s mi tagadás benne, egy egy kis erőltetés néha, vagy eddigelé közönségesen megszzebbre vezetett, mint *remonstratio* és a legszebb szó; azért ma, miután a kormány résen áll, elvégre tenni és eleget fog tenni, ne féljünk, minthogy köztünk annyian jobbadán csak peroráltak vagy lehetetlenségek után nyargalgattak, vagy *sine fine* és *sine cruce* minden ellen opponáltak, e rendszer nemcsak célra nem vezető többé, de egyenesen annyira életbe vágó, mikép mindinkább ingerültséget s ebbül okvetlen burjánzó visszatorlást fejtven ki, olly állapotba sülyesztend, mellyben Danteval majd igen helyesen, de szívzaggatva elzogo-

koghatjuk: »Nessun maggior dolore che ricordarsi di tempo felice nella miseria«,¹ midőn a velünk nem sympathizáló de igazságos bíró azt mondandja rólunk »megérdemlék, így kellett nekik«. — ,Isten bocsássa meg egyébiránt büneiket, bizony nem tudják, mit cselekesznek‘.

Ámde azért — így mormoltam tovább magamban — mert nem vagyok barátja a védegyeletnek, s belőle sokkal több veszélyt mint üdvöt látok keletkezni, mit kereken ki is mondek és ez okbul nem állottam hozzá, azért illy alattomos, illy kaján uton ásni annak vermet, valóban minden idegeimet felborzasztja. Igazi szégyen, valóságos gyalázat. — Nem nem, illy árért s illy uton még az üdvösséget sem akarnám megvásárlani; mert van az emberben még minden képzelhető üdvnél is valami magasb, és ez az önmegbecsülhetés, mellynek ha helye többé nem lehet — s árulónál s alattomos megrontónál miként lehetne? — bizony mondom, még a legkicsigázottabb postagebe sorsa is irigylésre méltóbb, mint az ennyire sülyedt emberé! És aztán mi közöm vizsgálni: a védegyeletbül-e, vagy honnan veszi a gyáralapító társaság eredetét? Hiszen már vajmi sok apát nem kedveltem, kinek fiát becsülni valék kénytelen, s egynél több anya mutatkozott előttem igazi szörnyetegnek, mellynek leánya kelletén tul is tetszett sat. Én bizony beállok, s ámbár annyi teher van vállaimon már, mikép alig győzöm, biz én mégis előmozditom az ügyet, mennyire birom, mert az eszme maga magában caeteris paribus bizony szép, és kár sőt bűn volna olly ügyekezetre hideg vizet önteni, mellynek lehetetlen hogy valami jó gyümölcse ne legyen, ha azt pártszellem és újhuzó versengés meg nem rontja. Honunk ereje ugy is annyira el van diribolva, tán a gyáralapító társaság némieken egymáshoz még is közelebb hoz minket és ez nem volna veszteség sat. Ha nem irok alá, hiszen ez az egészre nézve igaz nem nagy csorbát üt, mert mi vagyok én egyes ember a nagy közönséghez mérve, de azért tán mégis nem egészen közönyös, miután azon rút féreg, melly engem akart lebeszélni, alkalma-

¹ Nincs nagyobb fájdalom, mint boldog időről megemlékezni nyomorúságban. Sz. I.

sint többekhez is eljár, mert ez az illy izék természete, és akkor ha több vonja vissza magát, mire fájdalom sok magyar annyira hajlandó és mindig kész, bizony mégis megeshetnék, hogy csakugyan egy kis csorbácska támadna az egészben. És aztán én, ki anyyiakban leplegtelen nyilvánítám nem tetszésemet és helyben nem hagyásomat azok átellenében, kik velem egy darabig együtt jártak ugyan, de azt gondolák, hogy majd én megyek velük és általuk mindenüvé, hová nekik tetszik, el fognék ragadtatni, én ollyasoktul is visszavonuljak, mikre barátságosan meghivnak és mikben velük egy véleményben vagyok? Ezt én nem tehetem s nem teszem, mert noha sem a barát sem a pajtás nem áll előttem magasban, mint a haza és a közérdek, azért ha valaki, én tudom méltánylani s megbecsülni a szivrokonság és barátság kötelékit.

Igy mormoltam magamban s e hangulattal jelentem meg mult évi dec. 18-ikán a gyáralapító társaság alakító gyűlésében, hol teli jó reménnyel és jó kedvvel 5000 pengő forintot irtam alá.

Minden aggodás nélkül azonban nem voltam, miszerint a magában gyönyörű de felette complicált terv azon igen talpra esett olasz példabeszéd szerint »chi molto abbraccia, poco stringe nem fogna-e tán az alkalmazásban hajótörést szenvedni, minthogy illyesre, mi annyira szövevényes, mindenek előtt megkiváútatnék hideg vér s minden oldalruli lehető legtöbb discretio, a mivel köztünk — s köztünk maradjon a szó — mindenki vagy legalább felette sok bizony nem igen bir.

Félig enyelegve, félig komolyan ehezképest közelebbi szomszédimnak, az érintett gyűlésben a mint ültünk, azon megjegyzést is tevém — mit be fognak bizonyítani ha kell — nem volna-e tán minden esetre czélszerű, az alakítandó társaság czimét ekkép módosítani: »a magyar közönséget a gyárak nehézségeivel megismertető társulat«; mert hiába, mi magyar vérűek fabrikánsok eddigelé még bizony nem vagyunk, felette sokat kell e tekintetben még tanulnunk, és ki e hiányunkat korholólag azon hiszemben vetné szemünkre, hogy mi az által igen meg fognánk bántódni, csak maga magát gunyolná; mert

„non omnia possumus omnes“, mindent nem tudni éppen nem szégyen, s általján véve félig meddig okos magyar nem fogja igényleni, hogy még gyári tudományt is hozott magával a világra.

Mit azonban a kérdésben levő társaság módosítandó címérül félig enyelegve, félig komolyan mondottam véletlenül, bizony szinte jóslásul ütött ki; mert alig volt megalakítva a társaság és csekély személyemmel másodelnökül megválasztva a választmány, és már a legelső választmányi ülésekben olly symptomák mutatkoztak, mellyekből én legalább, s alkalmasint a választmánynak nem egy más tagja is, azon tanulságot vontuk ki, hogy mi magyarok általján véve, mielőtt e tekintetben még egy kissé okulnánk, s heves vérünk csillapodnék és higadna, bizony alig volnánk alkalmasok még a legegyszerűbb gépezetű és szerkezetű gyári egyesületre is, s annál kevesbé, ha így lehetne mondani, olly társasági kezet fogó, vállalat vető s jó egyetértésben élő családságra, mint a gyáralapító társaságnak kellene lenni, ha czélt érni akar, minthogy feladata igen szövevényes, felette bonyolódott.

Errül azonban a jövő számban.

Pest, márcz. 30. 1845.

(Jelenkor, 1845. 26. sz.)

III. Igen is; a gyáralapító társaság legelső választmányi üléseiben mutatkoztak már olly symptomák, mint közelebbről érintém, mihezképest nemcsak én láttam, de a választmánynak nem egy tagja hasonlólul látta, hogy bizony igen is nagy bonyodalomba vágtuk a fejszét, s hogy egyáltaljában olly elemekkel mint a millyenekből mi valánk szerkesztve, bármilly üdvös czélt annyi szövevény között érni lehetetlen volna.

Engem, mint az érintett társulat alelnökét, főleg egy regens idea vezérlett, az t. i. »hogy a részvényesek ne csak a vállalatba fektetett pénzeiket ne veszítsék el, de minél előbb minél több osztalékot is huzzanak«. — Sok előtt ezen megjegyzésem fölöslegesnek sőt egészen haszталannak fog mutatkozni,

mert maga magátul látszik értetődni, hogy közkereseti társaságoknál nem lehet az illető egyesületi ügyvivőknek más vezéreszméjük, mint a részvényesi pénzek biztosítása s minél dusabb gyümölcsösztetése. A gyakorlati élet mezején ez azonban máskép mutatkozik, minthogy számtalan egyed nemcsak a politikai pályán, de az élet minden helyzetében, nem cselekszik mindig szoros meggyőződése szerint, de jobbra vagy balra tétováz, sokszor a nélkül hogy tudná, a mint t. i. őt erre vagy amarra ragadja parancs vagy aura popularis, mellynek egyike olly zsarnok mint másika, csakhogy külön formákban. — Egyébiránt egyesületeknél szereztem már némi tapasztalást. Eleinte minden csak lelkesedés, s legfőbb szempont a közjó és a haza érdeke. Alig pergett le azonban hat hónap, vagy éppen egy esztendő: s »mit kapunk, mennyi a dividend?« ez a közönséges jelszó. — Bármilly mellékes célja legyen is ehez képest valamely közkereseti társulatnak, mellyre szinte megengedem, hogy lehet okkal móddal némi tekintet, azért ki az érintett vezéreszmét szemből szalasztja, vagy valami mellékes célnak áldozza fel, ha választmányi tag vagy éppen elnök, az bizony soha nem fogta fel tisztét, s helyesen tenné, ha másban szerepelne; mert gyümölcstelen vállalat: rom, rom pedig az élet mezején ugyan millyen egyenes vagy mellékes célzt mozdítna elő, kérdem, ha nem azon intő, de sokszor olly késő és minden esetre szomorító tanulságot: »kezdj újra, de vigyázz jobban!«

A társaságnak, melly engem egyik ügyviselőjeül szabadon megválasztott — s bizony nem kivántam, de csak a kívánatnak engedtem — egyenes hasznát mennyire lehet előmozdítani, volt e szerint legfőbb célom, legkomolyabb szándékom.

Milly nehéz azonban a lehető legjobb szándék és megfontolás mellett is társaságok utján, mellyek szerkezete rendszerint olly költséges, nyereséget aratni: azt senki nem fogja tagadhatni, ki előtt az ebbeli közigazgatási kiadások isméretesek, és ki egyáltalában nem akarja kérdésbe vonni, hogy szerzés minden esetre sokkal nagyobb műtétel mint költés, melly utolsóban a szó minden értelmében olly kitünőleg jeles nem egy honi talentum.

„Bármire fogná is költeni pénzét azon társulat ehez ké-

pest, melly gyenge de becsületes vállaimmal is parancsolt — így okoskodám a dologrul magamban — minden esetre bizonyos, hogy minél nagyobb tőke gördülend össze, annál nagyobb gyümölcsözési hihetőséggel jár; s pedig, mert a gyenge tőkét megemészti az egyesületi regie, mellyet, mint egyes vállalkozóknál, elkerülni lehetetlen, és ez egyik árnyékoldala; midőn ezen elmellőzhetlen sulyt a derék tőke könnyen birja, s annál könnyebben, minél derekabb. Tehát előlegesen és mindenek előtt csak nagy tőke!!!

„Nyolcz vagy éppen már kilencz század óta ülünk itt, a hol ülünk, s néhány kis gyárt kivéve, bizony nem igen dicsekedhetünk gyárakkal vagy éppen gyári étellel, sőt meg kell vallanunk, még nem is igen gondolkoztunk a dologrul, és úgy szólván csak tegnap csosszant kedvünk e miveletlen mezőt is megkísérteni egy kissé. Néhány hónap előbb ntöbb tehát nem suly. Sat cito si sat bene. Ha szalmaláng az egész, úgy sem főzünk vele jó levest, és jobb, maradjon el; ha ellenben cserfátűz, nincs vesztve semmi, mert néhány hónap alatt el nem alszik az; s ekkép minden idő, minden erő, minden munka előlegesen az egybegyűjtendő, vagy jobban mondva: egybekoldulandó tőke szaporítására fordítandó!“

Igy okoskodtam. „S ez volt oka, miért nem akartam én, valamint a választmány többsége sem, elhamarkodni az igazgató megválasztatását. S ugyanis, mert nálunk minden pártokra szakadt, elannyira pedig, hogy legtöbb pártján tul mit se lát, s ekkép, mivel lehetetlen lett volna igazgatóul bárkit is megválasztani, ki homlokán nem viseli párt színét, vagy kire egy rész nem ken illy szint: nemcsak hogy nem mozdítá, de egyenesen csökkenté vala az igazgatónak megválasztása azon főczélt, a vállalati tőke öregbitését, t. i. melly leglényegesb szempont.

És ez volt azon legelső szirt, mellyen majd hajótörést szenvedett a hullámokra bocsátott kised gyári csolnak.

A minoritás máskép magyarázta az alapszabályokat. És ez sokszor megtörténik s nem lehet ellene kifogás. Hanem a bajt az szülte, hogy ezen minoritas — mi fájdalom egy idő

óta felette gyakran fordul elé — nem birt minoritasban maradni és megnyugodni, de e helyett egyenesen az erőltetés mezejére vitte ügyét, úgy hogy csak hajszálon függött, miszerint a gyáralapító társaság f. é. febr. 2-án tartott közgyűlésében nem mondatott ki a választmányi többség — ezen alig szülemlett kis magyar ministerium ellen — mivel meg nem választá az igazgatót — az elveszített bizodalom votuma.

Minden előtt, kit a dolog érdekel, isméretesb ezen magában felette nevezetes gyűlésnek hullámozása, hogy sem azt most ismét elősorolnom szükséges volna, melly gyűlést én azért tartok annyira nevezetesnek, mert kulcsul szolgálhat: mennyire kell nekünk heves vérű magyaroknak egyben másban még okulnunk, magunkkal szoros számot, és pezsgőségünknek zablát vetnünk, mielőtt megülhetési hihetőséggel rávethetnők magunkat azon „minister reponsabilitasi” kedvencz paripára, mellyet nem egy fellengős hazánkfia ügyügyködék minél előbb felkautározni számunkra.

A gyűlés azonban, mint tudva van, legalább szemre elég simán végződött. Ámde azért szomorúsággal eltelve, én legalább s velem tán több más, mi nem valánk képesek magunk előtt eltitkolni, hogy bizony ezen intézet is, mielőtt csak jóformán elhagyá azon kikötöt, mellyből indult, hovahamarább hajótörést fogna szenvedni; mert tökéletes szabadsággal választani és aztán Damokles kardját függeszteni az illetők fejei fölé, s őket, mielőtt csak egy szerencsétlen peták gördült vala a pénzszekrénybe, jóvánemhagyás tüskéivel koronázni és en cas que, a Pillwax-féle hősök által lepisszegtetni, az bizony olly olla putrida, mellytül, ha a szakácsok előbb meg nem szöknek, nem igen fog meghizni, egyébként bármilly nagy lelkesedéssel alakult részvény-társaság is.

A választmányi ülések ez idő óta gyérebben járattak. Majd egyik majd másik színezet praevaleált. Én rendszerint egy, néha két óráig váraoztam. Ej be jó és hasznos mulatság! Ámde segélyért folyamodó projectans és vállalkozó viszont elég volt. Minden ujra tiz; úgy hogy az én fejem legalább mindig szédelt.

Néha mikor elmentünk az efféle ülésekből — s nem tudom, ki mondta rólunk, de minden esetre nem rosszul mondta, hogy egyenként, mikor nem nyom nem zsibbaszt galéria, ha úgy egyszerre egygyel szólnának velünk, igen okos, igen tractabilis emberek volnánk — bizony egy sem volt azok közül, kik velem sincerisáltak, ki egyenesen nem vallotta vala meg, hogy bizony nem lesz az egészből semmi, és kár minden percz — s minden garasért, melly ezen, mint állíták »a világra már halva jött« vállalatra fordíttatnék.

Helyzetem, annyira felhalmozott foglalatosságim s mind-egyre gyengélkedőbb egészségem közt, nyomasztóbb kezdett lenni. Egy részről a tett emberének neveztek, ki jól meggondol mielőtt kezd, s öntözni könnyen meg nem ún, az egyesületek pályáján pedig competensnek dicsért még olyas is, kinek szemében minden tettem tövis; más részről ellenben félig meddig oly szerepet játszám, mint pictus masculus, kinek szava hatástalan, sőt kiben csak bizni sem lehet, minthogy inkább saját mint a társulat hasznát hordja szivén; mirül majd később.

Illy constellatiók között, gondolám magamban, hogy egy rész követel tőlem, a másik ellenben szavamra nem hajt, sőt bennem mellékes czélt teszen fel, előre látható: minden esetre csak gáncs és korholtatás lehet sorsom, és a mi ennél sokkal több — minthogy ez a közjóért csak el volna tűrhető — legkisebb jót sem eszközölhetek. Miszerint bizony tán jobb volna kilépni, sőt megszüntetve a ferdén indultat »kezdeni újra«; ezen utolsót pedig azért, mert nem a jó időbeni visszavonulás, mikor idő és pénz ugy szólván még kézben van, önt fagyos vizet a vállalkozó szellemre, de olyasminek idő és pénz fecserlési tikkasztó hajhászata öl meg minden vállalkozási kedvet, mibül elvégre rom keletkezik. Valamint gyári tekintetben éppen nem az a feladat, hogy valami szaporán álljon fel és szökjék szembe, mert az illyes csak gyermekeket elégíthet ki; hanem hogy az, mi feláll, éppen olly hamar ismét össze ne düljön, de e helyett virágzó állapottal jutalmazza meg az illetőt.

Illyféle aggodalmak- és gondolatoktól valék eltelve, midőn egyik választmányi ülésben Kossuth táblabíró urnak gróf Keglevich Gábor ő excellentiájához, mint a társaság tisztelt elnökéhez intézett s alább¹ alatt látható levele olvasztatott fel.

Nem mondhatom, milly kellemetlen milly visszás beuymást gyakoroltak ezen sorok rám. Valóban még csak ez hiányzott a dolog tökéletes összekeverésére!

Nincs időm s nincs kedvem, legalább ez alkalommal e levél bonczolgatásába ereszkednem, kivált mi annak udvariatlan

¹⁾ Nagyméltóságu Gróf Elnök ur! A gyáralapító társaság tegnapi ülésében parancsolván velem Excellentiád, hogy a szavazatszedő választmányban részt vegyek, ezen helyzetemnél fogva kézzel fogható alkalmam volt tapasztalni, mikint tüntek az egyes tiz frtos igérvények birtokosai elő, kik az utolsó órákban termettek vagy természetek, annyira, hogy már a tagok lajstromába sem jöhettek be; s minden illyen tiz forintos embernek kezében egy-egy megbízó-levél a szavazatra jogosított hölgyektől sat. olly szembetűnő irányzattal, hogy a távollevők megbízó-levelei a világért se adassanak olly kezekbe, mellyek magok is voksra levén jogosítva, az alapszabályilag felállított számbavétel szerint egy vagy más vokst elveszitenének.

A dolog jogszerűleg történt, nem lehet ellene kifogásom; de vajjon tanácsos volt-e a korteskedésnek, s könnyű de visszatetszést okozó taktikának ezen nemét az egyesületek terére általvinni? nagyon kételkedem; már csak azért is, mert például én bizony csekély befolyásu ember vagyok, s nem is vágyódom semmi nagy befolyásra, de ha ezen példát követni akarnám, nem nagy fáradságba kerülne az egész társaságot despotisálnom, elég volna 22,000 pfrnt aláírás (mit pedig 3 nap alatt is könnyű volna teremteni,) hogy a 200 db 100 frtos vokst, kétszáz 10 frtos aláíróknak kezökbe adva, az eddig aláírt egész 175,000 frtot örökös minoritásba tegye akárki. — Ez tehát nagyon veszedelmes példa, annyival veszedelmesb, mert ösztönt ad arra, hogy 100 frtosnál nagyobb aláírásokon ne igyekezzünk; mert egy 1000 frtos aláírás csak két voks, de 10 darab 100 ftos, tehát szintűgy 1000 frt illy alakban 10 voks; ugy látszik pedig, hogy már a vokssokkal küzdés terére van tévesztve ezen, céljában olly szép egyesület; s nagyon sajnálom, hogy ezen veszedelmes tactica (ki által, ki által nem? azt nem tudom s nem is vizsgálom) olly férfiak megválasztásánál hozatott legelőszer dívatba, kik bizony sokkal teljesebb mértékben megérdemlik az egyesület bizalmát, mintsem hogy olly választási tacticára akár szoruljanak, akár azt kedvesen vegyék.

Én azonban bizonyossá teszem Excellentiádat, hogy olly példát, mellyet kárhoztatok, utánozni soha sem fogok; de azt nem tagadhatom meg magamtól s önéretetemtől, hogy olly egyesületnek igazgató választmányából vissza ne vonuljak, hol sok más egyebek mellett, még olly dolgot is tapasztalék.

Midőn tehát Excellentiádat alázatosan megkérném, méltóztassék lemondásomat elfogadni, s engem többé választmányi tagnak nem tekinteni, egyébíránt kegyeibe ajánlott, mély tisztelettel vagyok Excellentiának Pesten február 3-kán 1845. alázatos szolgája Kossuth Lajos m. k. Sz. I.

és sértő részét illeti; annyit azonban a gyáralapító-társaság s egyáltalában minden társulatok tekintetében mégis elmondani szükségesnek tartok, hogy olly zavart felfogással, mint ezen levél tanusít, ha az általános s nem szoritkozik egyes individuumok elméleti körébe, teljességgel lehetetlen, mikép egyesület és társaság igazi és nem mesterkéltséggel tartós és nem ephemer egézségre s virágzásra juthasson.

E levél írója azon botránkozik meg leginkább, hogy mint ő mondja »korteskedéssel ment a választás!«

Már most, ha ez a statutumok ellen volna, vagy legalább erre lehetne azokat magyarázni, csürni-csavarni, hiszen akkor nem mondanék semmit, mert egyesületeknél, kivált számos tagbul állóknál, egyedül az alapszabályok képezik azon határokat, mellyek közt a részvényeseknek mozogni lehet de kell is. Minden, mi ezen kívül van, aberratio, gyermekes felfogás.

A lelépott választmányi tag, a felhozott igen különös levél becses írója, azonban nemcsak nem veszi az általa korholt események jogszerűségét kérdésbe, de egyenesen megvallván, hogy a mi történt, teljes joggal történt »a magasabb szempontok, a méltánylat sphaeráiba viszi a kérdést«, ő ki száz sőt ezer alakban, mindig és ott is a »jogszerűségét« tüzte ki egyedül salvifica iránytűül, mikor és hol a magasabb szempontokat s kivált a méltánylatot, bizony mondom, nem lett volna káros és lehetetlen kisse szemügyre venni.

De így van köztünk sok a mi prókatori levegőnkben. Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes, amint t. i. egyik vagy másik illik jobban. Egyszer jogszerűség másszor méltánylat, sőt néha még ha ezek közül egy sem illik, a kor kívánata, a fiatal óriás!

Egyesület, társulat, mint mondám — és ne zavarjunk össze minden ideát — egyedül rendszabásai közt foroghat s kell forognia; és minél nagyobb számbul, s ehez képest caeteris paribus minél heterogenebb egyedekből áll, annál nagyobb szükségé válik ez; mert ugyan ha minden tagnak discretiójára — mellynek foka minden egyedben olly annyira különböző — hagyatnék ezt tenni vagy azt abban hagyni, mint neki tetszik,

nem világos-e, hogy ez által tökéletesen meg volna vetve Babel tornyának rendszere? Quod uni justum, alteri aequum. Ha megengedi a rendszabály a korteskedést, ez tán ros. Ámde ha aztán korteskednek, nem azokat kell hibáztatni, kik ezt teszik, hanem azokat, kik olly alapszabályokat készítenek, melyek ilyennek elejét nem veszik, azaz »megengedik«. Mi nevetésesb, mint saját pénze fölött tanácskozni a dologhoz egy garassal sem járó, de azért teli torokkal éljenző és pisszegő hallgatók előtt — ej be nagy ironia vagy injuria a mi auditoriumunkat hallgatóknak nevezni, mert bizony sokat tesznek hallgatáson kívül — ámde ha ezt is megengedi az alapszabály, tessék, éljen kiki jogával. Egyik beviszi pajtását, sógorát, családját, s éljeneztet, pizszegtet, kiviszi tervét; fogja más, kinek se pajtása, se sógora, se családja, de ben a vállalatban tetemesb pénze, s bevisz 50 rendtartót (!) kikkel győz; fogja harmadik s bevisz százat és így tovább; mig az alatt kaczag ármány a bohó magyar fölött, és lesz gyárbul, egyesületekbül egy nagy szappanbuborék, s e tekintetben is elénkbe tátong egy nagy fenék! —

Mindezekrül ha tetszik, »bővebben« csakhogy más alkalommal.

Illy körülmények közt — ha már a jelesbek is, kiktül többet lehetett vala várni, így látják a dolgot — reményem napra napra, sőt óráról órára alábbszállt, s tisztán állott előttem, hogy bizony »oleum operam et pecuniam perdidit« fogna lenni a gyáralapító-társaság végfelvonása, mikor aztán a választmányra s kivált szegény fejemre, ki egy idő óta soknak szemében semmit sem tud tenni jól, végitéleti hanggal el fogna kiáltatni a crucifige!

Szép kilátás, kivált minden héten tartandó nyári ülések után a pesti langy-poros levegőben, mikor ez sem jó, az sem jó, és ha jó, néhány órával később jó, sat. és egy ülés felbontja vagy megváltoztatja, mit más ülés tőn sat.

Mind ez azonban tökéletesen még le nem vert lábaimrul, mert remélni akartam: lecsillapodik az ingerültség, s Isten segítségével valamit elvégre még is csak kifözünk.

»Mit teszünk a pénzzel, melly egybegördül?« Ez volt most, miután a befizetési idő közelite, azon aggodalom, melly leginkább eltölté keblemet. „Aggodalom“ mondom — s nem győzöm csudálni, milly könnyelműséggel veszik ezt annyian — mert minden administrationalis költséget levonva, illő nyereséget kiteremteni a részvényesek számára, bizony nem olly könnyü, mint azt sokan képzelik. Pedig ez aztán azon próbakő, melly siker és rom között határoz; mihezképest azon előleg élvezett jó remény, mellyben nem egy vérmes olly kész osztozni, hogy lesz majd nyereség is, csak minél előbb felálljon valami, nem is egyéb, mint a medvebőr eladása, mielőtt a medve meg volna löve még.

Többnél több, jobbadán ismeretlen s tehetetlen projectans és vállalkozók közt én is fellépék e szerint, s a választmány-nak egyik ülésében azon, magamban rég foganszott s megért tervet mutattam be, mellyhez képest 150 ezer pengő forint alapra szándékoznám állítani vasöntő-gyárt. És ehez a gyáralapító-társaság részéről, midőn össze fogtam vala kéregetni a többi 100 ezer pengő forintot, 50 ezer pengő forintot javaslék határozandónak.

Eleinte nagy kedvezésre talált eszmém, mellyben a gyáralapító-társaságot tekintve czélom csak az volt, hogy 50,000 pengő forintja olly alapra állittassék, melly nézetem szerint, nemcsak biztosb, de jutalmazóbb is, mint sok más.

Később azonban némi, akkor még magyarázhatlan, de most igen magyarázható hidegséget tapasztaltam, kivált egy részről, az ügy iránt — ennyire hatott a »mit mondanak« iránti aggodalom — mig egy ülésben jónak látám visszavonni az egészet, mi, kivált egy által különös megelégyüléssel fogadtatott, és szorgosan és szaporán a jegyzőkönyvbe is iktattaték.

Más nap véletlenül az itt ¹ alatt olvasható circulare jött kezeimhez, melly aláírás végett forgott s melly által semmisit-

¹ A gyáralapító részvénytársaság eszméjét azon szégyenítő hiánynak eleven érzete szülvén, miszerint napi szükségünknek csak egyikét sem vagyunk képesek honi gyártványokkal fedezni, — igen természetes, hogy az alapszabályokat tervezőknek, a hazai gyár és műipar fejlődését idegen iparüzők beédesgetése által is eleveníteni s eszközteni volt főkép

tetett meg — és ez az enigma kulcsa — hogy tervemet visszavonom; mert ha vissza nem vonom, alkalmasint a legközelebbi közgyűlésben szőnyegre jő a dolog, és én tárgya leszek a legémelygetőbb vádnak, melly emberre csak kenethetik!

Ej be sokat vétettem ezen hid és eme gőzhajók által! Még most sem szünnék meg azok irányában rám a legszennye-sebb tendenciákat kenni!

A vasöntő-gyárnak a hid, a gőzhajózás sat. fogott volna tributariusként szolgálni, és nem viszont; mit azonban nem látott át vagy nem akart átlátni a — — — —. Ámde minek igazoljam magamat? Efféle bemoslékozás — mit a közjóért, mellynek szentelém életemet, nevetve sőt éldelve tünök, mert nálam olly számtalan kimondhatlanul derekabb még rosszabbul járt — bizony nem érdemli meg e fáradságot sat.

Elég az, hogy efféle körültem tornyosuló felhők közt, mikor elébb utóbb még is rám csapna a villám, mitül ez esetben véletlen, vagy akarom himni, 'barátai kéz' mentett meg, biz én eltökélém magam lemondásra, kilépésre.

Miket azzal végzek be:

szándékuk; midőn tehát az igazgató választmány a társaságnak egész évi pénzereje felett akkép rendelkezett, hogy 50,000 ezüst forintot a gőzhajózási és hidépítési részvényesek érdekében felállítandó vasöntő-gyárra ajánlá, — a társaság célját nullificálván, a tervezők irányát nemcsak elhateszté, hanem óhajtaiknak s reményeiknek teljesedését valósággal lehetleníté, mert azontul, hogy a vasöntő-gyár és azon vállalkozók, kiknek érdekükben ez felállittatnék, éppen nem szorultak a gyáralapító-társaság fillérkéire; most már ennek pénzereje első évre teljesen kimerítettvén, a hazai fogyasztás és napi szükség érdekében felállítandó gyárakhoz bármi kedvező kinézések és conjuncturák ajánlkoznának is, részvétélvel többé nem járulhat.

Hogy pedig ezen társaság célja eredetileg nem volt s nem lehetett csupán az, hogy pénzét jövedelmezőleg forgassa, s hogy azt nem egyedek vagy társulatok, hanem a nemzet érdekében a fogyasztás kívánatinak megfelelőleg óhajtotta befektetni, s hogy végre nekünk csupán jövedelmezésre kiadandó tőkéink nincsenek, az alapszabályok 4-dik §. 6-dik pontjának utolsó czikke helyes értelmezésébül is világos.

Azon mód továbbá, melly a közelebbi közgyűlésben megkisértetett a végett: hogy a határozatok hozatalában a tagok szavazata mellőztessék, erkölcsi kényszerítésnek nem csupán színét viselvén, hanem azt valósággal gyakorolván is, miután látni lehet, hogy az igazgató választmánynak eddigi intézkedései éppen a fő cél és irány paralysatiójára valának kiszámítva, — s az alapszabályok 19-dik §-nak már első alkalommal mellőzése is igen oda mutat, hogy a választmány itt-ott magát azoknak fölibe helyezni jónak látja, — alulirottak a társaságbul kilépván, a dolgok illy helyzetében magukat kötelezettségben lenni nem ismerik.

»Hogy én valamint a legutolsó közgyűlés alkalmával nyilvánított leléptem következtében nem vagyok többé a gyáralapító-társaság alelnöke, úgy ezennel megszüntem a társaságnak köztagia is lenni, folytassa bár haján fogva e formákban minden esetre haldokló ügyét a társaság, bár ne.

A hogy e szerint azon osztályrészen kívül, melly az eddigi kiadások fejében rám esik, én mit sem fogok a közpénztárba fizetni, ha erre törvényes bíró nem ítél, ki előtt azonban annak idején majd felhozom okaimat,

Ha gyöngédtelenség keverte magát ügyünkbe, szóljon alapszabály, szóljon törvény«.

Egyébiránt: távulról se haragudjunk egymásra. Bizony kár volna. Ha nem volt jól kisütve a terv, süssünk mást. Fel fog kapni, ha igazán ütött már honunkra nézve a gyárak órája; ha pedig nem: egyesüljünk másra. A munka ki nem fogy, ettől ne tartsunk; de csak Istenért! ne patikázzuk a nyomorék szüleményt, hiszen úton útfélen megvallja egyenesen a részvényesek legnagyobb száma, hogy vagy éppen nem fizet be, vagy csak azon rátáját fizeti, mellyre őt tán bíró ítélhetné, mi azonban hasonlólag csak az alapszabályokbul foly. Már illy előkészülettel s illy közhangulattal, ugyan kérdem: lehet-e remélni sikert? Bizony nem! Készítsünk tehát e helyett inkább valami ujat. Ez jobban fog esni.

Egy kissé ki fognak nevetni, igaz. De ez, ha nem is kellemes, bizony nem árt. A megismerés gyümölcse is keserűbb volt édenben mint az élvezeté, de az emberi nemnek, ha amához nyul — — — — tán üdvösb lett vala. — Többnyire az nevet legjobb izüt, ki utoljára nevet; és ezek mi fogunk lenni, ha a helyett, miszerint csak akkor okulnánk, mikor már elfecsérlénk időt, pénzt és munkát, most állapotodunk meg s olyasmire vetjük össze vállainkat, mi ha nem fénylik is, egy egy biztos kövel erősíti nemzeti létünk talpkövé, mellyre áraszsa áldásit az Egek ura!

Általjános nézetek.

Pest, 1845. május 4.

(Jelenkor, 1845. 36. sz.)

Sokan azt állítják: »Itt volna ideje már, az általjánosságokbul kilépve, bizonyos specialitásokra pontositni össze erőnket«. És igaz, én is ezt hiszem; mert ki általjánosságokban kalandoz, az czélt, ha véletlenül nem, okszerintileg bizony soha nem ér.

Ámde azért, mert itt volna illyes cselekvési rendszernek ideje már, vagy jobban mondva: mert kívánatos volna, hogy specialitásokra szakadozva, tegyünk elvégre czélszerüt és életrevalót, azért még nem következik, miszerint általjános nézetek elemezése nem volna szükséges többé. És pedig, mert ha ezek hiányosak, teljességgel nem szolgálhatnak bármilly specialitásokra nézve is, virágzást ígérő alapul.

A kérdés ehezképest hazánk kifejtését tekintve az: vajjon azon nézet, melly szerint magyar honunk ,mozgékonyabb része' haladni akar, hézagtalan egészséges alapon nyugszik-e, vagy sem? Mire én — mennyire Isten belátással megajándékozott, és honunk javát s vérünk diszét hűn hordom keblemben — határozott ,Nem'-mel felelek, tessék az bár vagy sem.

Igy például számtalan fallaciák között — hogy ez uttal csak egyet említsek — most legújabb időkben többféle variatívval az állittatik és tömérdektül axiomaul az tartatik: mikép Magyarország naprul napra szegényebb sorsra jut s ehezképest úgy szólván ,sorvadási nyavalában van'.

Már ennek következése természetesen az — miután a nyavalának diagnosisa helyesnek tartatik — olly gyógyszerhez nyulni, melly a beteg állapot megszüntetésére legalkalmasb.

De hát ha nem áll azon állítás, hogy Magyarország szegénységnek indul s e szerint sorvadás a baja, akkor ugyan kérdem: illik-e nyavalyánkra sorvadás elleni gyógyszer, habár az legtökéletesb volna is? Én azt hiszem „nem”; hahogy minden nemzetjavítási eszmét sarkából készakarva kiforgatni nem akarunk.

Pedig nem indul, bizony nem indul szegénységnek a magyar hon; sőt éppen ellenkezőleg, a legközelebbi 10, 20, 30 év alatt annyira gyarapodott, mikép lehetetlen „reménytelen nem nézni a jövődöbe”, hahogy a sírgödörtül visszatérőt — s meg akarjuk engedni, csupa hazaszeretetből — agyon nem patikázzák a mai annyit kezdő, de legtöbbet igazi alap nélkül kezdő hazai gyógyászok.

Ha valaki azt mondja: Magyarország szegény, a magyar nemzet sovány, és pedig pirulásig szegény, aggasztólag sovány: ám akkor nincs mit mondanom, mert ez, kivált ha civilisált nemzetekkel hasonlítjuk össze vérünket, tökéletesen igaz; de midőn valaki Magyarországot tekintve sorvadási nyavalyát von ki pathologiai műtételeiből és illyest hirdet, annak minden tétova nélkül, legyen egyébiránt legjobb barátom is bár, egyenesen azt mondom képébe: Drága collega ur¹ bizony, vagy véletlenül vagy készakarva, de minden esetre csalódik. Ezt pedig nem mint pusztá véleményt állítom vélemény ellen, de okoskodásom igazolására egyenesen a kézzelfogható valót hozom fel tanuul, mellyet sarkából sem szónoklat, sem lelkesedés ki nem dönt.

Nézzünk 10, 20 vagy 30 évre vissza, és ki meri állítani, hogy mindent mindenben véve, a haza lakosainak többsége

¹ Magyarország sulyos beteghez hasonlítható, melly, a mennyire én kísérem s pedig jó idő óta, életműködését, nincs ugyan roszaiból ma véleményem szerint, mint volt ezelőtt 10, 20, 30 évvel; mert akkor hideg marasmusban fekütt, most ellenben, ha nem is rendszeren de még is mozog; melly azonban olly távul van az egészségtül még, és régi s egybe-bonyolult bajai miatt olly igen nehezen gyógyítható, hogy helyreállítása valóban még akkor sem bizonyos, habár legnagyobb gond és legmélyebb tudomány fordítatik is rá; s ehez képest annál kétségesb sőt szinte lehetetlen, ha rögtönzés, indulat és borbélyi felfogás vezérli a curát. Mind azok pedig, velem együtt, kik Magyarország javíttatása körül szólnak, irnak, vagy bár mi nagyot bár mi kicsit tesznek, egyenesen orvosi szerepet arrogálnak magoknak; úgy hogy a »Drága collega ur« czímet azon értelemben veszem s akkép alkalmazom, és jövődöben is teendem, mint orvos szokott bajtársához szólni, valamelly beteg fölött. És, hanc veniam petimus sat. *Sz. I.*

most rosszabbul van, kevesebbet fogyaszt, kevesebbet költ, szűkebben él, mint ezelőtt 10, 20, 30 évvel? Merő nevetség! A követelések, az igények, ezek ugyan nagyobbultak, igen, de nem a szükség. És, mivel azok nagyobbultak, úgy látszik, mintha ez nőtt volna. Itt fekszik a dolog. — Nem, nem, Magyarország nem szenved sorvadási nyavalában.

Azért, hogy itt ott némi előkelő tönkre jut, vagy a közép osztály — mert birtokát határ nélkül diribolja el a honi törvény, és a nagyobb rész többet költ mint a mennyit aratna, kevesebbet dolgozik mint kellene — végenyészethez közel áll, ezért, bármily sajnós legyen is ezen tény, még nem mondhatni, hogy Magyarország határai közt nagyobb volna a szegénység most, mint vala ezelőtt. — Menjünk vidékrül vidékre, határrul határra, házrul házra, és kivételeket ide nem értve általján mindenütt és mindenben progressiot fogunk tapasztalni. Az általános procreatio sokkal nagyobb mint volt bármikor ezelőtt, mit számokkal bebizonyíthatni, mellyek ellen nem lehet kifogás; úgy hogy bármit állítsanak is újabb oeconomistáink, okvetlen erősebbnek kell a kivitelnek és belfogyasztásnak is lennie, mint volt ezelőtt; mit nem nevezhetni ‚sorvadási állapotnak‘.

Sokan — és ez az emberi természet egyik legközönségesb gyöngéje, melly különösen Magyarországbán divatoz — mindenben magok szerint mérik a közállományt, sőt az egész világot. Miszerint, ha jól megy dolguk, teljességgel meg vannak győződve, hogy a haza, a földgömb is virágozik kellőleg; ha ellenben mostohább sors nyomja őket, egy cseppet sem kételkednek, hogy a hon, sőt az egész nagy emberiség is pusztulásnak indul.

Nem csuda tehát, ha nem egy, kinek elfogyott értéke, vagy ki a mindennap növekedő kéjek által szaporodott szükségait pótolni többé nem bírja, teli torokkal s tán legjobb hiszemben ‚köz sorvadási veszélyt‘ kiáltoz a haza fölött. Hiszen ő, meg a haza, saját hite szerint synonymon! — És ha ez nem csuda, az sem gerjeszthet bámulást, ha illy tárogatók után rivalg a sokaság; és pedig, mert legelsőben is felette sok osztozik e helyzetben, s aztán mert panaszra, s a fenforgó

bajt másra vagy a körülményekre kenni, általjában olly igen hajlandó az emberi nem.

Higgadt gondolkozók azonban, kiknek nem lamento, nem erővel felcsigázott közvélemény, nem asszonyi auctoritas, de a való, az élő tény ad irányt, s kik nem elég gyöngék illyféle fallaciákat saját bármilly céluk elérése végett felhasználni, az illy független gondolkozók mondom, nem hagyják magokat efféle közvéleményi árák által sodortatni.

Már vannak-e illyesek honunkban elég számmal, s mi több — mert a szám kellő minőség nélkül nem nagy suly — elég szilárd akarattal is ellátva, homlokegyenest állni, ha kell, mind azon hijányos politikai recipék árja ellen, mellyek egy idő óta elboríták a hont, azt nem tudom. Én remélleni szeretem, remélleni akarom: »vannak«. — És e körül forog nézetem szerint Magyarorsz. ujjáalakulásának vagy enyésztenek tengelye. Mert ha nincsenek, akkor okvetlen vagy tökéletes dissolutiónak indul a honi test, pedig előbb mint gondolnók, vagy idegen kéz fogja kigyógyítani azt, de soha nem fog természeti eredetiségében maga magában kifejleni.

Én, büszke érzéssel mondom, meg fogom állni helyemet függetlenül felülrül, ámde alulról is, mig inaim birnak, s ekkép olly függetlenül, mint nálunk fájdalom nem éppen mindenki; minthogy nálunk vajmi sok, kit felsőség nem tántorít, nyomorultán függ alólrul, s elég egy éretlen ifjonecz pisszegése őt lábairul leverni; midőn nem egy kész dacolni a tömeggel, kit viszont bármilly csekély felsőbbi mosoly is kivetkeztet önállásából.

Soraim ehez képest — miután napról napra inkább közelítünk azon crisishez, melly nemzetünk sorsát eldöntendi — azokhoz irányoztatvák, kik ugy állanak lábaikon, mint hála Isten, állok én, kik előtt nem mellékes czél, nem politikai pártérdek, nem barát vagy pajtás, de mindenek előtt a nemzet élete, a haza dísze áll főszempontul.

Mind azok velem együtt, mint mondám, kik Magyarországnak fejlődése körül szólnak, irnak vagy tesznek bár kicsit, bár nagyot, orvosi szerepet játszanak. Elemezzünk ehez képest minden recipét, mellyel ez vagy amaz áll elé, kimélet nélkül

szigorun; minthogy valamint a betegnél egyedül a helyes diagnosis és az erre állított illő gyógyszer fejt ki egészséget, szintugy csak az hord Magyarország ujjiáalakításához egy vagy több követ, ki annak bajait illusiok nélkül fogja fel, és az orvoslásukra szükséges gyógyszert nem pártpatikákból, vagy sokat olvasott és keveset emésztett publicisták műhelyeiből, hanem az élet gyakorlati mezején szedi.

Szavainkat nagyában alkalmasint elhordja a szél. Ezt előre tudhatjuk. Mert valamint mozdulatlan marasmus volt nemzetünk legközelebbi baja, ugy most nem sorvadásban vagy illyféle nyavalyában, hanem egyenesen „ideglázban szenved”, mikor még a legokosabb ember is tétováz, s néha legkülönsebbeket szól. Már pedig illyes állapotban, mikor csaképek izgatják a velőt, és bizonyos gyógyászok — Isten bocsássá meg büneiket, mert bizony nem tudják mit tesznek — minden módon igyekeznek ezen állapotot fentartani sőt nevelni, bizony nem igen számíthatni higgadt hallgatókra.

Egy kis hasznuk azért tán még is leszen. És adná Isten! Az t. i., hogy néhány kevésnek talán eszébe jut, mikép nemzetet gyógyítani, s tán nyomorra juttatni, sőt meggyilkolni, százsorta életbevágóbb dolog és nagyobb bűn, mint egyes halandón tenni gyógyászai kísérleteket, és kivégezni őt, holott már ez is megboszulást érdemel.

Jőjön ezen gondolat pedig csak néhánynek eszébe, akkor lehetetlen, hogy ne szüljön elvégre közbotrányt azon könnyelműség, azon avatatlanság, mellyel ma nem egy kenetlen sőt mosatlan hazánkfia medicinázza szegény honunkat legkisebb scrupulus nélkül, mintha azt megrontani nem lehetne.

Ha ennélfogva — mennyire t. i. időm, csekély tehetségem s a körülmények engedik — megint az általános nézetek mezejére állok, ne vegye azt a nyájas olvasó rossz néven; mert hiszen mindaddig, mig politikánknak fő alkatrészei nincsenek tisztában, nemcsak nem emelkedhetik egy specialitas is virágzó állapotra, sőt mind azon kevésnek is hervadni kell, mi ügygyel bajjal eddigelé keletkezett.

Széchenyi szétpattant!

Pest, 1845. május 8.

(Jelenkor, 1845. 37. sz.)

Folyó hó 5-kén kora reggel azon borzasztó hírrel ébresztetem álambul fel, hogy »Széchenyi« katlana Gönyőnél szétpattant s nem tudhatni még: hány — de alkalmasint sok — ember veszté életét s még több sebesült sulyosban könnyebben. Gyorsposta hozta, fővonalokkal oda vetve, minden részlet-nélkül ez iszonyú hirt.

Sokat láttam, sokat tapasztaltam, sok szerencsétlenségnek voltam tanuja, de alig érztem egy alkalommal véretem olly fagyosan összezsugorodni, mint ezen gyász eset hallottán.

Hogy éppen azon hajó által tört ketté ama bátorsági szeplőtlen szüzesség, mellyel szinte egy nagyobb számú gőzflotillát bíró társaság sem büszkélkedhetik, s mellyet mi 14 év leforgása alatt 32 hajónk mellett meg tudánk őrizni, ez is fájt kissé ugyan, megvallom, mert kire nézve lehet közönyös, kivált ha valami ügyért fáradozott, szerencsétlenségi czégérré látni kitűzve nevét?

E kis hiusági érzetet azonban, mert hány nálamnál százszorta derekabb ember járt így — könnyen elfojtam. Ámde annál erősebben sebzé keblemet az eset maga.

»Mi szegény, mindenben hátramaradt magyarok« — így rebegtem magamban — »hányszor tapasztaltuk s hányszor tapasztaljuk, hogy sokszor egy pusztá véletlen is fagyos vizet önt legnagyobb szorgalommal ápolt kis növényeinkre.« És ki mondhatlan keserű érzések közé sülyedt kedélyem.

»Miért nem szólított engem inkább a sors, mintsem hogy, tudja az ég, hány ember veszté életét, s így hány család veszté

el gyám-kezeit azon hajó elpusztulta által, melyet — és bizony nem kértem, nem kívántam, s ha magam eszközlöm, derekabbnak adok életet — nevemre keresztelének. Egy tért volna vissza így a nagy mindenségbe, kinek családját nem nyomandá inség, midőn a kiszakított nagyobb szám tán kimondhatlan nyomor- és epedésnek lesz kutfeje.«

»Csak éppen most kezd fejlődni a majd 14 évvel ezelőtt szülemlett és számtalan nehézség közt kissé nagyobb életre csak most viruló vállalat. — Essem én ki, a kire szükség többé nincs, sőt essék az igazgatóságbul, a hajósnépbül ki a legkitünőbb, a dologra nézve mindegy; mert lesz helyette más. De a közönség bizodalját veszteni, a vállalat eddig olly szentül megőrzött hitelét megtörve látni, ez életbevágó.«

»Mikor fog most Tiszánk és mikor honunk egyéb folyóji gőzösökkel elláttatni, miután csökkent, megrendült azon hitel, mellyel eddigelé a legfélének is teljes bizodalommal ült gőzösinkre?«

Igy okoskodám magamban, midőn — lábaimrul azért még le nem veretve, de éppen ellenkezőleg, mennyire lehet, mindent helyreállítási vágygyal, számtalan hír, beszéd, költemény és pletyka közt, mellyektül zugtak füleim — a gönyői gőzhajó-agensnek a pestihez folyó hó 5-kén irt levelében e sorokat olvasám:

»Gönyő máj. 5. 1845. Gyorsposta által küldött rövid tudósításom folytában értesitem önt, hogy egy fűtő már megholt, kettő pedig haldoklik. — Kissé jobban van a két mozgonyár (Maschinist,) noha ők is erősen megsérültek. Mindnyájok közt leginkább reméllhetni Buchsler megmentetését. — Szerencsére az első helyi utasok éppen a kabinban voltak ebédnél; csak egy, a tüzelő-fa közelében állott ur vetteték a Dunába, fíja azonban, ki szinte a hajón volt, utána ugorván, szerencsésen kiszabadítá. — Egy katonatiszt nyakszirten sérült meg, több innen beszállott utas különféle könnyebb sebet kapott csavarok st. eff. által. — A katlan fele a Dunába repült; az egész gőzmozgony szét van rombolva. — Minthogy még több sapkát fogtak ki a vizbül, sokan azt hiszik, több utas esett

a Dunába; e hiedelem azonban mindeddig nem bizonyult be, mert lehetetlen vala összehozni áttekintés végett az utasokat.

„Ez is elég; de hála! hogy nem többé, így kiálték fel, vigasztalódva némileg, az egekbe. Igen, vigasztalódva, mert ha ez eset első és utolsó — s adja Isten, s lesz gondunk, hogy az legyen — háladattal tartozunk a kegyes gondviselésnek, miszerint aránylag illy olcsó szerrel adá figyelmére az illetőknek, hogy az ebbeli gondnak, noha eddig sem hiányzott, tízszereztetni kell.

Az elpattant hajón 160 utas volt, kik közül, mennyire tudva van eddig, egyetlenegy sem veszté életét vagy sérült fájdalmasan. Milly ritka szerencse! Ennyi kimélettel, ennyi udvariassággal — ha már pattannia kellett — eddigelé, legalább tudtomra még soha gőzös nem pattant. Ez Magyarországnak volt fentartva. A szegény fűtőket és erőműveseket érte a baj. Szerencsétlenek! Ámde hivatásukban veszték; s miután senki nem kerülheti a halált, ez tán, legalább az én gondolkozásom szerint, ki szinte hivatásomban szeretnék kimulni, némi vigasztalás, habár nem nagy is. — S aztán, ha történt hiba — mi, mennyire lehető, szigorún meg fog vizsgáltatni — az alkalmasint átalok, de bizonyosan nem készakarva történt, s így ők lettek áldozatává, s most béke hamaiknak; hátramaradtaikért pedig tegyen mindenki, mit tehet.

»Széchenyi« erőművei és katlana Lüttichben Cockerill ház által készültek. — Az igazgatóságot igen menthetni, hogy az érintett háznál rendelé a hajó mozdító szereit. Mert a feladat volt: 20 hüvelyk mélységre járó olly erejű gőzöst hozni létre, melly Zimony és Orsova közt nem csak le, de fel is birna evezni. És ez valóságos *„hic Rhodus, hic salta“*. — A kölni társaság 2 hajót tart, szinte Cockerill háztul és szintazon elv szerint alkotva, mint az elpusztult »Széchenyi« volt. És e két hajó, mint mondják, legsebesb az egész Rajnán. Biztosak-e, megválnak; én legalább még most nem szívesen ülnék rájok; később tán igen, majd mikor hivatásom végéhez közelebb állok. De Széchenyiben sem bíztam, mit meg is mondek bárkinek; olly igen könnyű, gyenge franczia mintájú szer

volt biz az egész — s még sem birt haladni! — hogy nekem sehogy sem tudott tetszeni, ki, mint mondják és igaz, nem tagadom, annyira vagyok az angol soliditásnak híve, bolondja.

A katlan kellőleg megpróbáltatott a bécsi Polytechnicum illetőji által; s két olly erős nyomást (expansiot) állott minden szétpattanási jelenség nélkül ki, mint a mennyi gőznyomásra vala számítva. Ugy hogy itt sem történt hiba.

»Mi okozta hát a szerencsétlenséget, melly azonban nem fog mindig olly szerencsésen kiütni, mint ez egyszer? S mi adhat a megrémült közönségnek biztosságot ezentul, hogy illyes történni többé nem fog? Mert ha damoclesi kard-eset marad a gőzhajózás: akkor, tisztelet becsület, de ‚hátfordítás‘ is.« — Ezt kérdezhetné s mondhatná most sok. Mire — de ez csak saját személyes nézetem — én így vagyok bátor felelni:

Ollyféle gőzös is, mint Széchenyi volt,¹ tökéletesen biztos, ha olly kézben van az, melly tud vele bánni, s egy pillanatig, de egy pillanatig sem hanyagolja el azt. — Miután azonban illy kéz, vagy inkább illy kéz tulajdonosa nem mindennapi tünemény, s egy kis hibátul, egy kis feledékenységtül tételezni fel életet, százszorta magasb szerencsejáték, mint koczkán forgatni egész vagyont: illyféle hajóktul tán jó lenne a szőke Dunát et Co ezentul megkimélni. »Ich muss nicht von Aliem haben«, azt mondja az okos ember. — Ha nem haladunk is olly szaporán, s néha — mert a biztos gőzöny biz egy kissé nehéz, s mélyebbre sülyesztí a gőzöst — zátonyra jutunk is, bizony jobb ez, mintsem hogy Yankee-módra néha-néha megperzselve, idéetlenül és vajmi sebesen hasítnök a levegőt. ‚Sat

¹ Olly ismert és annyi hitellel bíró házat, mint Cockerill et Comp.-é, nem szabad tökéletes bebizonyítás előtt gyanúval illetni. Meglehet tehát, hogy Széchenyinek gőzöneyei is tökéletesen biztosak voltak. Én azonban — ámde csak mint profanus — az illető mozgató műszereket első pillanatra minden tekintetben olly nyomorultaknak találtam, hogy valóban nem ismertem Cockerill et Co. munkájára, mellyet sok alkalommal igazi kedvtöltéssel csudáltam. — Már valljon hanyatlott-e a ház általjánóssan, miután John Cockerill, ki egykor lelke vala, megholt; vagy e ház Széchenyi gőzöneyeire »Magyarország« megajándékozása végett kivételkép tán kevesebb figyelemmel volt-e, mint közönségesen? Ezt nem tudom. De annyit tudok, hogy én illy eset után Cockerill nevét, ha más okbul nem, minden esetre a közönség megnyugtátása végett, a Dunáruul minden időkre expugnálnám. Sz. I.

cito si sat bene⁴, ez legyen gőzhajóink körül is a hiven kövendő motto.

Tegyenek kísérleteket más nemzetek, mellyek népesebbek s így könnyebben tehetnek katlanpróbálás végett »szabad ajánlkozókra« szert. — Mi pedig használjuk ezt; és egészen biztos gőzöny-systemát — mint volt Boulton & Watt-é, melyet, még mikor kevesebb szakács főzte a levest, néhány ügybaráttal én javasoltam — csak akkor cseréljünk fel jobbal, midőn ezt nemcsak képzeljük s reméljük, de teljes bizonyossággal tudjuk is.

S ha ez történik — s nem kétlem, fog ezentul történni — csak kevés idő alatt helyre álland azon bizodalom, melly a dunai gőzhajózást eddig kísérte, s ezen bizodalommal a vágy is, honunk minden folyóit ellátni gőzösökkel minélelőbb.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Szinpadi titkok.

Csak bevezetése az utána következő védegyeleti vitának. Z. A.

Pest, 1845. május 11.

(Jelenkor, 1845. 38. sz.)

Minap — midőn a tisztelt közönséget a pesti kikötőrül tudósítám s egy illyesnek szerfölött szükséges létét többek közt azon indokkal iparkodtam támogatni, mikép most az ó-budai Dunaágban kis gyufa is elég volna az ott télen egybeszaraglyázott gőzhajó flotillát egy percz alatt hamuvá tenni — bizonyos gyűlésben bizonyos pesti bölcs azt hányta szememre, hogy ha csakugyan elégne az érintett flotta, nem azok lennének e bal eset szerzőji, kik vele együtt a pesti kikötő életbe léptetése ellen szegültek, hanem egyenesen én, ki a fuvarosokkal, korcsmárosokkal s a gőzhajózás efféle ellenzőivel megismertetémmel: milly könnyű szerrel — kis gyufával — semmisithetnék meg az őket gyötrő társaságot.

Ezen ovakodást azért hozom fel, mert minden nap, sőt minden perczben hallok szintilly kaptafán készültet, mikor honi bajainkrul, mellyek közt a gyengeség tán legnagyobb, foly a szó.

Hogy a hajó, mellyben ülünk, rossz, és ezt ekkép hova-hamarébb derekasan ki kell tatarozni, miszerint el ne nyeljen a hab, ezt mondani vétek; mert hiszen ha meghallja az, ki előtt illyest titokban kellene tartani, bizony megfurja a gályát, és lemegyünk fenékre, mielőtt csak észre is vennők.

Hogy a vár, mellyet olly sokáig védtünk, s mellyben még tovább aludtunk, roskad vagy oldala düledez, s idővesztés nélkül annak minden módoni javításához kellene lelkesíteni a

vár lakosit, ezt Istenért ne említsük, hisz egyenesen árulási bünbe keverednénk; mert ha megtudják, bizony legott megmásszák azt roskadó düledező falain.

Hogy alig vagy már éppen nem tarthatunk választási vagy kissé nagyobb érdekű vármegyei gyűlést — s pedig e bajnak korántsem vagyunk még acmójén — a nélkül, hogy szuronyos dajkák ne tartanak járszalagon a constitutionalis szabad választókat, s e tekintetben — telik mibe telik — rendet kellene tennünk, ezt az istenekért ne valljuk meg; mert ha véletlenül megtudná a kormány (!?!), nem volna szükség mást mivelni — ez pedig igen könnyű s egészen constitutionalis volna — mint kivétel nélkül minden vármegyei gyűlés alkalmakor, öt vagy hat magyar mérföldnyi távulságra a katonaság visszavonulását kegyesen parancsolni, mikép aztán okvetlen méltóztassanak elhinni, 'teljes szabadsággal' megennők s minden anticonstitutionalis idegen beavatkozási mártalék nélkül felemésztenők egymást.

Mind ezt s effélet, számos honi okoskodó szerint, legnagyobb titokban kellene tartani; mert másképp megtudják az illetők, megtudja a külföld, megtudja az egész világ, holott, ha rejtve maradna (!?) nem csorbulna, nem apadna a felőlünki vélemény.

Ámde pusztá dobosok, mint tán azelőtt, mikor az ellenség egy dobos után száz vitézt képzelt, mai felvilágosodott időben nem nyernek többé csatát; valamint egy nemzet megmentésére sem élégséges szónoki keserűség, dacz és újhuzás, sőt az illyes, ha semmivel sincs béelve és szerencsére kacajjt nem gerjeszt — ej be szomorú szerencse — még vajmi könnyen közelítetteti az enyészeti órát is.

Minélfogva le is járt efféle szinpadi titkoknak — melyeket ezer szem lát, ezer fül hall, s mindenki ismer — ideje már; s csak szánakozást gerjeszt az, ki efféle phantasmagoriákkal vél imponálhatni, s erősb indokokat nem lel politikai raktárában.

Magyarország beteg, sulyos beteg. Illyest pedig nem gyógyíthatni nyavalya-eltitkolás által, sőt legkisebb palástolás

elég az illő gyógyszer-választást elhibáztatni. Súlyosb beteget egyedül szerencsés véletlen, vagy a baj gyökeres felfogására állított helyes orvosi szer gyógyíthat meg.

Szerencsés véletlenekre azonban egyedül gyermek vagy bolond épít; Magyarország egészsége, virágzásnak indulása pedig olly szempont, melly az egész emberiséget érdekli, melly az ausztriai köz birodalomra nézve életkérdés, mellynél elvégre minden született magyar előtt, ki nem gyáva, nem áruló, nincs semmi magasb, nincs semmi szentebb, s ekkép honi bajaink gyökeres felfogása azon egyedüli alap, melly nélkül soha nem fordulhat egészségnek, soha nem indulhat virágzásnak a magyar hon.

Legelső szükség tehát — hahogy minden mellékes tekintet nélkül bona fide ohajtjuk eszközteni Magyarország egészségét — most, miután felébredt a halálos álomban feküdt beteg s életereje működni kezd, minden palástolás, minden lepleg nélkül elemezésbe venni a felhalmozott s minden perczben magasbra tornyosuló honi bajak gyökérokát. Legyen ez tisztában egyszer, s akkor maga magátul feltűnik azon második kérdés: valljon milly gyógyszer — alkalmazás után remélhetni a fenforgó bajok gyökeres orvoslását.

Ezeket előrebocsátván, a jelenkorban mult vasárnap közlött 'Általjános nézetek' czimú cikkemre vagyok bátor figyelmetteni a tisztelt olvasót, mellyben főthemaként azt elemezém, hogy Magyarország nincs sorvadási nyavalyában, mint sokan képzelik és hirdetik, s még többen hiszik, ámde hibásan.

Most pedig a Pesti Hirlap 443-ik számában látható azon cikk átolvasására kérem fel az olvasót, melly által Deák Ferencznek védegyelet-körülti nézeteit közli — o —

Senki Deák Ferencz keble tisztaságát, elmebeli tehetségének roppantságát, őszintébben, erősen nem méltányolja, mint én. Ő azon kevesek egyike, kikkel csak ritkán ajándékozzák meg a magas Istenek az emberi nemet. Volna ő akármelly haza szülöttje, s méltán mutatna rá, mint legdrágább kincsére, bármilly nemzet. Illy magasra állítom én Deák Ferencz kicsinosodott velejét. Midőn azon 'nil conscire sibi, nulla pallescere culpa',

mellyet az ép, a ritka szerencsájü férfiü legkisebb homály nélkül ugy meg tudott őrizni magának, annyira neveli bennem a hozzá vonzó legmelegebb sympathiát, hogy tartalék nélkül hódolok felsőbbségének s üdvözlöm emberi méltóságát. S valóban alig érhetne földi pályámon bár mi keserűbb, mint ha keble irántam elhidegülne s rokonérzés nem viszonozná legőszintébb barátságomat.

Ámde azért, mert illy érzelmek csatolnak engem hozzá, s alig ismerék Magyarország határai közt egyedet, kinek tántoríthatlan hazafiságában többet biznám, mint Deák Ferenczében, azért csalhatlannak őt nem tartom, s kivált nem a politika mezején, mikor olly kérdések forognak fen, mellyek nézetem s teljes meggyőződésém szerint csak akkor oldathatnak jó sikerrel fel, ha azok nem egyoldalü magyar, de minden oldalü közbirodalmi szempontbul fogatnak fel. — Volna Magyarország minden öszszeköttetés-nélküli magán-álló királyság, meg akarom engedni, nem volna egyed, ki hazánk külvizsonyi jogait józanabb s talpraesettebb diplomatikával tudná védni mint ő; de miután szoros s legalább eddig még igen egyebonyolult öszszeköttetésben élünk s illy körülmények között, in ultima analysi, mint én birom felfogni a dolgok mélyét, nem egyoldalü jogallegatio és illyesre alapított cselekvési rendszer, melly a hevesebb vérüeknél olly könnyen fajul daczra, újhuzásra, s innen el nem maradó reactiot szül, hanem gyakorlati életre alapított közös érdek-megismerés s lehető legbarátságosb kiegyenlítés emelheti a magyart magasbra; illy körülmények közt mondom, s pedig az éppen most érintett okoknál fogva, én Deák Ferencz politikája basisát olly hézagosnak, olly hiányosnak tartom, hogy arra bármit építsen, annak előbb utóbb, de elvégre s tán hazánk legnagyobb kárára, bizonyosan roskadnia, enyésznie kell.

E most felhozott néhány sor tudom nem fogja nevelni gyenge lábön álló népszerűségemet, s azon kevés jóakaró, mellyel e hazában dicsekedni merek, alkalmasint még kisebb számra olvadand. — Ez azonban nem tántorít. Midőn számos évvel ezelőtt, mikor még minden szendergett, s nem egy maj

politikai vezér járszalagok közt lépdelt, s én elkezdve a partis lae titulus 9us noli me tangere elemezésén, minden honi elfogultságnak hadat indítva, mennyire velóm mutatta s lélekisméretem sugarlá, az örök valónak szentelém gyöngé de őszinte erőmet, azon időkben sem vizsgáltam: tetszik-e, népszerű-e, mit mondok, mit teszek. Miért zsibbasztaná lepleg-nélküli felszólalásomat tehát mellékes nézet, párt vagy barátsági bilincs most, miután annyival közelebb állok azon órához, melyben csak az adhat vigasztalást, ha leélt napjaink lapja nem mutatkozik elköltöző lelkünk előtt egyedül emberi gyengeségünk mocskaitul elborítva, de a halál sötétségét legalább néhány világosabb pont is deríti fel. — Én soha semminek és senkinek, sem fejedelemnek sem népkegynek rabja nem voltam; s most, miután földi pályám tán már vajmi rövidre van mérve, e tekintetben, ha lehetne, még függetlenebbnek érzem magamat. A mit mondtam s tettem, őszinte belátásom s lélekismeretem szerint mondtam és tettem s így cselekvendem ezentul is, míg éltém fonala meg nem szakad. Ha hibáztam és hibázok, ennek gyarlóságom oka; s ám, mert csak az elhunytakról ítél a haza, az emberi nem igazságosan, legyen a róلامي ítélet, ha tökéletes feledékbe nem süllyed, hála, engesztelődés vagy átok, kénytelen leszek megnyugodni benne, hiszen ez minden embertársimmal közös sorsom, s azért tessék, bár most, bár midőn többé nem leszek, minden kizélet nélkül így vagy úgy.

Addig is azonban lökjünk el magunktul minden mellékes célt, s mennyire emberi gyarlóságunk engedi, minden gyöngeséget s politikai működésinket tekintve, tartsuk egyedül hazánk javát s mindenek előtt vérünk felvirágzását szem előtt.

Mi valamint mindenben kezdők, úgy bizony politikában is csak ujonczok vagyunk. S e szerint ebben is, mint annyi egyébben, okulnunk kell. Így például számos hazánkfia, ki mint vajmi sok másban összekeveri az eszméket, úgy a barátsági és politikai összeköttetést sem birta még egészen tisztába hozni. — Ez régi barátom, legjobb akaróm, legkedvesebb emberem, miként járhatnék ehez képest más politikai pályán, vagy éppen miként ellenezhetném őt. Ugyan kérdem, ha nem

is elmondva, valljon nem ezen katekizmus szerint cselekszik-e nálunk a politikai élet mezején vajmi sok? Ha ellenben antipathiát érez valaki iránt s őt illyeshez sem rokonság, sem valami egyéb nexusi szalag nem köti, ugyan legtöbb előtt nem elég indok-e ez, politikai pályájában legkisebb részt sem venni, sőt mindenben ellenezni azt, habár becsületessége, lovagisága s egyéb tulajdonai ellen nem volna legkisebb kifogás is?

S ez ugyan mi? Nem egyéb, bármikép csürjük csavarjuk is, mint a hazának, a közhaszonnak, »sympathiák és antipathiák« mögé tétele: mi egyenesen a ,sziv-, az érzelm-kormányzás' körébe való, s ekkép — mert a nagyot kicsinynek, a tartóst pillanatinak áldozza fel — nemzetek fölemelésére, boldogítására mit sem ér, sőt káros.

Én honunk magyar és alkotmányos felvirágása után sovárgok; s ha teljességgel nem tudnám megőrizni mindkettőt, inkább az alkotványon mint nemzetiségemen engednék ejtetni csorbát, mert nemzetiség isteni mű, alkotvány pedig emberi készítmény, ugy hogy ha el van törve, megsemmisítve az első, hamvaibul többé nem éleszti azt fel halandó, midőn magához hű, egészséges nemzet könnyen szerez alkotványt. — Deák Ferencz is éppen ezt vallja, ugy hiszem. Célunk tehát egy. Mikép véli ő s mikép vélem én azonban e cél't elérni, ebben különbözünk. Ő is nemzeti orvos, én is az vagyok. A beteg felgyógyulása, tökéletes egészségre, legpezsgőbb virágzásra fordulása, valamint az ő ugy az én életemnek is legfőbb, hogy ne mondjam »egyedüli, minden mást háttérbe szorító vágya«.

Én mindaddig, míg a drága beteget külső veszély környezte, minden táplálék, mellyel élhetett volna, idegen elem, vagy alkotmányos mérég volt, s ekkép passivitas, kifogyhatlan béketűrés s mindentüli eltartakozás vala rá nézve egyedül üdvre vezető, mindaddig Deák Ferencz és pártja gyógy-modorát tökéletesen helybenhagyám, hiszen én annyival idősb, magam is szorosán illy rendszert követék, mielőtt Deák még fellépett. — Miután a beteget azonban nem gyötri a kormány részéről idegen elem többé — mert szabad magyarnak lennie, és ha nem az, csak saját hibája — s alkotványilag, legalább

systematicæ nem ejtetik rajta, mint azelőtt, egy halálos seb a másik után; s ekkép, miután most legsürgetőbb szüksége van az olly sokáig minden sajátyszerű eledeltől eltiltottnak egészséges, erőt adó táplálékra, s e fölött mozognia is kell, de úgy, hogy mozgásának eredménye ne pusztá veriték és izzadság, sőt az idegen elemek maga elleni bősztése, de helyreállítás, egészség és erő legyen: most Deák Ferencz orvosi eljárásában — akár saját belátása szerint, akár pártjátul tolatva tán, vagy hogy attul el ne maradjon, alku által zsibbasztva, történjék is az — én éppen nem osztozom, azt éppen nem hagyom helyben, sőt recipéit s a betegnek rendelt életmódot, kivált nemzetiség tekintetében lehető legveszélyesbnek, s a beteget alkalmasint ha nem is rögtön, de elvégre sirgödörbe döntőnek tartom.

Deák a nemzet kedveltje. Divatbul kiesett szavam ehez képest tán nem fog sokat nyomni; de az vissza nem rettent. S egyébiránt nincs itt arrul szó, hogy Deák hitelét megrontsam, vagy bármilly kicsinyben csorbítsam, mit nem is tehetnék; mert olly férfiu hitele mint Deák, nem alapszik, nem alapulhat pusztá nimbuson, vagy efféle szemfényvesztésen, melyet a pusztá idő is megtör, de felsőbb becsen, melly megtámadás, kérdésbevetel által, ha helyes az illyes, csak tisztul s ekkép magasodik; ha ellenben helytelen, tüstint nagyobb fényben ragyog.

»A tekintélyek ideje lejárt«, ezt hordja ajkán Magyarország ellenzéki része kivétel nélkül. Legyen ehez képest szabad nekem is Deák politikájának azért vakon még nem hódolni mert pártja felhőkbe emeli s félisteníti őt, vagy tán inkább általa képviseltetni kívánja magát. Állittassék ok ok ellen. — Ha Deák mélyebbre, messzebbre lát, és többet tud mint én, mit szivesen elismerek, tőlem megint azt nem tagadhatni meg, hogy én viszont — mert hiszen ha nem csalatkozom, nálánál 12 évvel vagyok idősb — több időig látok mint ő, s minden esetre több nézőhelyrül is, mivel Deák Magyarországot, alig nevezhető kis kivételekkel, mindig csak Magyarországbul látta, én viszont mind belülrül mind kívülrül is; azt pedig, mit itt ott tanulgattam s az élet mezején fölszedegettem, bármi csekély legyen is az, minden esetre 12 évvel több időm volt digerálni,

melly működés nélkül a sok olvasottság és tudomány — nézd a Pesti Hirlapot — mit sem ér.

Fellépésemet Deák politikája ellen ehez képest senki nem veheti rossz néven, ki pártját nem szereti jobban mint a hazát, vagy más szavakkal: ki a beteg hont gyógyító orvos hırnevét nem tűzi ki magasb szempontul, mint a sikeres curát, melly földolog, és nem az, hogy valljon Deák, én, vagy bárki találta legyen legjobban el a hon baját.

Nem is veszem ehez képest Deák politikáját suttóban s ellenséges indulattal kérdésbe, mint sok más, ki képében hizelg és háta mögött bujtogat; de olly hangulattal, mint körülbelül orvos, ki hosszú évek óta fordít, mennyire csak bírja, lehető legnagyobb gondot, bizonyos neki mindenek fölött drága beteg helyreállítására, s ki azt hiszi, arrul van meggyőződve, hogy bizonyos collegája, ki soknak véleménye szerint egyedül tudná kigyógyítani a beteget — noha legkisebbet sem kétkedik sem jó szándékán, sem ügyességén, sőt a bizodalom és barátság legőszintébb vonzalmival köttetik hozzá — legujabb recipével nemcsak kicurálni nem fogná a drága beteget, de ordinatióji által olly kétséges állapotba sülyesztendené azt, miszerint — mint fentebb érintém — egészség helyett időelőtti koporsó fogná koronázni a visszás mütételt.

Minap, mikor Deákhoz szerencsénk volt itt, nyiltan előre megmondám neki, hogy praescriptióit kérdésbe fognám venni; mert noha igen kedves előttem ő, azért a hazát, a közjót mégis magasbra állítom. És a széplelkü férfit, mint előre tudtam, mert ő is százsorta maga elibe teszi a hazát, legnyájash hangulattal azt válaszolá, hogy őt ez bántani nem fogja; és mi legőszintébb viszonos barátsági érzéssel váltunk el, s tudom, illyessel fogunk találkozni ismét. Bár engedné a Mindenható, ki nemzeteket emel és sülyeszt, hogy valamint barátság fűz minket össze, ugy a politika pályáját is karöltve járhatnók! Illyest azonban egyedül felvilágosult ok utáni meggyőződés eszközölhet. Mert valamint Deák nem fog vakon szavaimra esküdni, ugy én sem vagyok képes, világos meggyőződéseim ellen cselekedni.

Tanácskozzunk ehez képest a drága beteg fölött oly hangulattal, hogy se gyöngeség, se mellékes tekintet el ne szalasztassa velünk vagy el ne homályosítsa előttünk azon főszempontot, melly előtt minden másnak visszavonulnia kell, melly nem egyéb, mint Magyarország magyar és alkotmányos szellemű felüdülése, felvirágzása.

És e tekintetben hadd vegyem mindenek előtt az ismértetes s fentebb érintett sz. gróti levél fővonásit elemzésbe. Ezt azonban, mennyire időm és erőm engedik, minélelőbb.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Deák Ferencz az országos védegyletről.

Ámbár Deák Ferencz nézetei a Védegyletről a Kónyi gyűjteményéből (I. köt. 535. l.) eléggé ismeretesek, mellőzhetetlennek tartjuk mégis az úgynevezett szentgróti levél tartalmának, az akkor már Szalay L. szerkesztése alatt állott *Pesti Hirlap* 1845. 443. sz. után ide iktatását, mint mely nélkül a következő cikksorozat eléggé megérthető alig volna. *Z. A.*

Pest, 1845. márcz. 30.

(Pesti Hirlap, 1845. 443. sz.)

Hallván, hogy Szentgróton, egy kis zalaparti mezővárosban február 9-én Deák Ferencz fiókvédegyletet alakítand, elmentem én is hallani a nemzet kedves emberét. Még nem volt védegylet, bennem már régóta azon meggyőződés élt, miszerint a sorvadásnak indult magyart csak férfias önmegtagadás, mennyire lehet, a külföldnek nélkülözése mentheti meg a lassu haláltól; de e meggyőződésemben egy idő óta a B. P. Híradó szüntelen nyugtalanított, mások pedig az országos védegylet felől olyat suttogtak fülembé, mitől az én lelkem irtózik. Elmentem tehát hallani e tárgyban azon férfit, kitől még a legaljasabb elfogultság sem tagadhatta meg soha az ész fönségével párosult jó szívnek tisztaságát; és mivel hiszem, hogy sok más is szeretné birni Deák Ferencz eszméit a védegyletről, mennyire megjegyezhetém, azokat hazám! neked ezennel átadom. Ő körülbelül így beszélt:

»Ipar és szorgalom boldogítja a népeket, hogy mi ezekben hátravagyunk, senki sem tagadja, de hátramaradásunk okát sokan sokféleképpen keresik. Egyik azt mondja: a mult idők mostohasága — a másik: nem, hanem a kormány — a harmadik: ez sem, hanem mimagunk vagyunk okai hátramaradá-

sunknak; mindeniknek igaza van, legigazabbja mégis annak, ki mindezeknek összefolyásában találja az egész okot. Vannak minden időnek saját kötelességei: apáink pánczéliban fizették le a hazának tartozásukat; de míg ők nem egyedül tűzhelyökért, hanem egész Európaért küzdött nehéz harcokban évek hosszú során szívök vérért folyatták, addig más nemzetek a béke olajága alatt az ipar és szorgalom pályáján előrehaladtak. Megtették tehát apáink, mit tenniök kelle; mert hazát tartottak meg és hagytak hátra nekünk. Azonban igen rosszul vélekednék, ki azt hinné, hogy csak harcok zivatara sodorhat el egy nemzetet; van még egy más, lassubb, de disztelen és aljas nemzeti halál is — a közelszegényülés, vagy nemzeti sorvadás. Ettől hazánkat megóvni a jelen időnek föltétlen parancsa, nekünk legszentebb kötelességünk, legmagasztosb honfitisztünk. Mennyire elszegényült e nemzet, mutatja az, hogy alig van már hazánk földén adóssággal nem terhelt jelentékeny család, holott csak ötven évvel ez előtt a magyar családok még jól birták magukat; és mivel az egyes polgárok gazdasága öszvevéve teszi a nemzeti gazdaságot, akkor az egész nemzet jól állott. 1802-ben Ausztria gyárokat állított, a magyar pedig könnyelműleg pazarfényezésnek adván át magát, a pénz nagy mennyiségben vándorlott át a haza határain, sokkal nagyobbban, mint kebelébe vissza. Csak pamutszövetekért évenként 17 millió szívárgott ki, és így több, mint a mennyi minden főárucikkeinkért visszajöhetett; mi természetesebb tehát, hogy nekünk mindig szegényülnünk, és a nemzeti sorvadás azon stádiumára kelle jutnunk, mellyen jelenleg tengünk. Melly gazdaság évenkint többet kiad mint bevesz, annak előbb utóbb tönkre kell mennie — épen így áll a nemzetek sorsa. Nemzetünk végre öntudatra jött, és most az a kérdés: »hogyan kell és lehet e bajon segíteni?« Egy elhanyagolt gazdaságot restaurálni két mód van: t. i. vagy a jövedelmet kell szaporítani, vagy pedig a kiadást fogyasztani. Mi a jövedelem-szaporitást illeti: Magyarország a mezei gazdaságban, ezen egyetlen neki jövedelmező téren, ötven év óta nagy lépést tett előre — azóta egy átyának javain három fiu osztozott, és jelenleg egy is természet osztályrészén annyit,

mint előbb az atya az egészen természetett, mind e mellett ir bajainkra nem jött, sőt nem is remélhető, hogy illy körülmények közt jöhet valaha; nincs tehát egyéb hátra, hanem a lehetőségig fogyasztani a kiadást. Midőn a gazda év végén számít magával sokat talál kiadási közt, mit nélkülözhetett vala, következőre számolásából egészen kitörölhet; így kell nekünk is tennünk: nemes öntagadással töröljünk ki jövőre sokat kiadási lajstromunkból, mások helyébe pedig írjunk honi kelméket. A fényűzés minden más országnak áldás, csak a magyarnak átok — átok azért, mert csak innét szívja külkezekbe a pénzt, míg más országokban a gazdagok jövedelmöknek fölöslegét iparüző honfiak kezébe rakják, mi által az ipart és szorgalmat előmozdítva, a mesterségek tökéletesítésére rugonyt, a belfogyasztás szaporodására hathatós eszközt, és a pénznek a nép minden osztályai közötti elszéledésére alkalmat szolgáltatnak. Ezen nemzeti átok elhárítása végett alakult a védegylet, mellyben minden egyes tag becsületszavával köti le magát, hogy honunkban is kapható kelméket kívülről nem vesz, nem visel, nem használ. A csudák ideje lejárt, de elég csudaerő rejlik magában az emberben; ész és szilárd akarat, mit nem vitt már véghez? A czél nem csekélyebb, mint a hazának a temetkező sír partjáróli visszarántása, s csak öszvetett vállakkal akarnunk kell, sikerült magasztos vállalatunk.

Panaszkodunk ügyetlen kézműveseink ellen, és ezt adjuk okul, hogy külfölden dolgoztatunk; azonban nem vesszük észre, milly furcsán találkoznak egymással szemközt az okok. Vagy nem így áll e legtermészetesebben a kérdés és felelet: miért dolgoztatunk külfölden? mert nincsenek honn ügyes kézműveseink — s miért nincsenek? mert külfölden dolgoztatunk. Minél ügyesebb a kézművek embere, annál jobban kikeresi letelepedési helyét; legjobb hely pedig számára az: hol biztosítva van készítményei kelendősége felől. Ha tehát a külföldi kézművek iránti előszeretetünket legyőzve, elég erősek, állhatosak leendünk kezdetben hazánkfiái tökélyetlenebb készítményeivel is megelégedni: ugy kétségen tul áll, hogy sok hazát kereső értelmes kézműves nálunk fogja elvetni vándorbotját;

hazánkfiai pedig, kik tapasztalás és tanulás végett külföldre utaztak, bármily tökélyre emeljék tudományukat, nem maradoznak el, hanem visszasietnek kebelünkbe; és így lesz a haza jó kézművesek hazája. — Azonban ne feledjük, miszerint nem egyes, bármily nagy, hanem egyesített, habár parányiakból összevegyült, edzett erő tehet csak valamit, azért ezen egyletben minden választó falak ledülnek: gróf, kereskedő, kézműves, jobbágy, conservatív, liberalis itt egymás mellett állnak a sorban. Egykor egy francziát arról kérdeztek, ki verte meg Maren gonál az ellenséget? Én, mondá, és még 70 ezer. Szinte ezen társulat is olyan, miszerint annak minden egyes tagja, ha Isten úgy akarja, magáról egykor elmondhatja: én, és még ennyi millió védegyeleti tag mentette meg a sorvadó hazát.

Nem védegyeletet, kiáltják némellyek, hanem gyárokat és jó törvényeket! így jőnek hozzánk az ipar, pénz és jólét. Igen — de védegyelet nélkül Magyarorszáiban jelenleg gyárok magukat fön nem tarthatják, törvények pedig pénzt nem teremtenek. A külgyárok a befektetett alaptőkét már rég bevették, sőt azon fölül nyereségök is tömérdek: ellenben nekünk még csak most kell bele fektetnünk pénzünket, melly, mint a mag, idővel hozhat gyümölcsöt. Tegyük tehát, hogy védegyelet nélkül gyárokat alapítunk, kívülről tudni fogják, mit kelljen cselekedniök, hogy bennünket megbuktassanak: leszállítják vesztésre kelmeik árát, mit ők annyi nyereség után gyáraik veszélyeztetése nélkül tehetnek, de mit mi kezdők nem tehetünk, és így magukévá téve minden piacot, a mi gyáraink rendre dülni fognak. Ekkor a külföld ismét egyedül állván a műipari mezőn, hogy kárát velünk megfizettesse, tetszése szerint emelendi gyártmányai becsét, míg mi magyarok mind inkább sülyedni, és a szegénység sorvasztó kinjai között veszni fogunk. Törvények az ipar és szorgalom elöl csak akadályokat háritnak el, maga pedig az ipar és szorgalom mindig a socialis téren marad; azért a legjobb törvények mellett is, habár talán más alakban, de csakugyan mégis oda kellene a dolognak kerülnie, a hol most áll.

Vannak emberek, kik politicalai és rossz czélokat gyanitnak

a védegyelet alatt: de ezek nem jó emberek, mert a jó ember mindenkit, még a bélyegezett személyt is jó oldalról iparkodik megítélni, ki pedig előtte szenytelen jellemmel áll, arra tisztelettel tekint. Vannak emberek, kik, mivel kedves maguk meszterkélts és tekervényes utakon bukdosni szeretnek, nem akarják hinni, hogy az egyszerű dolgok olly tiszták lehetnek, mint külsziben mutatkoznak. Egyébiránt is a magyarnak nagy hajlama van a gyanusításhoz. Midőn követ voltam, találkoztak némelly öreg urak a követi karban, kik, valahányszor valamit kivinni akartunk, mondani szokták: »nem kell hinni, valami fekszik alatta«. Uram bátyám! kérdettük mi, tehát mondja meg: mi fekszik alatta? majd kiugrassuk a nyulat a bokor alól; de a mi uram bátyánk mást ismét nem tudott mondani, hanem: hogy fekszik valami alatta — és mi ezen valamivel nem törődve, kivittük vállalatunkat, a következés pedig megmutatta, hogy a dologban semmi rossz, ellenben jó igen sok fekütt. Vannak emberek, kik egy két, nézetök szerint hiányos szabály miatt az egész vállalatot rohanják meg; megvallom, némellyeket a védegyeletben én is máskép szeretnék, de azért az egészet nemcsak meg nem vetem, sőt, mint sok üdvest magában foglalót, forrón ölelem. Ugy hiszem, ez a józan ész szava. Bizony az egész védegyelet igen egyszerű és ártatlan, mert az alatta fekvő valami nem más, hanem, hogy hazánkban is kapható kelméket külföldtől nem veszünk; már pedig azért, mivel hazámfiainak akarom adni pénzemet, vétkes talán csak nem vagyok«.

Miután ezeket és még ezeknél sokkal többet a kedves, a valóban nagy férfi magas lelkesedéssel elbeszélé; a védegyelet ellenségeinek nyilvánítván mind azokat, kik erőszakkal vagy csak a társalgási illedelmet legkevésbé sértve, nem pedig kölcsönös barátságos értesülés útján törekednek azt terjesztetni: a haza lányaihoz lelkes szavakat intézett, miszerint e gyenge esemetét forró kebelökre ölelni, s csüggedni nem tudó kitüréssel ápolni, — főleg a luxust, melly annyi átkot hozott a hazára, általa meggátolni sziveskedjenek. — o —

A szentgróti levél¹ elemzése.

Pest, 1845. május 18.

(Jelenkor, 1845. 40. sz.)

I. Ha azon párt, melly magát ellenzékinek vallja, de egyszersmind a' mozgás élire állni, 's annak irányt adni buzog — mi, azt hiszem már magában is eléggé bizonyítja: cselekvési alapja milly zavart, milly helytelen, 's ekkép bármerre forduljon is hazánk hasznát tekintve mennyire gyenge — ha, mondom, ezen párt egyedül olly vezérek által volna képviselve 's vezetve, kik, mint a' legközelebbi országgyűlés vége felé történt, szintazon pillanatban ugy szólván sarkon fordulva, a' központi meg a' fiemei 18, 18, öszszesen 36 milliő pgő forintra rugó vasutak 100-tuli 5-tel biztosítását² javaslák, sőt igazi tatár hévvel dörgék a' nemzet fülébe, ámde másrésziül a' védjegyleti eszmét sütötték ki — a mi nem egyéb mint: »fordulj jobbra de egyszersmind balra, és pedig ugyancsak szaporán« — akkor valóban egy szót sem vesztek, ezen, megakarom engedni ártatlan, de minden esetre igen éretlen tactika elemzésére, kiigazítására.

Mert ha valahová illik Ciceró ezen mondata: »Opinionum commenta delet dies stb.«, annak itt annyira van helye, mikép ha maga magátul nem jó a' magyar közönség azon gondolatra, hogy a határokon-tuli lehető legélénkebb mozgás tervét életbe hozni, de egy uttal védrendszer — kivált pedig hosszabb időre terjedőt — állítani, olly ellentét, melly maga

¹ Lásd a' Pesti Hirlap 443-ik száma első cikkét. Sz. I.

² A' központi vasut társaság, a' vele folyamatban volt alku szerént 2% biztosítással is meg lett volna elégedve de a' fiemei vállalkozók nem valának hajlandók legkisebbé is tágitni az 5 perczenten, ugy hogy ha e' kules szerént ad a' nemzet biztosítást, nem fogott volna ugyan 1,800.000 pengő forint évenkénti sulyt hátára venni, hanem csak 1,260.000 pengő frtot, mi jó közlekedések valósitása — 's biztosítására magában nem sok ugyan, de elszigetelési védrendszerre rakva, bizony még is kissé igen drága egy folt. Sz. I.

magát pofozza legirgalmatlanabbul: akkor biz, Isten tudja, legjobb idővesztés nélkül félrelökni mindent és szivszaggatva intonálni a' »de profundis stb.« sanyaru dal énekét; minthogy »L'insuffisance améne l'arbitraire«. Amen. Illy rövidlátó, illy zavart eszű a' magyar nemzet többsége azonban tán mégsem.

Ne mondja nekem azt senki, hogy e' két tetőtől talpig különböző, sőt mint az olló két élivel egymás ellen álló terv: választás mintegy optióként hozatott volna honi bölcseink által szőnyegre, úgy hogy ha »nem sikerül egyik, fogjunk a másikhoz«. Mert ez esetben volna mégis a dolognak értelme, mint-hogy Magyarország beteg állapotjára nézve egyik vagy másik gyógyszernek a' szabad kereskedési vagy a' védrendszerinek alkalmasint van helye, midőn mindkettőt egyszerre alkalmazva a' bekövetkező eredmény vagy »semmi«, ha t. i. a' nemzeti test az egymással hajbakapó medicinák működését kiállja vagy »ollyféle baj«, melly ellentétes gyógyszerek okozatja szokott lenni, melly semmi esetre nem igen neveli az erőt, 's melly, nem tudom tulajdonkép miért, e' következő olasz példabeszédet hozza emlékezetembe: »chi vive sperando muore - - - do«.

De egyszerre 's egyuttal volt, még pedig életbe léptetési vágygyal, mind a két olly ellentétes rendszer megpendítve, 's vajmi hosszúra nyultak némi képek és mi több, »védegyleti képek«, — mert aztán ez adja meg a' dolog torz létét — mikor királyi jóváhagyás miatt nem érte a' nemzet el a' nagy szerencsét, megalapított és tárogatókkal hirdetett védegylet mellett 1.800,000 pengő forintot is fizetni évenként, mihezképest aztán egyuttal lehető legélénkebb kereskedése is virágoz-zék az érintett vasutakon ki és be.

Ki és be mondom, mert kivinni akarni és ott kész pénzért eladni valamit, bevinni viszont semmit mikép aztán egyszerismind a' védrendszer elérje akmejét — ez olly szép ideál, melly fájdalom csak költői vagy gyermeki velőben létezik, gyakorlati élet mezején azonban képtelenség.

Igaz ugyan 's legyünk méltányosak — hogy a' védegyletek nem mindnyája sovárgott a' központi vasutbiztosításért; mert hiszen igen kézzel fogható 's ekkép ehez még ész sem

kell átlátni, miszerint annak csak úgy lehet vállalati haszna, ha azon nemcsak Ausztriába ki, de Ausztriából be is visznek valamit, mi azután nem igen emelné a' védegylet érdekét. Ámde Fiume összeköttetését a' honnal, szivén vagy legalább ajkán hordá és hordja most is a' védegylet minden vezértagja, habár 18 millió ötös kamatját kellett vala vagy kellene is e' cél-érés végett a' nemzet részéről biztosítani. Már miként lehessen ezt érteni, én nem tudom. Mert hogy védegylet és 18 millióba kerülő és a' tengerekre vezető vasut összszeférjen, és egyik a' másikat ne paralysálja, azt komolyan állítani tán senki nem lesz bátor, valamint azt kívánni sem, miszerint mind a' védegylet jármát, mind a' 18 millió adósság sulyát, hiába és minden haszon nélkül hordozza hátán, mindenféle bajokkal 's kivált szegénységgel küzdő nemzetünk.

A' consequens 's maga magával legnagyobb ellentétbe jőni nem akaró ehez képest — ha t. i. nincs titkos vágya, nincs lappangó célja — vagy a' fumei összszeköttetés vagy a' védegylet mellett kénytelen lenni, hahogy t. i. általjában 'e célok egyikét elérni kívánja. De hogy mindkettő után mikép iramulhat valaki egyszerre, azt felfogni lehetetlen; minthogy felnyitás és elzárás, határon-tuli kereskedés és védrendszer, két olly annyira különböző valami, mint hideg és meleg, fehér és fekete, világ és sötétség, miket kölcsönös megsemmisítés nélkül egybeilleszteni nem lehet.

Fejtsék tehát, közbevetőleg legyen mondva, az illetők e' rejtélyt meg. Ezenfelől felszólítom őket. 'S hogy valljon milly különbséget tesznek a' bécsi és fumei vonal közt. Mert azt, hogy ők tán egyedül a' külfölddel kívánnák a' magyart csereviszonyokba hozni, az Ausztriával létező csereviszonyt ellenben úgy észrevétlenül félbenszakítani, megsemmisíteni, azt róluk feltenni nem vagyok képes, minthogy illy kurucz ideákat gloriosae memoriae, miknek haszna Magyarországra nézve olly kimondhatatlan nagy volt (!?!), egyedül csörgő-sapkás vagy az ausztriai közbirodalom elleni nyílt pártütő táplálhat keblében.

Addig is azonban, mig ezen rejtélyt felvilágosítani szívesek lesznek az illetők — mit bizton elvárok — legyen szabad

ismétlenem, hogy valóban egy szót sem szólok 's egy perczig sem fárasztom a' tisztelt olvasót mind azon most érintett éretlenségek elemzésével, mikkel legujabb időkben el lőn árasztva szegény honunk, ha azok csak azon hazai gyógyászok firmája alatt kelnek ezentul is, kiknek officinájiban készültek 'e gyógyszerek; mert mind mondám, maga magátul, és remélni szeretem, minden legkisebb műtétel nélkül el fogta volna törleni azokat 'a nap és helyreütni a' nemzeti közértelem sulya.

Miután azonban — nem tudom joggal, jog nélkül-e — Deák neve használtatik ajánló firmául olly politikai eljárásokra nézve is, mellyek belátásom szerint — 's bizony nem tartozom a' félénkek közé — egyenesen »lét és nem lét« közé szorítják a' hazát, 's már már nem egy kézzelfogható képtelenség nyer a' mozgékonyabb pártnál minden vizsgálat nélkül polgárisodást: most kilépek a' küzdhelyre, vagy jobban mondva — mert küzdeni hazafival, kivált most, mikor annyi oldalrul borul ránk az ég 's egyességre annyira volna szükség, Isten tudja, semmi kedvem sincs barátságos orvosi consiliumban, én is akarok venni részt, mikép ha lehet ne csak elne hibázzunk semmit, de kövessünk el, mi csak hatalmunkban áll, azon mindenek fölött drága beteg körül, mellynek helyre állittása nélkül, legalább rám nézve 's tudom így van honosim nagyobb része is lelkesülve — az életnek 's e' világnak egy virága sem illatozik többé.

A' szentgróti levél előttem fekszik, 's nem tudom bizonyosan: Deák szól-e vagy — o —. Azt hiszem ezen utolsó, 's Deáknak nem lehet az egészhez köze. Mert annyi fallaciát, vagy tán nem éppen annyira fallaciát, mint inkább alkalmazásban elhibázott eszmét, mint a mennyit e' levél foglal magában, én kit a' szép kitalálás nem tántorit, régóta nem láttam annyira felhalmozottan egy rakáson. Ámde ha Deák szól is — és ez meglehet mert legalább tudtomra ellen nem mondott — ez valamint előttem, úgy a' dologra nézve tökéletesen közönyös. Én Deákot becsülöm, szeretem, de — a' hont, mellynek leghűbb szolgálja voltam mindig 's leszek mig élek, és mellyet bálványzok, még igen sokkal teszem Deák elibe; a' közönségnek pedig vagy legalább a' közönség azon részének melly nem indul mit-

sem gondolkozó birkanyájként kolomp után, mindegy ki szól, hanem csak arrul ítél: »azon ki vajjon mit szól«. Igy kellene legalább lenni, hahogy az igazság kitüntetése helyett, tekintélyekkel egymás ellen puskázni és nimbusokkal egymást behálózni nincs szándokunk.

És most szimpathiát és antipathiát mellőzve, ülünk az orvosi consiliumhoz.

»Ipar és szorgalom boldogítja a' népeket.« Ezen állítással kezdődik a sz. gróti levél. A' mennyire ez általjánosságban mondatik, mint százezer egyéb mindennapiság, nem lehet kifogás ellene, minthogy ipar és szorgalom nélkül valósággal nem foglalhat bármilly nép is a civilisált nemzetek láncsorában helyet. E' két szót »ipar és szorgalom« vagy inkább azok alkalmazását nem köthetni ehhez képest elég erősen szívére kivált a' magyarnak, kinek iparra és szorgalomra valljuk meg koránt sincs annyi hajlandósága mint sok más fajtának.

Mind az, mi ez után következik:

»Hogy minden időknek megvannak kötelességei; hogy apáink pánczélban (?) fizették le a' hazának tartozásukat; hogy igen rosszul vélekednék, ki azt hinné, hogy csak harczok zivatara sodorhat el egy nemzetet, mert van még egy más, lassubb, de disztelen és aljas nemzeti halál is, a' közelszegényülés vagy nemzeti sorvadás »Ez is tökéletesen igaz, és pedig elannyira, hogy csak köszönetet érdemel az, ki ebbeli tényekre 's veszélyekre szives figyelmeztetni azokat, kik előtt e' históriai adatok, és nagy igazságok még ismeretlenek valának.

Lehetne itt ugyan megjegyezni:

Hogy szorgalom és ipar in abstracto még nem boldogítja a' népeket, minthogy tán sehol nincs annyi éhes és minden nyomorral küzdő ember — ez pedig nem boldogság — mint éppen ott, hol legnagyobb a' szorgalom és ipar, mint például népesedett hegyek közt, manufacturans városokban sat.

Hogy ipar és szorgalom csupán akkor virágozik és erősít hazákat, mikor természeti vágásában mozog, mikor t. i. olly productivitásra ösztösül a' köz erő, melly a' honnak minden körülményeihez illik.

Lehetne mondani:

Hogy kivált minket magyarokat tekintve, az iparnál és szorgalomnál tán még valami sokkal lélekbenjáróbb is van — nemzeti és alkotmányos kifejlés, kellő szabadság hozzáadásával t. i. — mik nélkül én legalább, bizony nem igen törődöm, több vagy kevesebb ipar és szorgalom fejlődik-e Magyarországon ki, vagy egyáltalában mi történik Magyarországgal, ha az, mint mondám, megszűnik egyszer a' magyaroknak szabad hazája lenni. — Lehetne mondani:

Hogy a' közelszegényülés vagy nemzeti sorvadásokozta halálnál még disztelenebb véget is érhetnek népek, t. i. erejüket ferdén használván 's kinövéseiknek parancsolni nem bírván, a' helyett hogy diadalmaskodnának az őket gyötrő bajokon, saját magok ássák meg a' sirt 's gyilkolják meg önmagukat.

Mind ezt 's egyebeket is el lehetne 's pedig legkissebb helytelenség nélkül mondani, mikbül nem éppen érdektelen tanulságok lennének vonhatók. Én azonban bizony nem azon okból fogom fel a' sz. gróti levelet, hogy abba, telik, mibe telik, belé kapczáskodjam; hogy a' magyar közönségnek azon időtöltést szerezzem; hogy »Deák barátommal. egy kissé újat huzok« valóban nem; hanem egyedül azért, miszerint az érintett levélben előforduló pathologiai nézetek s az állított betegségre ott ajánlott recipék helytelenségét tüntessem ki. Mihez képest minden további szószaporítás nélkül egyenesen azon nézet igaz létét veszem kérdésbe, melly a' sz. gróti levél sarkalatát képezi, hogy t. i. köz-elszegényülés vagy nemzeti sorvadás azon nyavalya, mellyben sinylünk.

Én valamint ezt »Szinpadi titkok« czim alatt mult vasárnap megjelent cikkemben állítám, Magyarországot semmi anyagiban nem tartom szegényebbnek, mint volt ezelőtt 10, 20, 30 évvel. 'S ezt nem mint vélekedést hozom fel, hanem szám szerint kész vagyok bemutatni, hogy bár mi legyen is az, kevesebbet mint azelőtt, most a' magyar haza ki nem állit, sőt mindenben többet és jobbat.

»Mi a' jövedelemszaporítást illeti — így szól maga a' sz. gróti levél — Magyarországon a' mezei gazdaságban, ezen

egyetlen neki jövedelmező téren, ötven év óta nagy lépést tett előre; azóta egy atyának javain három fiu osztozott 's jelenleg egy is természet osztlányrészen annyit, mint előbb az atya az egészen természetett.¹ Mi valóban nem mutat, mert tökéletesen igaz, sorvadási állapotra. Ámde így szól tovább a' levél: »mind e' mellett ír bajainkra nem jött, sőt nem is remélhető, hogy illy körülmények közt jöhessen valaha«.

Már valóban nem tudom: micsoda bajokat ért itt az érintett levél, miután itt egyedül financiális állapotról van szó, és háromszor szaporított természet 's ezzel öszszekapcsolt fogyasztás vagy eladhatás nemcsak nem hanyatlási vagy éppen sorvadási nyavalyának symptomája, de éppen ellenkezőleg progressió és gyarapodás jele.

Mint multkor érintém, ha azt mondjuk: Magyarország még mindig sovány, csigaként halad, gyarapodását alig vehetni észre, 's egyáltaljában szégyen annyi ezer szükség közt tengenie, midőn mindennemű bőségben élhetne; ez ellen nincs legkisebb kifogásom mert tökéletesen igaz, 's én is azt mondom, tegyünk mit csak tehetünk ezen állapot javítására.

Azon diagnosis közt, mellyet a sz. gróti levélben Deák mond ki hazánk nyavalyája fölött és mellyet én vonok e' tekintetben ki, az a' különbség, hogy: Deák elszegényülést és sorvadást von ki orvosi combinatióibul, 's e' szerént Magyarország financiális állapotát lefelé mentében, mintegy apadásban véli.

Én viszont, habár korántsem kellő és kielégítő, de azért mégis némi kis gyarapodást 's ekkép előmenetet veszek észre az általjános nemzeti testben, ámde ebben sok más nyavalyai

¹ Én olly általjánosságban, mint a' sz. gróti levél látszik venni, hogy háromszorosan nőtt a magyar mezei gazdaság productiv állapotja, nem merném állítani a köz nemzeti test gyarapodását. Van sok eset igaz, hol három ivadék, ki atyja jószágán osztozott, egyenként többet 's ekkép összesen háromszor annyit természet mint az atya. Ámde van olly eset is, hol az osztozók egybevve nem állítanak annyit ki, mint az azelőtti egyes birtokos. De ezek kivételek. Én csak azt állítom, hogy általján véve Magyarország mai időkben mindenbül többet és jobbat természet, mint ezelőtt 10, 20, 30 évvel; 's hogy ekkép, lehet ugyan itt ott kitünő gyarapodási állapot, valamint helyenként aggasztó hanyatlási symptomai is mutatkozhatnak; hanem hogy ezen kivételek nem gyengítik állításom igaz létét, mellyet egyébként számok is bizonyítanak, mihez képest az egész nemzeti test in toto complexu gyarapodik és nő. Sz. I.

symptomát látok, mellyek engem mindenek fölött nyugtalanítanak, 's mellyekről később majd teszok szót.

Már most, ha Deák diagnosisa helyesb és csakugyan sorvadásban van a' nemzet és annyi complicált bajaink közt nem mutatkoznak e' nyavalyánál is — miután ez lassu természetü — nyugtalanítóbb és veszélyesb symptomák: akkor természetesen az leszen a' »találd el« valljon nemzeti testünk sorvadása ellen mellyik volna a' legillóbb 's legfoganatosabb gyógyszer, és hogy e' tekintetben Deák helyesen praescribált-e?

Ha ellenben nekem van igazam, és nem általjános sorvadás a' nemzet baja: akkor megint az lesz fontolóra veendő és elhatározandó; valljon milly symptoma mutatkozik nemzeti betegségünkben tehát legveszélyesbnek, 's így tulajdonkép mi igényli legnagyobb és legsürgetőbb figyelmünket; midőn ha az egyszer tisztában leend, csak akkor fog azon orvosi szer célszerü kiválasztási kérdése fenforogni, melly az általam felhozott vagy inkább felhozandó bajok mérgét elvegye.

Ezekrül azonban lehető legelső alkalommal.

Pest, 1845. május 25. *Országos Széchényi Könyvtár* (Jelenkor, 1845. 42. sz.)

II. Mult cikkemben ismételve azt állítám, hogy Deák diagnosisa nemzeti testünk nyavalyája fölött hiányos és hogy állapotunk financialis részét illetőleg, nemcsak sorvadásban nem vagyunk, sőt habár lassu 's éppen ki nem elégítő, de azért gyarapodásunk mégis mindenben számokkal kimutatható.

Deák annak igazolására, hogy a beteg honnak nyavalyáját megismerte 's diagnosisa ekkép talpra esett, e' következőket hozza fel:

»Mennyire elszegényült e' nemzet, mutatja az, hogy alig van már hazánk földén adóssággal nem terhelt jelentékeny család, holott csak ötven évvel ezelőtt a' magyar családok még jól birták magukat, és mivel az egyes polgárok gazdasága (sic?) öszszevéve teszi a' nemzeti gazdaságot (sic?) akkor az egész nemzet jól állott«, stb. Később:

»Csak pamutszövetekért évenként 17 millió szivárgott ki,

és így több, mint a' mennyi minden főárucczikeinkért vissza-
jöhetett; mi természetesebb tehát, hogy nekünk mindig szegé-
nyülnünk és a' nemzeti sorvadás azon statiumára kelle jutnunk,
mellyen jelenleg tengünk. Melly gazdaság évenként többet kiad,
mint bevesz, annak előbb utóbb tönkre kell mennie — éppen
így áll a' nemzetek sorsa« sat.

Egyéb okoskodási sulyt annak bebizonyítására, miszerint
Magyarország szegénységnek sőt sorvadásnak indul, vagy nem
tud a' szentgróti levél felhozni, vagy ezt nem tartja talán szüksé-
gesnek, azt gondolván, e' két indicium is elégséges a' kérdésben
levő nyavalyát annyira constatirozni, mihezképest aztán minden
scrupulus nélkül az orvosi praescriptióhoz lehessen fogni.

Már mi engem illet, ki a gyógyítás sikerét egyedül a
baj tökéletes megismerésétül függesztem fel, 's ennek kitapoga-
tásában nemcsak nem tudok lenni könnyelmű, de megvallom,
igen pedáns vagyok, én a' felhozott két gyámokot még éppen
nem tartom elégségesnek annak minden kétségentuli kimutatá-
sára, hogy Magyarország baja sorvadás, sőt e' két okot nem
csak szerfölött gyengének, de éppen ellenkezőleg oly neműnek
tartom, melly egészen más nyavalyák létét gyaníttatja.

Ugyanis a' szentgróti levélben előforduló első gyámokot
tekintve, egyenesen mosolyra gerjeszt azon állítás, hogy azért,
mert alig van már hazánk földén adóssággal nem terhelt jelen-
tékeny család, azért a nemzet (!) elszegényültnek, sorvadásra
indulónak tartatik. Mosolyra ezen állítás pedig korántsem azon
okbul gerjeszt, mintha én a' jelentékeny családok tönkrejutását
olly közönyösnek tartanám, mint az ellenzéki párt némelly
tárogatóji ezt minden más alkalommal tenni könnyen el nem
mulasztják, sőt szinte affectálják; hanem azért mosolygok,
habár nem is édesen, hogy bizonyos idő óta mintegy bevett
szójarás szerént, szegény nemzetünk erősítésül felhozva, körül-
belül már már azon sorsra jutott, mint az »aucti salis pre-
tium«; mert valamint alig létezik magyar projectáns, ki mint
kecske a' lombos ágra, legalább egy kissé a' felemelt sóárra
nem kacsingatna, úgy beszél ma már nem ritkán még a' leg-
hasztalanabb iskolás is a' nemzet nevében. Milly alkalomkor

legszebb az, hogy valamint ő gondolja magát a' nemzet képviselőjének, szintugy az is, kit ő, habár egyedül néhány iskola-pajtásával tömjénez, a' nemzetet hiszi magához szólni.

A jelentékeny magyar családok nagy súlyt vetnek ugyan a' mérlegbe, nem tagadhatni, de inkább »nemzetiség dolgában, mint az általjános ország financialis állapotára nézve«, mert azon szántóföld, rét sat. sat., melyet birtak 's melly más kezekbe ment át, általján véve nem csak kevesebbet nem terem mai időkben, mint termett azelőtt, de bizonyosan többet, midőn a' nemzetiséget tekintve igaz, hogy itt-ott bizony más faj ül ma már némi uradalmakban, mint ült azelőtt, 's ez a' magyarságon tán csorbát üt.

Ámde ha a' jelentékeny családok elpusztulta annyira hatna is az általjános nemzeti test állapotára, hogy ez sorvadásnak induljon — mit éppen meg nem engedek — ugyan kérdem: mi okozta tehát 's mi okozza azok hanyatlását? Tán az, hogy Magyarországbán nincs fabrika, 's illyeseket — mint a' szentgróti levél tartja — 1802-ben Ausztria példájára Magyarország szinte fel nem állított? Vagy tán az, hogy a' határvámok 's más efféle kormányi mostohaságok (!?) miatt a' legnagyobb intelligencia, takarékoság, munka és állhatatosság daczára, melly tulajdonokkal olly bő mértékben fel valánk ruházva, nem tudtak boldogulni 's koldusbottul megmenekedni az annyira industriosus jelentékeny magyar családok.

Éppen bizony! Mert ez annyira oka — tán legkisebb kivétellel — a' jelentékeny magyar családok elpusztulásának, mint vagyok oka bármilly nap- vagy holdfogyatkozásnak én!

Félre is azért a' hizelgésekkel, 's a' nemzeti hizelgők ámitó szavaival, kik százsorta több kárt okoznak vériünknek mint legnagyobb ellenségünk tehetné; mert dicsérje vagy mentse csak egyetlen egy egyébiránt bármilly gyenge auctoritas is a' tömjén után annyira szomjuzó hiu magyart, ez ugy elbizza magát, olly vak lesz, hogy aztán senki nem birja legkézzelfoghatóbb hibáit is vele megismertetni.¹ Nincs itt egyébiránt helye

¹ Én a' hazai hizelgők ellen, mikor csak ráérek, nyilt hadat indítok. Mert teljes meggyőződésém szerint nincs haladásunk ellen nagyobb aka-

és ideje az egész tárgyat kimeríteni még, de tán lesz majd később, rajtam bizonyosan nem fog mulni. Addig is azonban, míg ezt tehetendem, hadd vessem rövid vonásokkal ide, hogy nem fabrika hija és határvonal léte, hanem tulajdonkép mi okozta, némi kevés kivételt ide nem értve, annyi tekintélyes családink hanyatlását, mint a mennyitül hemzsegszerűen szerencsétlen honunk. 'S ugyanis

1-szer az okozta és okozza ezen hanyatlást, ha csakugyan hanyatlik egy egész osztály — mi azonban még bebizonyítva nincs — hogy a' nemesi fekvő jószágok nálunk határ nélkül eldiriboltatnak 's mind e' mellett még is a' családok minden tagja, a' helyett hogy szolgálatra, kereskedésre vagy akármi más kereseti módra adná magát állhatatosan, nemesi praerogatíváinak sarkalatán ülve, szintannyi éldeletek közt vágyik élni, mint az, ki az egész jószágot tartá kezében;

2-szor az, hogy általján véve nincs olly idő- és pénzfecsérlő nemzet a' világ hátán, mint vagyunk mi magyarok, mihez ha még a' gyakorlati ész fagypontra alatti állása is járul, mi soknál az érintett fecsérlési tulajdonokhoz olly igen gyakran járul: kérdem, mi természetesebb, mint az, hogy legalább specialis elszegényülésnek okvetlen be kell következni; mert hiába mai világban, midőn jobb lét után küzd mindenki 's a' szükségek vagy inkább az emberi éldeletek százszorta növekedtek, mai világban bizony még sokkal kevesebbé repül sült galamb bármily tekintélyes családfi szájába is, mint repült azelőtt.

3-szor az, sujtsa és sujtá le a' tekintélyes családokat, hogy a' helyett, mikép természetes uton, szorgalom, takarékoság 's dologhozértés által iparkodnának gyarapodni, mint cselekszenek a' hazánkban létező németek, görögök, izraeliták sat., kik váro-

dály mint a' hizelgés; mert visszalöki nemzetünket a' saját »megismerési« műtételnek tőlünk még alig távol fekvő bevégzésétől. E nélkül pedig nincs ránk nézve üdv. — Mi pedig a' hizelgőket illeti, ne legyenek azon illusióban, mintha igen kevés kivétellel e' szerepet »igazságszeretetből«, mintegy valami lovagiasságból játszanák, bizony ne higgyék azt — hanem egyedül, mert hizelgésnél nincs könnyebb, 's kivált olcsóbb mód, a' velünk élők kegyelmét megnyerni, 's őket tán orruknál fogva vezetni, ámde, hogy e' mód beteg test orvoslása helyes-e, az más kérdés, 's én soha nem hiszem. Sz. I.

sainkat építék, magukat ugyancsak derekasan felpénzelék, 's az ország egész kereskedését tartják, pedig milly sikerrel, kezeikben, és szintazon éghajlatt allatt és körülmények között élnek, mint mi, csakhogy korántsem annyi törvényes és törvénytelen kedvezések között mint mi nemes emberek — és mind e' mellett mégis boldognak; hogy e' helyett mondom, pipázva és most szivarozva, vagy a' corpus jurisban vagy a' holdban, vagy újabb időkben státus-lexiconok — és efféle országai szakácskönyvekben keressük gyarapodásunk 's egyáltaljában nemzeti üdvünk recipéjét.

4-szer az, hogy francia példabeszéd szerint többször igen mint nem, 14 órakor keressük a' délt, azaz, vagy praecipitáljuk a' dolgot, vagy elszalasztjuk a' kellő időt, vagy nem találjuk el a' szeg fejét. Így például nyakra főre fölállítottuk a' váltótörvényt, a' világon lehető legszigorubban, és pedig rögtön igazi saltó mortaleként, minden transitió nélkül a' lehető legtágabb hiteli állapotbul a' lehető legszigorubbra; mi, ugyan kérдем — és itt hazánk jövődjét kötvén szivére, egyenesen Deákot szólítom fel, válaszoljon erre, — nem százszorta nagyobb 's életbevágóbb csorbát ütött és üt-e — t. i. a' nálunk minden előzvény nélkül behozott váltótörvény — tekintélyes magyar családink financialis életén, mint ütött azon egy pár erővel hajánál fogott ok, mellyet a' szentgróti levél hoz fel, sőt merem állitni, mint mind az, mit a' kormány legelső összeköttetésünk óta maig, véletlenül vagy készakarva, közvetlen vagy közvetve sujtott nemzetiségünkön?

Ámde akkor, midőn a' váltótörvény volt divatban (!) és nyakra főre tálaltatott ki, akkor senki nem hordta igen szivén, de nem is gondolkozott, a' magyar tekintélyes családokrul, sőt jaj lett volna annak, ki azok conservatióját a' bálványozott eszme módosítása vagy éppen hátráltatása végett felhozni elég bátor lett volna. Most azonban ugy látszik, legalább a' szentgróti levél tendenciája szerint — és ez aztán következetesség — mintha ismét szintolly grátiába jönnének a' tekintélyes családok, valamint a' leköszönt és megköszönt hivatalnokok is, kiket csak kevéssel ezelőtt minden módon sárba ügyekezett rántani, most

felhőkbe emeli bizonyos párt. De hiába! biz így szokott néha történni a' politikai világban, mikor minden systema helyett a' kebel istene, meg a' népnek parancsa veszen a' törvényhozásban legnagyobb részt és ad a' legéletbevágóbb kérdésekben irányt.

Mi pedig azon pillanatnak, melly gyarapodásunkra ajánlkoznék, olly gyakortai elszalasztását illeti, nem szükség többek közül mondásom igazolására ez alkalommal, ugy tartom, egyebet felhoznom, mint a' hitelintézet azon valóban égbekiáltó ellökését, mellyel a' legközelebbi országgyűlés végén megajándékozta hazánkat bizonyos, a' többieken zsarnokoskodó töredék! 'S ugyan mi okbul lökte el? Nem egyébért — így akarom legalább hinni, hogy t. i. kajánság, megbántott hiúság, mellékes czél 's efféle szennyes indok nem keveredett a' dologba — mint csupa hypereszélybül, csupa hyperfainságbul, azt vélvén, tán, csorbát üt a' magyar alkotvány szűzességén (!?) 's észre nem vevén, hogy ha ütne is efféle csorbát — mi még éppen el nem döntött dolog — inkább tünni kellene e' veszély koczkáit — mert nemzetiség megovása az alkotvány szűzessége fölött áll, ezt soha ne felejtsük — mint azon bizonyos kárt okvetlenül szenvedni, melly kellő hitelintézetek híja miatt, kevés kivétellel, egyedül a' magyarságot 's kivált a' magyar tekintélyes családokat érte eddigelé, éri most 's fogja sujítani ezentul, 's pedig kérlelhetlenül végromlásig, hahogy e' tekintetben rögtön, mielőtt tán késő fogna lenni, nem tétetik czélszerű és talpraesett sat. sat. Mi, azt hiszem, eléggé bizonyítja, hogy az egyszeri tulhajtás, meg a' máskori dologtuli fordulás, az t. i., hogy még nem tudtuk megtanulni: mikor kelljen vitorlát feszíteni, mikor viszont behuzni, többszer igen mint nem, biz elhibáztatják velünk a' szeg fejét.

5-szer az rontá 's rontja meg számtalan tekintélyes családink financialis állását, mi által erkölcsi függetlenségük is természetesen nagy csorbát szenved, sőt néha egészen meg is semmisül — pedig aztán e' körül forog, ha általjánossá válik, a' nemzetek élete és elhunya — hogy mint sok más egyében például politikában is, vagy gazda nélkül számítnak 's általján erejükön tul költenek, vagy egyoldalulag, mikép aztán

a' szükségesekre nem marad elég, ollyasokra költik vagyonuk jobb részét, mik rendszerint nemcsak nem hajtanak kamatot, de néha kék foltok és betörött koponyákon kívül mit sem hagynak egy kis nyereségül hátra, mint például az újabb divatu korteskedések, melyekre annyi pénz költetett 's költenek maiglan, hogy valóban ollyszerü sorvadás 's ezzel karöltve járni szokott asthenia még a' tekintélyes családok osztályiban sem mutatkozik annyira aggasztó mértékben hazánk terén, miszerint köz-elszegényülési 's nemzet sorvadási nyavalyában lehetne hinni a' magyar hont.

Sat. sat. Vagy tán még több oldalrul illusztráljam, hogy a magyar tekintélyes családok, vagy mi tán egyre megy: az egyetemes magyar nemesség egyes tehetősbjei miért indulnak hanyatlásnak? De ugyan minek, mert ki az eddig előadottak után még mindig azt hiszi, hogy a' nemzet kiváltságos részének tehetősbje fabrikák nem léte vagy mások hibája miatt indul pusztulásnak, 's nem boldogulhat, ki továbbá azt hiszi, hogy azon okbul, mert a' tekintélyes családok itt ott sülyedeznek, már sorvadásban szenved az egyetemes hon: annak én legalább szemeit felnyitni nem vagyok képes.

Átmegeyek ehez képest Deáknak azon csak most érintett másik okoskodására, mellyel a' nemzet sorvadási állapotát az által ügyekszik bebizonyítani, hogy csak pamutzövetekért évenként 17 millió szívárgott ki sat. Lásd feljebb.

Valóban — 's nem tudom magam megtartóztatni, hogy egyenesen ki ne mondjam, elszomorodik az ember, ha még olly férfiak által is, mint Deák azon rég elhasznált 's másutt már régóta rectificált fallaciának ismétli kitalalását tapasztalja, mellyhez képest az, mint valami átok, tüntetik a' gondolkozni ritkán szokott nagy közönség képzeletében, ha kimegy az országbul a' pénz; mint boldogság akméje viszont, ha belül marad a' határokon a' pénz, melly fallaciánál én alig ismerem a' statusgazdaságra nézve veszélyesbet mert tán egy csaleszme sem szolgál, kivált bizonyos osztálynál, nem tanulási 's nem tevési ürügyül annyira, mint az imént felhozott. És pedig azért, mert számtalan meg van, vagy inkább, ha nem volt, bizonyo-

san meg lesz illyféle tanok által arrul győződve, kivált ha effélék bizonyos auctoritások által is számára kecsegtetőleg hordatnak fel: hogy »volna csak elég pénz a' honban, de aztán mindig szépen benn is maradna,¹ akkor valóban nem kellene annyit munkálni és fáradni, mint jelenleg (!) és mégis ej beh szépen (?) virágoznék a' haza. Mert hiszen például az uracs — láthatni mindennap — az nem munkál, de nem is tanul sokat, és még is, mert pénze van, jobban él mint a' munkája és fáradalmi után élő ember, mivel ennek pénze nincs«. Illy okoskodásokra fakad a' dolgozni nem szerető közönség, 's például Angliát utánzásra felhozva, csak vigyázzunk, száz közt tán egy sem mondja: »mennyit nem vitt és visz e' nemzet ropant értelmisége, egy soron állása 's vas szorgalma által ki«, mikép ebben aztán követni iparkodnék őt, de vállat vonítva, mintegy kérkedve lehető legnagyobb belnyugalommal, mint valaki, kit semmiben nem furdal a' 'kisbiró', azt adja tudtunkra, »hogy könnyű ezt vagy amazt mívelni az angolnak, mert pénze van, volna csak elégséggel a' magyar ellátva, akkor ő is tudna ám — mert hiszen a' feje közepén nincs hiba, ezt elismeri az egész világ (!?!) 's egy magyar többet tud dolgozni mint három más, min senki nem kételkedik (!?!) ha t. i. egyszer majd neki iramlik — 's ő is tudna bármilly roppantakat a' nagy emberiség bámultára létre varázsolni!«

Holott törvényeink hiányos léte, és azon törvényeknek, mellyekkel birunk, még sokkal hiányosabb végrehajtása mellett, gyakorlati értelmiségünk és szorgalmunk jelen idői adagával bizony a' világ minden pénze sem volna elégséges — o legyetek errül meggyőződve drága hazafiak! — Magyarországot tartós és önálló egészségre, azaz nem valami ephemer és inkább csak látszó, mint valóságos jóllétre kifejtteni.

Többnyire nincs itt arra sem hely, sem idő, hogy ez alkalommal a' statusgazdasági tudomány mélyeiben buvárokodjam. Annyit azonban még sem mulaszthatok el ezuttal is érinteni, hogy nincs e' világon rászédőbb mód, valami országnak gyara-

¹ Mint szívben a' vér és a' gutaütés bizonyos!!! Sz. I.

podás vagy hanyatlás felé indultát mérlegelni, mint e' műtételt ki- és beviteli tabellák sarkalatára állítani. Mert valamint beteg egyedet illetőleg a' gyakorlat mezején rendületlenül áll Hippocrates e' mondata »pulsus bonus, urina bona, et aeger moritur« 's viszont: úgy sinylik szegénységtől a' legfényesb ki- és beviteli tabellák daczára nem egy hon, és viszont. Ez pedig annyira igaz, hogy például honunkban nem egy nemzeti tabellázók egybevetése szerént, de egyetlenegy kis garasnak sem lehetne honunkban lenni többé; holott menjünk tájrul tájra, helyről helyre, házrul házra, 's el nem vitathatólag mindenütt és mindenben több kiállított földi és kézi kincsre fogunk akadni mi — aequale pénz — mint a' mennyit ezelőtt 10, 20, 30 évvel fogtunk volna lenni.

Igy neveti az élet vajmi sokszor a' tabellákat ki! Miszerint nem is tartom szükségesnek Deák 17 millióra rugó pamut-szövet-féle deficitjének átellenében egyebet, mint az élő 's egyenesen kézzelfogható tényt állítani, melly erősebben és világosabban szól mellettem, mintsem azt bármilly capacitas is eltabellázni képes volna.

'S most, miután mint érintém 's azt hiszem eléggé bebizonyítám, hogy a' tekintélyes családok hanyatlása, mellyet én egészen más okoknak tulajdonítok, mint fabrikák 's effélék híjának, még nem aequale nemzeti sorvadás, 's az élő tény el nem pörölhetőleg szól mellettem, hogy bármilly difíciteket tabeliázzanak is ki némely bel- vagy külföldi status oeconomicai lajstromzók, Magyarország azért általján véve nem csak nem szegényebb most de jóval gazdagabb mint volt azelőtt: legyen szabad a' szentgróti levél további elemzését első alkalomra hagynom.

Pest, 1845. június 1-én.

(Jelenkor, 1845. 44. sz.)

III. Utolsó alkalomkor azon állítással végzém okoskodásomat és pedig tökéletes igazsági hiszemben: legelőszér, hogy a' magyar tekintélyes családok éppen nem azért sinylenek, mert a' honban nincsenek fabrikák, és a' honbul például csak

pamutszövetekért évenként 17 millió vándorol ki, de egészen más okokból, mellyeknek egy részét legott fel is hoztam; 's aztán, hogy azért, mert némi tekintélyes családok pusztulnak, Magyarországot általján véve még nem mondhatni sorvadási állapotunak.

Ma éppen e' véleményben vagyok, 's alig tartom lehetőknek, hogy bár ki is képes legyen, állításomat czáfólolag, a' szentgróti levél tartalmára utalva, ellenkezőt bizonyítani.

Deák diagnosisát Magyarország állapota fölött, én ehez képest gyökerénél elhibázottnak és ekkép egészen hézagosnak és alaptalannak tartom. Olly esetben pedig, mikor a' nyavalya oka meg nem ismértetik, és az valami másnak tulajdonittatik, mikor t. i. hibás a' diagnosis, akkor ugyan kérdem, lehetséges-e, hogy a' supponált de nem létező nyavalya legyőzésére praescribált gyógyszer okszerintileg illő- és helyes legyen? Én nem gondolom, hahogy az okszerintit nem pótolja véletlen, mi azonban én legalább ugy hinném, nem szolgálhat gyógyítási alapul, kivált mikor egész nemzet beteg állapota főrog kérdésben.

Ha ehez képest nekem Deák ellen czáfólolag fellépni volna egyedüli szándékom, és nem inkább a' valót lehető leg-tisztábban kitüntetni, én ezennel berekeszthetném a' szentgróti levél elemzését; mert ha azon sarkalat, mellyre Deák gyógy-modorát állítja, hibás, akkor természet szerint mind annak is alapnélkülinek kell vagy egyedül véletlen művének lehet lenni, mi a' hézagos sarkalatra rakatik. Mindaddig tehát, mig el nem dönthetőleg be nem bizonyittatik az, hogy Magyarország csak-ugyan sorvadási állapotban sinylik, mindaddig szorosán véve, nekem nem volna legkisebb további dolgom a' szentgróti levéllel.

Miután azonban, mint érintém, nem szószaporítás, ujság-czikkirás, újhuzás és kötekedés czélom, hanem hogy drága hazánk bajai gyökérokuknál fogva megismérve, gyökeresen gyógyittassanak, én a' szentgróti levél elemzését folytatva egyenesen fel akarom tenni, hogy Deák tisztán látott és Magyarország baja valósággal közszegénységnek indulás, honi nyavalyáink legnyugtalanítóbb szimptomája, sorvadás.

'S most nézzük, e' supponált nyavalya ellen mit praescribál Deák?

1-szer hogy kiadási lajstromunkbul nemes öntagadással törüljünk ki jövőre sokat.

2-szor hogy mások helyébe pedig irjunk honi kelméket.

Már megvallom, nem bámulhatom Deákot eléggé, ha valósággal azt hiszi, hogy e' két recept ki fogná a magyart gyógyítani sorvadásából, ha csakugyan e' nyavalyában sinylik.

Én ezt nem hiszem, sőt ellenkezőleg azt gondolom, hogy azon két gyógyszer, mellyet Deák sorvadás ellen praescribált, éppen ellenkezőt fog szülni, azaz sorvadásbul kigyógyítás helyett, alkalmazásában egyenesen sorvadást fog bekövetkeztetni vagy legalább elősegíteni, mindig feltéve, mikép valósággal sorvadási nyavalyára van a' magyarnak hajlama; alkalmazásában mondom, mert sohanem szabad felejteni, mikép legtöbb beteg az orvosi disciplinának (régime) egyedül azon részét szereti követni lélekismeretesen, melly neki édes, azt viszont felette hanyagon vagy éppen nem, melly neki keserü.

Igy például mikép fogja alkalmazni Deák első recipéjét azoknak legnagyobb része, kik orvosoltatni hagyják általa magukat és ez által közvetve a' hazát.

Tán ugy, hogy ezentul korábban fognak kelni, későbbben lefeküdni, mikép aztán erősebben és eszesebben dolgozzanak mint eddigelé; azt pedig mit kétszerezett szorgalom- és izzadsággal aratandnak, kamatra adják vagy élire verjék, 's maguknak csak annyi éldeletet engedjenek, mennyi szorosan szükséges? Éppen nem! Ilyest a' képzelet phantasmagoriál, az élet mezején azonban efféle cynicus recipék, ha valamit következtetnek, rendszerint csak azt következtetik, hogy a' szennyes üngös, semmit sem költő, de nem is szerző holdkóros pipázók száma növekszik, milly egyedek hijával a' honban ugy sem vagyunk, sőt tulajdonkép ezek sülyesztik koporsóba a' hont. Mert ha van haza, hol két kézzel fognak mindenhez, mi csak egy kis plausibilitással szolgálhat »semmit sem tevési« ürügyül és bujósdi ajtócskával, az bizony nem más, mint kimondhatatlan drága, de sült galamb után sovárgó hazánk.

»A fényüzés minden más országnak áldás, csak a' magyar-
nak átok, átok azért, mert sat«. Így tartja a' szentgróti levél.
(Lásd Pesti Hirlap 443. sz.)

Ugyan mi akar ez által mondatni: »Minden más or-
szágra áldás mi Magyarországon átok?« Hol itt az elválasztó
határ, hol egyáltalában az itt előforduló ezer árnyéklat meg-
határozása? És ugyan kérdem, mi a' fényüzés, mi nem? Vagy
jobban mondva, mi tartozik a' fényüzés rovatába, mi nem?

Például ugy lakni és ugy élni, mint általján véve a' sváb
paraszt lakik és él Magyarországon, ez ugyan a' fényüzés
rovatába tartozik-e vagy sem? Vagy mint lakik és él a'
homban számtalan német kereskedő és polgár, ki csakugyan
kényelmes házakban lakik és magátul alig tagad meg valamit?
Ez valljon fényüzés-e vagy mi?

Ha fényüzés, akkor a' magyarnak általján véve nem
csak nem igen lehet kiadási lajstromából kitörteni sokat, de
éppen ellenkezőleg sokat belé kell még írnia, minthogy caeteris
paribus, azaz vagyonához, szabadalmihoz, politikai állásá-
hoz képest sokkal kevesebb éledelek közt él általján véve a'
136,000 magyar nemesi család, a' magy. kereskedőséget, pol-
gárságot és parasztságot ide értve — a clerusról ez uttal ne
szóljunk — mint a' honnak német, görög sat. lakosa. Azon
fogyasztás pedig, melly az utolsók által történik, az iparnak
lehető legerősebb tényezője, mellyet zsibbasztani kár volna.
Ha pedig nem fényüzés, akkor ugyan mi az tehát, miben
általján véve még inkább meg kellene magát békőzni a' magyar-
nak? »Általján véve és még inkább« mondom, mert ugyan
kérdem — némi fecsérlőket ide nem értve — ugyan nem elég
nyomorultan, vagy legalább nem elég 'simplán' lakik és él-e
mostanság általján véve a magyar? Biz Isten tudja, dus hazá-
ját és roppant szabadalmait tekintve, olly simplán sőt olly
nyomorultan, mint sehol senki széles e' világon.

Bármilly különösnek tartassék is, mit itt mondandok,
azért még sem átalom ezennel állítani, hogy azon negativ
műtétel, t. i. a' nem költés, melly a' szentgróti levélben ajánl-
tatik, korántsem olly nehéz és nemes és erényes és különösen

hasznos valami, mint azt sokan hinni látszanak. Én e' felfogást egyenesen a' számtalan magyar nemzeti abberatiók sorába helyezem, mellynek eredménye passivitas és mellyen elvégre diadalmaskodnunk kell, ha nem akarunk a' civilisált nemzetek láncsorában örökké leghátul állni.

Minap egy szép, valami 9 éves fiu nyolcz vagy még több lépcsőfokon ugrott le. Bámulták és dicsérték őt. Én magamban azt gondolám: ez még nem nagy mesterség, csörgősapkás, ha kedve csoszszan, még a' szent István tornyárul is leeresztheti magát. Ehez csak akarat kell, sőt fejesség is elég, mert a' vis centripeta maga magátul elvégzi a' többbit. Ámde fölfelé, fölfelé, hogy megy az? Itt a' bökkenő! Ehez pusztá akarat még nem elég, de ügyesség és erő is kell.

Igy van a' »nem költéssel«, melly ha erény, bizony csak passiv erény, és bizonyára nem az, melly Magyarországot emelni fogja; minthogy a' mindenben annyira hátra maradt hazát igazi virágzásra egyedül azon »értelmes munka-megfeszítés« emelheti, melly nem cynicus patikákban, de csupán az életnek minden éledelelkel kinálkozó mezején fejledez.

Nem véteni, nem csorbitni a' hazán, magában vajmi szép, de hasonlólag szinte csak olly passiv erény mint nem költetni, a hazának felvirágoztatására korántsem elég, mert ily műtételre elkerülhetlenül cselekvő »kiállító erény« szükséges.

A' magyar ha gazdagodni akar, nem költ, élire veri a' pénzt és kincses ládájára ül. Eddigelé szerfölött kevés kivétellel ez volt methodusa. Sokat szerezni és becsületes fáradalom után, a' hazafiség és családi kötelességek legszigorubb teljesítése alapján, a' földteke minden éledeleibeiben — mellyek, tudni való, az emberi méltósággal egybeférők — lehető legbővebben részesülni, ez még nem jutott eszébe, vagy jobban mondva, ehez még nem tud.

És pedig ez azon szellem, melly életet és erőt önt a népekbe, és nem a' karthausi megtagadás, melly szerint, ha az egy kis fanatismussal is jár, csakhamar az erdők makkjaira kárhoztatná magát az emberi nem, melly nem cynicus passivitásra, de positiv szerencsére van a' nagy Istenek által meg-

hiva. Ugy hogy én, ki a' sybaritismusnak Isten tudja legnagyobb ellensége vagyok, még is egészségesebbnek, t. i. a' civilisatiohoz közelebbnek tartom azon hazát, mellyben habár kelletin tul költenek is, mint azt, hol szittyai mód szerint, mint dicső eleink tevék, lótej és nyereg alatt puhult hus alkotják a' főeledelt.

Nemzeteknél úgy áll a' dolog, mint egyeseknél. Ha ezek fősvények, vegetálnak ugyan, de körülöttök minden elhervad; midőn a' költő bukik tán, de számtalanok virágra kapnak körülte.

Mikor a' régi Pesti Hirlap, mielőtt szerkesztője előszer kiábrándult vala — előszer mondom, mert másodszor is ki fog ábrándulni, jövendőm, ha t. i. egyszer csakugyan eljut az igazi vágásba — mikor a' régi Pesti Hirlap olly irgalmatlanul villámlott és dörgött a' farsangi »baromias gyönyörmámor« ellen, akkor ő sem vevé fontolóra, hogy míg egy tökfilkó megrontja magát, addig ezrek meg ezrek keresnek, a' lámpásos gyerektől fölfelé a' divatárusnőig sat. sat. egy egy garast, egy aranyt, mi vajmi jól esik nekik; mi azonban mind elmaradna, ha hordójából Diogenes szabna az emberi nemnek politialis törvényeket, és ezekhez képest egy jó nyárspolgárilag egy egy meszszel könnyű ser-éldelet után, naplehunytaival a' baromfiakkal pihenésnek eredmények a' honnak jobbjai.

Stambulban, mikor regenerationak (!) indult a' fényes porta (!), több nemzetgazdasági kísérletek közt, márul holnapra a' turbánok is aboleáltattak, minthogy szerfölött magasra rugott azok olly sokszori egytetemes kötése. És mi volt eredménye? Csak az, hogy míg azok, kiket illetett e' kedvezés, az egyes lakosok t. i. alig vették észre e' jótéteményt, azalatt egyedül az érintett városban több ezer család, melly csak ezzel foglalatostkodott, rögtön veszté kenyerét. Így például, ha nálunk egyszerre megszüntetnék a' dohány használata, melly éppen nem szükséges és bizonyára nem egyéb a' lehető legrosszabb szokásnál, ugyan nem dülne-e ki, rögtön koldusbotra jutva, ezer meg ezer család? Mikbül azt hiszem eléggé kiviláglik, hogy országok felvirágzására távul sem az általjános szükségek

kisebbitése szolgál, de éppen ellenkezőleg, annál több ipar fejledez kénytelenül, minél inkább szaporodnak a' szükségek.

Nem abban áll tehát a' bölcesség, hogy ne sokat költsünk, hanem hogy eszesen költsünk, és ne, mielőtt szereztünk volna, és hogy a' végett, mikép lehetőleg többet költhessünk, értelmiségünk és szorgalmunk által előlegesen minél többet is szerezzünk.

És ha Deák ez értelemben vette azt, mit mondott, a' mint bizonyosan vette, és csak azon hiábavaló fénybolygókat akarta egy kisse ránczba szedni, kiknek, nem tagadhatni, a' hazában éppen nem vagyunk hijával, 's kik, a' nélkül hogy vagy magoknak vagy másoknak bármilly csekély igazi éldeletet szereztek volna, egy kis pillanati csillámlás után mint eldurant rakéták a' földre, úgy ők a' hazának valódi terhére esnek: akkor tökéletesen tudom jó tanácsát méltánylani. 'S bár követnék az illetők és e' helyett ne »hiznának« inkább csak azon semmi okost nem tevők, kiktől hemzseg honunk! Csakhogy ez esetben sem tartom »nem-költési recipéjét« nemzetsorvadási nyavalya ellen bármilly távulról is igazi specificumnak.

Lássuk tehát a' Deák által ajánlott második gyógyszert, hogy tudniillik

»Mások helyébe pedig írjunk honi kelméket«.

'S im eljutánk a' 'védegyletre', mellynek pártolása sőt felhőkbe emelése mondatá tulajdonkép Deákkal mindazt, mit — o — egész cikkében felhoz.

Igen »felhőkbe emelése«, mert ki azt mondja: »Ezen nemzeti átok — t. i. sorvadás elhárítása végett alakult a' védegylet«; és egy kissé alantabb: »A cél nem csekélyebb, mint a' hazának temetkező (sic?) sír partjáróli visszarántása, 's csak összetett vállakkal akarnunk kell, sikerült magasztos vállalatunk«, mert ki illyest mond, mint érintém, az felhőkbe emeli specificumát és annak sikerérül, minden kétséget kirekesztve, tökéletesen meggyőződve kell lennie.

,Ennyi sulyt tulajdonít Deák a' védegyletnek', mondám magamban, midőn e' sorokra legelőször vetém bámuló szemeimet, ezen egyletnek, mellyet én teljes meggyőződéseim szerint — és hű hazafiságban én nem engedek Deáknak vagy bár kinek

is egy hajszálnyi elsőséget — a' legszerencsétlenebb aberratió-
nak tartok, melybe vetemedni csak lehetséges volt. Mert ha
már oly férfi is kolompot köt bizonyos associationak előse-
gítésére és mindinkább szilárdítására, mint Deák, ki annyi
tiszteletre méltó és ki a' hazának oly kedves embere: akkor
vagy kimondhatatlan és alig menthető veszélyben forog a' haza,
ha t. i. egyedül efféle reactionalis gyógyszer segíthet rajta,
mellyet, ha az kellőleg operál, bizonyosan ki nem tart a' még
annyira gyenge nemzeti test, vagy oly kimondhatatlan hagy-
mázos állapotban van a' nemzetnek legalább bizonyos része
már, ha még egy Deák sem képes menekülni a' köz paroxis-
mustul, miszerint az egészség felé fordulás, a' helyreállás
szerfölött kétséges.

És most kérdem, e' kettő között melyik eset a' valóság-
gos? Az-e, hogy — föltéve miszerint csakugyan közsorvadás
a' bajunk, egyedül oly életbevágó reactionalis gyógyszer segíthet
rajtunk mint a' védegyelet? Vagy az, hogy Deák is' tud-
tával vagy tudta nélkül rabja azon hagymázos fascinationak,
melly az ország ellenzéki részét azóta egy tévedésből a' másíkba
sodorja, mióta az ellenzék megszűnt legfőbb kelleke lenni a'
hazának, de e' helyett a' positivitas mezején szükség minél
gyorsabban és nagyobb vonásokban haladni, mi soha de soha
nem lehet az ellenzék dolga, vagy ha azzá válik, gyökeréből
kiforgatva nem lábán de fején áll bármilly álladalom, honnét
aztán nincs messze vagy a' tökélyetes szétbomlás, vagy a' vas-
kéz? Kérdem, e' két eset közt melyik a' valóságos? Méltóz-
tassanak felelni! Mi engem illet, én lehető legelső alkalommal
bátor leszek véleményemet lepleg nélkül kimondani.

Pest, 1845. június 8.

(Jelenkor, 1845. 46. sz.)

IV. Valljon: »egyedül oly életbevágó reactionalis gyógy-
szer segíthet-e rajtunk, mint a' védegyelet: vagy nincs-e inkább
bizonyos párt oly hagymázos állapot által sodortatva, melly-
nek még Deák is rabja«. E' dilemmalis kérdéssel végzém be
mult vasárnapi cikkemet, mellyre ezennel ekkép válaszolok:

Míg a' kormány nyíltan és lappangva ellenzette a' magyarságot, míg alkotmányunkat zsbibasztva, hazánkat a' közbirodalomba olvasztani minden módon ügyekezett, 's ez volt félben nem szakított és ugy szólván systematisált célja: akkor, mert mi állánk az igazság mezején, a' legerősb reactionalis gyógyszer is illő lehetett a' status quo-nak bármilly ároni megváltoztatására. Nemzeti és alkotmányos sértegetés természet szerint visszavonást, ellenzéket és újhuzást fejtett ki; minthogy nemzeti és alkotmányos lét nélkül a' nemzet jobb része nem tudott, nem akart haladni, sőt életre sem volt különös nagy kedve; honnét aztán meg nem szünő surlódások közt, valamint a' kormány nem kimélte a' nemzetet — mert Mária Terézia-féle kormány-favorokat én legalább nem tartok kiméletnek — bizony a' nemzet is, némi ephemer kivételeket ide nem értve, ott rakott, ha nem is pártütve, legalább prókatorilag a' kormány utjába akadályt, a' hol csak tehette szerét. Illy körülmények között mondom, mikor az sem volt biztos, mi a' jobb embernek legszentebb, nemzeti szeplőtlenység t. i. és fejedelmi eskü által megerősített jogtisztelet 's e' két palladiumért kinos rettegések közt szünetlenül kellett virrasztani és résen állni, illy körülmények közt igen elértem, hogy soha nem lankadó 's legfélétkényebb ellenzék mellett mind azon kétségbeesésből származó hóbortnak, sőt még azon mindent sánczba verő ellenséges indulatnak is elmulhatlanul ki kellett törnie, melly a' magyar nemzet lefolyt évrájait nem egy csepp embervérrel jellemzi, 's melly ekkép nem csak magyarázható, de minden méltányosb előtt ha nem is dicséretet, legalább rokonkeblü sajnálatot érdemel.

Mióta azonban újabb időkben elvégre azon vette észre magát a' kormány, hogy az ausztriai közbirodalom legdúsabb mezejét ugy szólván parlagon hagyta, 's ekkép ezzel mostohán többé bännia nem lehet: a magyar nemzet pedig azon és e' szerencsés belátáshoz egy kissé tán én is járultam, hogy bizony némi kis recollectioival 's gyenge kis illusioival együtt nemzeti és alkotmányos csontvázánál nem maradt egyebe, 's ekkép, ha mint magyar constitutionalis minta-mumia nem akar világ-

csudájaként egy példánylag a' nagy emberiség népei közt figurálni, mindenek előtt bő, egészséges és minélelőbbi táplálékra van szüksége; mióta e' nagy, ezen annyira kívánatos fordulaton átesett valahára mind a' kormány mind a' nemzet 's hazánkra nézve egy új aerának reggele kezd biborodni, mikor nagy és kicsi azon öntudatra jutott már, hogy Magyarországbán felette sokat kell tenni 's pedig alkotvány- és nemzetileg, azóta félrelökte bármilly tekintetet, határozottan kimondva:

»Minden életbevágó reactionalis gyógyszert, azaz minden ollyast, a' mi újhuzással daczczal vagy bármilly ellenséges indulattal jár, én nem csak hasznosnak nem tartok többé, de olly kimondhatatlanul károsnak, hogy szíja csak be az általjános nemzet az efféle most olly sokak által nyujtott mérget csordultig, 's bizony mondom, pusztulásának csak csuda veheti elejét.

Hányszor szóltam így, milly sokszor iparkodtam, mennyire emberi érem csak engedte, hagymáznak induló egykori bajtársimat csalfa álmaikbul felrázni. Milly keserű epedések közt éltem napokon éveken át, mikor látni voltam kénytelen, hogy még a' legegészségesb velők is, mintha átok fekünnék e' hazán, olly rögeszmék által békóztatvák, miszerint tán nem birják — vagy nem akarják — tudja Isten én nem tudom felfogni a' megváltozott idők és körülmények kellékit, mellyek, ha csakugyan nem akarjuk szerencsétlen vérünket örökleg a' passivitas mezején fogva tartani, mai időkben tökéletesen ellenkezők, és parancsolólag arra sürgetnek, hogy tegyünk, haladjunk — ámde — mert e' körül forog a' dolog sikerrel és nagyszerüleg tegyünk, 's haladásunk ne legyen Icarus röpte; pedig ez lesz, kénytelenül ennek kell lenni, ha újhuzás, dacz és ellenséges indulat lépteink mozgonya, vagy más szavakkal: ha a' haladás zászlóján az ellenzék neve áll, mert ellenzék és haladás két olly annyira ellenkező mütétel, miszerint egyet a' másikkal özszeilleszteni teljességgel lehetetlen, ha-hogy az ellenzék — mondjuk ki leplegtelen — uralkodásra nem vágyik; ámde ez esetben is, ha t. i. szerencsésen (!?) uralkodásra jutna, mi maga magában képtelenség, megszűnne lenni ellenzék.

Ezeket közbevetőleg oda vetve, mikre azonban részletesebben majd még visszatérek, a' kérdés most az:

Valljon változott-e a' kormány és változtak-e általján véve a' körülmények annyira, miszerint ellenszéki tactica helyett ezentul már a' haladás mezejére ki lehessen lépni biztosan? 'S aztán:

Valljon a' védegyelet, nyavalgó magyar hazánkat tekintve, azon reactionalis gyógyszerek categoriájába való-e, mellyeket én a' nemzeti test mostani állapotára nézve méregnek tartok?

Már mi e' két kérdés megfejtését illeti, azoknak csak elseje is, ha az kellőleg tétetik, annyi terjedelmességgel jár, miszerint teljességgel nem lehet czélom, e' műtételt ez uttal részletesen 's kimerítőleg megkísérteni. Addig is azonban, mig czáfolólag ellenem fognak fordulni, a' hazai intelligentiák, mit elvárok sőt reméllek, mert nem 'Deák vagy Széchenyi', de a' 'Való' diadalárul van szó, és ez csak szabad 's elfogultság nélküli surlódásnak szokott lenni gyümölcse, addig is itt némieket legalább fővonásilag felhozni bátor leszek.

'S ugyanis az első kérdést illetőleg:

A' kormány azóta, hogy Magyarország az ausztriai közbirodalomhoz van csatolva, szinte a' legközelebbi időkig, nyíltan vagy lappangva de mindig működött a' magyarság 's a' magyar alkotvány ellen. Ha néha lankadásra tért is e' szakadatlanul folytatott irányzatában, ezt csak akkor tevé, mikor a' körülmények arra kényszeríték, mikor t. i. török és később porosz és franczia háborui bonyodalmak — mellyeket a' magyar soha nem mulasztott el nemzeti 's alkotványos élete fentartása végett, mennyire csak birta, felhasználni — arra inték a' kormányt, hogy egybeolvasztási 's egy kaptafára verési czéljaihoz inkább csak akkor közelíthetne, mikor ismét lecsillapodott a' vész 's ez által részint növekedett hatalma, részint pihenésnek 's alvásnak indult vérünk, mire az minden időben olly annyira hajlott.

Igen, ez volt — 's ne himezzük hámozzuk a' dolgot, mikor bajaink gyökérokaira szükség bocsátkoznunk, ha javulni akarunk — ez volt szinte legközelebbi időkig a' kormánynak

szakadatlan irányzata, mintegy systematisált terve, mellynek átellenében nem maradt a magyar nemzetnek más választása, mint vagy megtört zománczczal magát kivetkeztetni engedni minden sajátságibul, minden szabadságibul, a' minthogy erre Mária Terézia idejében már aggasztólag hajlott, vagy minden kitelhető módon használni, sőt mennyire lehet, még nevelni is a' kormány bajait, mihez képest ez utolsót tágitásra kényszerítve, legalább egyszerre ne vágassék ketté éltének fonala, de az idő és körülmények netaláni jobbrafordultával jobb sorsát is várhassa.

Az 1830-dik év óta azonban, 's már némileg 1825-ben, mikor legkisebb nehézségekkel sem küzdött a' kormány, de az áldott béke közepett hatalma teljes fényében állott, egyedül a' közérdek kellő felfogása 's méltánylata által indittatva, Magyarországra nézve egy egészen új cselekvési rendszernek vettettet meg alapja. A systematisált amalgamatió 's egybepontosítás terve helyett a' magy. nemzetiség és alkotvány, ha nem is pártoltatott különösen, legalább »kiméletnek« kezdte tárgya lenni; míg mai időkre jutva, hadd mondjam röviden, mikép elemzésem ez uttal szerfölött hosszas ne legyen, jelenleg azt tapasztaljuk, mi világosb minden ellenokoskodásnál, hogy a' magyar nyelv a' törvények nyelve, és a' kormány nem csak nem tervezi a' honi alkotvány megsemmisítését, minek eszközlése valóban nem volna épen titáni nehézséggel egybeszótt munka, de éppen ellenkezőleg sem időt sem fáradságot nem kimél 's béketürése kimeríthetlennék látszik lenni, csakhogy maga magátul ne pusztuljon el azon régi alkotvány, mellyet idő és jogtisztelet szentesít, melly — bármit mondjanak is a' jószívü magyar centralisták — olly kimondhatlan sok jót rejt magában 's annyira javítható, hogy ők minden regényi és compilatori jeles tulajdonaik mellett tán alig tudnának valami talpraesettebbet kifőzni, melly azonban biz Isten hova-hamarább bukik — o ne csaljuk e' körül magunkat drága honfiak, mert e' csalódás a' halálnál is kinosb volna — ha mai időkben, mikor régi alvá-sunk után a' légtöbb honi tett inkább csak ide odai kapkodásnak mint valami tervezett 's egybehangzó cselekvésnek viseli színét, egészen magára hagyatnék az 's nem lenne pártolva

eskü által kötött és a' közérdeket magasb szempontbul felfogó fejedelmi hatalom által.

Az előtt, 's megakarom engedni, egyedül a közbirodalmi olly annyira szövevényes gépezetnek egyszerűsítése végett, nemzetiségébül 's alkotmányából — mondjuk itt ki egyenesen — ki akarta a' kormány vetkeztetni a' magyart, igen, ki akarta, mert e' körül forog a dolog, midőn 1825. és kivált 1830. óta ez akarat többé nem létezik, de mind az, mi ezóta nemzetiség és alkotvány mellett hanyagon vagy tán annak ellenére is történt, egyenesen azon szövevények eredvénye, mellyel minden kormánynak kell küzdenie, melly más systemára megyen át, 's annál inkább olly kormánynak mint a miénk, mellynek annyi és olly külön és olly régi érdeket kell szünet nélkül szemben tartania és kimélnie.

Azon tény mihezképest régibb időkben mikor én elolvastási s alkotvány elleni szándokot találok a' kormány minden lépteiben, néha hosszabb időkig bántatlanul állott mind nemzetiség mind alkotvány, azóta viszont, hogy én az érintett akaratot sehol nem veszem észre többé, sőt bizonyosan tudom, miszerint az éppen nem létezik, mégis többszer történtek sőt történnek ez óráig olyanok, mik féltékeny kebelben nem kis aggodalomra szolgálhatnak okul, ezen tény éppen nem gyöngíti állításomat, de egyedül csak annak tulajdonítható — pedig ez képezi lényegét a dolognak — hogy régibb időkben, midőn háborui veszély 's egyáltaljában az akkori körülmények fejletlenebb kellékei részint nem engedék részint nem tevék szükségessé a' szorosb computust, nem mutatkozott a' magyar nemzetiség és alkotvány az ausztriai közbirodalom egyetemében olly heterogen természet- és gépezetileg, mint mutatkozik most, mikor elvégre részletes computusra jutánk, és valóban legfőbb ideje minélelőbb kiemelkednünk azon »amabilis confusio« ködeibül, melly közt nemzetiséget és alkotványt óni iparkodánk, miszerint ezeket, mint boldogságunk két semmi áron el nem idegeníthető tényezőit, ezentul is folytonos éberség 's lélekismerettel őrizve, valahára szerencsésen feloldjuk azon problémát: hogy jölehet nemzetiségünk magyar, és országos gépezetünk alkotvá-

nyos, azon állomány ellenben, mellynek kiegészítő részét alkotjuk, általján véve nem alkotványos és legalább kormányilag germán, azért megóva kettős palladiumunkat, mégis elérjük a' hatalmas egek által rendelt öszszeköttetésünkben azon földi szerencsét, melly a civilisationak végcélja.

E problema feloldására előbbi időkben semmi, újabb időkben pedig nem elég gond fordítottat. Az előbbi időkben ugyanis, mint érintők, amalgamatióra törekedett a' kormány, a' magyar ellenben az amabilis confusio fentartásáért sőt növekedésiért kérte az egeket szüntelen, mi természetesen nemcsak nem vezethetett a' kérdésben levő problema feloldásához, de kénytelenül olly viszonyt idézett elő, melly sem a' kormányra sem a' nemzetre nem lehetett hasznos. Újabb időkben pedig noha nem tör a' kormány amalgamatióra többé, mit a' magyar nyelv törvényesítése által el nem pörölhetőleg bebizonyított; noha nincs szándokában az alkotványt felforgatni, mert ha ez lenne szándoka, nem volna egyébre szüksége, mint minket magunkra hagyva, magunkat saját magunk ellen szuronyai-val nem védelmezni, és tökéletes chaosba peregne le nemsokára az egész;¹ noha, mint mondom, mind egyben mind másban elhagyá régi systemáját a kormány, 's elvégre itt volna ideje, hogy viszonyos érdekeinket lehető legcélszerűbben egybeillesztve, utilisálnók azt: mi ezt nem csak éppen nem teszszük, de régi politikánkat folytatva, még potenciozzuk annak újhuzó 's ekkép mai körülményeinkre épen nem illő szellemét.

¹ Sokan nem gondolják Magyarországot olly gyuladási 's ekkép olly veszélyes állapotban, mint az valósággal van. — Trencsényi † 's eféle esetek nem normalis állapotuk ugyan; de mivel itt-ott helybeli bajok mutatkoznak, azért nem mondhatni még az egész hont gyuladási állapotban. Igy szólnak. Ámde kérdem, ha csakugyan mutatkoznak localis gyuladási symptomák — mit senki nem von kérdésbe — és vannak a' honban elég tüzelők — mit szinte nem tagadhatni — más részről pedig, alig megyen és mehet végbe nagyobb vármegyei actus fegyveres rendtartók nélkül: ugyan kérdem, ilyen csillagzatok közt nem szinte bizonyos-e, hogy a helybeli gyuladásoknak előbb-utóbb, de okvetlen általánosakká kell válniok, ha az oltó fegyveresek működése megszűnik, mi pedig egyenesen csak a' kormánytul függ. Sz. I.

† Hiedelmünk szerint a' trencsénymegyei jelen tisztujításra vonatkozó botrányos, sőt nem egyrészen borzasztó készüléteket érti az értekező ns. gróf. Szerk.

Jelenleg azon hiba tehát, hogy Magyarország pang és czélszerű előmenetele oly kétes, egyenesen a' nemzetnek vagy inkább azoknak tulajdonítható, kik a' nemzetet nemcsak a' mostani idők és körülmények megváltoztatott kellékeire nem figyelmeztetik, hanem e' helyett a' régi utak használásában, mellyek azonban ,sehova sem vezető utakká váltak', még inkább megerősítik.

És ezt, mert lelkem mélyében így látom a' dolgok lényegét, tartózkodás nélkül lehető leghangosabban kikiáltom, az egész haza, sőt mennyire gyenge szavam engedi, az egész világ hallatára; midőn másrésziül éppen oly leplegtelenül, 's éppen oly hangosan kimondani bátor vagyok, hogy a' kormány egykori bünei a' magyar nemzet átellenében oly roppantak — mert lassu halálnak kínai közt tartotta annyi százados éven keresztül a' magyart holott saját szellemében az emberiség diszére, milly szeretetre méltólag fejthette volna ki azt ekkorig! Miszerint legszentebb kötelessége minden áron jóvá tenni a' lefolyt idők tévedéseit, 's új életet 's új erőt adni a' magyaroknak, mi, mint legbecsületesb tett, minden bizonynyal lehető leghasznosbnak fog mutatkozni nem csak Magyarországra, de az egész közbirodalmi állományra is.

Ámde ezt valljon hogy teheti a' kormány, bár csupa szentekbül állna is, ha az ellenzék a' tulnyomó? Ha a' helyett t. i. hogy ellenőri körében maradna, ne quidquam detrimenti capiat respublica, egyszersmind a' haladás zászlaját ő akarja lobogtatni?

Pest, 1845. június 15.

(Jelenkor, 1845. 48. sz.)

V. E' sorokat alkalmasint kevesen fogják olvasni, mert ha valami oly résziül jó, melly nem tetszik, félrevetésre nálunk már ez is elég ok, nálunk, hol a' szabad discussio csak nem régiben vette eredetét; én pedig szerfölott soknak teljességgel nem tetszhetem, mert legelsőben is nem csak nem vagyok mestere a' hizelgésnek, melly Magyarországhban rendszerint oly nagy sikerrel jár 's népszerűségre nézve elkerül-

hetlen, de tán keblem kelletin túl is szigorú, ha magyar dolgokról ítélek, mellyeket bármiben is nem bírok a' közép-szerűség során tűrni. 'S aztán mert most vén napjaimra bizonyos sine curát (!?) vagyok kész vállalni magamra, mi tudom nem egy fellengős vármegyei harczfőnek szemében olly tettnek mutatkozik, mintha a' rosznak adtam volna el lelkemet,¹ és így ez uttali kérésemet azon kevesekhez vagyok irányozni vagy inkább ismételni bátor, kik politikai pályámat kezdete óta kísérve, ha lépteimben nem tapasztaltak is különös mélységet, azon igazságot mégsem tagadják meg tőlem, hogy szándokom mindig tiszta volt, és arra sem a' »nagyok komoly tekintete«, sem a' »sokaság kegye« befolyással nem bírt, de egyedül meggyőződése és azon vágy: mennyire csak erőm bírja, ha kell még apály és dagály ellen is szolgálni a' hont.

Kérésem ezen rokonkeblü honosimhoz pedig az: sziveskednének engedékeny hangulattal kísérrni e' fenforgó elemzést 's nekem mind azon ismétléseket kegyesen megbocsátni, mellyek már eddig is előfordultak 's mellyek ezentul alkalmasint még többször fognak kerülni elé; ámde én — tulszerénység nélkül legyen mondva — abban nagy sulyt helyezek, hogy az, mit a' szentgróti levél elemzése folytában eddigelé állítottam és ezentul még állítani fogok, legalább higgadtabb jóakaróim által

¹ Az értekező ns grófot, mint a' hirlapokban jelesen pedig Jelenkorunk folyó évi 45-dik számában is közölve volt, fels. fejedelmünk az ország szükségeinek megfelelő közlekedési eszközök létesítésére megkivántató előmunkálatok minél gyakorlatibb 's alkalmasb módon, egyszersmind haladék nélküli elkészíthetése végett alakítandó különös bizottság elnökévé méltóztatott k. kinevezni. Mi a' m gróf nézeteivel — 's ezt büszke örmérséssel mondjuk — rendszerint tiszta meggyőződésből azon egy értelműek szoktunk lenni, noha jól tudjuk, hogy nem egy ósárlója 's kisebbitője, nem egy nyílt és lappangó ellensége van honfitársaink közül az európai híré nagy hazafi grófnak. Azon méltatlankodást pedig — legszelidebb kifejezéssel szólva — miszerint bárki is elég alacsony lenne a' tisztelt grófot azért, habár gyanúsító árnyéklatban kárhoztatni, — mert már félszázadot meghaladt évei 's olly gyakran gyengélkedő egészsége daczára is a' lehető legterhesb hivatal elvállalására késznek mutatkozni elég lelkes volt a' tiszt. gróf, mi 's egyáltaljában velünk minden jobb érzésű magyar boszszus kudarczczal utasítjuk vissza; mert minden jó hazafi, bármilly politikai hitvallásu legyen is egyébiránt, csak sikerbiztos örömmel nézheti azon ügyvezérletet, miben a' haladás az előmenet legsürgetősb, olly tiszta 's országszerte ismert erélyességű kezekre bízva, a' millyenek gróf Széchenyi Istvánéi. Szerk.

minden pártindulat nélkül olly értelemben bíraltassék, a' mint én minden sértegetés nélkül egyedül a' való kitüntetését iparkodtam tüzni ki czéломul. 'S ugyanis, mert Deák befolyását kisebbitni, pártját maga magával ellenkezésbe hozni, legtávu-labbrul sem szándokom; sőt inkább egyenesen az után vágyom, hogy, magyar politikánkat szenvedély-nélküli surlódás következtében a' gyakorlati élet sarkalatára állítva és a' 19-ik századi körülményekhez ildomilag szabva, a' teendők sorában és módjában elvégre egyetértsünk, kezét fogjunk, 's ekkép Deák tekintetének öregbitéséhez, szilárdításához én is, ha lehet járuljak bármi csekély sulyommal.

Az azonban, hogy egymást capacitáljuk 's elvégre egyetértsünk, mikép aztán a' magyar nemzeti test orvoslásában ne legyen köztünk többé elágzás, nem könnyü dolog. Én tudom, mit akarok, és ez belsemben tisztán áll. De ez nem elég, mert valamint én nem bírok senkinek is belsejébe látni, ugy bizony az én belsem is csak annyiban tárt más előtt — mert ki venne magának elegendő fáradságot abban buvárkodni — a' mennyiben képes vagyok lelkem tükrét másokkal közleni. Ámde ebben soha nem voltam nagy mester, mi körül magamat egy pillanatig sem ámitottam, mert kevesebbé érve, kevesebbé felfogva mint én, legalább Magyarorszáiban eddigelé aligha volt valaki, noha minden módon ügykeztem keblem legrejtettebb redőit is kitárni a' haza előtt leplegtelen.

Ha ekkép ez alkalommal, mikor annyi fekszik lelkemen, és annyi remény és félelem közt eped keblem — mert a' kikötöbe jutás szinte olly közel áll hozzánk mint a' végképi elsodor-tatás — még kevesebbé voltam és leszek rendszeres, rövid és világos, mint rossz szokásom vagy inkább: korlátolt tehetségem következtében vagyok közönségesen, de e' helyett, ide oda kapkodva hosszasan és ismételve szólok, csakhogy valamikép érthetővé tegyem magamat, ezért, mint már fentebb esdeklém, előre is alázatosan bocsánatot kérek.

Az 1790. és 91-diki országgyűlésen — ha nem mese a' dolog — egy gyakorlati statusférfit által az mondatott: 'Hic non agitur ut bene loquamur, sed ut nos nos intelligamus'; és

kiki tudja, habár igen hibás vala is ezen sententia, azért mégis rövid idő alatt mennyi hozatott helyre 's mennyi üdvös rakatott azon időkben későbbi kifejlésünk alapjául. Hadd ismétljem én ezt jelenlegi körülményeinkhez alkalmazva, mikor szinte sőt még kevesebbé teszi a' dolog lényegét, hogy tacitusi rövidséggel, ciceroi eleganciával szóljunk, vagy éppen czifra phasisokat esztergályozzunk, fellengős képeket fessünk, dörgő szavaktul viszhangoztassuk tanácskozásink négy falait, hanem hogy értsük valahára egymást, 's mi még több — noha azt hiszem, nem lesz olly nehéz, csak sikerüljön amaz — a' kormányal is elvégre tökéletes tisztába jöjünk.

Hadd legyen ezeket előre bocsájtva szabad egy kissé reassummálnom a' legutolsó cikkben mondottakat.¹

A' bevezető kérdés ott így hangzik: »valljon — egyedül olly életbevágó reactionalis gyógyszer segíthet-e rajtunk, mint a' védegyelet, vagy nincs-e inkább bizonyos párt olly hagymázos állapot által sodortatva, mellynek még Deák is rabja?»

E' kettős kérdésnek csak elsőjét elemeztem, mi azon conclusiora vezetett, hogy most, miután a' kormány egészen más mezőre állott, olly reactionalis gyógyszerekre mint a' védegyelet, többé nem volna szükség, sőt éppen ellenkezőleg az illyes felette ártalmasnak is mutatkozhatnak.

Ezt végezve, azon két kérdést tűztem ki, mint most természetesen következőt, quod esset probandum: 1-szer valljon változott-e a' kormány és változtak e' általján véve a' körülmények annyira, miszerint ellenzéki tactica helyett ezentul már a' haladás mezejére ki lehessen lépni biztosan; és aztán 2-szor: valljon a' védegyelet nyavalygó magyar hazánkat tekintve azon reactionalis gyógyszerek categoriájába való-e, mellyeket én a' nemzeti test mostani állapotára nézve méregnek tartok?

Már mi e' két utolsó kérdést illeti, itt is szinte csak az

¹ Ha könyvet írnék, hol igen könnyű visszatekinteni az egésznek logikai gépezetére, minden bizonynyal nem illy pedantice tárnám ki előadásom főpontjait. Miután azonban ritka ember tekint vissza egy már elolvasott 's tán már félre is vetett ujságcikkre, ebbeli felhívéseket, miszerint az olvasó a' dolog fonalát egészen el ne veszítse, illy alkalommal elkerülhetlenül szükségesnek tartok. Sz. I.

elsőnek tárgyalásába ereszkedtem, úgy hogy midőn ezt ez alkalommal folytatnám, mindazon többi most érintett kérdéses pont elemzésével még tartozom; ámde nem fogok késni azok fejtegetését is minélelőbb szóba hozni.

»Hát csakugyan megváltozott volna a' kormány?« Igen megváltozott; 's kérdem: valljon ki olly vak, ki ezen kételkedhetnék, ha az előbbi időket őszintén egybehasonlítja a' mostaniakkal, 's tagadni nem meri, hogy a' lefolyt gyásznapok közt, mikor már alig hallatszott magyar szó és általján szinte már az istállóba szorítatott az, a' constitutionnak pedig csak pusztá megnevezése is valami gyűlöletes volt, és a' mai napok közt csakugyan van valami különbség! És milly roppant különbség, minthogy ma nem üldöztetett, nem tolerált nyelv a' magyar szó többé, mint vala egykor, de a' törvények parancsoló szöze, melly ha inkább csak lármával fitogtató mint csendben ápoló tulajdonainknál és hazafiui erényünk fejletlen, hogy ne mondjam »könnyü« léténél fogva nem ver olly biztos gyökeret, és szerencsétlen tulhajtásink miatt nem megy az egész nemzeti test nedv- és vérebe olly szaporán, mint azt minden jó hazafi lelkébül kívánná, ugyan nem saját bününk-e ez, mellyért csak saját magunk érdemlünk szemrehányást? Az alkotvány ellenben ha vérzik, és a' higgatabb ember, kinek hona drága, keserü sejtelmek közt néz a' kétes jövendő elibe, ugyan kérdem, 's menjünk megyérül megyére, ki ennek oka 's valljon nem hazánk határai közt saját magunk által ejtetnek-e alkotványunk ellen, ha az csakugyan nem csupa czafrang, de a' jó polgárnak, a' méltányosb embernek szabadsági vára, a' leghalálosb sebek? Feleljen erre bár ki 's készen várom a' sorompók közt.

Én politikai viszonyokból 's általján véve nagyobb nemzeti események köreibül kirekesztem a' szerelem, szeretet, de még a' barátság érzelmét is. Mert illy ingatag szer, melly ezer egyedben ezer árnyéklatban létezik vagy inkább 'lappang', sokszor csak ma támad 's már holnap mulik, midőn az embernek léte is csak hajszálon függ, olly igen gyenge alap, hogy illyesre állitni nemzetek 's nagyobb emberi társaságok jóllétét, szerencsését, legalább az én politikai hitvallásom szerint, bün.

Nem akarom én ehez képest erősíteni mintha a' kormány és azon dynastia, melly Magyarország fejedelmi székét is tartja, mai időkben több vonzalommal, több rokonszenvennel viseltetnék a' magyar nemzethez, mint viseltetett azelőtt, vagy mintha az ezelőtti kormánynak 's például Mária Theresia és II. József fejedelmek más czélt tűztek volna ki maguknak, mint Magyarország boldogítását. Nem, ezt nem cselekszem, ennek fejtegetésébe én nem bocsátkozom. Mert az emberek titkos szándékiba, rejtett veséikbe hatni én olly kevésbé bírok, mint bármilly halandó, minthogy erre csak a' magas Isten képes. Miszerint én, noha alkotványos lényegemnél fogva politikában vakon senkinek nem hiszek, 's legnagyobb bizodalmam mindig éber féltékenységgel jár, azért mégis minden kormányrul, minden fejedelmi hatalomrul fel akarom tenni, hogy szándéka nem egyéb, mint alattvalóinak 's ekkép saját magának boldogítása; igen, egyuttal saját magának is, minthogy nemzeteket sujtani, szerencséjököt csorbitni, nem lehet boldogság, de bizonyosan saját legnagyobb megrövidítés. Ámde a' »módban, nemzeteket boldogítani akarni«, ebben lelek ezer aberratiót. 'S valóban ritka hatalom az — üssük az emberi események évrázait kezdettül végig fel — melly a' gondviselés alá bizott népek eredeti typusát felfogva, ennek alapján törekedett vala azok kifejtését, azok nemesbülését eszközteni. A' 'Nagy' ezen igen ritka czimmel fénylik is ehez képest évezredekén át, azon félistenek szent neve, kik mennyei ihletéstül felvilágosittatva, népeik boldogságát sajátlagos eredetiségük alapján buzgólkodának kifejteni 's magasbra emelni, midőn ha ez el lőn hibázva a' legtisztább szándék, a' legálhatatosb jórai törekvés sem elég, hogy az egykor leghatalmasb is örök feledékenységbe ne düljön, vagy ha el nem felejtetik, neve közönyösséggel sőt némi keserü érzéssel ne említettessék.

Már e' tekintetben — hadd mondjam lepleg nélkül ki, mint lelkemen fekszik — a' magyar nemzet is egy olly szerencsétlen népcsalád, melly eddigelé csak ritkán vagy inkább egyedül rövid időszakok közt tapasztalta főnökeinek azon magas felfogását, melly után itélve, azt lehetett volna gondolni,

hogy eredeti sajátsága fel lőn fogva, el lőn ismerve; azon idő óta pedig mióta az ausztriai közbirodalommal házasult egybe, szinte a' legujabb időkig eredeti typusa nemcsak legcsekélyebb figyelemre sem volt méltatva soha, de mint valami tekintetre éppen nem méltó, sőt mint a' közbirodalmi gépezetbe valami éppen nem illő, nyilt vagy lappangó, de minden uton meg nem szünő zsidbasztásnak vala tárgya.

És ezen becsmérése a' magyarságnak, azon kimondhatatlan rövidlátás, észre nem venni, milly megtörhetlen zománcz czimezi a' magyar jellemét, és hogy ő csak magyar tud lenni, vagy valami utálatra méltó mecsevész és selejt, és e' szerint minden jobb tulajdonibul ki lehet ugyan vetkeztetni őt, de keleti typusát, nemzeti jellemét, lealáztatása nélkül megtörni nem; ezen rövidlátás, ezen nemzetismereti megbocsájthatlan hiba mindezt észre nem venni, vagy legalább nem sejtteni, olly bűne a' lefolyt kormánynak, melly miatt ők lakolnak leginkább, midőn mi sinylünk, mert a' helyett, hogy most egy egészségtül pezsgő, saját eredetiségében viruló nemzet szolgálna a' dynastiának lehető legnagyobb erősségi támaszul, e' helyett egy megfertőztetett, megtört, magával elégületlen nemzet tanusítja a' lefolyt idők tévedésit és zsidbasztja a' közbirodalom teljes erejű kifejtését.

Nem czélom jelen elemzés által bárkit is sérteni, vagy éppen a' volt kormányok aberratioit ellenséges indulattal fejtegetni; mert valóban nem az után vágyom, miszerint magunk közt még inkább elágozzunk, vagy hasztalan recriminációkban gyakoroljam erőmet, vagy éppen a' mostani kormány czélszerűbb tendenciáira én is öntsek hideg vizet, mikép nemzet és kormány közti közelítés nehéz legyen, bizony ez nem czélom; de legforróbb óhajomásom éppen ellenkezőleg oda vág, hogy tökéletesen és minden időkre megszüntettessék azon kormány és nemzet közti viszony, mellyhez képest a' kormány mindig valami mássá akarta alakítani a' magyart mint a' mi, és őt mindig természete ellen buzgólkodott boldogítani; a magyar ellenben részint nem tudott valami jobb mássá válni 's az inye elleni szerencsét megizlelni, részint neheztelésekkel lökte a' rá

alkalmazott jó szándékot vissza, honnan aztán nincs mit csudálnunk, ha azon gyümölcs, mellyet e' viszony termett, sem a' kormányra sem a' nemzetre nézve nem lehet szerfölött édes. Igen e' szerencsétlen viszony megszüntetéséhez tehetségem szerint járulni legforróbb óhajtásom és hogy e' helyett magyarság és alkotvány elvégre bona fide és folyton pártoltatván, ezek alapján fejtsék ki a' magyar nemzet boldogsága. Folyton mondom, mert századok hibáit egy két évtized nem ütheti helyre.

Illy boldog létet elérni vagy ahoz csak közelíteni is azonban teljességgel nem lehet, ha a' volt idők tévedései, minden sértés nélkül ugyan, de a' valónak egész tisztaságában quia de mortuis nil nisi verum, nem emeltetnek jövő nemzedékek tanulságára ki; minthogy tévutakat csak úgy kerülhetnek ki a' jövők, ha azok lepleg nélkül feltáratnak előttük, mi egyenesen a' történetírás jogkörébe tartozik, és e' szerint mig a' való vágásából ki nem tér, soha nem lehet bántalom.

Mária Therézia fejedelmünk jó szívéül, tiszta czéljairul ugyan ki kételkedik? Senki e' hazában. És mégis nem szorul-e a' mélyebben vizsgáló keble vajmi fájdalmasan össze, ha meggondolja, milly viszzássan használtatott a' magyar nemzet kifejtésére azon elfelejthetlen kor, mikor fiatal és régi¹ olly tuláradozó lelkülettel sereglett a' bájoló királynő fejedelmi széke körül? Európa tapsolt ezen nemes elragadtatásnak 's mély szeretettel vonzódeák a' varázsló fejedelmi asszony a' magyar néphez, melly eredeti erejében olly férfiasan pezsgett 's neki annyira tetszett; ánde azt, hogy a magyart nemesítve még magyarabbá tenné, és saját eredetiségében buzogna őt a' civilisatio lánczkoszorujába emelni, mikép aztán valamint nagyinak mutatá magát uralkodása alatt, még nagyobbá váljék jövő időkben, ez fájdalom, elkerülte figyelmét, sőt egészen ellenkezőleg éppen nem méltányolván a' magyar zománczot, mindent elkövete annak elolvasztására, honnét aztán, valamint az ideje

¹ Az 'öreg' vagy 'vén' kitétel nem kellemes, azért, valamint a' franczia nem mindig mondja 'vieux', hanem gyakran 'ancien' ez értelemben, én is — mivel öreg kezdek lenni — e' joggal élni kívánok. Sz. I.

alatti magyar lelkület nem volt egyéb mint természetes következménye az épségben maradt, el nem mecsevészett régi szittya jellemnek, úgy volt és lón anyáskodó de éppen nem philosophiai uralkodásának szükségképi felülépítvénye, mikép többet ne mondjak, az újabb kori többszer ismételt insurrectionalis comoedia, a' győri ütközet sat. és számtalan magyarnak elaszszonyosult 's olly tulajdoni volta, mellyről azt szokták mondani: »az ármánynak nem elég rossz, az Istennek pedig nem elég jó.«

'S hát II-dik József uralkodónk magas lelkületét meszsze kilátó nézeteit és őszinte emberszeretetet ki meri vonni kétségbe? Valóban senki, ki ezen ritka tehetségű fejedelem szeretetre méltó tulajdonit ismeri. Ámde kérdem, Magyarországra nézve bölcsészeti felfogással cselekedett-e? Bizony ,nem'-mel kell erre válaszolnunk, noha neki köszönhetjük nemzeti felébredésünket, mert felrázó keze nélkül alkalmasint nem volnánk többé; de ő ezt nem akarta, és ujjászületésünk csak Véletlen eszköze volt.

'S most a' nagy élet mezején szedett e' két példából ugyan milly tanulságot vonhatunk? Legelőször azt, hogy a' lehető legjobb szándék sem elég népek valódi boldogítására, ha a' nékiek szánt Jó természetükkel ellenkezik. 'S aztán, hogy a' legdicőbb fejedelmek is, mint minden bizonynyal valának Mária Therézia és II. József, vajmi könnyen elhibázhatják a' nemzetek typosainak felfogását 's kellő méltánylását, ha ezen typos magánál az illető nemzetnél olly kevés becsben tartatik, áruba olly könnyen bocsáttatik, magátul a' nemzettül olly irgalmatlanul összetépetik, mint a magyar nemzetnek nagy, tán nagyobb része egyenesen versenyre kelt, hogy minél hamarabb magátul lökje nyelvével együtt minden eredetiségét.

Mária Therézia és József csak jót akartak, 's ezt minde- nek fölött a' közbirodalmi oly annyira complicált gépezet egyszerűsítése által akarták elérni.

'S valljon van-e ebben kaján szándék, rossz akarat? Én azt hiszem, nincs; sőt éppen ellenkezőleg, mert egyszerű status-gép a' nagy közönség jóllétére csakugyan könnyebben 's kevesebb talentummal — mi olly ritka — forgatható, mint a'

szövevényes. 'S kérdés, az egészet tekintve, 's minden hazafiui vonzódás nélkül mondva, nem volna-e a' közbirodalomra nézve nagyobb szerencse a' tökéletes amalgamatio, csupa magyar vagy csupa német sat. sat. mint annyi nyelv, annyi statusszerkezet ugy egybeszaraglázva? Én tehát igen tudom menteni mind azokat, kik a' magyarságot nagyba nem vették, sőt egyenesen becsméllek; mert ha ők vétkeztek, hogy nem valának mindazon jó tulajdont, melly a magyarban létezik, kinézni képesek, akkor eleink egy része egyenesen átkunkat érdemli, miszerint azon kincset, mellyet minden jobb ember féltékenyen őriz, nem csak nem ápolták nagyobb gondnal de egyenesen lábaikkal taposták.

A' legnagyobb hiba ehez képest kötelességfelejtett eleinkben volt, kik jobblétet 's udvari fényt nem tudtak hazai és nemzeti hűséggel kombinálni, mi azonban nemcsak nem lehetetlen, de saját lábán állni tudó 's nevelt embernek vajmi könnyű.

'S milly kevésé lehet Mária Theréziátul kezdve mai napokig azon dynastiának, melly Magyarország királyi székét üli, bármelly tagját is igazsággal arrul vádolni, hogy a' magyarságot becsméli, mióta mi magunk kezdjük azt becsülni, ennek bebizonyításaul nem szükség egyebet felhoznom, mint az élő tény, melly hangosabban szól, mint minden ékesszólás, hogy mióta észrevette a' kormány, mihez képest magyarság és alkotvány a' nemzet jobb részének valósággal nedv- és vérében létezik, 's ekkép nem valami improvisált divateszme, mellyet eltöröl a' nap, azóta felhagyott régi amalgamatioi tervével, 's mint fentebb érintém, addig közelített hozzánk, mig ma törvény nyelve a' magyar, az alkotványnak pedig, ha saját magunk által nem romboltatik ketté, vagy inkább nem prókatoroztatik agyon, felsőbb helyről bizony mondom nincs mitül tartania.

A' kormány azelőtt azt vélte, 's bűnös hanyagságunk miatt ezt vélnie némileg jogositva is volt, hogy közegybeolvasztási terve, mindent mindenben véve, az egész státus gépezetre nézve legcézirányosb 's legnagyobb számot boldogító; most

ellenben arrul van meggyőződve, miután század évi amalgamáló próbái nemcsak nem sikerültek, de alig legyőzhető idegenkedéssel tölték el a' magyar vér legnagyobb részét iránta, hogy valamint mindenkinek anyagi tulajdonát, úgy a' magyar-nak lelki sajátját sem szabad csorbítania, sőt éppen ellenkezőleg ezt olly szentül szükség megónia, mint csak lehet, ha e' nemzettel czélt könnyü szerrel érni akar, bár milly nagyon neveltetnék is ez által a' státusgépezet bonyodalma, mit elkerülni lehetetlen, 's ekkép az a' feladat, hogy az habár szövevényes, azért még is jól forogjon.

A' kormány érdeke, melly a' közérdekkel egy, kívánja ehézképest, hogy a' magyarságot és magyar szerkezetet kimélje, sőt ápolja. 'S miután az érdek erősb és tartósb oksuly, mint bármilly szivbeli gerjedelem és vonzalom, vagy atyáskodó szeretet és patriarchalis nexus, 's miután minden körülmény arra inti a' magyart, hogy ne pangjon örökké, de induljon valahára meg az emberi köz civilisatio végczélja felé, én azt vonom ki itt elősorolt okaimbul, hogy a' kormány annyira megváltoztatá systemáját nemzetünk átellenében, 's az európai csillagzatok is annyira sürgetik véruinket előmenetelre, miszerint »ellenzéki tactika helyett ezentul már a' haladás mezejére ki lehet lépni biztosan.«

Pest, 1845. június 22.

(Jelenkor 1845. 50. sz.)

VI. Legközelebbi cikk végén mint eldöntött 's kérdésbe többé nem vehető dolgot, azt hoztam fel, hogy: »ellenzéki tactika helyett ezentul már a' haladás mezejére kiléphetni biztosan.«

Botor azonban nem vagyok azt vélni, mintha okoskodásom által a' nagyobb részt vagy legalább jó számot capacitáltam volna. A' magyar embert, ha előre felteszi magában, hogy capacitáltatni nem akar, nem olly könnyü tágitásra birni, habár tiszta axiomákkal ostromolnák is; és aztán, valljuk meg egyenesen, régi idők óta annyira megszokta nemzetisége és alkotványa szünteleni csorbíttatását, más részről pedig, mi

tagadás benne, leghűbb legtisztább embereinket általján véve a' soha nem lankadó ellenzék soraiban olly folyton tapasztalá, hogy a' meg nem szünő opponálást bizony szinte megszokta, pedig olly másod-természetüleg, mikép aztán egy könnyen 's márul holnapra csakugyan nem lehet őt arrul meggyőzni, miszerint ezentul, vagy legalább jelenleg — mert csak a' nagy Istenek tudják, mit rejt a' jövő — ellenzéki tactika helyett már a' haladás mezejére ki lehessen lépni biztosan.

Vannak ezen kívül a' hazában részint olly theoreticus pandectisták szép számban, részint olly holdkóros politicusok még szebb számban, 's elvégre olly nyers, semmit sem gondolkozó 's még kevesebbet tudó suhanczok még sokkal szebb számban, kik egyáltaljában nem birják nemzeti helyzetünket felfogni, 's ekkép Isten-adta körülményinket lehető legbölcsebben használni, hogy e' tekintetben is nehéz a' magyar politika philosophiai árnyéklatait, 's hogy valljon mit kelljen tenni ma, mit holnap, a' nagyobb számmal jó sikerrel megértetni.

'S aztán, valami kimondhatlan nagy varázsszal jár azon opponálás! Alig bujik ki a' fiu a' tojásbul, sem nem munkál, sem nem tanul, eszik, iszik, alszik, még csak beszélni sem tud jól, de opponál 's ime kész a' sokaktul megbecsült, sőt a' tömegtül ünnevelt hazafi, ha elég nyers és nem fél¹ valami jó vas-tagot, valami jó czifrát kitalálni a' kormány ellen sat. sat. sat. Ugy hogy a' megrögzött magyar oppositioi szellemnek minden salakbuli kitisztítása 's annak józan módosítása nem lehet

¹ Most nálunk sok fiatal ember, ha bátor és mindig bátran cselekszik, azt hiszi, ezzel már minden be van végezve. Én e' tárgyul egészen máskép gondolkozom. Férfiu, bár fiatal, bár régi, ki nem bátor, kevesebb mint semmi, 's megvetést érdemel mindenkitül. Bátornak lenni ítéletem szerint olly kötelesség, hogy az, ki bátor, de egyéb tulajdonai nincsenek, még mindig 'semmi' 's csak annyiban lesz többé vagy kevesebbé tiszteletre méltó 's ekkép 'valami', a' mennyivel szebb irányban fejtí ki testi és kivált lelki erejét. — 'S aztán ugyancsak nagy bátorság kell is ahoz — o ne kaczagjatok hős elődeink árnyékai — ugy jó messze a lövéstül, részint a' nemesi privilegiumok paizsa, részint egy szelid 's boszut nem ismerő kormány szárnyai alatt ledörögni, kivált nagyobb szamu párthivek közt, elsőtül kezdve utolsóig az egész világot 's azért egy nagy éljen-t, 's tán itt-ott egy kis honi hivatalocskát, vagy itt-ott néha egy kis ebédecskét aratni, o Istenért ne zavarjunk minden eszmét, minden fogalmat össze! Sz. I.

nehány év vagy évtized eredvénye, de tán egy egész nemzedéknek le kell peregni előbb — olly annyira nehéz a' régi szokást elhagyni és olcsó babérok után nem vágnyi — mielőtt divatszzerűleg el fogna lenni ismerve, hogy habár felette dicső is őrködni a haza érdekei fölött, 's a' hatalom minden lépéseit ernyedetlen vigyázattal kisérván, bátran kiállni veszély idején a' gátra, ne quid detrimenti capiat republica; azért mégis határtalanabbul dicsőbb a' nemzet egészségére való hasznos gyümölcsöket aratni a' progressio, ugy szólván a' teremtés mezején, mert az ellenzés passiv lényegénél fogva mégis mindig vagy szerencsétlen vagy másodlagos szerep. Szerencsétlen, mint vala olly hosszú évek során nálunk, mikor tulajdonkép nem az volt napi renden, hogy valami nevezetes létesüljön, hanem inkább az, mikép a' nemzet szent sajátibul semmit ne veszítsen, másodlagos pedig, mint például Angliában, Franciaországban, vagy mindenütt, hol képviseleti rendszerek divatoznak 's ezek gépezete már kellő aránysulyban forog.

Az ellenzék, mint külföldön bizonyos gyakorlati státusférfiu többszer értelmezte, mindig igen sajnós szükség — toujours une cruelle nécessité — mert valamint gépben szerfölött hátráltatja a' gép mozgását mindaz, mi annak rendes forgásban tartására alkalmaztatik, ugy késlelteti 's gyengíti status-szerkezetben a' hatalom gyakorlatát az ellenzék; és ez, nem tagadhatni, az alkotványos gépezet árnyékoldala, pedig ollyas, melly annak minden lehető előnyeit eltörli, ha olly vastagra nő, mint például nálunk, hol olly felette nagy szám opponál, a' nélkül, hogy legtávolabbrul is tudná, tulajdonkép miért és kivált mit,¹ 's hol ehez képest — nőjön ezen ellenzési divat még csak kissé magasbra — hova hamarább teljességgel lehetetlen lesz alkotványos formák közt forgatni az ország dolgait

¹ Kérem honunk mindazon szakállatlan és szakálas fiait, kik csak most tandem aliquando — mi ugyan egyre üt, de még sem egy — lépnek a' politika pályájára, tegyék kezeiket mellükre, ugyan tudják-e mindnyájan, mit akarnak? 's aztán, ne csalják meg magukat, valljon szeplőtlen honszeretet, magyarság és alkotvány-bálványzás indítja-e őket, vagy nem inkább 's egyedül a' zsarnok divat ephemer fény és kitünési vágy? Sz. I.

többé, vagy legalább kijózanodásig, mit axiomakép megmutathatni, mert azt, hogy közbirodalmi gépezetünknel fogva a' kormány székébe üljön a' magyar ellenzék, azt tán senki nem fogja csak álmodni is; 's ekkép annak netaláni növekedése csak kettőt szülhet: vagy zibbasztólag fog ha a' passivitas mezején marad, a' kormány minden léptei ellen hatni, mikép ne történhessék semmi; vagy hatása egyenesen felforgató lesz, ha t. i. kilép a' positivitas mezejére 's e' szerint a' kormány tisztét bitorolja. Mik közül bár egyik bár másik olly állapot, mellyet kivált hosszabb időre sem tünni, sem alkotványos formák közt elrendezni nem lehet; honnét aztán maga magátul bekövetkezik az anticonstitutionalis gyógyszerek elkerülhetlen szüksége.

Azelőtt, mikor százados háborui fáradalmak közt 's ennek rögtön utána, vagy nem volt idő a' constitutionalis gépezet tökéletes elrendezésére, vagy pihenésnek indultak az illetők inkább, mintsem hogy illyes nem szerfelett mulatságos munkákkal váltották volna fel a' háborui dolgokat; ezen időkbén és körülmények között igen elértem, miszerint nem egy jólelkű és hű hazafi iparkodék játszani a' »mindenes« szerepét. Opponált is, teremtgetett is. De sikere nem volt nagy; ugyan nézünk körül a' tág haza terén, 's valljon hol lelünk de csak egyetlenegy szívemelő magyar creatiot? Bizony árnyékát alig. És természetes; mert a' »mindenes« szerfölvött hasznos és becsületre méltó lény ugyan, de sokat és nagyot nem vihet végbe, minthogy illyesek kiállítási titka a' munka-elosztásban lappang.

Ideje is ehezképest, valamint még igen sokban okulnunk, elvégre arrul is meggyőződünk, hogy régi 's most minden szükség nélkül még mindegyre potencirozott »ellenzék« 's »creatio«-féle vegyes systemánkat sem folytathatjuk többé, de e' helyett mind az ellenzék, mind a' baladóknak tisztán ki kell tüznünk cselekvési körét; mert ha a' régi zavarban maradunk, sőt azt még neveljük, akkor az ebbül természetesen folyó nemzet és kormány közti megnemszünő újhuzások miatt egyenesen örökös parlagságra kárhoztatjuk a' magyar hazát;

midőn egy részről nemzetiségünket és alkotmányunkat hűn védve, más részről ellenben a' kormány jó szándékait philosophiai tapintattal használva, olly viszonynak vethetnők meg alapját, mellynek sarkalatán valóban egy szebb és vitorabb jövődőnek nézhetnénk elibe, mint a' milly kétes és eddigelé soha tökéletesen nem definiált lét közt hányatánk fel és alá ekkorig.

A' dolog lényege tehát abban fekszik, mihezképest ellenzék is legyen ugyan mindig — mert illyes nélkül élő alkotványt képzelni sem lehet — hanem hogy ezen ellenzék csak akkor álljon első sorba, mikor nemzetiség és alkotvány részben forog, midőn olly időkben, mint a' maiak, második sorba, ugy szólván tartalékseregbe való az, ámde e' helyett az alkotóknak kell nyomulniok minélinkább elő, minthogy csak így haladhatni biztossággal.

Legtávolabbrul sem czélom vagy szándokom e' szerint, mint a' tisztelt olvasó láthatja, a' magyar oppositio azon részét gáncsolni vagy érdemét legkisebbé is kérdésbe venni akarni, melly őszinte honszeretettül és constitutionalis féltékenységűtől ihletve, a' kormánynak bármilly lépéseit is legszigorubb vizsgálat alá veszi, nehogy a' kellő vágásbul tán kibiczzenjen a' statusgép. Érdemtelen, sőt veszélyes időkben legdicsőbb szerep ez; mellyet lehetetlen eléggé nem méltányolni; csakhogy azok, kik e' szerepet választják maguknak, melly által természetesen nem igen szokták megnyerni az illető kormányok sympathiáit, ne üljenek egyszersmind tátosra olly dolgok kivitelében is, mellyekre nézve a' kormányi 'placet' elkerülhetlen; mert ez esetben teljességgel nem lehet sikeresen járniok kivált hosszabb időre, minthogy olly gyáva kormányt, melly illyest, ha egyszer számot vet maga magával, folyton türhetne, én legalább nem tudok képzelni magamnak, hahogy tökéletes szétbomlásnak nem kívánja átengedni az egészt.

Igy például egy mult országgyűlési követ bizonyos ülésben elragadó enthusiasmust gerjesztett azon ünnepélyes fogadásával, hogy ő — jőjjön a' kormány részéről bármi (!!!) — mindig, t. i. élte fogytáig az ellenzék tagja leend. Sokan ezen

vajmi nemes (!) kifakadást azonban nem tartották szerfölött észélyesnek, mert szerintök, ha meghallják az efféle beszédeket az illetők, hogy t. i. minden tettük, habár legüdvösb volna is az, tágíthatlan ellenzékre találand, ez bennünk természet szerint nem igen fogna szülni jó vért, illyes pedig nem igen fogná előmozdítani hasznunkat. És ebben van valami. — Én azonban némileg még is más véleményben voltam, mert oppositionnak 's ekkép ellenzőknek is lenni mindig kell; de csak azt sajnáltam, miszerint azon jeles férfit, ki úgy beszélt, olly határozottan lelépett volt nagy sententiája elszónoklása által a' cselekvés azon mezejéről, mellyen a' kormánynak is egy kis mondókája van; 's ez valóban kár, mert ha ő ellenez ex principio mindent és mindig, mi a' kormány részéről jó, ugyan mi természetesb, mint hogy a' kormány sem fogja azt, 's pedig szinte ex principio legtávolabbrul is pártolni soha, a' mit viszont ő sűt ki; miszerint ő a' helyett, hogy a' positivitas mezején teremtene hazánk javára jó édes országos gyümölcsöket, az egyszerű de azért szinte szerfölött méltányos csakhogy nem olly hasznos ellenőri szerepbe kelepcezte magát.

Minap, midőn a' pestmegyei gyűlésen a' kormány némi újabb rendeleteit tekintve, a' Kreishauptmann-system és a' charlatan kormány körül hallottunk egy nagy dörgést, és Kossuth táblabíró ur a' kormányt minden kitelhető módon sujtva, legjelesb szónoklati tehetségének újabb bizonyágát adá, szinte sokan nem hagyák helyben ez eljárást, minthogy mint mondák, csak reactiot fogna ez szülni. 'S ebben is van valami. Én azonban szinte akkor is más véleményben voltam, 's azt találtam, hogy az oppositio egyedül felvett szerepében működött, 's ám mutassa meg a' kormány, valamint bizonyosan — én legalább kételkedni nem akarok — meg is fogja mutatni, miszerint nem törekedik Kreishauptmann system után, 's combinatiói egy kissé mélyebbek, charlataneria. Ámde azon nem tudok eléggé bámolni, miszerint Kossuth táblabíró ur, régibb és újabb olly nevezetes praemissáji után, például a' fumei vasut kiteremtését is, mellyhez a' kormányi 'placet' elkerülhetlen, szorgozza vezérileg legközelebbi napokban.

Ennek egy kis felvilágosítására nézzük: a' gyakorlati élet mezején mikép fejledeznek a' dolgok.

Kossuth lepiszkolja, lesujtja a' kormányt. Éljen! Ámde ezen operationál meg nem áll, de egyuttal valamit teremteni is akar, 's pedig a' kormánynyal, mint például a' fiumei ut ügyében, hol a' kormányt el nem mellőzheti.

A' kormány, melly már ugy is igen jó hangulattal viseltek Kossuth táblabíró ur iránt, mit nagyon elérhetni, azt mormolja fogai közt: »Kreishauptman-system, charlatan kormány és Fiume, hm, hm, bizony jó lesz, nekünk legnagyobb gratia (!?) sat. sat.« — de a' dolog nem mozdul.

»Milly méltatlanság — kiált erre fel a' hazai hősök speciesének egyike — egy emberért,¹ kit szent heve elragad, büntetni az egész hont, 's egy magában dicső és már annyira érlelt dolgot meggyilkolni azért, mert nem kedvelt egyed hozá azt szőnyegre. Ó milly szükkeblűség! A' kormánynak illy kicsiségeken magasan felül kellene emelkedni 's éppen illy pillanatokot annak megmutatására használnia hogy nem Kreishauptmann-system és charlataneria vezérli lépteit«.

Erre azonban így válaszol a' gyakorlati férfit, ki nemcsak felszínről itél, de a' kárpitok mögé is bir nézni: »Valóban ugy látszik, mintha nem lehetne czélszerűbb, mint az efféle kifakadásokat egyenesen meghazudtoltatni, 's például a' fiumei ügyet tekintve, azt a' kormány résziről minden módon és előlegesen pártolni. Ámde a' tapasztalás azt mutatja, hogy a' kormánynak efféle felülemelkedettségei — mikről számtalan példát hozhatni elő kivált újabb időkben — soha nem fogadtattak az ellenzék kolomposai által loyalis actusokként, hanem mindig mint ollyasmi, mire csak 'félelem' birta a' kormányt. Volna ez máskép és lehetne remélni, hogy az, mi felülemelkedtség, loyaltás eredménye méltánylattel és loyaltással fogna fagadtatni: hiszen akkor rendben volna minden. A' gyakorlati élet honi mezején azonban nem így megy a' dolog; de lépjen csak a' kormány bármilly concessióra, melly hangosabban köve-

¹ Dehogy egy ember! hanem egy mindig növekedő vagy legalább mindent erőltető párt. Sz. I.

telteték, 's nem azt fogja mondani A. B. C. és C^o kivált a' nagy publicumban és a' fenséges (!?!) galeriák alatt: „Bizony csalatkoztunk, nem olly Kreishauptmann és charlatán-féle kormány biz a' miénk, mint minap festettük sat? Dehogya fogja ezt mondani soha is, hanem e' helyett ugy jól pajzánkodva, hogy dörgésével ráijesztett a' kormányra, egy még vastagabb dictiót szónokland annak bebizonyítására legott el, miszerint csak az ő és elvbarátinak (!?) energiája (!?) vitta ki a' sikert, miután a' kormány csak éppen annyit tágit, mint a' mennyit erővel ki lehet csikarni belőle. Minek végeztével aztán maga magátul értődik, el nem marad a' legzajosb tetszés kifakadása, 's nem ritkán az ekkép annyi veszély (!) és annyi nehézség (!) közt ugyancsak jól megérdemlett polgári koszoru! — A' mag pedig, melly illy alkalommal vettetik, az sem vész el, egy cseppet sem kell attul tartani, de életet ad a' haza üdvére (!!) egy egész oppositionalis uj nemzedéknek, melly mindenünnen ugy ugy nő mint gomba.

Igy válaszol a' gyakorlati férflu, legyünk errül meggyőződve, ki nemcsak felszinrül itél, de a' kárpitok mögé is bir nézni. 'S ugyan mernők-e tagadni nézetének igaz létét, miután el nem dönthetőleg 's a' legvilágosb nap alatt ismétli magát kivált ujabb időkben szünetlenül azon tény, hogy minél hajlóbb a' kormány a' magyar nemzet kívánságára, annál nagyobbra növekszik az oppositio 's annál czifrább és sallangosb szavakkal élnek ellene coryphaeusai; mi egyenesen arra mutat, miszerint e' párt valósággal azon hiedelemben van, hogy a' kormány fél 's ekkép ellene a' terrorismus legjobb taktika.

Már illy hiedelem fentartása, 's bármi általi erősítése, kérdem minden méltányasbtul, ugyan érdekében feketik-e a' kormánynak, vagy csak a' nemzetnek is? Én azt hiszem, nem csak érdekében nem fekszik, de olly állapot, mellynek megszüntetése százszorta sürgetőbb, mint például a' fumei vasut vagy bármi egyebet hozhatna is fel a' mostani projectansok roppant serege; minthogy százszorta jobb a' fumei vasutnak 's bármilly sokkal hasznosbnak elmaradása, mint a' kormánynak tökéletes nullificatiója.

Ha tehát haladni akarunk — 's azt hiszem mindenki megérthet az eddig mondottakból, ki érteni akar — az opposition kívül, mellynek szerepe csak ellenőri 's e' szerint negatív, még egy más pártnak is kell e' hazában alakulni, melly nemzeti és alkotmányos formák közt, mi magátul értődik, a' kormány jó szándékait elősegítve minden módon iparkodjék a' jelen idők kedvezőbb körülményeit lehető leghatályosabban használni.

Ki szavaimnak nem hisz és szük látkörében azt gondolja, tudja Isten mi rosszat főz a' kormány a' magyar számára ki: ám tessék, maradjon az ellenzék megtörhetlen vitéze holtiglan. 'S éljen! Mi csak dicsérni fogjuk őt, kivált ha teremtésre nem való. Ámde ez esetben ne báméskodjék 's ne lamentáljon, ha viszont a' kormány sem pártolja semmiét is, mert hiszen ez nem volna egyéb, mint megbocsáthatlan gyengeség; gyenge kormány pedig mind magára mind az országra nézve a' lehető legnagyobb szerencsétlenség.

Miket egybevonván, azzal fejezem be e' cikket, hogy azon csillagzatnál fogva, melly emberileg szólva jelenleg áll vérünk sorsa fölött, teljes meggyőződéseim szerint egy derék de illedelmes ellenzéki osztály mellett a' nemzet jobb részének nemcsak ki lehet lépni a' haladás mezejére biztosan, de ezt tennie annyira kötelessége, miszerint ha elmulasztja, bizony mondom nem fogja a' jelen nemzedéket áldani a' jövő kor.

Pest, 1845. június 29.

(Jelenkor, 1845. 52. sz.)

VII. Most annak elemzése van soron: valljon a' védegyelet nyavalgó magyar hazánkat tekintve azon reactionalis gyógyszer-categoriájába való-e, mellyeket én a' nemzeti test mostani állapotára nézve méregnek tartok.

Mire én minden tétova nélkül egyenesen azt mondom: »igen, a' védegyelet a' nemzeti test mostani állapotára nézve = méreg«, 'S pedig mert vagy nem lesz sikere, 's akkor nem egyéb mint hasztalan demonstráció, melly egyedül szerfeletti

gyengeségünket árulja el, és ez = méreg, minthogy a' gyengékkel — mivel a' gyengeség rendszerint erőszakra ad appetitust — vajmi sokszor igen könnyen 's nem nagy méltánylással szoktak bánni e' világon; vagy lesz sikere, az az, annyira és oly rögtön vág, a' közbirodalomnak forgásban levő socialis viszonyaiba, mikép »bár török szakad« Magyarországára nézve egy tökéletesen megváltozott rendszer szükségét idézi elő, melly rendszer aztán, mert újjhuzásnak és dacznak lenne eredménye, tán nem éppen fog — mikép többet ne mondjak — inyünk szerintinek mutatkozni, minthogy mostani időkben, mikor, ha csalni nem akarjuk magunkat, bizony mindenünnen aggasztólag közelitünk tökéletes szétbomláshoz, egyedül erős, a' közös érdekrül felvilágosított és a' hazai jobbak által szilárdított kormány vethet véget azon hagymáz-állapotnak, melly honunkat fenyegeti, és adhat irányt mind azon fejledező erőeknek, mellyek Magyarországon oly sokáig szunnyadoztak, de jól felébredtek valahára már; miszerint ha örökleg vagy mind jobban 's jobban izolálva látja magát a' kormány, és a' nemzetben nem lel támaszt, mellyhez képest nemzeti és alkotmányos formákban fentarthassa magyar földön a' rendet, és a' közbirodalom részei közt az egybeházasított lét békemalasztját, de e' helyett legtöbb oldalról daczczal, újjhuzással és prókatori fogásokkal találkozik: ugyan kérdem, csuda-e, ha a' kormány elvégre oly lépésekre vetemül — és erre ugyan nem mi magunk kényszerítjük-e? — mellyek nem éppen inyünk szerintiek, mellyek nélkül azonban rendet és kivált közbirodalmi egybehangzást fentartani nem lehet, mi mégis — és ez azután teljék mibe telik — földolog? Mert hogy anarchiának induljon, vagy a' közbirodalomtól magát bármi által is elszakítani vagy csak elkülönözni is ügyekezzenek Magyarország, hiszen ezt csak nem türhetné a' kormány, 's bizonyosan nem is fogná türni, mit ha tenne, bizonyára nem szenvednék az európai egyensúly felett örökdő hatalmak, minthogy az európai egyensúly fentartására elkerülhetlenül szükséges az ausztriai közbirodalom egészséges és fejledező léte, melly azonban közbirodalmi béke és harmonia nélkül lehetetlen, vagy legalább mindig csak félszeg.

Miszerint, közbevetőleg legyen mondva, nem lehet a' sorstul rendelt öszszeköttetésünkben politikánkknak mélyebb és egészesb alapja, mint mindig ugy cselekednünk, hogy a' kormány-nak folyton és ekkép elhatározottan érdekében legyen, nemzetiségünket és alkotványunkat pártolni, előmozdítani, minden módon kifejteni. Mit ha eszközteni tudunk és csakugyan a' magyarság és magyar alkotvány sarkalatán leli dynastiánk legnagyobb biztosságát, legnagyobb fényét, akkor mentve vagyunk, és én legalább nyugodtan nézek a' jövendőnek elibe, mert tudom: élni és szabadon fog vérünk élni; midőn ha így cselekedni nincs elég mélységünk, elég gyakorlati eszünk 's elég philosophiai tapintatunk, de e' helyett ellenséges indulattal, újhuzással, daczczal fűszerezzük minden léptünket, 's ehez képest a' magyarság és magyar alkotvány a' közbirodalmi gépezetben mint valami szálla és az egészzel öszszeférhetlen jelenik meg: akkor szorosán csak annyiban fog pártoltatni és üdülni ügyünk — minthogy buzogányt vagy éppen ágyut, mellyekkel notabene egy cseppet sem birunk, tán csak senki nem fog gyám-okul használni akarni — a' mennyiben jogtisztelet és pergament parancsolják ezt szárazon; hanem a' közérdek, ezen leghatalmasb, hogy ne mondjam egyedüli indok, melly századokon hat keresztül, nemcsak nem támogat, de éppen ellenkezőleg rogyni hágy illyest. 'S akkor gyászba öltözhetik a' magyar, mert virágozni fog ugyan egykori hona, 's kétség kívül üdvét leli abban az emancipált izrael fiátul kezdve minden nép, de a' magyar vagy elenyészik a' hatalmas közérdek mindent egybeolvasztó árában, vagy egykori szabad honát csak másodlagos, tán szolgálai szerepben fogja lakni, mi minden jobbnak tudom százsorta keserűbb fogna lenni, mint enyészet. 'S ekkor mély illetődéssel elmondhatja a' magyar fölött is a' philosoph: »Im megint egy elpusztult nemzet, melly helyzetét nem ismérve, legjobb akaróinak figyelmeztető szavát fitymálva, és erejét vagy tulbecsülve vagy balgán használva, saját maga döfé a' kivégzés gyilkát keblébe.«

»De ugyan mi köze van mind ehez a' védegyeletnek —

ezt lehetne most ellenem gördíteni — hiszen azt mondja Deák, vagy azt mondatja Deákkal — o — :«

»Vannak emberek, kik politikai és rosz czélokot gyanitnak a' védegyelet alatt, de ezek nem jó emberek.« 'S alább.

»Bizony az egész védegyelet igen egyszerű és ártatlan, mert az alatta fekvő valami nem más, hanem, hogy hazánkban is kapható kelméket külföldről nem veszünk; már pedig azért mivel hazámfiainak akarom adni pénzemet, vétkes talán csak nem vagyok.« És ekkép, mint érintém, azt lehetne gördíteni ellenem, miután Deák vagy — o — semmit sem lát a' védegyeletben és e' szerint bizonyosan nincs is semmi benne (!?), hogy ugyan mikép hozhatom én azt szőnyegre, mikor azt, elemzem, mihezképest ellenséges indulatnak, újhuzásnak és dacznak ki kellene rekesztve lennie a' haladó osztály politikájából?

Erre azonban csak mosolylyal azt válaszolhatni: boldogok, kik nem látanak többet, mert övök a' mennyország, habár csak az önámítás mennyországa is. Ámde ez is valami !!! Csakhogy nem annyi, a' mennyivel, kivált ha honáruul és fajáruul van szó, gyakorlatibb férfitu éppen beérné, ki a' rosz czélt és vétket in abstracto és subjectiv értelemben meg tudja különböztetni, vagy legalább megkülönböztetni szives a' politikai és status viszonyi rosz czéltul és vétektül.

Én tán szerencsétlenségemre, tán szerencsémre bizony nem tudom, minthogy egészen még el nem döntött kérdés: a' való vagy az álom-e boldogabb lét, igen sok kutfőt látok, 's pedig felette tisztán látok, mellybül eredetét vevé a' védegyelet. Hadd sorozzam elő legalább részét, 's méltóztassanak megczáfolni és az igazság vágásába utasítani, ha hibázok. Minden esetre azonban esedezem, tartsák meg komoly képvonásukat, ha bírják, és ne kaczagjanak, mikor azt allegálják, hogy csakugyan nincs egyéb a' védegyeletben, mint az, mit a' szentgróti levél veszen abban észre.

Legelső kutfő: őszinte hazafiság, honunk határai közt szintolly élénk fejledezését látni a' kézművi és gyári iparnak, mint oda künt, melly kivált távulrul, honnét észre nem vehetni az azzal majd mindig szorosán egybekötött nyomort, olly igen

szép ideálként mutatkozik a' jobb és kivált a' képzeletdusabb egyedek gyakorlati (!) álmaikban, mikép az illy lét utáni esengés nem csuda. Innen aztán egy keringő kis aláírási-iv posztóra sat.

2-ik kutfő: félszemü kormányosi felfogás, mellyrül az angol mondat azt tartja, hogy minden kérdésnek csak éppen felére hat 's mindig csak egy partot lát, mellybe ugyan nem ütődik soha, de annál bizonyosb hajótörésnek viszi a' gályát az ellenkező partra, és melly felfogáshoz képest nem egy jóhiszemü, de politikában szinte félszemü hazai prókátor, vagy mit is mondok — — — reformátor a' védegyelet ártatlanságát sőt hasznát is, csak egypartilag bírja látni, ámde a' másik parton létező zátonyt és sziklaormot nem veszi észre.

3-ik kutfő: azon eszme, mellyhez képest a' védegyeletet, mint tetteleg elzárásra szolgáló taktikát, demonstratioul lehetne a' kormánynak átellenében a' határvámok eltörlésére utilisálni; mert hiszen, mint nem egy védegyeleti szónoklá uton utfélen el, tüstént megfogna szünni a' védegyelet is, mihelyt felfognának bontatni a' határvámok.

4-ik kutfő: furfangos észrevevése annak, hogy a' védegyeleti csalétekkel igen könnyen horogra lehetne keríteni nem egy jámbort, nem egy pimaszt, ki semminek mélyére nem hatván, nem veszi észre, mi minden lappang ez egyelet alatt, 's kit ehez képest, a' nélkül hogy csak sejtené is, habár nem lehetne is az oppositio osztályába sorozni közvetlen, mi ellen védelmezné magát, mégis fel lehetne az oppositio öregbitésére használni őt — mi főczél — közvetve az által, hogy a' védegyelet pártját nevelné, melly az ellenzéki zászló alatt áll, 's ekkép némileg azzal identicalva van.

5-ik kutfő: birkatermészet és divat, mellyhez képest számtalan jószivü mint birka csak azért iramlík és ugrik bizonyos helyen egyet, mert a' kolompos is iramlott és ugrott egyet szintott, 's mellyhez képest a' nagy szám, legyen okkal, legyen ok nélkül, mindig sodortatni engedi magát a' napi divat által.

6-ik kutfő: iskolás pajzánság és dacz, mellyhez képest az emberi nem, — és kivált a' bedellus vagy a' házi tanító kör-

mei alól csak tegnap kikerült suhancznak olly igen jól esik a' ,vetitum nefas'-nak rohanni, és »csak azért is« még a' kormány nehézségeit és alkalmatlanságát is ereje szerint nevelni.

7-ik kutfő: hypocrita hazafiság, mellyel kibélelve nem egy, csak saját magát bálványzó és egyedül saját érdekét szem előtt tartó selejtvény, észrevéve, hogy minden rögeszme, minden láz, mellytül a' nagy tömeg sodortatik, mellyet ő azonban nagy bölcsen nemzeti lelkesedésnek keresztel, milly könnyen volna egy kis hizelkedő eszélylyel saját céljai elérésére használható, elég ördögi tulajdonnal bir, közjót, hazát, nemzet fényét szennyes vágyainak vetni alá.

8-dik kutfő: ármány sugalása, mellynél fogva mindig voltak és most is vannak e' szerencsétlen hazában rosz magvat hintők, rosz után szomjazók, és csak azért mert — legyen boszu, legyen irigység, legyen telhetetlen kevélység, mi indítja őket, tudja az egek ura — egyedül a' rosz azon elem, mellyben forogni képesek, forogni szeretnek.

9-ik kutfő: popularitási vasmacska, mellyet nem egy jó hazafi — noha szinte olly tisztán látja keresztül a' védegyelet minden kutfőit mint én — egyedül azért, és nem ritkán mint utolsó remediumot egyedül a' végett ragad meg, hogy csak népszerűségét, melly előtte legfőbb cél, ismét nyerje vissza, vagy tökéletesen el ne veszítse sat. sat.

Én szerencsétlenségemre vagy szerencsémre, mint érintém, mind e most felhozott ingredienseket tisztán látom a védegyelet foganszási, születési, keresztelési és dajkálási phasisaiban. 'S álljon elő bárki, 's tagadja ha meri, hogy valljon hiányzik-e abban a' most felhozott ingrediensek csak egyike is.

Már a' mi ezen vegyületek arányát illeti, quia bona semper sunt mixta malis, hogy valljon a' nemesb és minden újhuzás nélküli ingrediens-e a' védegyelet nagyobb része, vagy viszont, ez más kérdés; mellyre nézve én azonban saját nézetemet kereken kimondva, azon véleményben vagyok, miszerint a' védegyeletnek nem ostensibilis de valóságos fővezérei általján véve, a' mennyiben t. i. vezérek 's kivált magyar vezérek meg szoktak egyezni, sem valamelly ellenséges indulatbul a'

kormány ellen, sem közvetlen a' honi ipar növesztésére nem használják a' védegyeletet, hanem egyenesen politikai tactikaként demonstratiouul, mellyel a' kormánytul Magyarország hasznára némi kereskedési előnyöket, tán a' határvámok megszüntetését, reméllik megnyerni, kicsikarni.

A' védegyelet legnagyobb ingrediense nézetem szerint ehezképest, objective a' lehető legnemesb, mert nem képzelhetek magyart, ki hazánkat tekintve, kereskedési előnyök után ne sovárogná; ámde annál hibásabb és czéltultávitóbb a' védegyelet most érintett ingrediense subjectiv tekintetben, 's pedig, számos alábbrendelt ok mellett, mellyekről később majd tesztek szót, azon fő okbul, mert mint legközelebbi cikkemben érintém, ellenséges indulatnak dacznak, újhuzásnak viseli színét és ekkép célhoz nemcsak nem vezethet, de attul mind inkább távolítani kénytelen, minthogy — még egyszer és még százszor legyen mondva — elérkezett végre annak napja, midőn a' kormány magyar nemzetiség és magyar alkotvány alapján maga akar cselekedni, és ekkép nem türheti 's bizonyosan nem fogja türni — miután illy körülmények között egyedül a' kölcsönös érdekmegismerés és méltánylás vezethet üdvös eredvényhez — mikép bárki is valamit ellenséges indulattal, daczczal és újhuzással csikarjon ki tőle, habár leghasznosb volna is az mint-hogy — akár a' közbirodalomra, akár Magyarországra nézve nem lehet semmi is olly hasznos, mi a' kormány nullificatioját helyreüthetné; olly kormány pedig — o ne csaljuk e' körül magunkat, — melly törvényes uton áll és melly bármit is daczczal és újhuzással kicsikartatni enged magátul, többé kevesebbé mindig nullificálva van; mert hiszen mint már egyszer érintők és a' tapasztalás kézzelfoghatólag bizonyítja, efféle kormányi concessiok rendszerint nem csak nem találkoznak méltánylással, de több esetben igen mint nem, inkább a' dacznak és vastag szónoklatnak ugy szólván csak versenyét és ekkép növekedését idézi elő.

Pest, 1845. július 6.

(Jelenkor, 1845. 54. sz.)

VIII. Sokan — a' mennyiben t. i. mult vasárnapi czikemet tán többen elolvasni sziveskedének — tudom vagy legalább képelem, nem legkedvesb hangulattal vevék, hogy én szünetlen 's ugy szólván ad nauseam mindig azon modort veszem kérdésbe és a' körül varialom nemtetszésemet, melly modor szerint mások cselekszenek, 's ekkép mintha e' tekintetbe valami zsarnokságot akarnék mások fölött gyakorolni, miután mégis, »kivált Magyarhonban és bizonyos osztályban, egyik olly szabad mint a' másik, 's ekkép, tiszteletet becsület de szabadság is, mindenki ugy cselekszik, mint neki tetszik, 's eszerint egynek útja ez, másiknak pedig az, hanc veniam petimusque damasque vicissim.«

Ugyan ugy? De valljon és itt különös figyelemért esedezem — nem nyújtja-e a' most felhozott »individualis szabadsági felfogás«, melly korántsem képzeletem szülöttje, de uton utfélen mindennap százaktul hallott szó, annak legegyszerűbb kulcsát, hogy valljon miért vagyunk mi magyarok a' földgömbnek legdivergensebb 's ekkép tiszta keblünk, honi hűségünk, megtörhetlen zománczunk és magasztos lelkületünk daczára a' világnak mégis mindig azon népe, mely egyedül álmaiban repül, a' valóságban viszont — mondjuk ki egyenesen — bizony öröklég csak sárban fetreng!

Hiszen természetes! Egyik erre huz, másik arra; egyik hátrál, másik zablát ragad, mert hiába szabad a' magyar ember! Az ut pedig milly göröngyös, milly söppedékes! 'S hát a' status-szekér ej beh nehéz; kerekei milly kenetlenek! 'S aztán haladj! O Istenem, gyermekjáték biz az egész, de nem férfiui eljárás!

Hol tehát a' hiba? Ezer fallaciák közt abban is hogy tán alig van nép, melly jóllehet annyira sóvárog, kivált újabb időkben — mi nagyon dicséretes a' civilizacio lánczsorába emelkedni, és melly mégis mindegyre olly meg nem foghatólag keveri össze az individualis szabadságot a' kormánybaavatko-

zási szabadsággal, mint a' magyar. Mig pedig ezen különböztetésen szerencsésen át nem esik, bizony soha nem fog központosított erővel bármit is, annál kevesebbé valami nagyot végbevihetni. Ugyan, kérdem, nem olly világos-e ez, mint a' fényes nap?

Saját bárkáját, mellyben kiki ül, ám tessék, kormányozza mindenki esze szerint. 'S éljen a' szabadság! Ha sülyed nem árt; mert leszen viszont, ki hajótörésén boldogul. Ugy hogy én legalább politikai szempontból azon egyedi szabadságot, mellyhez képest mindenki saját bárkáját, habár a' Niagara-zuhagnak kormányozná is, legkisebbé sem kívánnám korlátozni. 'S ugyanis legelsőben, mert teljességgel lehetetlen, az emberi élet számtalan charybdis és scylláit, a' bolondok megmentésére, mindennütt kellő korlátokkal kipecézni; és aztán, mert ha ez lehetséges volna is, bizonyosan nem lehetne semmi czélszerűbet egy egész nép elostobásítására kigondolni, mint efféle járszalagi gyámságot, mert az kirül mint anyakedvenczrül mindig gondoskodnak, soha vagy tán csak akkor fogja, mikor késő lesz, megtanulni azon magáruki gondoskodást, melly mindenben véve az emberi jéllétnek bizony mégis mindig legbiztosb alapja. És ez valamint egyedre szinte nemzetre is illik, ugy hogy én, mint érintém és még százszorta és lehangosabban szeretném ismétleni, a' lehető legnagyobb türelemmel vagyok a' szabad cselekvés iránt, mig az a' saját privát bárka vezetése körül forog; midőn ha ezen szabad cselekvést minden avatatlan legkisebb scrupulus nélkül azon bárka vezetésére, hajtására, vagy akadályoztatására akarja alkalmazni, mellyben egy egész nemzet várja szebb jövőjét, 's erre valóban méltó volna és nem érdemli, hogy mindenki megtegye rajta bölcseségi experimentumait, akkor azt kiáltom 's azt fogom kiáltani utolsó lehelletemig, bár hallják az illetők bár nem: Megálljatok, mert itt vége minden személyes szabadságnak, minthogy status-bárkának sem negéd sem kedvesoszszanás, sem szenvedelem, sem rögeszme, sem efféle privát viszketeg nem adhat legalább tartólag jó irányt, hanem egyedül a' való, mellynek hódolni kiki köteles, 's mellyet valamint tengeri utban hajósoknak, ugy

politikai utban a' vezetőknek egyedül jó iránytű, talprasett számítás és a' változékony szelek — mint általján véve minden körülménynek legmélyebb ismérte tüntethet ki.

Ezt kell kitüntetni tehát. Ámde hogy ki is tünjék, elkerülhetlenül szükséges mindennek, ki országlásba bátor avatkozni 's kivált az előbb-kelőknek, kikben sokan vakon is biznak, politikai eljárásuk modorát, 's hogy valljon mikép van organisalva iránytűjük, számításuk áll-e, vagy egyáltaljában tudnak-e egy kis számvetéshez sat. sat. lehető legszigorubb kérdésre vonni, 's pedig, mert valamint milliárdok a' tévutak 's a' való útja csak egy, szintugy nem létezik ezer politikai modor, mellyet kiki kénye kedve szerint úzhatne, 's mellyel aztán tenger bonyodalmibul ki is lehetne segíteni a' magyar hont, de az efféle sikeres modor csak szerfölött kevésre, vagy inkább csak jobb és kevesebbé jobb változatokra szoritható; midőn azon nyers tapintatlanság és azon szánakozásra méltó kontárkodás mellyel olly számtalan ugy nevezett 'jó hazafi', 's meg akarjuk engedni, legjobb hiszemben, ügyügyködik honunk haszna és fénye körül, míg azt tudta nélkül egyre sujtja, egyre gyilkolja, bizony ezer meg ezernyi árnyéklatu.

A' politikai eljárás módja vagy a' politikai modor, kivált körülményink között, mellyeknél alig lehetnek szövevényesbek, nemcsak nem valami közönyös ehez képest — legyünk errül valahára már meggyőződve — de olly életbevágó, hogy egész létünk szerencsésb vagy szerencsétlenebb fordulta egyenesen annak, t. i. politikai modorunknak több vagy kevesebb józan-ságátul függ.

Az, hogy szándékunk jó, czélunk helyes: még el nem döntő ok, mikép azért már teljesítve is lássuk szándékunkat vagy elérve czélunkat. És ez mindenütt, a' legegyszerűbben is áll, 's annál inkább olly igen egybebonyolult ügyben mint a' magyar politika. Igy például nincs gazda, nincs kereskedő, ki gyarapulni nem kívánna, czélja tehát jó, de még is nem egy bukik. 'S miért? Mert modora nem volt helyes. — Néhány évvel ezelőtt Ukrainában — mint mondják — medvének, melly sok kárt tön, szegzi fegyverét bizonyos előkelő. Célja tehát

vajmi szép vala, de a' medve helyett egy hajtót lőtt meg. 'S miért? Mert modora nem volt helyes. — Tomory el akarta gázolni a' kontyost. Céljánál tehát nem lehetett gyönyörűbb, de e' helyett őt tiporták el. 'S ugyan miért? Mert modora nem ért semmit sat. sat. — Minélfogva, mint látják — és e' tekintetben ezer meg ezer példát tudnék támaszul felhozni — a' személyes erény néha még polgári v. polit. bünné is válhatik; 's ekkép az, mi objective ártatlan sőt dicséretes, subjective bizony nem ritkán szerfelett károssá 's ekkép kárhoztathatóvá fajul. Azon előkelő például, ki a' medvével szállt szembe, objective nemcsak ártatlanul, de igen dicséretesen tett; ámde azért mert ,nem tudott hozzá, azaz modora nem volt jó', még is olly vétket követett el, mellyet senki nem menthet. Tomorynak magas lelkiületét csak dicsérni sőt bámulni lehet; de azért kérdem, melly magyar az, ki őt vétkesnek nem mondaná? Miknek egybevonatja Socratesként csak az, hogy nincs nagyobb bűn, mint másokat vezetni akarni ahoz való tulajdon nélkül. Melly talpigazságot kivált honunknak mind azon újabb politikusai nem vehetik eléggé szívükre, ha csakugyan szeretik a' hazát és ez előttiük nem pusztá függözimer, kik minden előkészület nélkül olly lelkesen kottyannak a' legszentségesebbekbe mint vitézül hullnak czukros mártalékba a' legyek.

Ha én tehát azt mondom: a' védegyeletnek fő ingrediense ugyan jó, politikai haszna azonban rossz; 's ha továbbá azt állítom, hogy például X ugyancsak becsületes ember sőt jó hazafi lehet, mert annyira buzgólkodik a' védegyelet körül, de éppen ezen utolsó okbul szerfelett rövidlátó 's ekkép igen gyenge politikus; ha én ezt mondom és ezt állítom, azért még korántsem hozok fel valami képtelenséget, de éppen ellenkezőleg azon igen káros fallacia helyreigazításához járulok én is, hogy azért, mert valaki becsületes ember és jó hazafi, még távulról sem következik, miszerint neki ezen okbul mint született katonának már a' világra készen jött legislatornak is kellene lenni ex officio.

Tenta is jó, ser is jó, csakhogy egyik nem szájba, másik nem tollba. Szintígy vajmi dicső a' jó keresztény a' jó ember,

a' jó költő, a' jó ügyész sat., de azért legtöbbje kormányrudra mégis csak annyiban való, mint tenta szájba.

Vagy a' védegyeletiek tiszta szándékát és őszinte lelkületét vegyem kérdésbe, vagy azt állítsam, hogy azon ingredienseknek, mellyekből ezen egylet alakult, nagyobb része telised teli van ármánnyal? Ezt tudom sokan jobban szeretnék vagy legalább kevésbé restelnék. Mert valamint legtöbb aszszony kíván egy kissé könnyelműnek tartatni inkább mint rutnak, szintugy nem sérti a' legtöbb férfit annyira, ha egy kis Mephistot teszünk benne fel, mint ha jó embernél egyebet nem látnánk mélyében. Ámde azért, mert ez többnek tán jobban esnék, és én mindenünnen megnelemszünő gyanusítgatásokrul vádoltatom, azért még sem szeretem a' magyarnak jó szándékát és becsületes czélját, kivált midőn hazánkrul forog kérdés, legtávulabbrul is kérdésbe venni vagy éppen gyanusítani.

Nem nem, ezt eddigelé sem tettem, és ha nem áll hazánk üdvét tekintve valami kajánság olly tisztán előttem, mint $2 \times 2 = 4$, mikor a lepleget lerántani hazafi kötelesség, ezentul sem teendem soha is, mert ha valaki, biz én vagyok általgán véve a' magyarnak jó szivérul, ártatlan kedélyérul 's lehető legtisztább szándékárul tökéletesen meggyőződve; ugy hogy például mi a' védegyeletet illeti, én is nem ugyan egészen, de mégis a' szentgróti levélként bizony nem jó embernek vagy legalább nem nagy emberismerőnek tartom azt, ki abban több ármányi 's efféle vegyületet venne észre, noha az is van benne, mint merő jó szivbul, csupa ártatlanságbul 's lehető legtisztább szándékbul származó ingredienst melly minden bizonynyal, mint már fentebb érintém, praedominans része.

Ámde azért, mert minden magyarrul hazánkat tekintve csak jót 's csak nemest akarok feltenni, 's ekép nem bonczolgom a' szív és vesék redőit, azért éppen nem mondok le azon jogomrul, mellyet, mennyire tehetém gyakoroltam eddigelé 's fogok ha szükségét látom, tehetségem szerint gyakorlani ezután is minduntalan, mikép több vagy kevésb vizsgálat alá ne vegyem: hogy valljon mind azon jó és nemes mellyel megajándékozni akarja honi reformatoraink legiója Magyarországot,

csakugyan hasznos és üdvre vezető-e hazánkra nézve, vagy viszont. Mi éppen nem csak nem bizonyos, de a' lehető legnagyobb koczka; mert valamint ezerszer több a' rossz kocsi mint a' jó, és még számtalanabbul több a' rossz szakács mint a' jó, bolond gombát pedig bizonyosan többet szed, kivált az olly szép számu magyar féltudós mint vargányát, 's e' fölött tizszer gyujtja meg a' házat a' jószivü 'botor' míg egyszer a' rosszszivü rabló: szintugy sujt csorbit, gyilkol a' hazán is szám nélkül több jószivü és nemes teremtés, melly azonban mindennek csak felszínén marad, mint a' mennyi jó fejü találkozánk, ki nemes czállal keblében fel is birná fogni a' magyar politikai reformátiónak mind azon nehézségeit, mellyek tán sehol a' világon nem fordulnak elé olly mértékben, mellyek mélységibe azonban ki nem hat, bizony mondom, soha nem fog Magyarországnak 's kivált a' magyar vérnek hasznot hajtani a' politika terén.

Én tehát, mert minden magyarnak jó szivében 's tiszta szándékában bizni akarok, azért minden magyarnak jó fejében 's kivált politikai nézeteinek tisztaságában még korántsem bizom, de éppen ellenkezőleg valamint vesék bírálatába nem ereszkedem, ugy más részről elmulhatlanul szükségesnek tartom, hogy az illető velök gyümölcssei annál szigorubb vizsgálat alá jöjenek, minél inkább eseng ezen gyümölcsök után a' nagy szám; mert egyes fallacia elenyészik, midőn a' soktul beszítt csaleszme könnyen sirba dönthet egész népet, kivált ha az még olly gyöngé lábön áll mint a' magyar. És e' szerint, mint mondám, valamint eddig vevém, mennyire tehetségem és a' körülmények engedék, kritika alá mindazt, mi számunkra honi reformatoraink által kitalaltaték, 's annál kevésb kimélettel, minél mohóbban kapott a' nyujtott panaceák után a' nagy szám, mint például tevém a' Pesti Hirlap megjelenésekor szintugy fogom ezt cselekedni azon kéréssel utóbb is, méltóztassanak azzal, mit viszont én főzők ki minden kimélet nélkül hasonlólul bánni, hadd védelmezzem magam; mint hogy, mint már többszer mondám és még minduntalan mondani szeretném, nem véleményi zsarnokoskodásrul van szó, bármelly párt-

részéről jőne is az, miszerint csak egynek véleményére esküd-
jék vakon minden magyar, vagy éppen ellenkezőleg, egyre csak
azért ne figyelmezzon, mert ő mondja, hanem hogy, szigorú és
meg nem szűnő vizsgálat következtében olly közel jussunk
üdvünk utjához, miszerint ha nem is mi legalább elérhesse a'
jövő kor fajtánk nemzeties és közszabadsági kifejlését, melly
után minden hű és felvilágosodott magyar olly remény-epedve
sovárogo!

És e' szerint ha a' védegyeleti eszmét mint politikai vétket,
vagy legalább mint politikai hibát, bonczkésem alá veszem,
nem csak nem gyanusítom senkinek is hazafiui vagy éppen
emberi becsét de egyedül azok politikai capacitását, 's pedig
ezt is csak jelen esetben, veszem kérdésbe, kik a' védegyelet
panegyristáji. És ha e' műtétel gyanusításnak tartatik, ám
akkor nem bánom, ha a' gyanusítás nagy mesterének neveznek
is, mert nemcsak nem szégyenlem de büszke érzettel mondom,
hogy míg erőm meg nem szakad, rajtam legalább nem fog
mulni, mihez képest fallaciákra soha se építse kifejlését magyar
rokon vérem.

Pest, 1845. július 13.

(Jelenkor, 1845. 56. sz.)

IX. »A védegyeletnek vagy nem lesz sikere, és akkor
nem egyéb mint hasztalan demonstratio, melly szerfeletti
gyengeségünket még inkább elárulja; vagy lesz sikere, és akkor
török szakad, de Magyarországra nézve egy egészen új, 's
alkalmasint nem inyünk szerinti rendszer szükségét következteti
be«. Ezt állítám elemzésem VII. számában, miből nem ugyan
ezen szavakkal, de értelemre nézve körülbelül azt vonám ki:
hogy e' szerint történjék bár egyik bár másik, miután egyik
sem lehet nemzeti és alkotványos kifejlésünkre nézve hasznos,
de éppen ellenkezőleg igen káros következtéseket kénytelen
szülni akár egyik akár másik, az egész védegyelet bizony nem
volna egyéb, mint a' legszerencsétlenebb kedvesoszszanási
találvány.

Utolsó cikkem egybevonatja pedig az, hogy: tökéletes meggyőződéseim szerint sokkal több ártatlan vegyület van a védegyeletben mint ármány.

Már e' két állítást tudom sokan egyenesen ellentételesnek gondolják, 's pedig, mert csak kevés hat a' dolgok mélyibe, 's még kevésb képes magát más nézőhelybe képzelni, mint a' mellyen áll; honnét aztán valamint más alkalommal, ugy jelen esetben sem bírja felfogni, mikép lehet az vagy hasztalan demonstratio vagy éppen hazánkra közvetlen vészt hozó, miben az ártatlan mutatkozik tulnyomónak.

Hadd magyarázzam. Legelsőben is: Demonstratio nem persvasio 's ekkép minél több ártatlansággal jár az, t. i. minél gyengébbnek mutatkozik ujhuzásnál a' hetvenkedő uj annál rosszabb, mert ha nem kérkedik vala, tán erősbnek tartatnék, midőn eféle experimentumok után egyenesen fityma tárgyává lesz sat; 's másodsor: én nem vagyok kormány, 's e' szerint azért, mert én látok több ártatlan vegyületet a' védegyeletben mint ármányt, még éppen nem következik, hogy a' kormány is illy ártatlansági tulysulyban lássa ezen associatiot, de éppen ellenkezőleg az hihető sőt bizonyos, mihez képest a' kormány abban még több rosztat, azaz több roszt akaratot gondol észrevehetni, mint abban rá nézve is valósággal létezik, 's pedig a' legegyszerűbb okoknál fogva, mellyek hasonló esetben, mikor t. i. vizsontorlási mezőre szoríttatnak a' dolgok mint a' jelenlegiben, szinte mindig az auxesis üvegén keresztül bíraltatják mind egyik mind másik rész tetteit.

A' kormány 20, 15 év óta mindegyre közelit a' magyar nemzet kívánataihoz. Ugy hogy 15, 20 évre visszatekintve, a' magyarság és alkotvány, a' mennyiben t. i. a' kormány részéről biztosittatik az¹, mai időkben ugy állnak az azelőtti kor-

¹ Az itt előforduló különböztetésre igen kell figyelmeznii; mert azért, hogy a' kormány annyival erősebben pártolja a' magyar alkotványt és nemzetiséget mai időkben az előbbiekhöz képest, mint áll 80 : 10-hez, még éppen nem következik, miszerint ez okbul a' magyarság és alkotvány már annyival biztosabban álljon is, mint 80 : 10-hez. Ez éppen nem következik pedig azért, mert nemcsak a' kormány csorbithat e' két palladiumunkon, de csorbithatunk mi magunk is, valamint ujabban időben sze-

mány pártolásához mint 80:10 hez. Az ellenzék viszont, szinte ez időtül kezdve, az ember azt gondolná, ha többet nem, legalább is 80-rul 10-re apadott, mert ez volna a közelítés természetes következtvénye. Ámde nem; mert az ellenzék, melyet nem egy 'fölbredett életnek' nevez, mintha az egészséges élet ujhuzás által nyilvánítaná magát, nemcsak nem apadott, de bizonyosan még progressivebb arányban növekedett mint 80:10-hez, elmérgesült, mindig daczolóbb létét még ide nem értve.

Már miután ez tény, melyet senki nem tagadhat, ugyan kérdem az Isten irgalmáért: ki azon higvelő, ki csak pillanattig is ringathatná magát azon szerencsés illusioban, legtávolabbról is gondolva, miszerint a' most előadottakhoz képest egyéb érzettel viseltethetnék a' kormány az ellenzék iránt mint antipathiával? Mert ugyan szülhet-e sympathiát kérdem minden méltányostul, ha meg nem szünő közelítés örökén mindinkább visszavonulással, sőt mindig nagyobb visszataszítással találkozok? Vagy megtarthatja-e tekintélyes állását, mely imponálhatna, az ellenzék, ha minden józan ok ellenére nőtten nő, 's mi több, a' legiskolásb pajzánsággal, sőt nem ritka esetben a' legaljasb betyársággal már annyira van összevegyesítve, miszerint minden jobb és lázban nem levő ember, hogy többet ne mondjak, legalább sajnálkozással telik el az alkotványos gépezetnek ezen fenekébül kibontakozott torzlétén.¹

rencsétlen tulhajtásink és olly sokszori tapintatlanságaink által valóban többet is csorbitánk azokon, mint a' kormány, mit kivált nemzetiség dolgában tudom kész esküvel bizonyítani minden german, minden szláv sat., hogy t. i. mi magyarok sokkal erősebben elidegenítettük őket magunktul, mint tette vala ezt a' kormány. Sz. I.

¹ Igen távol vagyok, mint már több ízben érintém, az ellenzéknek számos b szerföltött érdeemes tagját, bár legkisebbé is sérteni akarni, de azért egyet még sem bocsáthatok meg nekik, azonban nem azt, miképp annyit selejt csatlakozik hozzájuk, mert hiába az ellenzék mindig és mindenütt a' tudatlanok, házsártosok, rendbontók és elégületlenek tábora szokott lenni. 's ekkép ez nem lehet máskép; hanem azt találom megbocsáthatlannak sőt minden kritika-alattinak, hogy azon gamin és betyár vegyületnek nem birnak parancsolni, melyet zsoldosokként használnak, mi által igen természetesen annyira elveszti minden méltóságát az ellenzék, hogy jót elvégre éppen nem, hanem egyedül károst képes okozni. 'S e' tekintetben valóban nem csudálhatni eléggé a' magyar oppositio több tagjait, mi annak újabb bizonyosága, milly szerföltöttileg élnek a' legszedítőbb

Valóban! Sem igazi sympathiát nem szülhet az illy ellenzék a' világ bármilly szegletében is, tán az illetők körén kívül, vagy egyedül azoknál, kik lényegét nem ismerik; sem nem birhat nagy sulylyal ott, hol egyedül a' férfiui méltóság 's mérséklet lehet és van hatással. — Ugy hogy nem is ért egyéb czélt — ámde ezt tökéletesen elérte — az ujabb ellenzék, mint maga ellen annyira nevelte a' kormány odiumát, miszerint az de alig nézheti egy lépését is jó hangulattal sőt bizonyára ha t. i. tisztének kíván megfelelni, már már arrul tanakodni kénytelen: valljon nincs-e az egésznek békés fentartása 's boldog kifejtése miatt legszigorubb kötelességében bármi áron is valahára végett vetni azon mindig növekedő ellenzéki hajlamnak, melly Magyarországnak már olly nyavalyává fajult, hogy az egész status gépezetet legnagyobb veszélyek közé dönteni fenyegeti.

Igen csak ezt tudta elérni, egyedül illy gyűlöletes viszonynak alapját megvetni vala képes az olly annyira gyermekvegyületü szerencsétlen magyar ellenzék!

'S kérдем, tegyük kezeinket mellünkre és feleljünk: ugyan fog-e illy viszonybul hazánk jobbléte fajtánk kifejlése valaha is származhatni? Valljon hihető-e ez? Ó ne ámítsuk magunkat, bizony soha; mert odium, kivált ha az félelemgerjesztés által nincs némileg lebilincselve, okvetlen ravatalt huz a' legőszintébb ügyekezetre is. Pedig hogy a' magyar ellenzék félelmet gerjeszsen, mikép aztán neki közönyös lehessen, gyűlölik-e méltányolják-e, illy mohácsi vagy győri ütközet-féle hóbort képzelettel egyedül a' hörcsökösek azon neme táplálhatja

illusiókban, 's ekkép észre sem veszik, milly szomorú szerepet játszanak, hogy nem szégyenlik, néha legerősb meggyőződésük ellenére magukat, de csak egy hiába való suhancz piszszegése által is lábaikrul leveretni hagyni, ők, kik mindig készek a' legdörgőbb szavakkal sujtani a' kormányt, és magukat olly annyira függetleneknek vélik! Illyes pedig egyenesen dissolutióra vagy önkényre vezet. Mert hol galeriák és hallgatóság ad a dolgok folyamának irányt, ott egyik vagy másik előbb-utóbb, de bizonyosan beáll. És ez lesz — ha, mielőtt késő volna, rendet nem teszünk — hováhamarább sorsunk, mellyet aztán szinte a' határon tul kalandozó ellenzéknek fogunk köszönhetni. Mert a' legéletbevágóbb tárgyakban már a' mult országgyűlésen is bizony legtöbb esetben nem annyira a tanácskozők mint a' hallgatók határoztak, minthogy ennek elejét venni az ellenzéknek a' galeriákkal szünetlen kaczerkodása miatt lehetetlen volt. *Sz. I.*

magát, melly azt véli: »rettegést szül midőn csak émelýgést okoz és alkalmatlanságot szerez.«

Avagy tán természetelleni, hogy ellenséges indulattal viseltetik a' kormány a' magyar ellenzék ellen? Éppen nem; sőt magátul fejledező; mert odium odium parit, 's ekkép ha az ellenzék kiált 's pedig legczifrább változatokkal minden alkalomnál kigyót békát a' kormány ellen, 's minden lépéseit legtulzóbban gyanúsítja sőt hátráltatja, ugyan mi természetesb, mint az, hogy bizony a' kormány sem szenvedheti mit az ellenzék főz ki, de illyest legott visszautasítani hajlandó.

Már pedig a' védegyelet egyenesen az ellenzéki szakácsok és kukták léje — vagy tán nem az? honnét aztán nemcsak nem csuda, de igen természetes, ha abban, mint fentebb érintém, még több rosszat, vagyis inkább: több rosz akaratot lát a' kormány, mint abban rá nézve valósággal létezik.

Az ellenzék a' kormány minden lépteiben meszsziire ható ördögi tervet vél vagy affectál észre vehetni. 'S van-e ebben valami? Valóban semmi! De azért még sem közönyös, mert a' viszontorlás mindig életbe menő törvényeinél fogva okvetlen azt szüli, hogy bizony a' kormány sem lát vagy nem akar látni viszont az ellenzék mozgalmiban egyebet, mint ellenséges sőt forradalmi irányt.

»A milly röffel mérsz te, azon röffel mérnek neked vissza«, sőt még rövidebbel is, ha te vagy a gyengébb. Ekkép tartja a' szentírás, és e' szerint fejledeznek a' közéleti dolgok.

Igy például, ha a' közbirodalmi áruk kizárására czéloz az ellenzék; független magyar kereskedést trombitál ki egyedüli salvifica gyógyszerül, háborut indit Triesztnek; vagy például a' szentgróti levélként, az örökös tartományokat a' 'külfölddel' egy sorba állítja, 's így tovább: ugyan kérdem, mi természetesb, mint ha a' kormány viszont azon lenne, miszerint a' magyar saját zsirjában fuljon el; ha a' magyar hont viszont coloniának tekintené; ha végre, mindazon függetlenségi viszke-
tegben, mellyet olly élesen pengetnek, egyenesen elválási czélt látna, és viszontorlásul megint Fiumének inditna kivégzési hadat sat.?

Ugyan, kérdem, nem volna-e természetes, sőt nem természetes-e, ha a' kormány viszonzásul Magyarország átellenében illyféle érzelmeket és irányokat fejtene ki, vagy valósággal ki is fejt? Valóban a' lehető legtermészetesb 's elmulhatlanul bekövetkező, mert a' kormány is csak emberekbül és pedig halandó emberekbül áll; 's aztán mert egyedül Istent engesztelhet egynek erénye sokak büneiért, midőn mindennap előforduló földi események szerint, emberek közt éppen megfordítva olykor néhánynak kicsapongása is elég, hogy azért egész nép bünhődjék. — Mi uj tanulságul szolgál, milly vést hozhat egész birodalomra néha még olly egyed is, ki csak egy mákszemnyi hasznost sem birna kiállitni bármiben. Ej beh sajnálom, hogy nem szabad legalább egyet kettőt megneveznem hevenytiben.

A' védegyeletnek mindezekhez képest charybdise vagy scyllája, mellyben vagy mellyen a' magyar kárt fog vallani, vagy bukik, tehát az: hogy egyenesen kormány és közbirodalom elleni provocatio színében jelenik meg — mert hiszen nagy bölcsen annak köntösét öltötték rá — 's ekkép mint érintém 's olly bizonyosan mint $2 \times 2 = 4$, az illetőknél vagy megvetést legföljebb szánakozást gerjeszt, ha t. i. a' czéltott demonstratio ,vana sine viribus-ira'-ként sikamlik el, vagy olly visszatortlást fejt ki ha komolyabb, hatásosb eredménye lenne, mihez képest in ultima analysi bizony nem fogná a' megindított hadgyümölcseit igen megizlelni 's annak igen örülni a' magyar, mert hogy efféle kihívást, ha az csakugyan eredményes fogna lenni, tökéletes passivitással sőt éppen meghunyászkodással viszonozzon a' kormány és az örökös tartományok, 's e' helyett ne fejtsenek viszonzlag részükrül a hetyke demonstratio lesujtására sőt lealáztatására minden lehető ellenhatást ki, azt csak gyermeki velő vagy Don Quixotte képzelheti.

'S im az úgynek ez azon része¹ — pedig azt hiszem,

¹ Éppen e pillanatban, midőn e sorokat irám, jött a Pesti Hírlap 493. száma kezemhez, hol a vármegyei főispán-helyettesek kérdését illetőleg egy igen mérsékelt és sok tekintetben talpraesett szónoklat idéztetik Borsodbul. — Méltóztassanak olvasni. Mert valóban nem jöhetett volna

nincs a' felhőkbul kapva, de olly közel esik hozzánk, mint azon árok, mellybe monda szerint, a' csillagász bukott, midőn a' határtalan magasokat vizsgálná — ez mondom a' kérdésben levő ügynek, a' védegyleti experimentumnak t. i. azon része, mellyet például t. cz. Tóth Lőrincz ur, legmelegebb hazafiságának daczára, félszemü kormányosként nem birt vagy nem akart észrevenni, de mint a' most idézett csillagász, e' helyett csak a' magasb sphaerákban (!?) csudálgatja a' védegylet meszsze távolságban ragyogó dicsőségeit.

Pest, 1845. julius 20.

(Jelenkor, 1845. 58. sz.)

X. Igen, t. cz. Tóth Lőrincz ur például, ki tudtomra legtöbbit allegalt a' védegylet mellett, vagy t. cz. Pulszki Ferencz ur, ki még az augsburgi hasábjait is használta a védegylet védelmére, mi odakünn okvetlen igen nevelte capa-

bármí is jelen tárgyalásom felvilágosításaul kedvezőbben, mint az érintett szónoklat annak bebizonyítására, hogy bizony a legokosabb fők sem birják felfogni állásunkat, s ekkép vajmi sokszor raknak lehető legjózanabbakat ugyan egymásra, de azon alap, mellyre rakják ezeket, vagy éppen nem létezik vagy hézag.

Az érintett szónoklat például így végződik:

»Legvégül felszólítá a RR-ket a most igen szükséges egyetértésre. S a bátorság, mond, magában nem elég, kell okosság is, sőt ez sem elég, kell kitartás is. Csak így győzhetünk. Soha nem álltunk fontosabb idő fordulatán. Mindenféle közügyeink ez után fognak rendeztetni. Ha most a kormánypárt többséget szerez az országgyűlésen, azzá tesz minket, a mivé akar, de ha nem nyerhet többséget, vagy le fog lépni, vagy fog kormányozni többségünk elvei szerint.«

Vagy — és ezt aztán én teszem hozzá, miután a tisztelt szónok — nem tudom egyébiránt: ki — ezen alternatívát nem birta vagy nem akarta felvenni a lehetőségek sorába szinte.

Vagy ha nem bir szerezni többséget a kormány, re infecta elszé-lyesztí az országgyűlést, és ezt mindaddig teendi — mert az ellenzék kezében bizony semmi esetre sem fogja adni az országlási gyeplőt, — mig elvégre magának vagy többséget szerez, vagy beáll hazánk s nemzetünk kimondhatatlan hasznára — o Istenem, hát vaksággal verte meg az ármány a magyart, mióta annyi szobatudósai lettek? — azon igazság, meggyőződés, nézet, vagy akárminek nevezzük is, hogy a magyar alkotvány és tán még nemzetiség is nem egyéb, mint előmeneteli akadály, s ekkép azt 'rogyni kell hagyni.' Igen csak 'rogyni hagyni' mondom. Mert hiszen elpusztítására már már nem kell egyéb, mint bajonetti passivítás. S ugyan nem valóbszinü-e a jövőnek ezen kifejlése, mint az, mellyet a borsódi szónok teszen föl, melly azonban az igazi magyar táblabírák stereotyp felfogása. Sz. I.

citása hitelét, noha legtávolabbrul sem akarok kételkedni e két hazafi legtisztább kedélyéről, azért ők bizony még is azon félszemű kormányosok sorozatába valók, legalább jelen kérdést illetőleg, kik mint már tettem is erről említést (VII. szám), a' dolgok folyamában csak egy partot birnak látni, vagy már meg kell vallani, csak egy partot affectálnak látni, a' mint ez nekik aztán jobban fog tetszeni. Mert nagybecsü értekezéseikben nemcsak legkisebb sejtelmét nem veszszük észre a' védegyelet árnyékoldalainak, de éppen ellenkezőleg olly gyermeki ártatlanságban, vagy annyi mentalis reservatával — minthogy e' kettő közt is választhatnak szabadon — ragyogtatják a' védegyeletnek egyedül szerfeletti hasznait, miszerint, mint mondám, vagy valósággal nem látják a' másik partot, vagy amugy jó prókátorosan affectálják azt nem látni. Már pedig, hogy a' védegyeleti kalandnak más oldala is van, az t. i. hogy egyenesen háborút indít a' kormány és az ausztriai örökös tartományok ellen és viszonyunkat azon lehető legszerencsétlenebb mezőre állítja, hol török szakad, de elvégre oda sodortatik a' dolog, hogy valljon »ki az erős?« ezen, azt hiszem, csak egy pillanati őszinte fontolgatás után senki bona fide nem kételkedhetik.

Azt, hogy a' védegyeletben van jó, senki nem tagadja. Ámde ez nem argumentum, mert kérdelem, létezik-e valami, minek, habár legaljasb sőt méreg lenne is, némi haszna nem volna? Általában semmi! Hiszen a' nagy mindenség legbámulatosb csudája ugyan mi egyéb, minthogy abban semmi el nem vesz, de örök cyclusban forog minden, 's midőn hervad a' virág, legott milliárdnyi új virág keletkezik a' rothadásból, 's mindenben enyészet váltja fel az életet és viszont. Így például a' trágya, de még az arsenik is hasznos; úgy hogy valóban nevetséges volna olly egyesületnek minden hasznát tagadni akarni, mint a' védegyelet, melly annyi jeles tagból áll, 's melly okvetlen előmozdítja a' kézművi ipart sat.

Ez azonban, mint mondám, éppen nem argumentum, minthogy az élet mezején nem annyira a' miség vagy mennyiség, mint inkább a' relativitas ad valaminek több vagy kevesebb becsét. — Így például, ha valakit trággyával és aranynyal

kinálnak, bizonyosan az aranyhoz nyul, ámbár a' trágya is igen hasznos, és aranytul közvetlen soha nem zödel a' mező. Így arsenik és szalonna közül, tudom, saját ebédjére kiki, ha nem is éppen magyar ember, még is ez utolsót választja inkább; holott lakát egerektől tán egyedül arsenik óhatja meg, szalonna pedig, ha az első helyett használtatnék, egyenesen lakhatlanná tenné azt.

Mihezképest, hogy más szavakkal éljek, valaminek több vagy kevesebb becsét, sőt megfordítva, valaminek több vagy kevesebb kárát egyedül az határozza el: valljon alkalmazásban melyik oldal a' tulnyomó, a' fényes vagy árnyékos-e? Így például, ha valaki szép virágokkal csinosítja lakát, bájoló keretet alkot, 's azt jó izlésű kerítéssel biztosítja, ugyan ki mondaná tettét helytelennek? Bizony senki! És mégis, ha azalatt, míg virágaival 's effélékkel babrál, 's ezekre költi legtöbb idejét, legtöbb tehetségét, sőt talán legtöbb pénzét is, addig viz vagy gaz birja mezőit, cselédjei alusznak vagy tánczolnak, birkáji rögényesek sat. még is alkalmasint legtöbb és méltán azt állítná róla, hogy »roszul cselekszik« kivált ha családos és egyuttal még a' hazafit is kívánja játszani, melly szerepben a' pénz többet nyom mint a' virág sat.

— Így továbbá, ha valaki zongoráz vagy fest, ugyan ki merné ezért őt vétkesnek állítani? Senkinek nem jut eszébe. És még is, ha azalatt, míg illyest mivel, heverni hagy ollyasokat, miknek pillanati bevezésétül egész családok léte függ, és mit magára vállalt, sőt miért tán fizetést huz: akkor bizony a' legjámborabb is nem vétkesnek, de egyenesen bünösnek vádolná őt! sat.

A' védegyelet, mint minden egyéb, szinte ezen kategoriába esik. Mihezképest vannak jó oldalai, de roszak is. És im ezen roszak — mint én erősítém, és tulajdonkép e' körül forog az egész értekezés — ugy állnak jó oldalaihoz, mint például 100:5-hez, ha csak azon egyet vesszük is tekintetbe, mit eddig hoztam fel, hogy t. i. a' védegyeleti provocatio annyi keserű vagy legalább annyi rosz izű érzelmet hozott azon viszonyba megint, melly köztünk 's a' kormány 's köztünk és

az örökös tartományok között létezik, miszerint nem ütheti ennek kárát de száz erővel felfútt fabrika is helyre, minthogy — 's ne ámitsuk e' körül magunkat örökleg mint gyermekek, kik semminek sem néznek szemei közé — egyedül e' viszonyok tökéletesen definiált és barátságosan eligazított létén emelkedhetik honunk magasbra, mi megint sem prókatori fogásoknak vagy éppen de facto lépésü provocatióknak és innen természetesen burjánzó politikai háboruknak nem lehet eredvénye, de egyedül az elismert viszonyos érdek alapján keletkezhetik biztosan és kivált tartósan.

A' védegyelet, igaz nem egyéb mint privát szövetség. De az hogy t. i. nem fejtett ki nemzeti demonstratiou, bizony nem azok hibája, kik nemzék, szülék és dajkálák, mert hiszen a' törvényhozó test egy része magáévá tette azt és a' főtáblát újabb szokása szerint fitymálván, országos függczimert akasztott rá, úgy hogy ha még a' főtábla is magát a' köz fascinatío által separtetni engedné, biz országos conclusummá válik a' védegyelet pártolása, mi nem lett vala kevésb, mint nemzeti demonstratio, és pedig ollyas, mi megint nem lett volna egyéb — és ám szóljanak hozzá Európa minden jogtudósai bár — mint »casus belli«.¹

Ennek haszna pedig olly arányban állott volna hazánkra nézve mind azon pamut-, illat- és bár micsoda gyárak hasznához, mellyekkel tán megajándékozzák az illetők a' hont, mint állna annak haszna a' kárhoz, sőt veszélyhez, ha valaki, ki még rossz uszó, ruhástul ugranék a' Dunába, mihez képest aztán ha átjut (!?) az ország kimondhatatlan hasznára, felszedjen más oldalon egy pár gombostüt, tán néhány rőf pántlikát, vagy legfeljebb egy két pár pamutszövetü harisnyát.

De szerencsére nem fejtett ki a' láz nemzeti demonstratióig, 's ekkép szerencsésen a' »casus belli« sem tünt fel. Mit ez uttal egyenesen a' főrendi táblának köszönhet a' haza.

¹ Ha két ország vagy tartomány közt létezik bizonyos vámviszony, meglehet sőt igen sokszor történik, hogy e viszony egy résznek türehtlen, s e szerint az illy status quo-t megváltoztatni kívánja. Ez vagy tractatus utján történik vagy de facto lépések által, melly utolsó »casus belli« mint vala például a szövetséges Amerika esete. Sz. I.

Mi annak újabb bizonyosságaul szolgál, hogy *ceteris paribus* és *mutatis mutandis* nem csak a' haladásban vagy inkább 'hajtásban' lehet és van érdem, de a 'feltartásban' is, sőt ez utolsóban néha sokszor több, mint az elsőben. Minthogy még nagy kérdés: kinek érdeme nagyobb, azon kocsisé-e, ki vágatva halad, vagy ki fel tudja tartani zablát ragadott csapatját; azon erőművesé-e, ki folytonos gőzzel képes ellátni gépét, vagy ki felnyitja kellő időben a' mentő-szellentyűt, azon emberbaráté e, ki számosaknak nyújt kenyeret, vagy ki még számosbakat ó meg méregtül; azon hazafié-e, ki alvásbul felserkenti a' honfiakat 's cselekvésre buzdítja, ha nem megy másképp, 'korbácsolja' vagy ki nem hagyja magát sodortatni fallaciák bősze által, de ha kell, inkább bukik, mintsem hogy hona vesztét karöltve vagy épen némán szemlélhetné.

»Ámde nem lett a' védegyletbül nemzeti demonstratió és 'casus belli' akármikép is, s bárkinek érdeme által — mi nem ide való — ugy hogy fölöslegesnek látszik lenni okoskodásom olly alapra állítása, melly nem létezik.

És ez némileg igaz, mert a' védegylet valósággal nem tünt fel olly provocáló színben, mint millyenben mutatkozott volna, ha országgyűlési határozat köpönyegében jelenik meg.

Ez azonban, ha tán egy kissé gyengíti is, azért még sem változtatja meg a' dolog lényegét. És pedig azon igen egyszerű oknál fogva, mellyhez képest nemcsak az *aggressio* fejt ki ellenhatást, de az *agressiv* hajlam és viszketeg is, sőt az illyes néha még keserűbb érzetüt.

A' jelen esetben például nem birták az illetők a' védegyleti eszmét nemzeti demonstratio magasságára emelni, mert ehez a' *conclusum* diaetale hiányzott, 's ekkép igaz, hogy ez esetben nem tünt ugyan fel a' 'casus belli', melly a' kormányt vagy az örökös tartományokat olly lépésekre jogosithatta vala, mellyek illy állapotnak elmulthatlan követkevényei; és e' szerint azt mondhatná sok: »miért illy lármát ütni 's a' dolgokat illy nagyon túhegyre állítani, midőn nem volt a' jelen kérdést illetőleg országgyűlési határozat sat. sat.«

Igen ám, de azért, mert igen sok szól így, valamint nem

egy csak akkor kezd a' tűzre figyelni, mikor az már lobbal ég; és azért, mert a' dolog ez egyszer szerencsésen lőn elsimítva, még éppen nem következik, mihez képest a' kormány és az örökös tartományok szemesbjei nem teltek vala ujra el azon régi aggodalommal, mellyhez képest sok azt hiszi, hogy a' magyar kitörésre csak alkalmat les, 's volna annyi ereje, mint a' mennyi ellenséges indulata: bizony ma hozna mindent zavarba inkább, mint holnap. Mert hogy mult országgyűlésen nem bírták a' védegyeleti eszmét olly nemzeti demonstráció magasságára emelni, mihez képest a' kormány vagy némi zavarba jött vala, vagy tudja az ég, micsoda erőszakos lépésekre vetemedni lett volna kénytelen, ez korántsem azon okbul maradt el, mintha az illetőknek nem lett vala legsóvárgóbb appetitusuk a' kormányt illy helyzetbe kelepcezni, hanem egyedül azért, mert erre nem volt elég erejük; úgy hogy nőjön csak idővel ez, 's okvetlen mindent elkövetendnek: e' vérükben lappangó kíváncsiságnak legelső kedvezőbb alkalommal tettleges kielégítésére.«

'S valljon nem ezen aggodalom, melly régi időkben minden oldalrul annyira tápláltaték a' magyar ellen, oka-e annak, hogy erejét szerencsétlen nemzetünknek, mellyel harapóssága miatt nem reméltettek máskép bírhatni, minden módon zsibbasztani sőt megtörni igyekezének? Valóban nem egyéb! Mi azonban, fájdalom! annyira sikerült is, mikép a' helyett, hogy most teljes erőnk által lenyomó sulyt vethetnénk a' mérlegbe, inkább csak azon harapós viszketegünknél fogva imponálhatunk azoknak, kiknek éppen imponálunk, melly bennünk megmaradt, 's mellyet ismét vagy inkább valahára igazi erőre nevelni, csak számos évén keresztül gyakorlott, lehető legildomosb eljárásnak lehet műve.

Ugy hogy, ha a' védegyeletnek nem volna is egyéb árnyékoldala, mint azon kormány, örökös tartományok és nemzetünk közti viszonynak megzavarása, melly viszonynak elvégre tökéletes kiegyenlítése olly annyira fekszik minden résznek lehető legnagyobb érdekében, már ez is elég gyám-okul szolgálna, hogy a' védegyelet — mint fentebb érintém — minden jó

oldalainak daczára, körülményeink között még sem egyéb mint méreg.

Ámde, mi több, a' védegyelet a' mellett hogy szánakozásra méltó gyengeségünket olly igen elárulja, még más és szerfölött busító árnyékoldalaktul is sinylik, mellyek untig elégségesek annak minden előnyeit meszsze háttérbe szorítani, habár nem jelennék is meg az olly provocaló vagy kudarczott valló színben, mint a' millyben mutatkozik vagy ki fog fejleni, sőt ha tapsolna annak a' kormány, Bécs és az örökös tartományok pedig elragadtatva e' gyönyörű magyar lelkesedéstül, nemcsak nem bánnák vagy éppen neheztelnék, hogy árucikkeik, mellyeket eddig a' magyar vett, ezentul nyakukon ragadnak, de tiszta örömben minden más forrást elzárva, kölcsönül kétszeres áron és kétszeres mennyiségben szednék ezentul a' magyar buzát, a' magyar repczét, a' magyar bort, a' magyar gyapjut sat. sat. Igen még ekkor is, ha illy szerfölött különös phoenomenon fordulna is elő, mellyet — közbevetőleg legyen szólva — ugy látszik, t. cz. Tóth Lőrincz ur nem tart egyenesen a' hihetőségek körén kün, nemde ugy? — még ez esetben is sokkal több és kivált életbevágóbb a' védegyeletnek rossz mint jó oldala. 'S ugyanis, hadd sorozzak azok közül csak néhányat elő.

1-szer. Alig lehetett volna valami hatályosabbat bizonyos osztály tökéletes demoralisatiojára kigondolni, mint a' védegyeletet; minthogy általa számtalan kisebb kereskedő, szatócs, kézműves sat. egyenesen azon dilemmába sülyedt, hogy vagy csaljon, azaz 'honit irjon külkelmére', vagy bukják, azaz ne fizethesse hitelezőit. Mikor pedig illy dilemmába szorítja bármi is a' gyarló embert, 's nincs egyéb választása, jaj akkor a' tiszta erkölcsnek, mert biz inkább él csalva legtöbb, mint pusztulna szűz becsülettel.

2-szor. Arra kényszerit, mikép a' rosszabb drágábban fizettesék. Mi, meg kell vallani, a' financialis gyógyszerek egy olly különös faja, hogy az legfeljebb oda illik, hol előlegezésre van tehetség, van pénz; mi azonban Magyarországbán, hol legtöbb márul holnapra él, sőt legtöbb már a' holnaputánat sat. is eladta, egészen megfordítva áll, 's ekkép olly experiment,

mellyért in ultima analysi bizony megint egyedül a' szegény magyar fog fizetni.

3-szor. Helytelen, félrevezető vágásba sodorja a' közfigyelmet, a' kiállítási közvégyat. Mert a' helyett, hogy mindazon pénz- és időtehetséget, melly honunkban ugy sem sok, lehető legnagyobb energiával, például mocsáraink száritására, roppant árvizeink gátlására, vagy közlekedéseink helyreállítására, pontositnók egy lélekkel egy testtel össze, e' helyett már tökéletesen megnyugosztalva érzi hazafiui magyar lélekismeretét igen sok, t. i. legtöbb védegyleti, és már babérain hever, ha például nadrágot brünni posztó helyett gácsi posztóbul visel, mellyet nota bene, valamint a' nadrágot sem, alkalmasint éppen olly kevésbé készíte magyar születés mint a' brünni posztót, mi aztán természetesen igen előmozditja a' magyar nemzetiséget, milly eset, tudom bizonyosan, ha csak egy kissé veszi fontolóra, még t. cz. Tóth Lőrincz ur figyelmét sem kerüli szokott mély felfogásánál fogva el.

4-szer. Az éppen most érintetthez képest kimondhatlan nagy csorbát üt nemzetiségünkön. És erre nem lehetni elég figyelemmel. Mert ugyan ki fogja in ultima analysi a' védegylet azon kis hasznát is húzni, melly belőle szivárog? Tán a' magyar? O milly ámitás! Legtávolabbrul sem; mert annak hasznát csak a' kisebb kereskedő, szatócs és mesterember veendi, kiknek legalább is kilencz-tized része német vagy cseh, vagy bármilly nemzetü inkább mint magyar, és melly arány nemcsak nem fog a' védegylet által a' magyarra nézve kedvezőbbre fordulni, de éppen ellenkezőleg, és pedig egyszerűen azért, mert legyen csak nagyobb keresete a' honi kelméknek, okvetlen 20 sőt 30 idegen mester legényre csak egy magyar fog a' magyar fejletlen chaosbul feltünni, mit az eddigi tapasztalás el nem pörölhető tényekkel bizonyit; 's vajmi természetes, mert mig például még Pest körül is, vagy a' Duna mentiben, 's ekkép közel minden vásárhoz, alig adhatni haszonbérbe a' legjobb föld holdját, kivált nagyobb kiterjedésben két két forintjával, azaz, mig olly olcsó a' föld nálunk mint most, mindadig bizony hiába unszolják kivált a' magyar embert, hogy

egyenesen természete ellen nagyobb számban mesterember-székre szegesztesse, vagy éppen gyári-fogházakba saraglyáztassa magát, miután az Isten szabad ege alatt egészségtül pezsegve olly könnyen keresheti kenyerét, sőt könnyen megis gazdagodhatnék, lenne csak egy kissé több munkakedve, mellyet azon esetben inkább nyílt mezőn gyakorolna. És ugyan kérdem: ,nemzetiség-ápolás' nem azon legfőbb ,tenni-való'-e, mellynek bármilly kis csorbittatását semmi nem ütheti helyre? Bizony az! És adná Isten, hogy honi reformatoraink flygelmét ez soha nem kerülné el; mert nemzeti alap nélkül ugyan van-e az életnek egyéb költészeti oldala, mellyel boldognak érezhetné magát a' lelkesb férfiú? Én soha nem hiszem! 'S ekkép ezen egyedüli ok, mellyhez képest a' védegyelet Magyarországnak tulajdonkép csak idegen fajtájú lakosát gyarapítja, midőn az egész kísérletért okvetlen a' magyar fizet; mondom, ezen egyedüli ok is elég lett volna, ha az illetők flygelmét, fájdalom, el nem kerüli — a' magyar közönség olly könnyen felbuzdítható lelkesedését inkább más mezőre vinni, mint a' védegyeletre, hol sok remény és sok munka tán inkább minden tekintetbeni elszegényülését, mint valódi gyarapulását fogja tapasztalni a' magyar vér. 'S im ezen

5-dik ok, hogy miért áll a' védegyelet káros oldala annak hasznához, ugy, mint 100 : 5-hez, legalább is felér mindazon gyám-okkal, mellyet eddig hoztam elő. 'S ugyanis, mert nem lehet és bizonyosan nem is lesz a' védegyeletnek a' magyarra nézve egyéb eredménye, mint »kijátszott remény 's elfecsérlett idő és munkatehetség«. Illy nagyszerű kijátszatás pedig olly fagyos vizet önt a' meleg lelkületre, mellynél nem kell több, mikép egész nemzet elveszítse magáhozi bizodalját, melly ha egyszer meg van törve, mi az elbizottságnak multhatlan követkevénye, 's bizony semmi nem segíthet azon többé. Már pedig a' magyar eddigelé rendszerint e' két tulság közt nyavalygott: vagy elbízta magát, vagy nem bizott magában; honnét aztán szinte olly bűnös az, ki az elsőre hevíti őt, mint ki a' másodikra nyújt alkalmat; melly két bűnt, fájdalom, most annyi magyar egyesít.

'S most méltóztassanak a' védegyelet hasznos oldalait bármilly fényesen kitárni, 's azt hiszem, hogy az előadottakhoz képest, ki készakarva a' való előtt nem akarja behunyni szemét, kénytelen lesz megismerni, mikép a' védegyelet káros oldala határtalanul tulnyomóbb.

Pest, 1845. július 27.

(Jelenkor, 1845. 60. sz.)

XI. Jelen elemzéseim folytában azt iparkodtam megmutatni, 's tán többeket arrul meg is győztem, hogy:

Magyarország nincs sorvadásban 's ekkép Deák diagnosa helytelen; továbbá, hogy ha a' diagnosis helyes volna is, és csakugyan sorvadásban sinylenék a' hon, még akkor sem lenne Deák védegyeleti praescriptiója azon gyógyszer, melly a' supponált bajnak elejét vehetné; végre, hogy minden olly annyira életbevágó reactionalis gyógyszer mint a' védegyelet, méregként hatna mostani körülményinkre, mellyek legsürgetőbben azt követelik, mihezképest a' kormánynak hazánk üdvére czélzó szándékait lehető legjobban használjuk, mit azonban dacz, ujhuzás és ellenséges demonstratio nem csak nem fogna előmozdítani, de egyenesen a' lehetetlenségek sorába sülyesztene.

Előhozám ezek mellett, hogy:

A' kormány annyira megváltóztatá nemzetiség és alkotvány tekintetében Magyarországra nézve rendszerét, mikép ezentul egy szigoru de méltányos ellenzék mellett már ki lehetne lépni a' nemzet nagyobb részének a' positivitas, a' teremtés mezejére; hogy a' haladás zászlaján — miután a' kormány maga vette azt kezébe — nem állhat az ellenzék neve, mert hiszen két maga magával ellentétbe levő kalauz nem vezethet célhoz 's e' fölött a' vezetés csakugyan a' kormány dolga — bár ne hanyagolta volna ezt soha is el —; hogy végre mostani körülményink között, mikor arral van szó: századok elmulasztásit helyrehozni, 's ekkép ujat meg ujat teremteni szünetlen, nem lehet senkinek is folytatni a' 'mindenes'-szerepét, de mind-egyik, ki erre jogosítva van, köteles vagy az ellenzék sorába

állni, ámde annak körében meg is maradni, ha nem bizik a' kormányban; vagy viszont ha bizodalmat helyez a' kormány szándékiban, az előmenet pártjához csalatkozva, mindent elkövetni a' kormány üdvös céljai elősegítésére sat. sat. sat.

'S most, miután ezeket elősoroltam, itt van ideje lepleg nélkül végre azt kitárnom: valljon a' szentgróti levél elemzésére mi indított engem még azon már fenemlített okon kívül, mellyhezképest, mint érintém, ha olly tekintély, mint Deák nem emeli felhőkbe a' védegyelet ügyét, én bizony magára és saját enyészetére hagyom az egészet.

Én mindenek fölött azért szólaltam fel — és itt méltóztassanak vigyázni — mert ha a' kormány azt tapasztalja, hogy még azon kevés saját lábán állni tudó független, kik közt én Magyarországbán nem állok utolsó helyen, sem mer szólni, de e' helyett némán várja be az események koczkáit, mikor honosai olly vágásoknak iramlanak, mellyek, bár így bár ugy, de teljességgel nem vezethetnek üdvös célhoz, akkor, ha a' legnagyobb gyengeség bélyegét viselni nem akarja, lehetetlen, mikép saját maga — — — — ne csináljon rendet. Pedig tán jobb, ha illyeseket azon francia mondat szerint: *qu'il vaut mieux de laver le linge sale en famille*, magunk közt mi magunk végzünk el, mint ha azok feljebb vitetnének; mert innen kerekedhető legrosszabb eset csak az, hogy addig, míg a' paroxismus tart, gyűlölségnek, macskazenéknek 's efféle igen könnyen elviselhető bajoknak teszi ki magát néhány kevés vagy teszi ki magát éppen egy, midőn az ugy szólván 'kényszerített kormányi beavatkozás', az ebből okvetlen kerekedő viszonyos reactionalis kifejléshez képest, tán nem fogna szerfelett számónak in ultima analysi éppen szája ize szerintiül mutatkozni, és így, mint mondám, az egésztek tekintve, de még akkor is, ha némi veszélylyel járna, bizony üdvösb, ha egyet kettőt ér a' baj, mint ha véletlenül többen sódortatnának, az ég tudja, milly előre ki sem számíthatókba.

Igen, ez volt elhatározásom fő rugója, midőn tapasztalám, hogy még olly férfi is, mint Deák, vagy nem látja a' kérdéses tárgy lényegét minden oldalról 's annak egész mélyében; vagy

ő is ollyannyira hagyja magát a' köz mámor, vagy a most bevett szójárás szerint »a' közlekedés« által sodortatni. 'S ekkép azért, hogy minden privát tekintetet félrelökve felszólaltam, nemcsak nem tartom magamat vétkesnek, de az öntudat legmélyebb érzetében azt hiszem: mint mindenkor, ugy ez alkalommal is mennyire csak eröm engedé, jó és valódi hűséggel szolgáltam a' hont. 'S pedig — oh vigyázatok erre, — mert semmi a' világon nem nevelheti a' kormány tiszteletét a' magyar vér iránt annyira, midőn egyszersmind nem lehet előtte nagyobb oksuly a' magyar alkotványt és nemzetiséget nemcsak nem csorbítania semmiben is, de kifejlésüket minden kitelhető módon eszközölnie, mint mikor látja, hogy nincs Magyarország azon »Justum ac tenacem propositi sat.«-féle férfiak hijával még, kik bátran kiállnak de még a' leghatalmasbak ellen is a' gátra, midőn vész fenyegeti azon két talismánt, melly nélkül nem tud boldog lenni az el nem koresosult törzsökös magyar; ámde kik viszont nemcsak ajkon pengetve, de tettlegi loyaltásuknál fogva szintolly készek az elcsábított sokaság bősze ellen is lovagilag harcolni, mikor megint a' kormány tekintete ásatik alá, és felfordulásra hajtják az egyetemi állományt.

És bizony mondom, 's férfiui büszkeséggel mondom, lenne csak köztünk sok illy zománczozatu, ki nem tud szolgálókhöz 's kit nem szédít udvari fény, ámde kit más részről tisztább hazaszeretet lelkesít, hogysen erejét prókatori fogásokban, éretlen daczban és bonyodalmak gyártásiban kitüntetőügyekeznek, 's tüstént nem egyedül azon viszony el volna tökéletesen rendezve, melly köztünk és a' kormány meg a' közbirodalom közt létezik, de vajmi szaporán helyre volna ütve Magyarország százados hátramaradása, mert dinastiánk a' magyar közt lenné — 's mi több: errül meg is volna győződve — fényének azon tetőpontját, mellyre egyedül a' szabad és eredetiségében kifejlett magyar emelheti azt. Legyen pedig errül dinastiánk egyszer csak testestül lelkestül meggyőződve, mi egyenesen okszerinti 's ekkép tiszteletet 's ezzel olly szoros összeköttetésü sympáthiát gerjesztő eljárásunknak lehet ered-

vénye, és a' magyar nép sorsa biztos, mert a' jog támasza mellett, a' mindenen győző »érdek« alapján fejlenék az ki.

Majdan ha egykor az idő le fogta csillapítani a' kedélyeket, és szenvedelem helyibe méltánylat áll és én már nem leszek többé, és így senkinek nem leendek szálla szemében, tudom e' sorok, ha teljes feledékenységbe nem sülyed nemzetünk jelen küzdelme, az el nem ferdíthető való színében fognak mutatkozni, midőn vagy élvezendik az azok utmutatása utáni hasznot sőt fényt az akkor élők, ha t. i. nem hangzik most szavam hatás nélkül el, vagy ha szavamra nem figyelnek, keserű bánattal fogják egykor rebegni, hogy igazam volt.

'S ugyan kérdem, ha a' kormány azt tapasztalja, hogy semmi áron nem eszközölhet közelítést, sőt a' magyarok legfüggetlenebbjei is egyedül ellene tudnak lenni bátorsággal, a' népszerűség meg a' galeriák ellenben vagy olly rémalakban, vagy olly ellenállhatlan csábként jelennek meg előttük, mikép, azokkal szemközt, meghunyászkodva visszavonulnak, vagy nem kétesek egy mulékony 's olly annyira változó kiüntetés 's ollyasok tapsát, kiket jobbadán nem tisztelet, nem meggyőződés hevít, de egyedül szenvedély ragad, a' haza szent neveért feláldozni: akkor ugyan nem volna-e természetes, ha elvégre a' kormány is a' terrorismus eszközeit próbálgatná használni, mellyel újabb időkben olly sok éles torok gondolá ijesztgetni őt 's mellyek élesbjei az ő kezében vannak? Valóban nem volna csuda. Hiszen sokan azt hiszik, és az annyira igazságos Mátyás fejedelem, meg nagybátyja Szilágyi is ezen véleményben látszottak lenni, hogy bizony a' magyar csak azt szereti, ki neki parancsolni tud, és egyedül annak hódol, kitül fél.

»Semmi áron sem eszközölhet közelítést«, ugyan hogy lehet illyest állítani? Ezt fogja erre tudom mondani sok; — csakhogy azon ár, mellyet nem egy képzelt elégségesnek a' magyar nemzet (!) kielégítésére, vagy ollyas még sehol ki nem próbált valami, vagy annyira ellenkezik a' magyar és még inkább a' közállományi gépezettel, miszerint csak felhőkben lakó vagy szobatudós, ki előtt a' világ gyakorlati folyamata titok, ámíthatja magát azzal egy pillanatig is, hogy

a' kormány illyesekre ráálljon és ha elég gyenge volna ráállni, valóban sem a' nemzet kielégítését nem eszközlené, sem a közbirodalom köszönetét nem aratná, de egyedül azok örömére szolgálna, kiknek eleme zavar, mert hogy mind azon democraticai sőt ochlocraticai viszketegek, mellyek jelen időben némi újabb „népboldogítók” műhelyeiben készültek, egyáltalában nem illeszthetők minden fenállónak tökéletes felforgatása nélkül a' magyar statusszerkezetbe, annál kevésbé a' közbirodalmiba, e' körül tudom egy józanabb sincs kétségben. Miszerint nem is képes ezen most érintett árnak méltányos megbecsülését eszközölni bárki más, mint ki a' közbirodalommal egybe-házasított lét gyakorlati lényegét egész mélységében fel bírja fogni. És e' körül forog a' dolog, hogy t. i. elvégre egészen belé tudjuk magunkat gondolni e' helyzetbe, mert csak ez esetben lehet politikánknak célhoz vezető hatása, minthogy vannak a' társadalmi viszonyok közt, mit soha nem szabad felejtetni, olly bonyodalmak és illyesek az ausztriai közállományban nem csak nem hiányzanak, de tán szövevényesbek mint bárhol egyebütt — mellyek még ollyasokat is teljességgel lehetlenekké tesznek sokszor, mik mellett a' legvilágosb betű szól.

»De ha már szólni akartam — ezt állítják — ugyan miért választám éppen Deákat polemiám tárgyaul? Hiszen nem ő irta a' szentgróti levelet, hanem — o —, és aztán, mint t. cz. Trefort Ágoston ur azon barátságánál fogva, mellyet Deáknak szentelt (!!!) érinti: bizonyosan másképp fogott volna szólni a' védegyletrül Deák Pozsonyban vagy Pesten, mint a' szentgróti főkegyelet körében; ¹ 's ekkép bizony mégis kár volt Deákba kapczáskodni.

Hogy miért választám éppen Deákat a' védegyeleti kérdés elemzésére, ennek okát már felhoztam. Azért t. i., mert őt a' hazában olly tekintélynek tartom, kinek sulya nem egy kérdésnél „eldöntő”, 's ekkép meggyőződéseim felvilágosítására természetesen inkább őt vala okom kiszemelni, mintsem a' védegyelet olly szószólóját, kinek szava elhangzik és tekintete nem

¹ Pesti Hírlap 499. sz. második hasáb felsőbb részén.

nyom: — Egyébiránt olly nagy betűkkel áll a' szentgróti levél homlokán: »Deák Ferencz Nézetei az Országos Védegyletről«, mikép azt hiszem, tökéletes jogom volt és jogom van a' felhozott levelet mindaddig valósággal Deák szülöttjének tartanom, míg ő azt nem desavouirozza

Mi a' polemia és kapczáskodás kitételét illeti: mint már errül is tettem említést, 's most újra ismétlem, nemcsak legtávolabbi szándékom nem volt 's most sincs, olly kitünő és olly tiszta hazafival hadakozni vagy éppen beléje kapczáskodni mint Deák, de éppen az által gondolám irántai őszinte tiszteletemet legvilágosabban bebizonyítani, hogy szabadon és nyiltan, mint szabad emberhez illik, éppen őt választám benső meggyőződésem közlésére, őt, kiben tudom soha nem fejlik erőre azon hiu viszketeg, melly minden emberben létezik 's mellyet a' német »Rechthaberei«-nak nevez, mikor aggodalommal telik el oly honfítársának keble, mint én vagyok, ki szintoly őszintén sovárogo a' haza felvirágozása után mint ő.

Deák olly egyed, ki nem szorul, mint honunk számos csillámló lidércze, mesterkélts, kölcsönzött fényre, szappanbuboréku nimbusra, melly ha elpattan, tökéletes semmiségében tűnik a' világ előtt fel az egykor ünneplett — 's hány illy példa van erre, és még hány illy eset fog előfordulni honunkban! — saját lábán tud állni ő, 's habár elfordulnának is tőle többen, kik most egekbe emelik őt, mi szinte minden valósággal független embernek sorsa, ki a' felhevült szenvedelmek árjával szembeszállni erős, azért még sem szünnék meg, kicsinosult velejénél 's emberi méltóságánál fogva, olly magához vonzó erőt gyakorlani a' haza jobbaira, melly lelki felsőbbségnek előbb utóbb, de soha el nem maradó okozatja, 's melly hazafiai kifejlésünk legerősb emeltyűje lehetne.

És azért, ha én a' szentgróti levelet, a' fentebb érintettek mellett, még arra is kívánom használni, mikép Deákot barátságos kézfogásra felszólítsam, ugyan hibázok-e? Azt hiszem, nem; és ez ha e' pillanatban nem is, idővel tán el lesz ismérve.

Függetlenségének Deák többször már olly bizonyságit adá,

mikép természetesen fogja látni, ha velem együtt számos hazafi, mindenek előtt ő benne bizik 's tőle várja, hogy magasb szempontokból fogván fel honi bajaink orvoslását, ő leend azon egyesítő pont, mellyhez csatlakozva, 's mellyet tehetségünk szerint erősítve, kézfogólag 's vállvetőleg, egy részről kivijuk mindazt, mi felvirágzásunkra elkerülhetlen, mint például az adó ügyét, de más részről saját körébe utasítjuk vissza, és ha ez nem megy, bármi áron is leverjük azon, 'iskolás suprematiát', melly hegyünkbe nőtt, 's melly már most is, noha korántsem érte még el acmejét, minden alkotványos létnek olly torz-, sőt annyira aljas képe, mikép az igazi hazafi keble, ki előtt az 'éljeneknél' drágább a' hon, lehető legkeserűbb érzelmekre kénytelen fakadni annak láttán.

És ugyan, kérdem: ki az, ki újabb időkben a' köz előmenetért többet munkált volna mint Deák? Bizony, aligha valaki; 's habár többszer nem fogta is fel, mint én tökéletesen meg vagyok győződve, azon ügyeknek, mellyek körül fáradozott, minden oldalát, hanem mint már más alkalommal leplegtelesen érintém, egyedül magyar belviszonyi szempontokból nézte azokat, azért bizonyosan senki sincs, ki szándéka tisztaságát legkisebb homálylyal illetni bátor volna. Mi pedig azon állását illeti, mellyet magának a' halgatóság ellenében vindicált, ugyan ki az, ki nem emlékeznék, hányszor utasítá azt legférfiasb elszánással a' rend körébe vissza.

És ez nem volt életének legközönyösebb tette, mellyre agg korában, mikor az illusiók köde oszlik — és csak annyiban becsülheti saját magát az ember, a' mennyiben önálló tetteinek tudatában van — bizonyosan szintolly édes vagy még édesb érzéssel fog visszaemlékezni, mint tán némi sokkal fényesb eljárásira, mellyekért a' legkitörőbb tetszésnek viharát élvezte.

Ugy hogy mint mondám, velem együtt számtalan hazafi valóban várva várja 's határozottan bizik abban, hogy tökéletesen magátul lökve azok parancsoló bilincseit, kik sodorni és saját céljaikra felhasználni akarják őt, 's kiknek nem tudom miért annyiszor subordinálta magát, holott vezetésükre van

alkotva, elvégre a hazai progressionak legyen azon bajnoka, ki körül egyesülve és a' kormány jó czélzatit elősegítve, lehető legsebesebben haladjunk; ámde más részről ne hagyjuk magunkat hazánknak azon gyermekiskolája által hajtatni, melly még a' tanulás és halgatás körébe tartozik, de e' helyett többszer igen mint nem, még olly életbevágók lehető legrögtönibb elhatározására foly be 's pedig parancsolólag, miknek eldöntését sok évi studium után, néha a legbölcsebb sem merné magára vállalni.

És ha igaz, mit t. cz. Trefort Ágoston ur mond, hogy bizonyosan másképp fogott volna a' védegyeletrül szólni Deák más helyen, mint a' szentgróti fiókegylet körében, és ez szokása — mit én egyébiránt nem hiszek és soha nem tapasztaltam, de minden esetre t. cz. Trefort Ágoston ur részirül a' baráti védelemnek olly különös faja, melly akaratlanul is azon bizonyos franczia mondatra emlékeztet, melly így kezdődik: *il n'y a pas de plus grand malheur sat.* — akkor bizony jó, sőt szerfelett hasznos lesz — mert hiszen sok illy véleményü assecláji lehetnek — 's nemcsak saját magára, de különösen a' hazára nézve, melly tőle annyit vár, legelső alkalommal minden mellétekintetet magátul lökve egészen a' függetlenség azon terére állnia, mellyen én olly kimondhatlan nagy örömmel üdvözléném honunk e' legjelesb fiát.

'S most barátságosan kérdem: ugyan mi bírhatta Deákot arra, hogy mind azt, mit a' szentgróti levélben az olly igen ártatlannak látszó — o — tesz szájába, magán száradni engedje? Ha Deák nem ismertette, 's nem méltányoltatva elvonultan Kehidán ülne, ám akkor igen elérteném, hogy a' bölcsészet-szellemü férfinak az igen is közönyös lehetne, bármilly vadakat kennének is rá, és ezzel nem volna mit törődnie. Deák azonban olly hatalom, olly tekintély Magyarország terén, sőt neve annyira közbirodalmi sőt európai már, és e' fölött, ha Kehidának hús árnyékait lakja is rendszerint, azért mégis olly melegséggel és buzgalommal vesz a' közdolgokban részt, miszerint nem lehet sőt nem szabad, hogy az országos Deák azt, mit rá raknak, közönyösséggel vagy philosophiai resigna-

tioval hordja hátán; mert Deák szájából jött vagy abba letett minden szó, a' benne helyezett közbizodalomnál fogva, olyan suly, melly így vagy úgy, de minden esetre nagyot nyom, 's ekkép épen nem közönyös, hogy minden kakuk háborítlan rakja le Deák fészkebe tojását.

Pedig hogy Deák mind azt, mit a' szentgróti levél egymásra halmoz, nem mondhatta, 's ekkép nem is mondotta, arrul — köztünk maradjon a szó — én — mindig meg voltam 's most is meg vagyok tökéletesen győződve, mert mindazokon kívül, miket már fejtegettünk, még egyébbb valóban szivreható csalaszme is van abban, mi teljességgel nem lehet Deák szüleménye, mit azonban, a' jövő 's alkalmasint bevégző számra vagyok helyszüke miatt hagyni kénytelen.

Pest, 1845. augusztus 3.

(Jelenkor. 1845. 62. sz.)

XII. Nem, az teljességgel lehetetlen, mikép a' szentgróti levél tartalma egész hosszában, mint irva van, Deáknak lehesen productuma. És ha Deák az ellen, vagy legalább annak némelly részei ellen fel nem szólalt, azt kétségtelen egyedül vele született szerénységének tulajdoníthatni, mellyhez képest nem helyzett abban elég sulyt, valljon a' mondottak az ő vagy más firmája alatt közöltetnek-e a' nagy közönséggel. De ez nagy hiba. Mert az előkelő a' közbizodalmat annyira, mint Deák, bíró egyedek nézetei nem egyedül önsajátuk, hanem egyszersmind a' nagy közönségé, melly ritkán vizsgál, 's ekkép vajmi könnyen vezetetik sárba, ha az egyszer bizodalmat nyert firma alatt olyas is elkél, mirül a' firmaviselők nem is álmodoztanak, mit azonban rájuk kenni valakinek éppen kedve csosszant.

Kötelesség tehát, miszerint az, ki bár akarva bár akarhatja ellen politikai iránytút képez, valamint politikai céljait leplegtelenül tárja ki, úgy mind az ellen is kereken tiltakozék, mi nem sajátja.

Én például, noha hatalom-, befolyás- és népszerűségre nézve korántsem akarom Deákkal összehasonlítani magamat, 's

ekkép sokkal közönyösb, akármit fognak is rám, azért még is kötelességemnek tartom, mint például ezt az önmegadóztatás ügyében sem mulasztám el, mind az ellen lehető lehangosb óvást tennem, mi bármikép is firmám alatt jelenik meg, ha az politikámmal ellenkezik. Ezt pedig tenni kötelességemnek azért tartom, mert noha igen kis tekintély vagyok, azért még is létezhetik a' houban több mint egy, kire politikámnak tán van vagy lesz némi befolyása, 's ekkép tisztom e' politikát — bár mennyire hiányos legyen is az egyébiránt — legalább lényegi tisztaságában olly szeplőtlenül megónom, miszerint véletlenül senki ne sódortassék olly vágásokba, mellyeket reprobálok; mellyekre azonban czimemet süték.

És ha ez már rám nézve kötelesség, mit ugy hiszem senki nem veszen kérdésbe, ki az önlában állót méltánylani tudja és véletlenül csábítóvá válni nem akar, minél inkább illéti az meg olly férfit mint Deák, ki nemcsak kérdésbe nem vett vezére egy szerfölött nagy számú pártnak, de olly tekintély, ki még azok előtt sem közönséges suly, kik zászlójához nem tartoznak, 's kinek e' szerint nem szabad engednie, mikép saját neve alatt idegen kelmét dugárusként bárki is vigyen vásárra?

Mi magyarok még szerfelett sokban ujonczok vagyunk. Igy például a' politikai kötelességek katekizmusá tekintetében is; mihez képest nem ritkán sokkal szerényebb nem egy közülünk a' politika terén, hol vonakodik említést tenni az őt illetőkrül, mint a' privat élet viszonyai közt, hol sokszor csak személyéről szokott beszélni; holott a' dolog lényege éppen megforditva áll, 's efféle szerénység valóban egyedül a' most érintett magánykörbe való, midőn a' politika küzdelmei között vajmi nagyot hibáz a' vezér, ha csupa szerénységbül, mikép személyét saját maga ne hozza fel, nem teszen minden tetteirül sőt minden gondolatirul említést, mit eszközteni saját meg nem szünő nevezetése nélkül lehetetlen; mert ha ezt elmulasztja, sőt még kiki impune saját eszméi kitarására is használja őt, akkor meg lehet ugyan, mikép a' nagy szám előtt, kivált pillanatilag, nagyon kedves és ünnepezt ember fényében

fog állni ő, de tulajdonkép még sem lesz a' körül tisztában senki is, hogy elvégre hányadán van vele; míg a' higgadt figyelmező még azt is kétségbe kezdi vonni: vajjon vezet vagy vezettetik-e. Mikor pedig illy viszonyok közé vannak kelep-cézve még a' legjelesbek is, akkor »jaj« az állományra, mert annak kifejlését nem az ész felsőbbsege irányozza többé, hanem a' felbőszült szenvedelmek árja hajtja maga előtt.

És ez annyira igaz, mikép alig látunk külföldön kisebb vagy nagyobb befolyásút, kit a' köztisztelet környez, ki a' társalgási rendszabályokon felülemelkedve, szinte ad nauseam ne tárta volna 's ne tárná meg nem szünőleg politikai hitvallásának legmesszebb vágó árnyéklatit ki, csakhogy véletlenül senki ne bitorolja zászlóját, kinek meggyőződése más.

Nézzük más számtalanok közt, kiket felhozni nem szükség, egyedül O'Connelt. Milly világosan áll az egész világ előtt programja! 'S hányszor repudiálta legkiméletlenebbül azokat, kik fénykörét használva, nézetein innen maradni, vagy azokon túl kalandozni sóvárogtaanak. Mind ezt azonban nem eszközölheti, ha nem tartja tetteit és személyét folyvást evidentiában; mit nemcsak nem kárhoztat senki, de mint valami elkerülhetlen, vagy inkább: kötelességben járó szükségest egyaránt méltányol mindenki.

Vegyük ezt kellő fontolóra. És minél inkább esküszik a' jóhiszemű sokadalom szavainkra, annál féltékenyebben őrizzük meg saját meggyőződésünk szeplőtlenségét, minthogy in ultima analysi csak az efféle függetlenség emelheti politikai hitvallásunkat olly szilárd erőre, mikép az — feltéve, hogy helyes — elvégre a' szenvedelmek és fallaciák árján diadalmaskodhassék. Politikai életünknek pedig tán csak nem lehet más és nemesb feladata?

Amde a' szentgróti levélben például ezt is találjuk: »törvények pedig pénzt nem teremnek.« 'S ugyan mondhatta-e ezt Deák? Én soha nem fogom hinni, míg magának Deáknak szájából nem hallom. Mert ugyan mi teremt hát pénzt, ha nem a törvény?

A' budapesti hid — és ez csak kis példa — több millió

forintba kerül. 'S valljon mi teremté elő az arra megkivántató költséget? Semmi egyéb, mint egy egyszerű törvény; mellyhez képest azon mindenki egy-egy krajczárt sat. fizetni köteles.

Hozzuk csak törvénybe, hogy az ősiség eltörlésével vagy módosításával Magyarország terének legalább tetemesb részét mindenki háboríttathatlan sajátjává tehesse; állítsunk minden megyében telekkönyvet; eszközöljük végre, de ne egyedül szájjal, hanem tettel, hogy nálunk a' törvény ne legyen csak írott malaszt, mint eddigelé annyiakban, de soha és semmikép ki nem játszható kényszerítő; 's márul holnapra rögtön annyi és olly olcsó pénz terem a' honban, 's ezzel olly roppant munkakedv, mikép ezer más fallaciákkal azon állítás is legott messze háttérbe lenne vonulni kénytelen, mellyhez képest »törvények nem teremnek pénzt«. 'S ugyanis, mert a' jó törvényszerkezet kicsiben az, mi nagyban a' természeti rendszabályok egybeillő harmóniája, melly nélkül szintolly kevésbé találhatná az emberi nem e' földön üdvét, valamint czélszerű és szigorun alkalmazott törvényi complexus nélkül megint soha sem fejlődhetik ki valódi közipar, és Adam Smith theoriájátul kezdve egy politikai oeconomistának rendszere sem sarkallanék igazi, azaz pénzt termő alapon.

Igen ennyit és nem kevésbet szülhet és szül a' philosophiai 's kérlelhetlenül teljesített törvény, melly — legyen aztán írott vagy szokásban levő — mindennek alapja, midőn bármi egyéb egyedül felülepítvény. Ugy, hogy azt mondani: »törvény nem terem pénzt«. ¹ Éppen olly vétkes fallacia, valamint nem csekélyebb vétek illy veszedelmes csaleszmét minden módon le nem sujtani.

¹ A törvény közvetlen nem teremt ugyan pénzt, valamint föld, nap és eső sem terem közvetlen búzát; de azért éppen úgy, mint föld, nap és eső nélkül csak bajjal teremne buza, bármilly különös szorgalom fordíthatnék is rá, ugy bizony a pénz is csak vajmi gyéren terem ott, bármikép fáradozzanak is a lakosok, hol a törvényi szerkezet rossz, vagy csak papiroson áll; de nagy mennyiségben ellenállhatlanul mindig csak oda tódul és ott forog, hol e szerkezet helyes, és a törvény nem egyedül holt vagy nyavalyás betű. Ugy hogy a közgyarapodásnak, mellyet pénz képvisel, nincs mélyebb s feltételeseb alapja, mint czélszerű és teljes erőben alkalmazott törvényszerkezet. Sz. I.

'S valóban; mert ha mindenek előtt nem a' jó törvények sarkalátára állítja legnagyobb bizodalját a' közönség, 's bármi által is gyengítették benne azon hit, hogy a' közjó mindenek fölött, czélszerű törvények alkotása 's ezek lehető legszigorubb teljesítése által érheti el teljes biztosságát: akkor, kérdem, s' ezt alkotványos nedv- és vérüektől kérdem, ugyan mi szolgálhat egyéb e' világon, tehát az emberi lét ezer eseményei között menekvés-i alapul? 'S valljon mi derítheti egyéb a' rend és szabadság után egyaránt szomjazó polgár életére azon nyugalmat és vidulatot, mellyek hijával nincs valódi szerencse? Bizony semmi!

Mikbül, azt hiszem, elég világosan kitünik, hogy minél nagyobb tekintély hord bizonyos politikai nézeteket fel, annál vigyázóbbnak kell lennie, miszerint ollyasokat ne állítson, miket elferdített értelemben olly annyira hajlandó felhasználni a' nagyobb szám; midőn más részrül éppen olly kevésbé szabad illy tekintélyeknek efféléket magukon száradni engedni, bárkik által lettek is vala azok firmájuk alá helyezve.

'S most legyen szabad, országszerte 's általam olly annyira tisztelt Deákot hazafiui rokonszenvvel felszólítnom, sőt a' hódolat legőszintébb érzetével esdekelve kérnem:

Lökje magátul el a' mellétekintetek minden zsidbaszték, 's legyen alkotója, legyen vezetője egy pártnak, melly Magyarországon mióta e' hon össze lőn a' közbirodalommal házasítva, még, éppen nem vagy csak alig létezett. Mert eddigelé, valljuk meg, igen kevés kivétellel és egyedül rövid felhevülésekként, honunkban a' kormányt 's annak czélzatit csak az pártolta, ki azért bármilly formák alatt valami „utile“-t huzott, vagy illyest előbb utóbb huzni remélt; midőn azok viszont, kik illyesekre nem szorultak, vagy tán jobban mondva, illyesekre szert tenni nem birtak, rendszerint ellenzésben gyakorolták hazafiságukat, vagy teljes hanyagságban mintegy kérődzve éltek a' honért.

Azok száma, kik felfogván a' magyar nemzet egybeházásított létét egész mélységében 's minden körülményinél fogva egyedül tiszta honszeretet 's egyedül nemzeti hűség által vezé-

reltetve, minden mellétekintet nélkül pártolták vagy ellenzették volna a' kormányt, miként az egyik vagy másik eljárás, az olly sokszor változó eseményekhez képest, honunkra nézve éppen hasznosbnaak mutatkozott vala, ezek száma mindekkorig szerfölött csekély volt. 'S pedig tán mégis az illy felfogásu 's így cselekvő honfiak pártja volna és lehetne az, melly egyedül bírná Magyarországot, nem ugyan idealis és utopiai, de realis és elérhető boldogságát eszközteni.

Illy párt azonban, mint mondám, honunkban ekkorig éppen nem vagy csak alig létezett, honnét aztán nem csuda, ha mindenben hátramaradásunk olly aggasztó. Mert hogy olly felekezet, mellyet főleg csak haszonvágy indít, vagy olly-féle csoport, mellyet irigység és boszu hevít, vagy melly Berzsenyiként egyedül hazája feldult védfalából rak palotát heverőhelyének, csakugyan nem képes Magyarországot magyar és alkotmányos szellemben a' közállományba belé illeszteni, vagy inkább belé viszonyozni ugy, — mert hiszen belé illesztve már vagyunk — mikép vérünk e' két sajátlagos alapján emelkedve magasbra, ne csak ne zavarja meg, sőt mindinkább erősítse azon közállományi harmoniát, mellynél ránk nézve nincs kedvezőbb sors; ez azt hiszem, olly szembeszökő való, mellyet csak tévedő vagy vak vehet kérdésbe.

Hogy pedig ez így áll 's csakugyan kevés kivétellel szinte legtöbb magyar a' most érintett két exclusiv osztályzatba vala eddigelé sorozható, sőt még most is legkisebb scrupulus nélkül vagy az egyikbe, vagy a' másikba illeszthetjük legtöbbjét, midőn azon független hazafiakat vagy hiába keressük, vagy azokkal csak vajmi gyéren találkozunk, kik minden mellékes vágytul menten, egyedül a' hon javát hordják szivükön, bármilly oldalrul ápoltassék vagy veszélyeztessék is az, erre számtalan gyám-okot tudnék felhozni. Ámde e' mütételt sem a' hely, sem időm szüke nem engedi, egyébaránt nem is szükséges; mert állításom igazolására váltig elég azon annyiszor a' hányszor ismételt tény említése, melly eltörölhetlen betűkkel mutatkozik évrájazainkban, 's mellyhez képest, »Irigység« ezen legnagyobb 's legközönségesb magyar nyavalya által elszédítve,

elvakítva, soha nem volt csak annyi eszünk is, »embereink hitelét az udvarnál — ha t. i. elég ügyesek vagy szerencsések valának maguknak illyest biztosítaniok — bármi által is nevelni.« Nem, ezt tennünk soha nem engedte az irigység ármánya. Mert bármily hű emberünk jutott is oda — 's bizony volt több illyes — hol elhatározást nyernek a' dolgok, 's hol irányt vesznek az események, és nem veré rögtön fejét falba, 's nem indított legott minden hatalom ellen háborút, de e' helyett helyzetét szilárdítva, okkal móddal és alkudozva iparkodott honunk javát tehetsége szerint előmozdítani: 's mi mindent elköveténk lesujtására, midőn csak akkor, mikor kiesett, 's hatása nem volt többé, karoltuk őt fel imádott bálványunkként. Ugy hogy kormányi bizodalom és hazai méltánylat nemcsak nem jártak nálunk igazán karöltve szinte soha is, de rendszerint éppen azon mértékben apadott honosink népszerűsége ide benn, a' milly mértékben nőtt befolyásuk oda künn és viszont. Honnét aztán, ha ez józan eljárás, és ha ez ollyféle politika, melly után' virulni fog hazánk 's magasbra emelkedni nemzetünk, akkor én legalább mindent elhiszek, még azt is, hogy nem a' nap világít, hanem a' hold, és nem holnap a' jövő, de tegnap.

'S pedig az efféle politikai kimondhatlan nagy bölcsességnek, melly nem tudom sirásra vagy kaczagásra gerjeszt-e inkább, nemcsak nem adtunk újabb időkben bucsut, sőt éppen ellenkezőleg, azt mint valami különösen nagyhasznú találványt, még csak most hozzuk igazi divatba. Mi, azt hiszem, vártig elég annak bebizonyítására, milly gyér honunkban a' minden oldalruli függetlenek száma; mert azt, hogy éppen nem lettek volna statusférfaink, kik szintolly mértékben megérdemlék vala a' hazai bizodalmat, mint a' legfensőbbet, azt tán senki nem lesz bátor állítani, hacsak olly kimondhatlan rothadtnak — nem akarja bélyegezui nemzetünket, mihezképest annak csak egy tagja se maradhasson becsületes ember, ha magasb fokra kap.

Pest, 1845. augusztus 10.

(Jelenkor, 1845. 64. sz.)

XIII. Bizony még annyi politikai belátásunk és tapintatunk sem volt eddigelé, mihezképest azon hazánkfiainak hitelét bármi által is iparkodtunk volna nevelni — sőt éppen ellenkezőleg — kik belbecsük vagy szerencsés véletlen által olly fokra emelkedtenek, hol egy szó nem ritkán többet nyom, mint ezer megyei vagy országgyűlési szebbnél szebb szónoklat indítva a' dolgokon.

Elkerülhetlenül szükséges ehezképest, ha t. i. csakugyan nem vadászunk egyebet, de mindenek előtt nemzetünk és honunk felvirágzása fekszik lelkünkön, némieket hovahamarább tökéletesen definiálnunk 's a' gyakorlati élet mezejére vinnünk. Ennek szüksége pedig azért olly sürgető, mert mindaddig, míg csak ugy mint eddigelé, egyedül a' kormányi eljárás ellen lépendünk honvédelmileg fel, ámde más részről nem birunk elég józansággal minden kitelhető módon viszont előmozdítani a' kormánynak honunk javára célzó szándékait: mindaddig kormánynyali viszonyunk bizony örökleg csak 'ujhuzási' leend, millyesbül legjobb esetben egyedül pangó status quo veheti eredetét, legnagyobb hihetőség szerint azonban előbb utóbb de elvégre bizonyosan olly állapotnak kell kifejlődni, melly ránk magyarokra nézve semmi esetre nem lehet üdvös; nem lehet pedig azért, mert daczoló állásunkat a kormány átellenében sem erő nem támogatja, sem civilisatioi közvélemény nem pártolja többé.

És e' körül forog megváltozott politikai állásunk főlényege! Mert míg ugy szólván nem volt nekünk magyaroknak magyarul beszélni szabad; míg alkotványunknak szinte nem létezett egyetlenegy sarkalatos törvénye is, melly többé kevésbbé ne lett vala megfertőztetés tárgya: akkor a' legszerényebb szóban is több erő volt, mint hadakban lehetett volna, mint-hogy nemzetnek megsemmisítés elleni küzdelme olly gyönyörű, olly szívgerjesztő jelenet, melly elmulthatlan magára vonja minden jobbnak rokonszenvét, 's pedig elannyira, mikép még

a' legtulzóbb kicsapongás is, melly illy küzdelmekkel néha jár, a' legőszintébb engesztelésnek szokott tárgya lenni.

És hála az Egeknek, hogy ez így van, 's hogy ott, hol a' civilisatio közelebb viszi eredeti honához az édenből kiesett emberi nemet, a' legerősb sem taposhatja — oh! milly kimondhatatlan édes érzés — a' leggyengébbet is a' nélkül, miszerint erejének legnagyobb éle ez által, ha tán külsőre nézve nem is, valódi lényegében ne volna megtörve.

Ámde honunk törvénye magyar, noha honunkat nem egyedül magyar lakja — ennyire változtak a dolgok — és ha fejletlenül pang alkotványunk, vagy jelen időkben veszélyben forog, az élő Istenre mondom: bizony hazánknek azon ujnemű propagandistáit illeti e' tekintetben a' legnagyobb bűn, kik egybeházasított létünket eléggé nem méltányolván 's arra egy cseppet sem figyelvén, hogy valamint testi ugy tudományi erőnk is szerfelett parányi, olly magas paripákra ültének és azokról olly tágas szájjal peroráltak, mintha, tudja az ég, milly háborn-edzett had állna mögöttük, vagy olly égbekiáltó igaztalanság nyomná őket és azokat, kikért vának, mihez képest okvetlen ügyük mellett szólna fel a' leghangosb európai közvélemény; holott haduk nem csak nincs, de ugynevezett jóakaróik és ügybarátaik, kiket birnak, vagy inkább »kikkel nem birnak«, őket egy kis borért, egy kis pálinkáért, egy pár kis forintkáért legott sárban hagyni készek, ut exempla docent quantum satis; azon közvélemény pedig, mellyre támaszkodnak, nemcsak nem pártolja őket többé, de éppen ellenkezőleg, szintazon arányban még kelletinél szigorubb irántuk, mint a' milly arányban egykor, mikor velünk volt, még kicsapongásinkat is megbocsátá.

És ez igen természetes; mert valamint a' legügyefogyottabb, ha igazság paizsa alatt áll, kimondhatlan nagy auctoritás még a' leghatalmasb átellenében is, ámde tüstént nemcsak megszűnik auctoritása, de legott köz indignatio tárgyává lesz, ha neki igazság szolgáltatik ki, és ő mégis mindegyre és mind merészebben követel: szintezen arányban pártolja vagy sujtja a' közvélemény a' rá hivatkozokat is okvetlen, a' mennyire

t. i. ezen hivatkozás méltányosságon alapul, vagy azon tul kalandoz.

Távul vagyok azt állítani, mintha nemzetünk és hazánkra nézve semmivel nem volna többé adós a' kormány, 's mintha minden tartozásit már leróttá volna. Nem. Illy hizelgő szó nem fér hozzám, 's egyébiránt haszontalan sőt káros is volna; mert mikor egy szebb jövődő megalapítása forog kérdésben, akkor egyedül az őszinte megismerés szolgálhat jövőre iránytűül, midőn az elmulasztási vagy tettelegi hibák födőzgetése, vagy éppen másokra háritgatása egy részrül okvetlen olly vak-ságot, 's más részrül mulhatlan olly keserü vért okoz, miszerint illy állapotban az igazság leplegtelen kitüntetése szintolly kötelességben járó dolog, mint az igaz szó lovagias méltánylása. Tekintsünk egyébiránt a' honban körül 's vegyük kérdőre Magyarország anyagi állapotát bár, vagy vizsgáljuk a' nagy közönség szellemi kifejlését, 's nem fogunk még a' legrövidebb-látó 's legigazságtalanabb előtt is, egyéb gyámokra annak bebizonyításául szorulni, hogy bizony a' kormány korántsem teljesíté kötelességét azon mértékben, mint ezt tehette volna, és hogy e' szerint legszentebb tiszte vérünkbe uj életerőt és uj életkedvet lehelve, a' mult idők elmulasztásit, legtisztább lélekkel és legnagyobb energiával hovahamarább helyrehozni. Mi, a' mint ezt már egyszer érintém 's még ezerszer szeretném ismételni, mint legigazságosb tett, minden részre nézve bizony a' lehető leghasznosb is volna.

Ámde mikor így szóllok 's ezen jogtul soha nem bír elütni senki, mély és őszinte háladattal viseltetem a' kormány azon férfiai iránt, kik az örök igazság érzetétül áthatva, nem gondolván azzal, hogy ebbül a' közbirodalomra nézve mennyire fogna növekedni az ugy sem csekély bonyodalom, megadáék nemzetünknek nyelvét, 's alkotványilag — mondjuk ki egyenesen — legujabb időkig inkább passivitás, mint szerfeletti beavatkozás által vétkeztenek. — Üdvezlem őket; 's ha visszatekintek azon időkre, mikor még ifju erőben 's oly reménytelve kezdék yini jogainkért, ámde nyelvünk, nemzetiségünknek ezen legérősb záloga, a' hanyatlás már olly stádiumán volt, mely-

rül az élet felé lépés a' legnagyobb csudák közé tartozik, igen, ha visszatekintek ezen időkre, köteles vagyok őszintén megvallani: belsemben csak kivételkép némi szerencsésb pillanatokban, mertem hinni akkor, hogy még éltemben fogna anyanyelvünk törvény nyelve lenni. Ezen hitem pedig nem azért volt olly gyenge, mintha nem lettem volna kész, véremig mindenemmel áldozni nemzeti becsületünk visszanyeréseért, 's erre elég elszántsággal nem bírok, vagy mintha teljes joggal nem követelhattük volna azt, hogy a' magyarnak törvénye magyar legyen; hanem azért reméltem mindent egyedül az időtül 's meg nem szünő, minden erőltetés nélküli ápolásunktul, mert gyáván ki hagytuk vetkeztetni, sőt saját magunk vetkeztettük ki magunkat anyanyelvünk, ezen legnagyobb kincsünk, használatából annyira, mikép annak élete kísérő sajátságival együtt majd elhunyt már, 's fölötte mindenünnen idegen szellem és új viszony keletkezett 's jött gyakorlatba. Hol pedig illyes gyökeret vert már, mint nálunk történt, ott a' legvilágosb, legelidegeníthetlenebb jog is bizony csak lépcsőnként helyezheti magát kellő állásába vissza; mi azt hiszem, elég világos, 's mit ha valakinek, bizonyosan legelsőben is a prókátorságban annyira saturált magyarnak kellene tudnia.

»Ha szabad akarsz lenni, légy mindenek előtt igazságos.« Ez volt 's ez lesz politikám főszabálya mindig. Ugy, hogy ennek alapjára illesztve nemzeti állásunkat a' közbirodalomhoz nemcsak nem tudtam soha is magamban elnyomni bizonyos érzést, sőt minden alkalommal lehangosabban szólt az belsemben, mellyhez képest axioma-világosságban látám 's most is azt hiszem, hogy »csak az érhet tartós czélt, ki méltányos«.

Már pedig, ki nem iskolás pajzán negéddel hadarászsza össze-vissza nemzeti hanyatlásunk 's ismétli jobbrafordulásunk százados eseményit, és ki mint »elázott« huszár nem hiszi, hogy a' »szorítsd« és a' »rajta« még a' politika mezején is már diadalra vezet, de egyrésztül tökéletesen bele tudja magát gondolni azon mély complicatiókba, mellyek közt léteünk, más résztül elég gyakorlati felfogásu; »lehetetlenségek« után nem sovárogni; az minden bizonynyal nemcsak nem bámulja, de igen termé-

szetesnek fogja találni, hogy olly kimondhatlan sokáig kellett olyasokért vónunk, 's még most is annyi van hátra, mikhez elhanyaglási bűneink 's ezzel olly szoros kapcsolatban levő elévülési bajaink nélkül, és egyszerűbb körülmények között, minden nehézségtől menten márul holnapra eljuthattunk vala.

Az én politikám, és a' régi 's most az újabb ellenzék által ismét nyersebben felfogott politika közt a' különbség, kevés szóval definiálva, tehát az:

Hogy mig én nem annyira személyekben, mint inkább helyzeti és viszonyi bonyodalmakban látom annak okát, hogy a' minket illető dolgok sem olly szaporán nem mennek, sem egészen olly vágásokban nem forognak, mint azt, mi annyira hátramaradt alkotványos magyarok, igen megfoghatólag óhajtanók, addig valamint a' régiek, ugy a' mai ellenzék primipilusai is rendszerint személyeknek tulajdonítják minden lehető bajaink fő okát, ugy hogy esnék csak le, mint ők hiszik, a' legfőbb polezrul egy-két rossz főző, 's kapna fel helyükre egy-két becsületes jó magyar szakács: 's majd peregne aztán minden, a' hogy csak kell.

Ezen egészen különböző alpra állitván politikai taktikánkat, én természet szerint minden kormányi személyt lehetőleg kimélve, és azoknak, kik ügyünket méltányolják, életük 's jólétükért naponként többször legbuzgóbban egekbe fohászodva, mindenek előtt azon vagyok 's azon töröm fejemet, mikép lehetne magyarságot és alkotványt a' nélkül, hogy lényegükből veszítsenek, sőt kifejtve üdüljenek, mind simábban az egészbe illesztteni 's e' két palladiumunkat részint azok által is megkedveltetni, kik irántunk ekkorig még hidegek sőt ellenségesek, részint pedig azok hajlamát még inkább megnyernünk 's egészen biztosítnunk, kik eddig is pártolták ügyünket; azalatt, míg én ezen modorban iparkodom használni tehetségemet, addig az ellenkező véleményüek viszont semmin sem igen törvén fejüket, vagy nem látják vagy nem akarják látni azon tenger bonyodalom halmazát, mellyek közt létezünk, de egyenesen, rossz akaratot, hazaárulást, Mephisto körmeit, 's tudja mit igényelnek némi kormány-személyekben észrevenni, 's pedig

rendszerint egyedül utczai hír, kávénéikei pletyka, legfeljebb agensi revelatio (!?) következtében, mert hiszen a konferentiákban nem ülnek, honnét aztán, mint valami különösen böles fogás, minduntalan előtünik a' votum diffidentiae, vagy a fáklás zene »nagy nemzeti (!!) demonstratio« viszketegé, melly, ha ki nem tör, egyedül csak egyesek népszerűségét kockáztató műve, melly azonban annyira nem hat, mikép többen több nagy szakállu magyar Horatius Cocles vajmi komolyra vont képekkel, 's olly annyira igazságos (!) haragot villámló szemekkel, az általuk vétkeseknek tartott kormányiakat a' haza nagy dicsőségére untalan ne büntessék!!!

Én minden közelítésnél szinte közelitek; ámde midőn háladattal veszem még azt is, mit joggal követelhattünk volna, azért magyar szokás szerint még el nem alszom, de mindegyre iparkodom végig kinyernem azt, mi minket illet. Ők ellenben — Isten bocsássa meg büneiket, de bizony ugy van — mint zsidóval alkuban szokott nem ritkán megesni, éppen azon mértékben lesznek követelőbbek, a' milly mértékben történt a' közelítés; mert, mint mondják: »Enged már, és azért necsak ne tágíts, de kettőztetve szorítsd.«

Én a' persvasionak, a' közös érdek kitüntetésének fegyverével reméllek győzni. Ők viszont fenyegetés, ujjhuzás és dacz nyilaival hiszik a' diadalt kivíni.

És kevés szóval definiálva, ebből áll a' két most felhozott olly annyira elváló politikai taktikának egymás közti különbsége!

Mellyik a' helyesb, mellyik a' célravezetőbb? Arrul ítéljen az olvasó. Én a' magamét, minden tulszerénység nélkül legyen mondva, jobbnak tartom. 'S most ennek illusztrációjára ez alkalommal egyedül az itt következőt akarom felhozni:

Lenne nemzeti és alkotmányos állásunk bonyodalma ollyan, mint például »Fridolin« czimü tragoedia szövevénye, akkor az én taktikám felesleges volna, mert hiszen mint Fridolinban, kisülne végre a' veres hajunak ravaszága, 's legott, nem tudom melly német író szerint »jó ízű vacsorához ülhetne az erény, a' bűn fölött halotti tort ünneplendő!« — Helyze-

tünk azonban nem illy könnyen feloldható bonyodalom természetét viseli, de olyféle szomorú játékhoz hasonlít, mint például Sophokles Antigone, Alfieri Sofonisbe szindarabjai, vagy Müller véteksúlya sat. mellyekben tulajdonkép vagy éppen nincs igazi gonosztevő, vagy nincs olyas, kinek leléptével megszűnnék a szerencsétlen csillagzat, hanem mellyek tragikai helyzetét viszonyi szövevények alkotják; 's e' szerint — mert hiába, bajaink oka itt fekszik, a' mit t. i. a' francia 'vice de position'-nak nevez — bizony elleneim taktikája helytelen.

Ámde azt mondják: »nem mindig így szóltam, megváltoztattam politikámat, és — mint t. cz. Trefort Ágoston ur, közelebb napokban ellenem gördített 'Észrevételeiben' tevő, — szerfelett sok a' következetlenség bélyegét hiszi rám süthetni.«

Erre azonban higgadt kedélylyel 's nyugodt öntudattal azt válaszolom: Igen, azelőtt nem így szóltam és valóban megváltoztattam politikámat. De ugyan Istenért, hogy ne? Hiszen, mikor a' politika bárkájába ültem, már akkor is tudtam, 's erre alludáltam is, hogy azon célt, mellyet magamnak kitűztem, egy széllel 's ugy szólván egy oldalú vitorlafelvonással nem fogám elérhetni; de ahozi közelítés végett, kedvező széllel minden vitorláim kifeszítésére, ellenkező széllel pedig azok mesterséges használására, zivatarnál végre azok tökéletes leeresztésére, sőt horgonyvetésre, vagy éppen »a' kevésbbé hasznos és csak akadályozó holmik« kilökésére is fognék szorulni.

Ha következetlenséget, ezen, egy becsületes emberre nézve legémelygősb sárt akarnak rám kenni: ám lépjenek elő, 's t. cz. Trefort Ágoston ur, mint zászlóhordó a' la tête, 's mutassák meg: hogy most kevesebbé vagyok hú a' magyarsághoz, az alkotványhoz; hogy most kevesebbé vagyok haladás embere; hogy most kevesebbé szomjazom minden hazámfiának »halhatatlan emberhez illő« polgárosítását; hogy most kevesebbé fáradozok 's rontom ugy is eléggé roncsolt testemet a' közjéért, vagy hogy most inkább esengek másrul rám sugárzó fény vagy emberséges fáradozás nélküli kincs után, mint az előtt. — Mutassák meg ezt, 's bizonyítsák be, hogy a' kormány éppen

nem változtatá politikáját és semmiben sem közelíte hozzánk; hogy én most valami utile-t vadászok; hogy most máshová szándékozom vinni sorsomat 's nem akarok, mint eddigelé tevém, hűn osztolni honosimmal szerencsében, gyásznapokban: 's majd egykor, büszke érzéssel mondom, mikor olly hosszú évek során fogták szolgálni a' hont, mint én tevém, akkor adjanak hálát Istennek, ha függetlenségük 's tiszta kedélyük tudatában olly felemelt fővel tekinthetnek bárkinek szemei közél, mint én cseleketem. — Mi pedig politikai hajózásuk modorát illeti, ám legyenek következetesek; kössenek fel cséplőre egy védegyleti lepedőt, vagy inkább: szegezzék le mind egyiket mind másikat kellő (!) helyére; ne törődjenek azzal, bár honnan és milly mértékben fuj a' szél; apályra, dagályra ne legyen gondjuk, tessék; és írják gályájokra »Consequentia« és vitorlázzanak kedvük szerint, csak rajta! én bizony nem bánom; mert ha van e' honnak nemtője, azaz, ha van a' többségnek el nem iskolázott 's magát el nem bizott egészséges veleje; tudom, csupán kevesekkel bizony csak ollyféle társaságban fognak utazni 's elvégre Ararat hegyén kikötni, mint Noé, az emberiség e' híres megmentője, kit bárkájában kényük-kedvük szerint csapdostak ide-oda a' feltornyosult és szélvészcek által hajtott habok negédjei.

Pest, 1845. augusztus 17.

(Jelenkor, 1845. 66. sz.)

XIV. 'S most, miután hibásan tán, de legőszintébb vágygyal: »honunk jövődjét biztosabb sarkalatra állítva látni«, elősorolám annak nagy részét, mi jelen időben leginkább epeszti lelkemet, hadd forduljak egyenesen azon férfiúhoz, kinek nemcsak tántorithatlan hazafiságában bizom legtöbbet, de ki ritka elméleti tehetségeinél fogva: magasb szempontokból vizsgálván nemzetünk állását, minden tulajdonnal bir fel is fogni azon roppant bonyodalmak tömkelegét, mely közt létezőnk és mellyből, ha annak minden sinusitását nem ismerjük és kellőleg nem méltányoljuk, nemcsak menekülni soha nem leszünk képesek, de e helyett örökre el fogjuk magunk előtt

zárni üdülésünk azon útját, melly után olly édes-keser érzések közt eped minden el nem romlott magyar szű.

Tisztelt Barátom Deák! ha azt mondanám: honunk sorsa, melly olly kérdéses, egyedül Ön kezében van, akkor ollyast állítanék, mi Önt csak sérthetné; mert helyzetünk szövevénye nem olly egyszerű, mellyből egyes halandó, lenne is az bár leghatalmasb, minket köz megelegedésre vagy legalább a' nagyobb szám megnyugtatóására kivezetni képes lehetne, valóban nem; de helyzetünk olly aggasztó bonyodalom, hogy abból egyedül vagy láthatatlanul magasb hatalmak emelhetnek ki, kik isteni gondviseléstül ihletve, néha szerencsére fordítják az emberi nemnek bajait; vagy e' mütétel egyedül számosb őszinte kormányzó és független hazafiak legértelmeseb együtt munkálásának lehet eredménye. Én tehát illy hizelgő bókkal Ont bántani nem vagyok merész. Ámde, ha így szólok, midőn más részről aggodalommal eltelve nézek körül 's epedve keresem azon kalauzokat, kiktől menekülését 's szerencsésb kifejlését hihetőséggel várhatná a' hon — miután a' nagy Istenek megúnják a' férfiui korba lépők megnemszűnő ápolását, a' vak véletlene pedig egyedül bódult állíthatja nemzete üdülesét — akkor azon kevesek közt, kiknek hazafiui értelmében pontosíthatom össze legnagyobb bizodalमत, Ön legelső sorban áll.

A' szentgróti levélben a' védegyeletet illetőleg többek közt ez is áll — hadd térjek erre ismét vissza.

— »A cél nem csekélyebb, mint a' hazának a' temetkező sír partjáróli visszarántása, 's csak öszvetett vállakkal akarunk kell, sikerült magasztos vállalatunk.«

Milly nagy, milly felrázó szavak! mellyek ha nem talál-
nak a' magyar keblében viszhangra többé, bizony mondom,
enyészetünk kerülhetlen. Mert valóban a' veszélynek még mindig ezen statiumában sinylünk, noha tökéletes eltespedésünk alatt, mint én hiszem, sokkal közelébb voltunk ezen disztelen enyészethez már, mint vagyunk mostani ingadozó állapotunk közt, ha t. i. saját magunk nem döfjük keblünkbe a megsemmisítési kést! Csakhogy olly gyenge, olly visszás szer, mint a' védegyelet — a' mint ezt, ha őszinték akarnak lenni, most a'

paroxismus lankadásával már tán többen latják át — nemcsak nem eszközölhet, nemcsak elő nem mozdíthat illy nagyserűt, illy életbevágót, »egy egész nemzetnek újra élethez és valódi egészséghez fordulását t. i.«, de mind azon okoknál fogva, melyeket bővebben elő adtam, éppen ellenkezőt következtetni kénytelen.

Azon eszmét, hogy legnagyobb veszélyek közt vagyunk, kivált nemzetiség dolgában, lehetetlen elég erős ecsettel festeniünk. Mert okvetlen sülyed az, ki még csak észre sem veszi veszélyben létét. És ez a magyarnak, ki, mint már többszer érintém, mindig kettő közt ingadoz, vagy elbizza magát, vagy eléggé nem bizik magában, valóban legáltaljánosb és legveszélyesb betegsége. — De éppen ez okbul, mert egy tulságbul olly könnyen esik a' másikba, és ekkép olly hamar gyengül el, nem elég őt egyedül azon aggasztó veszélyre figyelmeztetni, melly közt forog, mert akkor ugy kapkod maga körül, mint a' vízbe fuladó, ut exempla docent, ki még a' mentésére sietőt is halálishozonyában magával ragadja a mélyekbe; de megmentésére olly eszközökkel kell járulni, melyek aztán in ultima analysi ne mutatkozzanak szalmaszálak-, szappanbuborékok- és efféléknek sat. sat.

Azon veszély, melly olly közel hozott sirhoz, és melly közt még akkor is sinylénk, mikor én léptem a' politikai pályára, az volt: hogy csak egy hajszálon függött nemzetiségünk és alkotványunk. Azon időkben tehát az vala és egyedül az lehete józan taktikánk: semmire sem figyelni, semmi által el nem csábíttatni, semmire időt, erőt, pénzt nem fecséreleni, de egyedül nemzetiség és alkotvány megtartásáért vívnunk. Helyreállítás és nem előmenet volt akkor tehát főkép napi renden. Ez vala az aenigma akkori kulcsa; honnét aztán — közbevetőleg legyen mondva — maga magátul értetődik, miszerint az akkori időkben bizony kár is volt minden magyarnak a' legelhatározottabb ellenzék sorában nem állnia.¹

¹ T. cz. Trefort Ágoston ur a Pesti Hirlap 510-dik számában azt akarja rám fogni, hogy én a magyar oppositionnak tökéletes nullificatiojára törekszem. — Ugyan ezen czélt vonja-e ki tizennégy cikkembül az

Most ha azt kérdik tőlem: „hát a nemzetiség csakugyan már biztos öbölbe jutott, és alkotmányunk már úgy áll előttünk mint szűz?” Erre így válaszolok: Bizony sem egyik sem másik olly erős lábou, mint kellene és mint én óhajtanám, még nem áll, de hogy hajszálon függjön, ha t. i. mi magunk nem függesztjük illyesre, ezt egyenesen tagadom, miszerint, minthogy ez el nem pörölhető tény, mai taktikánk teljes meggyőződés szerint megint nem lehet egyéb — s most az aenigmának megint ez a' kulcsa — mint: nemzetiség és alkotmány fölött szakadatlanul örködve, mi mindig *latus per se*, minden időt, minden erőt és minden kitelhető pénzt haladásra pontosítunk össze.

Hitel és pénz, 's pedig erős hitel és sok pénz nélkül azonban teljességgel lehetetlen bármiben is — és e' körül ne ámítsuk magunkat — a' gyors haladás. Erős hitel továbbá *ceteris paribus* csak ott létezik; és sok pénz egyedül oda foly és ott tartózkodik, hol a' kormány és nemzet közti viszony közbizodalomra gerjeszt.

Ugy hogy, mindent mindenben véve, most kormányunkali viszonyunk lehető legbarátságosb elrendezése, és a' jelen kedvezőbb körülmények minél okszerintibb utilisatiója azon legfőbb szempont, melly előtt mindennek visszavonulnia kell.

A kérdés ehezképest, azon politikai eljárás czélszerűségét illetőleg, mellyhez most alkalmazni kellene magunkat, tulajdonkép egyedül a' körül forog: »Valljon mikép nyerhetjük meg és biztosíthatjuk a' kormány pártolását ügyünknek annyira, miszerint aztán, a' jelen körülmények kedvezőbb fordulatit¹

igazságos olvasó? Én nem hiszem. Mert először, tartaléksereg és nullificatio közt, mint csekély tehetséggel birom felfogni, úgy látszik van egy kis különbség. És meg vagyok győződve, t. ez. Trefort Agoston ur is e világban látta vala a dolgot, ha azon eliszonyodásnál fogva, mellyhez képest, mint érinti, nem fogja magát soha is azon büntetésre kárhoztatni — bizony kár is volna illy nagy és olly fontosakkal elhalmozott statusférfiúnak illyesekkel vesződni — »mikép munkáimat kétszer olvassa«, legalább egyszer olvasta volna nagyobb figyelemmel és kevésb hebehurgyasággal azt, min éppen át futni kegyes vala. Sz. I.

¹ Sokan állítólag nem veszik észre, hogy a kormány Magyarország átellenében legkisebbé is változott volna. Már ezeknek szemével én megvalloim nem cserélnék; és ugyan szeretném tudni, hát mit kellene a kormánynak tenni, például a magyar nyelv dolgában hogy valami kis válto-

okszerűleg használva, ne csak úgy immel-ámmal, mint körülbelül történt eddig, de igazi energiával mozdíttassék elé nemzetünk kifejlése és honunk java.«

Nézetem szerint ennek elérésére, úgy hogy ne legyen az egész csupa ámitás és kijátszott remény, mikben már úgy is eléggé részesültünk, csak egy sikeres mód van, ha van. 'S ugyanis :

»Egy független, de nem egyedül a' közönséges szójárás szerint, de valósággal egészen független pártnak kell Magyarországnak alakulni, mellyét minden tekintetek nélkül csak egy vezéreszme lelkesít: Magyarország magyar szellemü és alkotványos kifejtése; melly pártnak azonban soha nem szabad felejteni és számitásából kihagyni, hogy összeköttetésünknel fogva némieket éppen nem érhetünk el, és ekkép illyesekkel egyenesen fel kell hagynunk, némieket pedig egyedül az idő érlelhet, 's így ezek viszont csak ápolásainknak, öntözgetéseinknek lehetnek tárgyai.«

Most illy párt nincs, 's mint fentebbi czikkeim egyikében érintém, soha nem is volt; mert ekkoráig egyik rész implicite mindig a' kormányval tartott, a' másik ellenben mindig az ugynevezett nemzetnek hódolt, melly, mint tudjuk, sokszor nem egyéb, mint néhány nyersebben szólónak echoja; holott igen sokszor a' kormányval nem vala igaza, igen sokszor ellenben a' nemzetnek apostolai csalódtak. Egyik rész továbbá soha őszintén vagy csak magasb szempontból is, nem fogta fel, hogy kifejlésünk nem lehet egyéb, mint magyar és alkotványos; midőn a' másik rész viszont megint összeköttetésünkbe nem tudta magát eléggé belégondolni, és ehezképest mindig olly

zást elvégre csak mégis észrevegyenek? Ez által korántsem akarom mondani — és értsük valahára már egymást — mintha a kormány részéről nemzetünket tekintve minden be lenne végezve már, bizony ezt korántsem vitatom; ámde azon állítás, hogy jobbra éppen nem változott volna, egyenesen vagy irónia, vagy szalmaveleju absurdum. Többnyire hogy Magyarországnak, egybeházasított léténél fogva teljességgel nem fejlődhetnek ki némiei úgy és olly mértékben és olly szaporán mintha ezen hon minden egybeköttetés nélküli volna, és a mint azt összeköttetésünkre nem figyelvén vagy azt nagy bölesen fitymálván, némi szájitvizek és néhány theoreticus szobatudósok kívánnák, az úgy hiszem, nem szorul hosszas demonstratióra. Sz. I.

tulságokban kalandozott, mellyek hasznot nem, de csak vést vagy legalább ellenhatást hoztak a hazára.

Igen illy körülmények között valánk eddigelé, hol egy részben soha nem létezett elég fölemelkedettség, 's nemzeti 's alkotványos álláshoz hű vonzalom, a' más rész pedig soha nem birt elég ildommal, helyzetünket tökéletesen felfogni és azt angol mondat szerint legjobb hasznunkra fordítani — 'To make the most of it'; és így valóban egy rész örökleg csak a' földön mászott, míg a' másik mindig csak felhőken nyargalt.

'S ugyan kérdem, tisztelt Barátom, nem hű rajza-e ez eddigi felekezetink lényegének és ebből eredő politikai eljárásuk modorának?

Az egyik részben csupa ildom és semmi felemelkedettség; a' másik részben viszont egyedül fölemelkedettség és semmi ildom!

Nem akarom egyébiránt ez által azt mondani — 's értjük egymást — mintha honunkban »egyesek« nem léteznének, kikben lelkesedés és eszély párosul. Valóban nem, mert olly egyed, ki mindenek fölött sovárogo honunk disze után, de e' mellett vajmi jól is tudja, milly tenger bonyodalom közt kell eveznünk, illy egyed felette sok van köztünk, csakhogy nem áll egy soron és nincs egy organisált párt által támogatva.

'S im ez azon fogyatkozás, ez azon baj, mellyen segitni kellene! Mert hiába csak szerfölött kevésnek helyzete vagy jelleme olly független, mikép ha a' kormányiakhoz tartozik, meggyőződése szerint 'en cas que' azok utját, vagy viszont, ha a' népszerűekkel fogott kezét, ismét ezek utját merné állni.

Ámde, ha volna is elég illy független helyzetü és jellemü, a' mint hogy tán van tán nincs, csak úgy lehet hatása, és annál több lesz, minél számos fog kezét és vet vállat.

Ön maga, tisztelt Barátom — és ezt nem fogja tagadhatni — többszer volt már olly esetben, mikor csak felette nagy bajjal játszható a' conciliator szerepét, sőt még, mint a' védegyelet dolgában néha a' legnagyobb fallaciáknak is egy kis gyertyát gyujtani tartá szükségesnek, csakhogy a' felizgatott

szenvedelmek fölötti ellenörködését tökéletesen el ne veszítse. Mit nem szemrehányásként vagy éppen kisebbitéseül hozok fel, Isten mentsen, mert vajmi jól tudom magamat efféle helyzetbe képzelni és azt kellőleg méltánylani, de csupán azért említem, miszerint önt figyelmeztessem, hogy az illyes helyzetben hosszabb időre teljességgel senki nem bírja fentartani magát, ha egyedül saját erejére támaszkodik; mert elvégre okvetlen vagy el fog sodortatni, ha nincs ellentállásra elég ereje, a' milly esetben néha még akaratja ellen is neveli a' köz bőszenek tüzét, vagy ha ellentállni erős, albarátnak tartják, kinek szava elhangzik.

Azt mondják: futni kell a' futókkal, miszerint azokat ismét az ellenség felé fordítani lehessen. És ez némi alkalomkor igaz, de minden esetre veszélyes kísérlet, mellyet én legalább, jellemem és gondolkozási módom szerint a' politika mezejére átszállítva, nem szeretnék úgy alkalmazni, miszerint azon megint a' szenvedelmekkel és csaleszmékkal kelljen transigálni vagy csak kaczerkodni is, és azok által egy kissé seper tetni magát, mihez képest aztán annál könnyebben lehessen üdvös irányt adni azoknak.

Szenvedelmeket és fallaciákat, mint tüzre lobbanó szikrát, mint én hiszem, egyes csak fogamzáskor fojthat el. Nőjjenek egyszer nagyra: 's egyedül összesített erő birhat azokkal, vagy semmi.

Ezeket előrebocsájtva, már most két kérdést bátorkodom önhez irányozni:

Legelőször: Van-e Önnek, higgadt kedélyvel szólva, reménysege, hogy a' kormány magyar és alkotmányos szellemben fogja nemzetünk kifejlését eszközölni?

'S másodsor: teszen-e fel Ön olly erőt és olly minden oldalu tehetséget nemzetünkben, mihez képest az minden segítség nélkül, sőt minden akadály ellenére, kivívhasson magának nemzetiesb és alkotmányos jövendőt?

Ha ön legkisebb jót sem vár — mindig feltéve, magyar és alkotmányos szellemben a' kormánytul; 's más részről saját erőnket is elégségesnek tartja, mikép nemcsak minden veszély-

tül megóvjuk magunkat, de elvégre azon állásra is fölemelkedjünk, mellynek eléréseért minden lelkesb nemzet olly szilárdul buzog: akkor a' politika mezején nekünk közösen nincs semmi dolgunk. Maradjunk barátok, politikai utját azonban járja kiki, a' mint veleje kíszi a' mint keble sugalja.

Ha ön ellenben azt hiszi, hogy a' kormány elvégre a' közbirodalom és saját érdekétül vezéreltetve, hajlandó magyar és alkotmányos szellemben cselekedni honunkért, és Önnek e' tekintetben csak szikra reménye is van; más részről, ha Ön mindazon fejledező erőt és tehetséget, melly nálunk mutatkozik, csak annyiban tartja elégségesnek hazánk szebb jövődjé biztosítására, mennyiben az a' kormány részéről nemcsak nem szibbasztatik, de kellő pártolást is nyer: oh! akkor.

»Álljon Ön egy pártnak élére, melly mint mondám, Magyarországbán soha még nem létezett 's most sem létezik, és melly egyedül honunk nemzeti és alkotmányos kifejtését szomjazza, 's ekkép sem udvari sem népkegyí tömjéntül el nem kábítva, majd a' kormánynyal tart vagy azt ellenzi, majd a' sokaság irányát mozdítja elő vagy annak ellentáll, a' mennyiben főczélját: nemzetünk alkotmányos kifejlését t. i., egykor az egyik máskor a másik rész mozdithatja jobban elő, vagy hozhatja veszélybe inkább.«

Senki nem olly alkalmas mint Ön, illy pártnak alakítására, mert senki nem bir mind azon tulajdonokkal, mellyek ennek eszközlésére szükségesek, olly bő mértékben, mint éppen Ön. Lépjen tehát elé, 's legyen legnagyobb jótevője honunknak, mellyet csak ugy menthetni meg, és egyedül ugy emelhetni magosbra, ha nem csak azon veszély távolittatik el tőle, melly felülről jó, de az is, melly alulról fenyegeti, és ha nem egyedül azon jó háramlik rá, mellyet csak mi tiszta szándékuk, de csekély tehetségük vagyunk képesek rá árasztani, hanem az mind azon kedvezésekben és előnyökben is részesül, mellyek után kormányi pártolás és udvari rokonszenv nélkül hiába törekednénk.

Alkosson Ön olly mezőt — 's pedig higgye el csak Öntül függ — mellyre minden becsületes és higgadt gondolkozásu

ember vonakodás és álszégyen nélkül léphessen, mellyen se vak engedelmesség se vak ellenzés, általjában semmi 'vakság' ne uralkodjék, mellytül ehezképest szintolly távul legyen tartva minden hizelgő, csak szolgateremtésekhez illő szellem, valamint más részről mind azon újjhuzó, daczczal teljes betyársággal fertőztetett legénykedés se verhessen azon gyökeret, melly pajzán szesz valóban nagyobb veszélyek közé helyzi létünket — mert sympathia helyett antipathiát kénytelen gerjeszteni ellenünk — mint a millyest ezek legméltányosb magatartása hozhatna helyre.

Ekkoráig általján véve vagy csuszott-mászott a' magyar, ha honára valami kedvezést sovárgott hozni, vagy olly kevély, olly fenyegető, olly höresökös állásba tevé magát, mintha tudja az ég, milly erő támogatná »szavakkal villámló és mennydörgő« indignatióját; holott a' csuszómászó még a' legigazságosbb ügyet is koczkára állítja, míg az erő nélküli felfuvalkodottság nemcsak mosolyt, de a' dráma végén okvetlen lesújtó hahotát gerjeszt és akárki mit mond is, elvégre csak azon férfiui komoly méltóság képez a' világi események zivatarai közt igazi súlyt, mellyet mai időkben még a' leghatalmasb sem bir ugy kedve-kénye szerint lóbálni, melly méltóság jogszerűsége, saját megbecsülésen, mások tiszteletén és mindenek fölött ezen két szentirási elven alapszik: »Amit nem akarsz, hogy mások cselekedjenek teveled; te se cselekedd azt másokkal.« — »Adjátok meg a' császárnak, a' mi a' császáré, és az Istennek, a' mi az Istené.«

Tüzzük ezt zászlónkra, ámde e' szerint cselekedjünk is szorosán, 's okvetlen meg fogjuk szerettetni nemzetiségünket, alkotványunkat; pedig ez volna ám a' lehető legnagyobb nyereség! Mellyet azonban teljességgel nem biztosíthatunk magunknak, míg mind azon gamin- és betyár-féle kicsapongásoknak, mellyek ujabb időkben annyira fertőztették ügyünket és minden derekabb emberben okvetlen émelygést okozának, mi magunk féket nem vetünk vagy azokat indignatioval vissza nem utasítjuk.

Mi magyarok az ausztriai közbirodalommal egybe vagyunk

házasítva. Nem ugyan egy korona, de egy fejedelem alatt állunk.¹ Uly körülmények között a' legnagyobb a' legsürgetőbb »kellőség« tehát mi? Bizony nem egyéb, mint ezen egybekötött állapotunk teljes méltánylata, a' vizsonti érdekek minél tisztábbra hozása, és az innen elvégre kifejlő eredmények lehető legbarátságosb alkalmazása.

Montesquieu szerint feladatunk, melly minden complicált állapotnak egyedüli elrendezője vagy legalább enyhítője, mindenek előtt tehát az, que nous fassions bon ménage. Hiszen tudja az ég, külsőre nézve tán transit, de belsőkép bizony nem a' legőszintébben éltünk eddigelé vicissim, ugy hogy e' tekintetben a' viszonyos okulásnak már itt lehetne ideje!

Csak egy példával akarom e' most érintetteket illusztrálni.

Ugyan kerdem Önt, tisztelt Barátom Deák, volna-e valami hasznosabb és lehetne-e ránk magyarokra nézve, mindent mindenben véve, valami hasznosbat kigondolni, mint minden évben

¹ Milly kevésbé tudja magát helyzetünkbe gondolni nem egy honi bölcs, arra a Pesti Hirlap 505-ik száma új bizonyosságul szolgál, hol Franciaország czim alatt e következő áll: »A Constitutionnel, Thiers lapja, nagy győzelemmel fogadja a római alkudozások sikerének hírét. Ismét egy ügy, mond (az első a kutatási jog ügyében május 29-ei londoni szerződés) melyben a kormány akaratlanul a kamara utmutatását követve az ellenzék kezdeményezése folytán, teljes sikert nyert.« (Lám, még olly országokban is, mint Franciaország, s olly miniszter is mint Guizot, kénytelen olykor az ellenzékűl jövő impulsus szerint eljárni, s az ellenzék nem marad mindig nemleges téren, s bizonyos uri ember a sz. gróti levél elemzésében még is általában, minden kivétel nélkül, az ellenzékű tant akarja felállítani, s különösen minden áron épen Magyarországra reá akarja disputálni, holott ha ez a világon bárhol is állana általjában, nálunk bizonyosan nem állhat meg jelen körülmények között.)

Nincs arra sem idő sem hely, hogy ez alkalommal hosszas elemzésekbe ereszkedjem: hadd hozzak ehhez képest egy rövid párbeszédet fel, mellynek tanuja nem régebbe voltam, és melly talpraesettségenél fogva, tán elég világosságot terjesztend az egészre.

P. »Angliában, Franciaországban még keményebben lép fel az oppositio, mint nálunk. Minek scrupulisalánk és tágitnánk tehát mi magyarok?«

S. »Anglia, Franciaország nőtelen állapotuk; mi ellenben házassági viszonyokban vagyunk; továbbá

Magyarország sem nem Gallia, sem nem Britannia - - - s végre

Ha Angliában vagy Franciaországban a kormány fölibe nő az oppositio, ez legott »ex natura rei« kormánynyá válik; midőn ha nálunk nőne az oppositio a kormány fölibe, »ex natura circumstantiarum« minden történék szakadna sat.«

Ezt sem látjátok át kedves gyermekeim! S aztán még is elég együgyűek, hogy ne mondjam, elég vakmerők vagy merő vakok vagytok nemzeti kalauzokul tolni fel magatokat? Sz. I.

Budapesten rendesen négy hónapig tartandó országgyűlés? Én nem hiszem. Mert a' legegyszerűbb háztartásban is elkerülhetlenül szükséges az évenkénti zár számolás 's ez ehez képest annál mellőzhetőbb olly bonyodalmak és annyira hátramaradt körülmények közt, mint a' millyenek közt mi sinylünk. — És aztán, mert mi magyarok — és erre bizony volt elég ok — sokkal bizodalmatlanabbak és gyanakodóbbak vagyunk, mint más nemzetbeliek, 's ekkép rendszerint annyi időt veszünk el, míg egymást viszonyosan megszagolnók, a' dologhoz kezdenénk sat., honnét aztán, mint a' tapasztalás mutatja, hónapok fecséreltetnek el, és a' mi történik, az az országgyűlés legutolsó napjai — sőt pillanatainak müve. Ugy hogy ha valamibül lehetne csendes, de gyökeresb kifejlésünk eredményét várni, az nem volna egyéb, mint évenként jó renddel tartott, és nem annyira peroráló mint dolgozó országgyűlés.

Ámde kérdem — 's tegyük kezeinket mellünkre — mai viszonyunkban a' kormánynyal, mellyet csak hypocrita vagy az nevezhet ,bon ménage'-nak, ki erősebben vágyik az után, hogy a' világ előtt valami szép comoediát játszunk, mintsem hogy az igazi egybehangzás áldásit élvezzük, kérdem, okosan cselekednék-e a' kormány, ha minden három év helyett évenként kelepczézne magát azon szerfölött kellemetlen helyzetbe, mellybe többé-kevésébbé ujabb időkben minden országgyűlés belésodorja azt?

Bizony nem is volna esze, hogy ráálljon, sőt tán még maga is sürgesse mindazon botrányok évenkinti ismétlését, mellyek minden elégséges pótlás nélkül, nőttön növe disztele nitik komoly és méltóságos állásukat mindinkább vesztő országgyűléseinket sat. sat.

Egybeházásított létünk mellett, mellyet soha nem szabad szembül szalasztanunk, azt sem vehetjük elég komolyan fontolóra, hogy összeköttetésünk feloldhatatlan, és mi magyar és alkotványos szerkezetűek vagyunk; házas párunk szelleme ellenben főkép német és tiszta monarchicus — — — a' mi természet szerint annyira növeszti vitorlázásunk nehézségeit, mihez képest olly sokszori felsülésünk bizony nem csuda;

ámde ohajtható volna, miszerint e' tekintetben a' végett, hogy valahára üdvösb' ezélt érzünk mint eddigelé, honi politikai hajósaink egy kissé okulva, hagynának fel mind azon, sehoh' ugyancsak igazán ki nem próbált, és egyébként is szövevényes körülményeinkhez éppen nem illő hazaboldogítási kísérleteikkel, mellyeket újabb időkben olly aggasztó tömegben sajtoltak ki, részint könyveikbül, részint álmaikbül. Mert valóban, mig a' fiatal hév hitele áll honi dolgaink tekintetében tulsulylyal, midőn tán még a' leghiggadtabb férfiak is csak alig képesek olly annyira complicalt machinánk kitisztítását és reformatióját jó sikerrel eszközteni, mindaddig szebb jövő — melly teljességgel nem lehet csupa véletlen dolga, de arra cél-szerű ápolásunk is megkivántatik — bizonyára nem mosolyoghat előnkbe.

Azon ijesztgetési, erőltetési taktika, melly sokaktul, mint legsebesebben célhoz vezető gyakoroltatik, meglehet tán jó volna, nem akarom kérdésbe venni, de csak azon esetben, ha egy kis erő is támogatná azt, és ha félne a' kormány. Miután azonban egy hajsználál sincs több erőnk, mint azon tisztelet, mellyel »jó igazunk« iránt viseltetni tartoznak, ámde ezen gyönyörű fegyverünk tüstént veszi erejét, sőt ellenünk fordul, mikor azt kelletin tul használni vágyunk, más részrül pedig a' kormány nem ugy fél tőlünk, mint azt tán némi szájhős magában képzei, de csak annyiban fél, a' mennyiben el szeretné kerülni az illetők által okozandó alkalmatlanságot, retteg komolyabb lépésekre kényszerittetni, óvakodik jogszentséget sérteni, és tán iszonyattal fordul vissza azon gondolattul: egy nemzetiséget megtörni, mellyben annyi született nemes mellett nem esekély valódi nemes is rejlik, és melly irányt ekkép valóban kár volna, némi sértő kicsapongók miatt legalább bizonyos pontig — mert ,sunt certi denique fines, sat.' — lehető legnagyobb kimérettel nem lenni; miután ez így van, 's pedig szórul szóra így van, bármikép duljon fuljon is ennek olvastán nem egy kis magyar ökölkirály, ezen most megrótt taktika, ha t. i. béketürésnél valami derekabb érzést akarunk magunk iránt gerjesztetni, bizony semmit, de éppen semmit sem ér.

‘S aztán ugyan mire támaszkodik az oppositio oly kérdéső, oly ijesztgető állásban, kérdem most, miután a’ törvény nyelve magyar, és az alkotvány lényege, legalább fővonásiban, készakarva nem sértetik? Ugyan mire támaszkodik most, miután ‘jó igazunkra’ oly hangosan, mint azelőtt nem hivatkozhatunk? Valóban szeretném ezt tudni. Mert az európai közvélemény nem pártolja őket; pénzük, hitelük, fegyverük nincs; a’ polgárság általján véve, éppen oly kevésbé áll mellettük mint a’ pór; a’ kis nemes pedig csak pénzért pártolná őket, ha birnának illyessel, de e’ nélkül előbb-utóbb bizonyosan ellenük fordul. Hát ugyan kik vagy mi az, mire támaszkodnak?

Kedveltessük meg inkább ‘minden lehető elsőségeink által’ a’ magyarságot — ez aztán, igaz, ‘nehezebb’ — szerettedük meg addig is, míg jobbra fejlik, alkotványunkat, a’ törvények lehető legszigorubb teljesítése és saját mindenbeni szigorú eljárásunk következtében; szóval, becsültessük meg a’ »magyar nevé«, és éljünk azokkal, kikkel egybeházásított az ég, lehető legjobb háztartásban: és bizony mondom, jobban fogjuk nevelni nemzetünk igazi érdekét, mintha ugy mint eddigelé, tudja Isten, milly prókatori mesterdarabokban vagy Don Quixotteféle vitészségekben keresnők üdvünket.

Lássa tisztelt Barátom Deák, azelőtt: »magyarságot, alkotványt az egészbe olvasztani« vala az irányzat, mert a’ szövevényes erőművet csak ekkép gondolták egyszerűsithetni, mit elkerülhetlen szükségesnek tartottak; most eltértek ez uttul, és ugy remélik Magyarországot kifejthetni — maga magátul értetődik: ‘szoros házassági kapcsolatban Ausztriával’ — ha magyarság és alkotvány olvasztására nem működnek többé, de mind egyiket mind másikat annyira pártolják, a’ mennyire ez a’ közbirodalmi összeköttetést tekintve csak lehetséges. Már most kérdem, ha e’ reményben megcsalattatnának? És in ultima analysi az mutatkoznék, hogy így sem megy, sőt még hátrább megy, és ekkép valami harmadik kísérlet elkerülhetlen szüksége mutatkoznék — — — — — és mi egykor azt vethetnők szemünkre, hogy nem volt elég belátásunk, nem

volt elég lelki erők ezen időt használni, és a' most fenforgó »experimentnek« — mert, megvallom, én nem veszem egyébnek — jó fordulatához, jó sikeréhez minden kitelhető módon hozzájárulunk; ugyan megbocsáthatnók-e ezt magunknak? És megbocsátana-e Önnek a' nemzet, mely Önbe, 's méltán, oly határtalan bizodalmat helyez? Kérem nagyon tisztelt Barátom, vegye ezen utolsó szavakat komoly fontolóra, vegye honszerető szívére!

Az idő sokat fejt ki. Várjunk attul is valamit. Az emberiség előre tör, 's nincs nemzet, mely 'saját lábain állni' ne iparkodnék. Mind ez mellettünk szól és viv, ha várni tudunk, és szalmaláng helyett csertűz buzog ereinkben.

Barátom Deák, még egyszer mondom, Ön az, kiben minden tehetség összpontosul, oly pártnak élére állhatni, mely Magyarországot minden bajaibul, temérdek önmegtagadás-, munka- és állhatatossággal ugyan, de elvégre bizonyosan kivetheti.

Mennyiségileg tán fog Ön tisztelőikben veszteni, megenyedem, ha minden tekintet magátul lökvén, ugy fog cselekedni mint én bátorodom Önt figyelmeztetni, Önt kérni; de minőségileg higye el, annyira fog növekedni pártja, mikép a' miség bőven kipótolandja a' számot.

Ön tán azt fogja állítani, hogy nem bir mind azon tehetséggel, mely illy sulyos vezérségre megkívántatik. Ezt azonban csak szerénysége mondatná Önnel; mert ha Ön nem bir annyi függetlenséggel és egyeztető tehetséggel, mint a' mennyi illy vezérségre szükséges; akkor ugyan, kérdem, merre forduljunk tehát e' haza határai közt olly egyednek kiszemelésére, mely erre alkalmas volna? — Többnyire ha, feltéve, Önben nem egyesülne is mind az, mi szorosán véve illy bokros szerepbeni eljárásra kívánatos volna, mit nem akarok vizsgálni, még ez esetben is Ön marad azon egyedüli, ki a' kedélyeket részint buzdítva, részint csillapítva, mind azon hazai erőket, mellyek most annyira szétágaznak, olly vágásba hozni képes legyen, melly üdvre vezet; Ön pedig azért áll e' tekintetben olly előkelő helyütt.

Legelsőben is, mert minden részben bizodalmat gerjeszt; és ez olly isteni adomány, melyet Ön a' haza javára használni köteles.

'S aztán, mert én legalább nem ismérek olly annyira híú magyart — pedig bizony nem vagyunk e szép species híjával — ki Önnek elsőségét el nem ismerné és Önnek zászlaja alatt állni vonakodnék. Mi hasonlólul olly eset, melyet Önnek a' honra nézve szinte használatlan hagyni nem szabad.

'S most Isten áldja Önt! És ha elég szerencsés valék, politikai nézetimet Ön által bármi kicsiben is méltányoltatni, és ha Ön nem idegen azon eszmétül, mihez képest olly független testület, mint a' millyennek alakulását én ohajtanám, kimondhatlan jót árasztana honunkra: oh akkor legyen vezetőnk, és én tüstént Öné vagyok, és Ön legőszintébb, legernyedtelenebb segítségemre számolhat! Lesznek ugyan, nem kétlem hatalmasb védőji, nagyobb tehetségü elősegítőji, mint én vagyok, hanem hogy hübb és elszántabb apródja lehessen, mint én lennék, ha illy mind felülrül mind alulról független pártnak állna élére, azt bajosan hiszem.

Részletekbe és politikai nézeteim szorosb és specialis alkalmazásába akár mikor ereszkedem, midőn Ön, tisztelt Barátom ezt kívánni fogja.

Addig is, mint hü magyar, nyujtom baráti jobbomat Önnek, mint hü magyarnak.

Tiszta szándék tiszta lélek,

Akár siker akár nem!

Mi lesz belőlünk magyarokból?

Nagy események töltik be a szinte három évi időközt, mely az előző cikksorozatot a jelen nyilatkozattól elválasztja.

Az a harmadik, közvetítő nemzeti párt, melynek vezéréül Széchenyi látnoki szelleme Deák Ferenczet óhajtá, nem jött létre. Széchenyi mind közelebb látva a veszélyt, mely egész élete munkáját halomra döntendő volt, kiadta *Politikai program* cz. utolsó röpiratát Kossuth ellen, mely szintoly siket fülekre talált, mint előbbi támadásai. Ő maga csatlakozott Apponyihoz, fentartva minden irányban személyes függetlenségét. Hivatalt vállalt, mely módot és eszközt nyújtott neki legalább azt, a mit hazánk anyagi felvirágoztatására tenni lehetett, megközelíteni. Politikai sikereinek legnagyobbika, zárköve: a Tisza szabályozása volt. Az anyagi eredményhez egy nagy elv kivívása csatlakozott. Ez, bár szerényebb czim alatt, az egész magyar közlekedési ügynek országos rendezése, lényegben egy önálló s felelős ministerium volt. E fontos lépésnek következményei el nem maradhattak volna. Részben az 1847/8-ki országgyűlésre készült királyi előterjesztvényekben is kifejezést nyertek. Egy külön országos alapnak megteremtése, még tán nagyobb szabásokban, mint Széchenyi az »Adó és két garas« cz. dolgozatában tervezé, közel kilátásba volt helyezve. Annak hírére, hogy Pest megye Kossuthot fogja egyik követének megválasztani, megérlelődött Széchenyiben az elhatározás, hogy ugyane téren, mint az alsóház tagja, mérkőzzék meg hatalmas ellenfelével. Az alatt megalakult ország szerte és országgyűlésen a két nagy párt. Mindez előmozdította b. Eötvösnek s az első magyar centralistáknak, akkor még minden oldalról igen lanyhán felkarolt, tanait és inkább elméletinek mint gyakorlatinak mondható törekvéseit. Ezeket hirtelen győzelemre juttatá a Párisból kiindult s Európán végig tombolt forradalom.

A közvetítő szerep, melyet Széchenyi mindig Deáknak szánt, ennek távollétében, mindjárt az országgyűlés elején, a felirati vita alkalmával, magának Széchenyinek jutott osztályrészül. A kezdet, a békés átalakulásra, lehető legkedvezőbb volt, s minden emberi számítás szerint, ama nemvárt meglepetés nélkül, szerencsés eredményre vezetett volna.

Megalakulván az első magyar ministerium, Széchenyitől az utolsó áldozat kivántatott a haza nevében. Az, hogy lépjen be ő

is a kormányba, mely, egyedül csak az elvű conservatívek félretolásával, az ország legelső embereiből alakult, s mintegy értelmi erejének élő kifejezése volt: de fájdalom, az egyöntetűségnek rovására! —

Széchenyi, végső megfeszítéssel erőltette magát az optimisusra, mely e nyilatkozatát jellemzi, s a kibontakozásnak, mintegy a végső órában, még mindig egy lehető utját jelöli meg.

Kovács Lajos szerint: »A jobb jövő lehetősége iránti hit utolsó felvillanása.« — Z. A.

Mi lesz belőlünk, magyarokból?

Pozsony, 1848. márcz. 27.

Közzétéve Pesti Hírlap 1848.
Átvéve Jelenkor 44. sz.

Ezt tudakolá tőlem néhány nappal ezelőtt bizonyos régi barátom; ki politikai eljárásom modorában osztozik, hosszú évek során ernyedetlen részt vett azon hangyamunkában, melly közt én vénültem meg!¹

Mi lenne belőlünk egyéb — így válaszoltam derült lélekkel —, mint dicső nemzet, melly hamvaiból kiemelkedve, mikor egész Európa bomladozik, az emberiség diszére úgy fog állni most a rend, béke és szabadság fölött őrt, valamint hajdanta a keresztyénségnek volt védfala.

Hosszu halálos álom után ime uj, eddig alig, vagy sejtelenként csak később időkben reménylett, gyönyörű reggel tünt fel olly sokáig eltaposott hazánk fölött. — Bátrabbak, merészebbek, kikkel magasb láthatatlan hatalmak látszatnak szoros szövetségben lenni, rövid napok alatt olly alapra fektetéek hazánk jövődjét, mellyet — tisztelet, becsület, de igazság is — velem együtt mi hangyamunkások tán soha, vagy csak generációk után lettünk volna képesek megalakítani, s melly alapon bizonyosan felvirul, s pedig hamarább, mint magunk is gondolnók, fajtánk, ha nem vagyunk saját magunk ellen hűtlenek, és ha nem döfjük saját magunk a megsemmisítő gyilkot keblünkbe!

¹ 57 éves volt. Z. A.

Azelőtt ollyasokkal, kik nem birták felfogni vágyainkat, volt dolgunk; most egyedül saját vizsálkodásunk okozhat bajt. — Ámde kérdem, nincs-e kezünkben ennek elejét venni? Én azt mondom: igen, ez tökéletesen kezünkben van; minthogy ennek-utána nem fog Magyarország Ausztriának többé félreismert, eléggé soha nem méltatott gyarmata lenni, de mint önálló ország, melly saját tengelye körül forog — s így álltunk szövetségbe, ugy leszen integrans része a közbirodalomnak.

Régi időkben ugyan, mikor rólunk azt mondák, és tán nem egészen alaptalanul: jugi impatiens, libertatis incapax — azon időkben igaz, saját magunk halálosb csorbákat ütöttünk vérünkön, mint legdühösb ellenségeink. Mindegyik első akart lenni; parancsolni felette sok, engedelmeskedni igen kevés tudott; s elmésen mondá fajtánkról, mélységes esze által hiressé lett lady Montaigu: Ej be lelkes nép, a legdicsőbbre emelkedhető, — csak az baja, hogy vezért, elsőt, fejedelmet bár hányat volna képes, de hajlandó is kiállitni sorából; ámde alvezért, második, harmadik stb. embert, alattvalót nem bír találni elég számban fiai közt.

Már ha e régi hajlamunkat, hogy mindig csak első akarunk lenni — mi egyébiránt magában nem bűn, sőt erény, mert nem ritkán a legnemesb aemulationak kutfeje — nem birjuk fékezni, most, midőn szeplőtelen polgári erény s kimerülhetlen önmegtágadás a főkellék: akkor igaz, olly bizonyosan indulunk vesztünk elébe, mint magát irányoztatni nem engedő birkanyáj is okvetlen vesz égő akolban.

De ugyan kérdem, nincs-e bennünk elég hazafiság és elégséges ügyszeretet alárendelni s pedig édes örömet magunkat a közjóért, bárkire esett is vala a vezérség? — Én azt hiszem — mert magam után itélek másokról — a nagy szám ugy van lelkesítve, hogy veszni akarna inkább, mint szánakozásra méltó személyességek, vagy saját érdek és hiuság miatt veszélybe bonyolítani a szeretett hazát!

Elleneink azt mondják, csak szájban és egyedül agitációban vagyunk mi magyarok erősek: ám mutassuk meg, mennyire rágalmaznak, s hogy, mig egész Európa bomladozik, s

nem egy trón vala dülőfélben, mi nemcsak nem vagyunk rendbontók, vagy épen a fejedelem hűtlenei, de mi alkotjuk a trón legbiztosb támaszát, midőn az igazi szabadságnak is mi szolgálunk alapul.

Mi magyarok a jelen európai közátalakulásnak nevezetes időszakában megbecsülhetlen két előnnyel birunk, nem egy népcsalád fölött. Legelsőbben is, hogy mi magyarok már birunk alkotmányos alappal, midőn más országoknak ezt még keresniök kell; s aztán, hogy mi már megszoktuk az alkotmányos formákban mozogást, midőn másoknak ebben még okulniök kell — s hogy mi ekkép forradalmi veszélyek nélkül érhetünk célzt, míg alkotványtalan népek illy sima uton tán alig rázhatják magokról le az önkénynek hervasztó bilincseit!

S lám, szorosán alkotmányos formákban mozogva, miután minden pártviszály megszűnt, s magyar őszintén szorítja a magyarnak kezét, rövid idő alatt milly óriási léptekkel haladtunk legtökéletesb kifejlésünk felé!

Meg van alapítva a magyar felelős kormány; a honnak milliójai bevéve az alkotmány sáncaiba, s olly kedvezésekben részesítve, mik lehetetlen, hogy az égi hatalmak rokonszenvét a magyar fajnak meg ne nyerjék; mert emberségesen meg van érdemelve, és e mellett évenkinti országgyűlés Budapesten, lehető legtágabb alagra állitva, — sajtószabadság és ekkép szabad vitatkozás, ezen egyedüli biztos antidotuma minden subversiv hajlamnak.

Kérdem, ki ne örülne illy kifejlésnek, és ki volna illy körülmények közt elég kaján, elfelejteni azon kötelességet, mellyel minden ember, de kivált a magyar tartozik honához; kivált a magyar, mondom, mert nekünk Magyarországon kívül széles e világon nincs hazánk!

Számtalant ugyan fájdalmasan érint az áldozatok tömege, mellyeket az országnak aránysulyba tétele végett a haza oltárára vinni kénytelen volt. Ámde bizza magát és sorsát a háladatos nemzet igazságszeretetére, de munkáljon egyuttal azon is, miszerint a nemzet gyarapodásnak is indulhasson, minthogy a szegénység közt sinylődő ígérhet ugyan sokat is,

de még keveset sem adhat. — És aztán, csak gyermeki velő gondolhatta azt egy pillanatig is, miszerint gyarmati állásbul nemzeti létre minden nagyobb áldozat nélkül kibontakozni lehessen.

Meg kell barátkoznunk veszteségeinkkel. Az ember nemcsak kenyérből él. A léleknek is megvannak örömei — és ezek a tartósabbak — mik közt az öntudat, »szabad és virulásnak induló nemzet tagja lenni«, nem utolsó, sőt tán minden becsületes férfiúi kéjeknek legfőbbike!

Sokan azt mondják: kockajátéknak köszönhetjük legutóbbi alkotványos kifejlésünket. Ezt én nem vizsgálom; de arra figyelek: a nyert kincset vajjon mikép lehet úgy rendezni, miszerint ne csak mi magyarok, de szomszédaink se jőjjenek az igen nagy közöröm és szinte váratlan meglepetés következtében hármilly zavarba.

Ennek elérésére, minthogy a régi rendet elhagyván, valóban kigázóllhatlan zavarba keveredünk, ha új rendbe hovahamarább nem alakulunk, mindenekelőtt szükséges, hogy mindenki legfőképp magára vigyázzon; mert ha mindenki, vagy csak nagyobb szám is maga esze szeriut akarja a dolgokat rendezni, akkor olly bizonyos a zavar, mintha szántsándékosan bontatnék meg a rend!

Mikor gálya sziklák és zátonyok közt viharokkal küzd, akkor, ha több egyed irányoz, mint egy vagy néhány kevés, akkor okvetlen elsülyedés a végeredvény.

Mi magyarok körülbelül e helyzetben vagyunk, ne csaljuk e tekintetben magunkat. — Századokig mozdulatlan pangásban sinylettünk, most egyszerre felkap minket egy kedvező szélvész, már-már mutatkozik előttünk a közszabadsági kikötő. Istenért, tartsunk rendet, azaz: tanuljunk engedelmeskedni, magunkat alávetni, mert másképp, mikor már minden meg volna nyerve, legotrombábbul a part szélén szenvedendünk hajótörést.

Mi csekély személyemet illeti, im ez lesz most eljárásom!

Ő felsége törvényes fejedelmünk — és minden, mi nem tőle veszi eredetét, most csak átkot hozhat hazánkra — gróf Batthyányi Lajost azzal bizta meg, képezne magyar miniszte-

riumot. Gr. Batthyányi Lajos többek közt engem is kiszemelt, és én tétova nélkül elfogadtam. És tán nagyravágyásból? Bizony nem! Minthogy engem soha nem indított politikában egyéb, mint ügyszeretet és fajtámhozi hűség; hanem azért fogadtam el a rám szánt terhet, mert régi imám az: oh isten ne hagyj veszni puha ágyban vagy meleg kályha mögött, de ha csak lehet, honunkat szolgálva »hámban!«

Én szeretett nádorunknak, mint a felség képviselőjének és a magyar miniszteriumnak, mellyet én nem tekinthetek egyébnek, mint a nemzet és a fejedelem bizodalmi emanatiójának, netaláni észrevételeimet mindig férfiasan előadván, tétova nélkül fogok engedelmeskedni. — Egyébkint a justum et tenacem propositi virum-ként habár felbomlik is az egész világ, és engem féregként elzúz, mig gondolkozni képes leszek, megtartandom lelki szabadságomat; valamint a nemzet is, kénye, esze, belátása szerint jövő országgyűlés alkalmával vagy tovább is megajándékozza a mostani miniszteriumot bizalmával, vagy alkalmasabbal pótolandja azt; — ámde addig is, reméllem, a mostanit őszintén és teljes erélylyel fogja pártolni; mert ha a nagy szám azt elő nem segíti vagy éppen akadályokat gördít utjába, akkor azt zsbibasztva, saját magát is okvetlen rontja meg.

Én bálványzom a szabadságot, s nem mint sok más, és sokszor a nélkül, hogy észrevenné, egyedül saját maga számára, de minden embertársamra nézve.

A szabadságot azonban sok, kivált ollyas, ki ahoz még nem szokott, abban keresi, hogy mindenki vagy legalább saját maga: mind azt tehesse, mi neki tetszik, mire éppen kedve csoszszan.

Én éppen megfordítva, azon okból, mert a szabadságot rám nézve ugy meg akarom óni, mint másokra is terjesztetni, a rendnek és ekkép ránk nézve az alkotványos formáknak vagyok elhatározott barátja, pártolója, ha kell, bajnoka; rend azonban máskép nem keletkezhetik, hanem csak ugy, hogy ha a felelős miniszterium szavára hallgat most e honban mindenki, és annak utját senki nemcsak nem állja, de éppen ugy

óvakodik minden hivatlan beléavatkozástól, mint bármilly csekélységben is fölibe emelkedéstől! —

Most hazánkban igazi baj csak az által keletkezhetik, ha a fennálló miniszterium szava elhangzik. Uj rendnek kell keletkezni. Sok érdek meg van sértve. Számtalan egyed hely és kenyér nélkül teng. — Mind ezt rendezni, mind erről provideálni kell. Ugyde ehhez idő szükséges, s mindenek fölött egybehangzó concentricus működés.

Kiki tehát állja saját helyét becsületesen s önmegtartóval; ne adjon minden criticának hitelt: de inkább gondolja magát belé azon roppant nehézségekbe, mellyeket legyőzni kell. — Én minden jót reméllek, és csak azon egyet sajnálom, hogy engem is miniszterré neveztek, mert e szerint sok azt fogja mondani: Cicero pro domo-ként könnyű nekem beszélni; holott én inkább például szerettem volna arra szolgálni — azonban ennek is alkalmasint szaporán megjön ideje — hogy közlegény-sorban állni és kitüntetés nélkül gyakorlani polgári erényt, néha szintolly magasztos állás és szintolly szent kötelesség, mint állni a dolgok élén! —

Széchenyi István. (P. H.)

FÜGGELÉK.

Széchenyi-Szótár.

Gróf Széchenyi István által használt új vagy szokatlan szavak és kifejezések (szójátékok) gyűjteménye.¹

Advány. Hozzáadás. Cz.
Alabor. Kerékkötő. K. N.
Alag. Lényeg. H.
Alái. Cz.
Alispán. Jobban forog vármegye és alkotvány
Csak legyen más alispán (m. kortesnóta.) Szój.
Alkalatos. Formás, csinos. L.
Alkalmasul. i. Cz.
Alkotmány. V.
*Alkotvány. Több h.
Anda (— leányzó.) Cz.
Apostolilag. Szt Pál ap— K. N.
Avatkozna. Ikesigék többnyire így.
(Diszlene. Illene. Gazdálkodna. Törekedne satb.)
Ábráncz. Ábrándozó. P. p.
Ábrándi. U. a.
Ábrándkozik. K. N.
*Árr. Ár h. L.
Ártástan. K. N.
Átokteli. Ön.
Bach — ah! Szój.
Bajak. Többes sz. P. p.
Becsésítés. Beclés. H.

Benyuló Molo. B.
Biborul. Felbiborul (a hajnal). Ű.
Bizatlankodás. V.
Bizonyol. Biztosít (nyereséget) H.
Bojnék (és zsvány). L.
Bojtorjány-ragaszkodás (előítéletekhez). H.
Bom. Fn. (u. m. Rom.) B.
Boncz Fn. — alá venni. A. 2g.
Bonyolítvány. Cz.
Bors. Megtöri a kis számú hellen bors a nagyszámú persa borsót. Szój.
Bökdek. Fn. — kel bíró. P. p.
Bökdes. P. p.
Bölcsőlegi (kezdetől fogva —) Cz.
Bősz. Fn. Cz.
Budapest (a főváros). P. p.
Butakodik K. N.
Buzgalkodik. A. 2g.

Casta. A magyar erősebben gyűlöli a castát, semmint szereti a hazát. Szój.
Concentratio (v. középesülés). H.
Családság, Családiasság. Tv.
Csalbölcs. P. p.

¹ Többnyire, de nem mind, mások által is használtattak. Ügye-
kezünk kitétetni az azóta közhasználatba átmenteket. Aránytalanul
nagyobb részök azonban »korhadt gerenda« volt s mással kellett helyet-
tesíteni. * jelöli a régi (történelmi) szókat. Ezekért köszönettel tartozom
Simonyi Zsigmond urnak. — Rövidítések: A. 2g. = Adó és két garas.
B. = Balatoni gőzhajózás. Cz. = Cikkek. Fn. = főnév. H. = Hitel. I. ige.
KN. = Kelet népe. L. = Lovakrul. M. = mindig v. mindenütt. Mn.
melléknév. M. J. = Magyar Játékszin. Ön. = Önismeret. P. p. = Pesti
por és sár. P. pr. = Politikai program. S. = Selyemrül. St. = Stadium.
Szój. = Szójáték. Tv. = Tiszavölgy. Ű. = Üdvlelde. V. = Világ.

Csaleszme. Tv.
Csapaték (Côterie). P. p.
Cselekedjen (házi esze szerint). H.
Csemevész. I. El — Össze — Cz.
Csevegni — könnyű; cselekedni nehezebb. Szój.
Csikland. Fn. P. p.
Czélszerübleg. Cz.
Czikkezni = Czikoriázni. Szójáték.

Da és **de**, mint szóképző rag. M.
Dad, ded, u, a. M.
Dagálydan Fn. (Hirlaptéle—) K.N.
Dandár. Fn. Zászló h. Cz.
*Diadalom. Cz.
Dicsőtéljes. K. N.
Diszlene. H.
*Diszlet. Successus. (a mi diszlik). H.
Divatal. I. Divatoz h. L.
Divatkünti K. N.
Dolgász (Geschäftsmann). V.
Dögöny. Fn. (—öz, stb.) Cz.

***Ebül** (— sőt kutyául) K. N.
Egybevonat. (—ja nézetimnek). K.N.
Egydedékvég. St.
Egyed. B.
Egyszerüleg. A. 2g.
Elágozásit. I. H.
*Eldődi. Magyar ős. P. p.
Elfogultlag. V.
Elhíttelenit. P. p.
Ellátmány. Cz.
Ellövedzik. M. J.
Elmecsevész —csenevész. Tv.
Elmecsevit. Ront. K. N.
Elmédi. K. N.
Elfelfoglalás. L.
Előkelő = később kelő. Szój.
Előítélő —etes. Cz.
Előlátmány. KN.
Elrendel —dez h. Cz.
Elsősökodik. Cz.
Emberélethossza. V.
*Emelcső. L.
Engedődzik Leledzik h. KN.
> Hagyja magát. Cz.
Engedőleg. Cz.
Ennenes Önző. V.
Erdvény (Kosnemzedék). L.
Erdmű. V.
Eszebódult. V.
Eszevert. Cz.
*Eszmélkedés. P. p.
*Eszlendőszaka (Egész—). H.
Égdel (a kandalló). P. p.
Égény. Tüzelő anyag. P. p. Cz.
Égszer. U. a.

Életalkalom. Comfort. H.
Életforgás. Nemzedék. H.
Énes. P. p.
Érdeket. (Contactus.) V.
Értekez. Érkezni v. ráérni h. Cz.
Észborjazás. KN.
Észkotlás. V.
Étvágyias (Appetitlich). Ön.

***Facsar**. Ferdit h. V.
Fagyalt. H.
Fáritgat (—ják eszeket). H.
*Fejtődik. Fejlődik h. L.
Fektetőleg. A. 2g.
Fektében (a dolog illy —). H.
Felemelőleg (saját személyét —) KN.
Felfogásilag. KN.
Felhagymázol. Cz.
Felkincez. Cz.
Felszinség. V.
Festekszik (kétségbeesés a képén —). H.
Felszólás —lálás h. L.
Finomizló (Feinschmecker). B.
Fityma. Fn. Cz.
Forgolódékony. Cz.
Forspont. (Jegyzetbe: ezt nem az akademia csinálta.) Cz.
Földtekéi, —íbb. Cz.
Főlévő. (Aequivalens). P. p.
Főség. Előny v. Elsőbbség. Cz.
Franczhoz. KN.
Fuvattyú. —úzni. KN.
Füstész (Fumiste). P. p.

Gabancs. Gebe. V.
Gömbörödés. (Legömbörödésének oka a szükség.) H.
Göröncs. Cz.
Gözerőmű. V.
Gőzmozgony. Cz.
Gőzöny (Locomotiv). KN.
Gúnyács (Witzling). St.
Gúnyturha. Ön.
Gyap-gyár. V.
Gyarapodhatásáru (v a l ó) kétségbeesés. H.
Gyárász. Gyáros h. V.
Gyárda. Gyár h. Cz.
Gyártó. Cz.
Gyártói osztály vagy felekezet. V.
Gyengész (Schwächling). Ü.
Gyökérfelfogás. P. p.
Gyöktörvény. KN.
Gyözők. KN.

Habarász. I. H.
Hadarász. Fn. KN.

Hagymázong, i. Cz.
 Hagymázult, ki— Cz.
 Handabanda, —dáz. A. 2g.
 Handabandázó ló—. St.
 Hangász. (Festés festő, hegedülés hangász dolga). H.
 Harang. (Az én régi harangomra akarok ülni). St. Cz.
 Hármaztat. U. m. kettőztet. L.
 Hátrit. V.
 Házsárték. Cz.
 Hevenyzés. KN.
 Hiedelmetlenség, Bizalmatlanság. H.
 Hitel (Credit). H.
 Hitel, hidd el. (Szójáték). Cz.
 Holland —i v. us h. H.
 Holnapozás Procrastinatio. Cz.
 Homályszem, m. vérszem. Cz.
 Honfogyaink. Elfogytak. V.
 Hosszadalom. P. p.
 Hosszudlás Cz.
 Hódolog. Cz.
 Hullám. Cz.
 Hüsség. Hüvösség h. B.

I. mint képző (többnyire).
 Idealisták = Idioták Szój.
 Idegsikland. Cz.
 Idomat. Mód v. arány. H.
 Idő nem tágítható úgy mint a tüdő.
 (Hosszadalmas szónoklatokra.)
 Idomár. KN.
 Idomlag. Aránylag. St.
 Idomlás. Előkészítés. H.
 Idomzatos. St.
 Igazságilag. KN.
 Igénylő, Anmassend. Cz.
 Ikes igék (szabadon használva.) M.
 Ildom. Münchener codex után. Klugheit. A. 2g.
 Imoda. Imaház. Ön.
 Inyel. (Gouther). Cz.
 Iránylag. Aránylag h. (Többnyire.)
 Iránynok. Irányadó (Kossuth). A. 2g.
 Irkaírkász. KN.
 Irthatékony. V.
 Ismétez. V.
 Izgágoló. V.

Jaj. Nem szerepelék sem alperesileg »jaj« sem felperesileg öttel egy pofra »haj«. (Német szính. botrány) Szój.
 Javallat. H.
 Javitpénz (Országos beruházás). A. 2g.
 Járadalom (Dózsaféle diadali—). KN.
 Jölesés (Behaglichkeit). P. p.

Kamati láb. St.
 Kamatol. Cz.
 Kanyarat. Kanyar v. körút h. Cz.
 Karanyugva. (Tétlen nézni). St.
 Karzat. Kar h. (kereskedői —). KN.
 Kastélyokra. Ne csak lakhass, de jól is lakhass. Szój.
 Kártékonytalan. Cz.
 Kettény, u. m. egyén. KN.
 Kettős szó. Dialog. Cz.
 Kezdemény. Cz.
 Kezileg (Szabad—). KN.
 Kéjesiklandilag. Cz.
 Kék (ütéstől) épen oly rút mint vitéz homlokán ék. Szój.
 Kénybecs (Pretium affectionis). St.
 Képleg. Fn. H.
 Kéteskedik. (Elkéteskedik). H.
 Kiállít (Produkál). Cz.
 *Kinszerítés. H. St.
 Kislet. H.
Kísérlet. (Experimentum) L.
 Kitétel (Háznak fekvése). P. p.
 Korány (Az életnek koránya). Cz.
 Kormány. Kezelés h. (Regie). St.
 Költész (v. enthusiasta). Cz.
 Költöncz. (Politikai —). KN.
 Körökes (—eitül). Környező. Cz.
 Körülti (kérdés körül) V.
 Kötelességeber. Cz.
 Következem. Cz.
 Következet. Cz.
 Középesülés (Concentratio) V.
 Közlélek —szellem h. H. stb.
 Közösülés. Közlekedés h. H. stb.
 *Község. Közönség h. Cz.

Lag, leg, mint ragnak sokféle használata. Mindenütt.
 Lakvány. Lakás. P. p.
 Langy. Fn. KN.
 *Lapány. Lapály. H.
 Lappangólag. KN.
 Lavint (nyeregben —). V.
 Lágýveleű —leg, stb. V.
 Lángacsol —va ég. P. p.
 Láta. Szemle. (Revue). KN.
 Láttér —kör h. Cz.
 Lebeg, —ése a hajónak. (Buojaney). Cz.
 Lelkes. Több nálunk a testes mint a lelkes. Szój.
 Lepleg. Lepel. V.
 Lettdolog (Factum). KN.
 Léglak. KN.
 Légmérő Barometer. Cz.
 Légy. Oh magyarom okos légy
 Csak ez egyszer most ne légy

Magadat megperzselő légy. (K.N.) Szój.
 Lipszia (Lápese). L.
 Lódolog —ügy. S.

Maga. Szíven fekszik magája, de nem a hazája.
 Segíthet magán, de sohasem a hazán. Szój.

Magaúnt. KN.
 Magája — Nem hazája. Szój.
 Magyardis (—t játszani) Cz.
 Makrancz. Cz.
 Marseillaise. Marczí, Marczel, Marczali. Szój.
 *Máshon, — hol. H.
 Mecsevész. El — Össze — Cz.
 Megyen elő (Vorgeht). Cz.
 Mennyisedik (— a portéka). L.
 Méltány, —abb. Cz.
 Méltánylag. A. 2g.
 Mély, —utak de felszínes, emberek. Magyarországon. Szój.
 *Merőség. Merevség.
 Mérű, Viz— Lég—. Cz.
 Mindegyes. Indifferens. Cz.
 Mindenbeni. St. stb.
 Mindenlét (Universum), V.
 Mindent mindenben, — egybe h. Ön.
 Mindigi. P. p. stb.
 Mindnyájustul. Cz.
 Mirigyül, i. P. p.
 M o d o r. KN. stb.
 Mondalom. B.
 Mondvány. A. 2g.
 Mozgony (honi mozgonyunk). KN.
 Mozgonyár, Mozgonyos (Gépész). KN.
 Mozgonyár, Locomotiv. KN.
 Munkálkodni, Munkálódni. Cz.
 Munkáskodni Cz.
Működés (Functio). Cz.
Műtétel. Cz.
 Müvegel, Müvegleni (Operál). V.
 Müveglő. Műtő. H.
 Művész, Kézműves h. V.

Nádgarád. St.
 Negéd (Caprice). P. p.
 Nemzetisedés. KN.
Nélkülözés.
 Nép. Souverain nép — szájába pép. Szój.
 Nézpont. Cz.
 Nincsnek nem kell láda.
 Nyilvány —osság h. St.
 Nyilványban —osan h. KN.

Ok, m. többes rag ak. h. (többny.)
 *Okik (— s nem oktat). V.
 Okni. Okulni. Cz.
 Oltony. Eloltó. Cz.
Okszerintiség. P. p.
Osztalék. M. J.
 Otthoni, —ink = család. Cz.
 Orta (v. horda?) Tatár — Cz.

Öklész = boxoló. Cz.
 Ön (Sie helyett, míg jobbra nem tanítják). St.
 Öröki. (Gyakran.) KN. stb.
 Örökleg. KN.
 Örökség. Örökkévalóság. Ü.
 Összeleg. Együtt —véve. Cz.
 Összelék. Sommázat. Cz.

Panaszlan. Cz.
 Parancsár —oló h. Ön.
 Pántolódó (v. Izgágló). V.
 Pártvéd. Ügyvéd. St.
 Pénzügyész. Financier. Cz.
 Pi—henés, m. szójáték.
 Pipinicz. Satnya. (—lelencz). Ön.
Pongyola Fn. Cz.
 Porragasztvány. KN.
 Pöttön, kicsi. Cz.
 Pöttöny M. (—a hajó). Cz.

***R**ágalom. (Az idő rágalmi —). Cz.
 Rebbenczesség (és pedantismus). Cz.
 Rebbenczezett. Cz.
 *Regget (Rejteget, kebelében). V.
 Remény-álnokkép. L.
 Rend. Ránk virrad a rend, vagy az örök csend. Szój.
 *Rendel, Rendez h. H. P. p. stb.
Részvény. Osztalék h. S.
 Rimángás. KN.
 Ringalom. Cz.
 Rohanat. Vizesés. Cz.
 Rolla. Szerep.
 Rontalom. (Rontalmi vágy.) V.
 Roszrul (—jóra fordulás). V.
 Rögény, —es (birka.) Cz.
 Rögzeszme. Cz.
 *Rutalom. Rutság h. H.
 Rutalmak. St.

Sárvári és Felsővidéki — predikátuma lesz (ha t. i. macskazenét kap) Pestvidéki Charivari. Szój.
 Segít-pénz (Földhitelintézet). A. 2g.
 Segít —tőke. H.
 Semmiértelem nonsens. Cz.
 Semmisedés. H.
 Sérpótlás. Kárpótlás v. elégtétel h. V.

- Sikánkoz. Koresolyáz. V.
 *Sohamozdi. P. p.
 Sokadalom. Vásár. L.
 Sugárút. Cz.
 Szabatoság. (Praecisio). Cz.
 *Szakmány. H.
 Számászat —i vizsgálat. Tv.
 Szándékteli. KN.
 Szem. Homályszem, mint ellentéte
 a vérszemnek. Cz.
 Szenvedelem. P. p.
 Szered. Választó—. V.
 Szerepeskedik. Cz.
 Szerintez (Conformál). V.
 Székpont. Cz.
 Széles e hazában, a bányaipar kifej-
 lése által legyen mély e hazában,
 majd az általános fellendülés után
 magas e hazában. Szój.
 Szélforgony. Cz.
 Szélvészesség. Szelesség h. Cz.
 *Szigony. (Sz— gerely. Harpun).
 Cz.
 Szívborjzás. KN.
 *Szives. Szerető h. Ön.
 Szobrázat. Szép alak. Ön.
 Szomja'oz. P. p.
 Szorg. Fn. V.
 Szózat. Szavazat. Cz.
 Szünetleni. P. p. stb.
- T**aktika. KN. stb.
 Találmányos (— ész). H.
 Talpárok. (Fundamentum). V.
 *Tanakodik. Tanácskozik h. Cz.
 Tapasztalom. Fn. Cz.
 Tapogatóvány. —odzás h. Ön.
 Tavasz (— éltétül az öregség te-
 léig). V.
 Táborszem. (Eclairer.)
 Tárgyazat. Cz.
 Távosztás. Cz.
 *Távu. A. 2g. stb.
 Tekintetileg. KN.
 Tetejez. (Tetőzni házat.) P. p.
 Tettlegez. (Effectuál.) Ön.
 Tezget. Tegez. Cz.
 Téboldó. Honi — (Labiryth.) KN.
- Tébolydó. Örültek háza (p. o. Vá-
 czon). KN.
 Tébolyság. KN.
 Tékoz. Fn. A. 2g.
 Tékoz. M. Cz.
 Tényleg. Fn. (Praxis.) A. 2g.
 Ténymező. Fn. Cz.
 Tét. Tett (—mezején.) Cz.
 Torzankodik (—maga birájává.) V.
 Torzolat. KN.
 Töltvény. Cz.
 Történ. I. (Mi — ?) H. stb.
 Törtére v. tönkrejut. Cz.
 Tudvány. Cz.
 Túlállítás. Tulzás. St.
 Túloz (v. ultráskodik). Cz.
 Türodelmesen. Cz.
- Ü**tféliség (Gemeinplatz). KN.
 Utóbdad. M. J.
- Ü**dvlede. Ü.
 Ügyügykedő (Geschäftig). Cz.
 Ünneplet. A. 2g.
- V**ágyink. M.
 Változmány. P. p.
 Vándorlólag. A. 2g.
 Versentfutás. Verstutas. L.
 Véderő. V.
 Védlő. St.
 Végbevitt. Fn. Cz.
 Véghezvitt. Fn. Cz.
 Vér, vérem, vérünk = Magyar faj
 —nemzet. (Kedvencz szavajárása.
 M.)
 Világul. (Ki—) Cz.
 Vítály. Cz.
 Visszaért. Félreért h. St.
 Viszontagolva (Vicissim). H.
 Viszontorlás. V.
 Viszonykodó. Transigáló. Cz.
- Z**arándoki, — hazafiség. A. 2g.
 Zavareszmék. A. 2g.
 Zavarulat. (Embarras.) Cz.
 *Zománcz. KN.
 Zsibbadék. Cz.

TARTALMA A MÁSODIK KÖTETNEK.

	Lap.
Szerkesztői jegyzet »Adó és két garas«-hoz	1
Adó és két garas. Czikksorozat (harmincznégy czikk)	1—162
Adó. Jun. 8—aug. 17. 1843. I—VII.	2
Két garas. Aug. 20—decz. 31. 1843. I—XXIV.	55
Magyarország kiváltságos lakosihoz	
I. Czenk 1844. ápril 13.	264
II. Pest 1844. jul. 10.	312
Az országos választmány elibe terjesztett javaslat	315
I. Kész Cassa	316
II. Budapestnek árviztül megóvása	317
III. Innét kiinduló 5—6 sugárút	320
IV. Aldunai munkálatok	324
V. Magyar tengerpart	330
VI. Öt réal-iskola	337
VII. Lótenyésztés előmozdítása	338
VIII. Vizek szabályozása	342
IX. Független adósság (m. kincstár előlegezései)	347
X. A már megkezdett vállalatok	348
Vezérelvek a teendőkre nézve	350
Kibékülés 1844. (Szerk. jegyzet)	367
Definitio 1844.	378
Oppositio 1844. I., II. (Szerk. jegyz.)	389
Czégér 1844. I., II. (Szerk. jegyzet)	411
Constatirozás 1844. márt. 10. (Szerk. jegyz.)	437
Pistoly időelőtti elsütése 1845. jan. 24. (Szerk. jegyzet)	451
Rosty Zsigmond (Szerk. jegyz.)	458
Pesti kikötő 1845. I., II., III., IV. (Szerk. jegyz.)	460
Adó? Dehogy az! Csak liberum oblatum!	489
Duna-tiszai csatorna 1845. márt. 9. I. II.	499

	Lap.
Magyar gyáripar s a csak most született gyáralapító társaság I., II., III.	515
Általános nézetek 1845.	540
Széchenyi szétpattant (t. i. a gőzkatlan) ...	545
Szinpadi titkok (Deák F.) ...	550
Deák Ferencz nyilatkozata az orsz. Védegyletről ...	559
A szentgróti levél elemzése I.—XIV.	565
Deák lépjen egy közvetítő országos párt élére ...	661
Mi lesz belőlünk Magyarokból? 1848. (Szerk. jegyz.) ...	676
Autograf (Sz.-gróthi lev. II.) ...	683
<i>Függelék</i> (Széchenyi-szótár) ...	685
Tartalom-mutató ...	691

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az grófi levél elemzése
II

Múlt nyáron ismételtül álltam
Lóczy Deák~~ok~~ diagnózisra nemzeti testünk
nyaralója fölött hiányos, és Lóczy állapota
finansziális vizsgát illetőleg, nem csak sor-
vadárban nem vagyunk itt Kabai Caspa
és éppen hirtelen létező, de az új gyarapodá-
sunk még is mindenben igazsággal ki-
mutatható

Deák annak igazolására, hogy abeteg
Lóczyak nyaralóját megrövidítve, és Diag-
nózisuk akkor talpra esett, köreiket
Lóczy fel.

Mennyire elvezényelt a nemzet,
mutatja az, hogy az a nem más hazánk
földön adószóval nem terkelte jelenté-
kessé, család, holott csak öbren érvel
és állt a magyar családok még jól
bisták magukat; és mivel az egyes
(sic?)
polgárok gazdasága öbrenére teszi
személyi gazdaságot, akkor az egyes nemzet
(sic?)
jól állott. kértés:

„Csak annak igazolatát évenként 17
Millio nyújtotta ki, és így több, mint
amennyi minden fővárosi községet
visszajutott, mi természetesen lehet,
Lóczy nekünk mindig igazságosnak, és
személyi sorradás azon stadiumára kelte
juttunk, melyen jelenleg tengünk. Melly

Ar Sauer
Lóczy Deák in Pest
Hírlap N° 443
may... Jamis
correct copy
Mint print, a többi
mint gazdaság a
gazdaság print
H. a. b. a. b. c. d. e.
in sum
original
Tert, no natural
gazdaság, mint
mint, a b c d e
(sic?)
3 sa gas vial
capitulum

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

KIADÁSÁBAN MEGJELENTEK:

Gróf Széchenyi István Naplói. Adalék a nagy hazafi jellemrajzához. Összeállította **Zichy Antal**. (670 l.) ... .. 4 frt.

Gróf Széchenyi István Levellei. Összegyűjtötte s jegyzetekkel kísérte **Majláth Béla**. Három kötet. (644, 730, 810 l.) ... .. 14 frt.

Gróf Széchenyi István Beszédei. Összegyűjtötte s jegyzetekkel kísérte **Zichy Antal**. (630 l.) ... .. 4 frt.

Gróf Széchenyi István külföldi utirajzai és följegyzései. Naplói nyomán összeállította **Zichy Antal**. 1893. 440 lap ... .. 4 frt.

Gróf Széchenyi István hirlapi cikkei. A M. T. Akadémia megbízásából összeállította, bevezetéssel s jegyzetekkel ellátta **Zichy Antal**. I. köt. (1828--1843). 1894. I—LIV. és 564 lap ... .. 5 frt.

Gróf Széchenyi István és az akadémia megalapítása. A Széchenyi-szobor leleplezési ünnepére írta **Szász Károly**. 1880. 257 lap. 1 frt 50 kr.

Széchenyi emlékezete. **Szász Károly**tól. 1860. 15 lap ... .. 10 kr.

Széchenyi és a magyar költészet. Az 1893. évi január 15-én tartott Széchenyi-ünnepélyre írta **Beöthy Zsolt**. 1893. 107 lap ... .. 1 frt.

Megrendelhetők

a Magyar Tudományos Akadémia
könyvkiadó-hivatalában.

